

HANDELINGEN

VAN DE

SYNODE

DER

CHRISTELIJKE GEREFORMEERDE KERK

IN

NEDERLAND,

gehouden van 18 Augustus tot 3 September 1885, in het
Kerkgebouw der Christelijke Gereformeerde Gemeente

TE

ROTTERDAM,

AFDEELING RAAMPOORTLAAN.

LEIDEN. - D. DONNER.
1885.

L. S.

Met dankbaarheid aan Israëls God, die krachten geeft, zetten wij ons tot het schrijven van een kort woord om de Handelingen der te Botterdam gehouden Synode ter kennisneming aan te bieden aan de leden der Chr. Ger. Kerk en aan allen, die in haren bloei belangstellen. Het was ons en velen met ons recht goed eenige dagen in de tweede koopstad van ons Vaderland door te brengen, ter behartiging van de belangen eener Kerk, die de Heere, meer dan een halve eeuw geleden, uitleidde uit het Herv. Kerkgenootschap en tot op den huidigen dag bewaarde en zegende.

Wij hebben eene aangename Synode gehad; er heerschte van het begin tot het einde een recht broederlijke geest; geen enkel punt, de leer betreffende, was op de Agenda; —zoo hoorden wij bij herhaling leden der Synode en hospitanten spreken, en zij spraken naar waarheid. Tot roem van Gods genade mogen wij zeggen: wij hebben te Botterdam goede dagen gehad, wij zijn er vriendelijk geherbergd en hebben kennelijk de leiding en de hulp des Heeren ondervonden.

Wat heeft de Synode gedaan in de 24 zittingen, die zij gehouden heeft? Het antwoord op die vraag geven de „Handelingen“, die in de volgende bladzijden gevonden worden. Geen buitengewoon belangrijke zaken vielen te behandelen is gezegd, en toch zijn, in betrekking tot verschillende aangelegenheden, merkwaardige dingen gezegd en gewichtige besluiten genomen.

Be Synode verrichtte haar arbeid niet naar de reinigheid des heiligdoms, veel onvolkomens kleefde daaraan, dat Gods genade bedekken moge; maar toch mag gezegd worden: de Synode is gebleven bij de beginselen, die onze Kerk van haar geboorteur af gehuldigd heeft. Bij al hare beraadslagingen heeft zij zich laten leiden door Gods Woord, Formulieren van Eenigheid en D. Kerkorde. Blijve de Kerk achter die ringmuren gedekt!

Over H geheel genoten de leden der Synode van het begin tot het einde eene goede gezondheid. Alleen onzen broeder J. H. SCHOEMAKERS, die voor Drenthe zitting had, trof eene ernstige ziekte, die eindigde met den dood. In de voormiddagzitting van Dinsdag 1 September kreeg hij de koorts; hij verliet de Vergadering, maar hoopte, zooals hij zeide, tegen morgen weder tegenwoordig te zijn.

Zijn plaats bleef echter ledig. Een paar afgevaardigden der Synode bezochten hem] zij vonden hem zeer ziek, zóó ziek, dat hij niet kon vervoerd worden. Hij verzocht de voorbede der Broeders, maar het behaagde den Heere niet hem van zijne ziekte te genezen. Reeds den volgenden Maandag, 7 September, verwisselde hij het tijdelijke met het eeuwige en ging in in de ritste, die overblijft voor het volk van God. Te midden van den belangrijken arbeid zijner Evangeliebediening nam de Heere hem weg, weg van zijne gade en kinderen, weg van zijne gemeente, die hem liefhad, weg uit de Chr. Geref. Kerk, wier getrouw dienaar hij een reeks van jaren was en waaraan hij in verschillende betrekkingen zijne krachten wijdde. Onze geliefde broeder stond in algemeene achting, hij was eene persoonlijkheid van ronde inborst, een solied karakter, een gezellig mensch, een voorbeeldig christen, een onzer predikanten, die aan de spitse staan. Voor hemzelven is zijn heengaan winst, maar voor de Kerk op aarde, gelijk voor zijne betrekkingen, een zwaar verlies.

Trooste de Heere allen, die om zijn verscheiden treuren, en doe Hij ons werken terwijl het dag is, eer de nacht komt, wanneer niemand werken kan.

Ruste 's Heeren onmisbare zegen op den arbeid der Synode en strekke die arbeid ter bevordering van het heil der gemeente, die een pilaar en vastigheid der waarheid is.

J. VAN ANDEL,
Praes.
J. HESSELS,
Scriba.

Des avonds voor de opening der Synode werd door Ds. W. H. GISPEN, Toorzitter der vorige Synode, naar aanleiding van 1 Tim. 3:15è, eene toespraak gehouden, die bij den Uitgever dezer Handelingen, D. DONNER te Leiden, afzonderlijk is uitgegeven en daarom in deze „Handelingen" geene plaats vindt.

HANDELINGEN van de SYNODE
der CHRISTELIJKE GEREFORMEERDE
KERK in NEDERLAND, gehouden van den
18^{den} Augustus tot den 3^{den} September 1885, in
het Kerkgebouw der Chr. Geref»
Gemeente te ROTTEBDAM, Raampoortlaan.

Tegenwoordig zijn: Uit de Prov. <i>Groningen</i> ,	de Leeraren: J. NEDERHOED. S. SIJKENS.
	„ Ouderl.: M. DEKKER. W. KIERS.
<i>Friesland</i> ,	„ Leeraren: J. VAN ANDEL. E. DOUMA.
	„ Ouderl.: L. HOEKERS. P. VIERSEN.
<i>Drenthe</i> ,	„ Leeraren: J. H. SCHOEMAKERS. J. VAN ANKEN.
	„ Ouderl.: A. W. GEERTS. J. SCHURMAN.
<i>Overijssel</i> ,	„ Leeraren: J. BAVINCK. J. HESSELS.
	„ Ouderl.: H. J. KLINKERT. W. J. KOLKERT.
<i>Gelderland</i> ,	„ Leeraren: J. F. BÜLENS. B. DE JONG.
	„ Ouderl.: G. BRINK. F. TE WINKEL.
<i>Utrecht</i> ,	„ Leeraren: P. WAGEMAKER. A. H. GEZELLE MEERBURG.
	j Ouderl.: J. v. D. BIJL. H. OVEREEM.
<i>N.-Holland</i> ,	3 Leeraren: W. H. GISPEN. B. MULDER.
	„ Ouderl.: B. H. BLANKENBERG. J. OLTHOFF. L. v. D.
<i>Z.-Hólland</i> ,	„ Leeraren: VALK. H. BEUKER. J. VAN GOLVERDINGE JR.
	« Ouderl.: J. H. LANDWEHR.

Uit de Prov. *N.-Brabant*, de Leeraren: Js. VAN DIE LINDEN.
 K. VAN GOOB. „
 „ Ouderl.: A. DEN DEKKER.
 G. VAN DEN BOOM.
 „ „ „ *Zeeland*, „ Leeraren: A. LITTOOIJ.
 J. WESTERHUIS,
 „ Ouderl.: JHR. J. L. DE JONGE.
 B. M. DE BOER.

Mede zijn als Prae-adviseerende leden tegenwoordig de Docenten der Theol. School te Kampen, DD. S. VAN VELZEN, A. **BRUM-MELKAMP**, H. DE COCK, M. NOORDTZIJ, D. K. WIELENGA, L. LINDEBOOM, Dr. H. BAVINCK en de Zendingsdirector J. H. DONNER.

Vele predikanten en kerke-raadsleden en belangstellenden woonden de eerste en volgende zittingen bij.

EERSTE ZITTING.

Dinsdag 18 Augustus, voorin. 10—1 uur.

ART. 1.

De Synodale Vergadering wordt geopend door den Voorzitter der laatste Synode, Ds. W. H. GISPEN. Zijneerw. laat zingen Ps. 122:1, 3, leest van Paulus' brief aan de Colossensen het tweede Hoofdstuk en spreekt daarna de vergadering aldus toe:

Schijnbaar staat onze Nieuw-testamentische bedeeling bij de Oud-testamentische achter. God toch is niet hier of daar te vinden; Hij woont niet meer in eenig zichtbaar, tastbaar heilighdom gelijk weleer. Toch is in werkelijkheid onze bedeeling heerlijker dan de oude. Van hoeveel wij ook verstoken zijn, God heeft ons zelf de getuigenis gegeven, dat het wezenlijke ons geschonken is. Zie slechts op Colosse. Daar is niets uiterlijks, niets heerlijks, dat tot de zinnen spreekt; en toch is er alles. Want er is ordening, en geloofsvastigheid; en deze zijn niet te vernietigen. In Christus' gemeente schijnt zijn licht, en zet zijn leven zich voort.

Spreeker roept — voor de tweede maal in zijn leven — in naam der gemeente aan de leden der Vergadering, alsmede aan de aanwezige Leeraren der Theol. School, die haar met prae-advies zullen dienen, het „Welkom" toe. Hij herinnert aan de vorige Synode, bepaaldelijk aan het door haar genomen besluit, om drie nieuwe Leeraren aan onze School te benoemen — *een* waagstuk, zooals het heette, met het oog op onze kas.

Alleen het geloof, dat God het wilde, deed haar dit besluit nemen. En ziet, God heeft wonderen gedaan en bezwaren beschaamd; de penningmeester onzer Theol. School kan het getuigen. Dat bevestigde ons in het geloof, en doe ons ook thans goedsmoeds ons werk opvatten. Zeker, zoo moeielijk en gewichtig als toen, is de taak dezer Synode niet. God legt Zijne dienaren niet altijd even zware lasten op. Maar loopen moeielijke zaken soms gemakkelijk af, ook het omgekeerde geschiedt, daarom zij alle lichtvaardigheid van ons geweerd. Ons vertrouwen zij op den Heere alleen! Hij geve der Vergadering eenen Voorzitter, die haar met wijsheid en wetenschap, en ook met een broederhart leiden kan. Spreker beveelt den te kiezen Voorzitter bij voorbaat in de voorbede en de welwillendheid der Vergadering aan. Voorts moeten wij bedenken wat wij moeten vasthouden, namelijk, de beledene waarheid en de overgeleverde orde der Kerk; want, niet dan tot onze groote schade, zouden wij deze verliezen.

ART. 2.

De Lastbrieven der verschillende Afgevaardigden worden hierna gelezen.

Er blijkt eene onjuistheid in de Agenda te zijn met opzicht tot de opgave der Afgevaardigden uit de Prov. Groningen; niet J. D. BAKKER, reeds overleden, maar W. KIERS is door genoemde Prov. ter Synode gedeputeerd. Bij de lezing van den Lastbrief der Prov. Gelderland wordt opgemerkt, dat de uitdrukking: „Belijdenisschriften" erin ontbreekt. De Vergadering berust hierin echter na de toelichting der Afgevaardigden van Gelderland, dat deze weglating geheel onopzettelijk is. Ook blijkt, dat de Lastbrief van Ivoord-Holland niet aanwezig is; nadat de Afgevaardigden uit genoemde Prov. echter verzekeren, dat hij alreeds in gereedheid was gebracht, en andere fetuigen bevestigen, dat zij werkelijk gekozen zijn, heeft de vergadering geen bezwaar hun zitting te verleenen. Zoodra de Lastbrief door de Afgevaardigden ontvangen is, zal hij worden overgelegd. (Dit is later geschied.)

Op de Lastbrieven wordt verder geene aanmerking gemaakt. Niet alle Primi zijn aanwezig. Voor Utrecht heeft in plaats van Ds. M. VAN MINNEN, die door ongesteldheid verhinderd is, Ds. P. WAGEMAKER, en in plaats van r. VAN DER LINDEN Ouderling J. VAN DER BIJL zitting. Voor Zuid-Holland vervangt de Secundus L. VAN DER VALK den Primus W. DOORN, die deze week moeielijk kon komen.

ART. 3.

De Verg. gaat over tot de benoeming van een Moderamen. Als regel wordt vastgesteld, dat alle leden een voor een met

8

volstrekte meerderheid van stemmen zullen worden verkozen.

Gekozen worden:

tot President Ds. J. VAN ANDEL;
tot Vice-President Ds. J. NEDEBHOED;
tot Scriba Ds. J. HESSELS;
tot Adjunct-Scriba Ds. ÈL BEUKER.

ART. 4.

De afgetredene President wenscht den gekozen Broeders Gods besten zegen toe, hulp en steun van Boven. Hij verzoekt hun de voor hen bestemde plaatsen in te nemen, waaraan zij allen zonder eenig tegenspreken voldoen.

ART. 5.

Ds. J. VAN ANDEL aanvaardt het praesidium met een bezielend woord. Had ik, zegt hij, aan mijn gevoel toegegeven, ik zou bedankt hebben. Het Besef van onbekwaamheid is diep en levendig bij mij. Toch aanvaard ik het voorzitterschap, omdat de Heere lieft gesproken en het hier geldt het werk des Heeren te doen. Naar Zijne belofte zal onze God kracht geven.

Uitlokkend is de arbeid, waartoe wij worden geroepen. Wij moeten doen, als ik eene vergelijking mag bezigen, wat in de dagen van Nehemia verricht werd. Wij moeten bouwen aan de muren der Godsstad, portiers aanstellen, maatregelen nemen, opdat de stad met inwoners vervuld en 't verbond met den Heere vernieuwd worde. Een rondgang hebben wij te doen om na te gaan of er ook iets aan de muren te herstellen valt of alle wachters op hun post staan, en of alles naar den wil des Konings geschiedt. Jeruzalem moet met inwoners vervuld, het verbond vernieuwd worden. Pal moeten wij staan in het geloof voor de leer der vaderen, voor de zaak van ons Hoofd Jezus Christus. Maar aangezien wij van ons zelve tot zoo gewichtvol werk, als ons heden wacht, onbekwaam zijn, zoo laat ons het aangezicht des Heeren zoeken. De Vergadering rijst op en hij, die haar mond is, gelijk straks haar leider, smeekt den zegen Gods af over zijn persoon, over hen, die mede tot het Moderaruen behooren en over allen, die de Synode uitmaken.

ART. 6.

Krachtens bestaande bepaling verzoekt de Voorzitter aan alle leden der Vergadering om door op te staan instemming te betuigen met de Belijdenisschriften der Gereformeerde Kerken in riederland. Onmiddellijk voldoen allen aan het verzoek en rijzen als een eenig man op. De Voorzitter wijst op het gewicht van dit feit. Wij houden vast, zegt hij, aan de beproefde leer; wij hopen nooit los te laten, al stond de dood er op; wij

strijden voor het geloof, totdat de Heere komt om ons uit de strijdende in de zegepralende Kerk over te brengen.

ART. 7.

De tijd der zittingen wordt bepaald als volgt:
's voormiddags van 9—1 uur; 's namiddags van 4—8 uur.
In beide zittingen zal een pauze zijn van ongeveer een kwartier.

ART. 8.

De credentie-brieven der Afgevaardigden van Buitenlandsche Kerken worden gelezen. Uit die brieven blijkt:

1°. Dat de Oud-Geref. Kerk in Pruisen naar deze Synode heeft afgevaardigd de leeraren L. STROEVEN van Bunde en H. POTGETER van Ihrhove.

De eerstgenoemde is alleen tegenwoordig. De laatstgenoemde is tot zijne smart door huiselijke omstandigheden verhinderd.

2°. Dat de United Presbyterian Church van Schotland afgezonden heeft Rev. JAMES RENNIE, Minister of St. Vincent Street-Church Glasgow and Chairman of the Board. Genoemde Broeder bevindt zich reeds ter Vergadering.

3°. Dat de Belgische Zendingkerk als deputaten naar deze Synode koos de BB. TH. A. EGGENSTEIN, Baron E. PRISSE en KENNEDY ANET, secretaris-generaal. Genoemde Broeders zijn nog niet tegenwoordig, maar hopen nog dezen dag te komen.

ART. 9.

De President vraagt, of er nog meer credentie-brieven van Afgevaardigden der Buitenlandsche Kerken zijn ingekomen. Een ontkennend antwoord volgt. Na heet hij de Buitenl. Afgevaardigden, voorzoover tegenwoordig, hartelijk welkom, en noodigt hen uit om de voor hen bestemde plaatsen in te nemen. Rev. JAMES RENNIE verklaart, dat hij twee a drie dagen hier denkt te blijven, en dat hij gaarne gelegenheid wil hebben om iets in 't midden te brengen aangaande de Presbyteriaansche Kerk in Schotland.

ART. 10.

Er wordt bepaald om den namiddag van den volgenden dag te nemen voor de Buitenl. Afgevaardigden. Aan het verlangen van enkele leden om te bepalen: morgennamiddag voor de pauze, kan niet worden voldaan, daar vooraf niet juist te zeggen is hoeveel tijd tot het hooren der Buitenl. Broeders vereischt wordt.

ART. 11.

Een der Afgevaardigden van de Prov. Zuid-Holland komt, zooals hij het noemt, met eene motie van orde. Onze Provincie, zegt hij, verheugt zich de Synode opnieuw te mogen ontvangen. Vooral is het haar stoffe van vreugde, dat de Synode in dit kerkgebouw, waaraan zoo rijke herinneringen verbonden zijn, mag vergaderen. De gemeente Rotterdam ontvangt de Synode met open armen. Een harer predikanten is Provinciaal Oorrespondent. Hy heeft zich — het mag gezegd worden — uitnemend van zijn taak in het samenstellen der Agenda en verdere regeling der Synode gekweten. Ik stel voor, hem eene eere-plaats te geven in de vergadering, en diezelfde onderscheiding toe te kennen aan de beide andere Leeraren dezer gemeente. — Dit voorstel wordt met acclamatie aangenomen en de Voorzitter Yerzoekt bedoelde broeders, voorzoover aanwezig, om de hen wachtende zetels in te nemen.

ART. 12.

Tot Rapporteurs van Protesten en Ingekomen Stukken worden door den President benoemd de BB. predikanten J. BA-VINCK, L. LITTOOIJ en Js. VAN DER LINDEN, alsmede de BB. ouderlingen B. BLANKENBERG en Jhr. J. L. DE JONGE.

ART. 13.

Een voorstel, om de Protesten en Ingekomen Stukken twee dagen lang ter visie te leggen op de tafel van het Moderamen, wordt aangenomen. Vrijdag en Zaterdag zullen bedoelde stukken ter inzage liggen. Aan de Commissie van Rapporteurs wordt verzocht om in substantie haar oordeel over de ingekomen protesten en stukken er bij te voegen. De Commissie belooft hieraan zooveel mogelijk te zullen voldoen.

ART. 14.

De tijd voor deze zitting is verstreken. De Vergadering zingt Ps. 89:1,
'kZal eeuwig zingen van G-ods goedertierenhêen, enz.
en dankt bij monde van Doe. S. VAN VELZEN den Heere voor zijne aanvankelijke hulpe.

TWEEDE ZITTING.

Dinsdag 18 Augustus, nam. 4—8 uur.

ART. 15.

Deze zitting wordt geopend met het zingen van Ps. 68:17,
Hoe groot, hoe vreeslijk zijt Ge alom, enz. en gebed,
waarin de Zendingsdirector J. H. DONNEE voorgaat.

ART. 16.

Docent A. BEUMMELKAMP deelt aan de Vergadering mede, dat
ouderling Jhr. J. L. DE JONGE deze middagzitting niet komt
bijwonen. Zijned. meent als lid en Voorzitter der Commissie
van Rapport zich op de hoogte te moeten stellen van den in-
houd der talrijke ingekomen stukken. De Synode, die meening
respecteerende, neemt de mededeeling voor kennisgeving aan.

ART. 17.

Voordat men tot behandeling van eenige zaak overgaat, komt
de vraag ter tafel, of er eindelijk eens verandering komen zal
in de volgorde van zitting der onderscheidene Provinciën. Gro-
ningen en Zeeland zitten altijd dicht bij de tafel van het Mo-
deramen; Utrecht en Gelderland er altijd ver af, zoodat deze
vele dingen moeielijk kunnen verstaan, gene alles zeer goed
kunnen hooren. Een voorstel, dat die Provincie, welke de Sy-
node in haar midden ontvangt, bovenaan zitting neme, vindt
wel eenigen bijval, maar wordt toch niet aangenomen. Wat
dan? Aan het bezwaar, dat sommigen vele dingen moeielijk
kunnen hooren, zal worden tegemoet gekomen door de tafel
van het moderamen te verplaatsen en alles wat anders te re-
gelen. Morgen zal met de verplaatsing en regeling de proef
worden genomen.

ART. 18.

De Afgevaardigden der Belgische Zendingskerk zijn tegen-
woordig, uitgezonderd Baron B. PEISSE, die verhinderd werd
naar Neêrlands tweede koopstad te komen. De Voorzitter
heet de Belgische broeders welkom en maakt hun bekend met
hetgeen in art. 10 is besloten.

ART. 19.

Eenige leden maken het verlangen kenbaar, dat de namiddag-
zittingen om halfvijf mogen beginnen en toch om acht uur

eindigen. Als reden voor dit verlangen wordt aangegeven het feit, dat de afstanden hier in de stad verbazend verre zijn. Sommige leden moeten een uur loopen om in hun logies te komen. Besloten werd bij den bepaalden zittingstijd te blijven, met dien verstande, dat die een uur ver moeten loopen, gebruik mogen maken van den tram.

ART. 20.

De Synodale Commissie geeft bij monde van haren Secretaris Ds. J. NEDEKHOED verslag van haren arbeid sedert de laatste Synode. Dit verslag, dat tot dankzegging stemt, zal onder N°. 1 in de Bijlagen dezer Handelingen worden opgenomen.

ART. 21.

Op de vraag, of iemand der broeders naar aanleiding van 't gehoorde verslag ook iets heeft op te merken, antwoorden eenigen bevestigend. Heb ik goed gehoord, vraagt een Afgevaardigde uit Drenthe, dat te Zuidwolde eene gemeente gesticht is? Antwoord: goed gehoord. Maar dit is, zegt hij, historisch onwaar, daar er te Zuidwolde reeds jaren eene gemeente bestaat. De zwaarigheid wordt weggenomen door de opmerking, dat die gemeente nog slechts kort bij de Regeering bekend staat als eene plaatselijke gemeente der Chr. Grer. Kerk in Nederland. Het feit, dat de leeraar dier gemeente tot dienstplichtigheid zou worden aangemaand, gaf aanleiding, dat de Synodale Commissie van het bestaan der gemeente kennis aan de Regeering gaf.

Een afgevaardigde uit Zeeland vraagt, of de opdracht aan Doe. VAN VELZEN hem door de Synode is verstrekt. De S. C. antwoordt, dat zij geene bepaalde opdracht van de Synode heeft ontvangen, maar dat zij vertrouwt in den geest der Synode gehandeld te hebben, omdat gewichtige en teedere belangen onzer Zusterkerk op het spel stonden. Een van hare predikanten toch, met name BYSE, stond afwijkende, dwalende gevoelens voor. Hij loochende de eeuwigheid der straf en beweerde dat de goddeloozen vernietigd worden. Dit bracht groote beroering in onze Zusterkerk teweeg, en omdat zij klein is, vroeg zij de S. Commissie om raad. Deze verzocht aan Doe. VAN VELZEN naar België te gaan. ZEW. willigde het verzoek in, en het resultaat is gezegend te noemen. Onze Zusterkerk heeft hare belijdenis gehandhaafd en genoemden leeraar afgezet. Gaarne onderwerpt echter de-S. C. haar doen aan het oordeel der Synode. Hieruit ontspon zich eene vrij breede discussie, waarbij onderscheidene sprekers het woord voerden. Twee gevoelens vonden hunne pleitbezorgers, waarvan het eene de handeling der S. Commissie goedkeurde, het ander aannam, dat de S. Commissie

buiten hare bevoegdheid was gegaan, omdat er van „opdracht" sprake is in het geschreven stuk van Doe. VAN VELZEN.

De Voorzitter zegt: het woord opdracht is minder juist gekozen in deze materie. Het heeft de beteekenis van verzoek. Doe. v. VELZEN neemt op zich zijn rapport in dezen geest te wijzigen. Vatten wij het zoo, dan kunnen wij van de zaak afstappen. Er waren er tevens, die eenige verandering wilden brengen in het Reglement der S. Commissie om haar meerdere vrijheid te geven van handelen in dergelijke gevallen, en voorstelden, eene bepaalde Classis tot de eerstvolgende Synode aan te wijzen, waarmede de S. Commissie in contact kon treden. Anderen wilden dat volstrekt niet. In onderscheidene voorstellen werden verschillende gedachten belichaamd. Maar allengs werd het duidelijker, dat het maken van nieuwe bepalingen geen grooten bijval bij de meerderheid vond. Een voorstel *om bij het bestaande 'Reglement te blvjen* werd vrij eenparig aangenomen. Aan Docent S. VAN VELZEN was inmiddels hulde gebracht voor zijn ijver, om in 't belang van de Gemeente des^ Heeren de reis naar België te ondernemen.

ART. 22.

De Commissie naar Bentheim, bestaande uit de Broeders W. EL GISPEN en J. VAN ANDEL, rapporteert, dat ze met genoegen de kleine Zusterkerk heeft bezocht. Bijzonder belangrijke zaken kwamen niet voor. Alleen had zij tot hare droefheid vernomen, dat de Pruisische Regeering op een verzoek van de gemeente B. om „Corporationsrecht" geantwoord had dit niet te kunnen verkenen, wijl haar de zekerheid ontbrak, dat bedoelde gemeente finantiëele kracht genoeg zou bezitten om in het onderhoud van armen, kerk en leeraar te voorzien.

ART. 23.

De Commissie, eveneens op de vorige Synode benoemd om onze Kerk op de Synode der Belgische Zendingkerk te vertegenwoordigen, de BB, Docenten S. VAN VELZEN en A. BEUM-MELKAMP, geeft nu verslag. Ook dit verslag is gunstig. Zij deelt mede, dat zij met de Belgische Broeders Avondmaal heeft gehouden en releveert, dat eene ernstige ziekte Doe. VAN VELZEN trof, die een oogenblik het ergste deed vreezen. De Heere wendde echter het gevaar en bracht hem zoo goed als hersteld in het Vaderland terug.

ART. 24.

Eindelijk wordt nog gevraagd, naar aanleiding van ⁵t verslag der S. Commissie, of de gedelegeerden der Vrije Universiteit op Greref. grondslag onze S. Commissie toch niet ietwat onheusch

behandeld hebben, door haar na het verlopen der bewuste vacantie geenerlei antwoord te doen toekomen. Art. 225 der Synode van Zwolle wordt gelezen. De S. Commissie verklaart, dat zij met betrekking tot de in dat artikel bedoelde zaak niets dan een briefkaart van Dr. KUYPER heeft ontvangen met het stempelmerk 27 Juni 1883, en dat zij nog steeds op antwoord wacht.

ART. 25.

De Vergadering gaat over tot het behandelen der Agenda. Letter F a komt eerst aan de orde, aldus luidende:

De Synode zette voort het onvoltooid gelieven werk der Synode van Dordrecht 1879, ten aanzien van het vraagstuk der viering van den dag des Heer en; zoowel de theoretische als de practische zijde van het vraagstuk wordt hiermede bedoeld. (N.-Holland).

De Afgevaardigden van N.-Holland geven toelichting. Uit die toelichting blijkt, dat de 2de alinea van het artikel foutief op de Agenda staat en aldus moet gelezen worden: *Niet* de theoretische, *edoch* de practische zijde van het vraagstuk wordt hiermede bedoeld. Het artikel heeft dus geene betrekking op de leer, maar op de practijk der Sabbatsviering. N.-Holland wenscht te weten welke werken niet, en welke werken wel geoorloofd zijn op den dag des Heeren. Vooral in groote steden levert de practijk groote moeielijkheden op, b. v. in zake melkverkoop, leden die beambten zijn van trams, spoorwegen, stoombooten enz. Eenige vaste lijnen op dit gebied zouden zeer gewenscht zijn.

De Voorzitter maakt de opmerking, dat het artikel na deze toelichting uit de rubriek *Leer* valt, maar dat het, nu het eenmaal aan de orde is, verder moet behandeld worden.

Een der Docenten geeft prae-advies, den raad inhoudende om in deze zaak niet nader te treden, maar bij het bepaalde te blijven. Een ander Prae-adviseur oordeelt, dat hiermede geen enkele kerkeraad gebaat is. Hij zou de Synode adviseeren om eene Commissie te benoemen, die bij eiken kerkeraad informeert: welke gevallen zijn er bij u, die omtrent het punt der viering van den dag des Heeren moeite veroorzaken. — Uit de discussiën, die nu geopend worden, blijkt, dat die beide prae-adviezen twee stroomingen in de Vergadering vertegenwoordigen. Onderscheidene sprekers laten over dit punt zich hooren. Een aantal voorbeelden zooals het gebruik van gas, een veer, dat het volk als een vlottende brug beschouwt, het geplaatst zijn op booten, trams, spoortreinen, het tolgaren enz., wordt bijgebracht, om te laten gevoelen hoe moeielijk het is een voor alle gevallen geldenden regel te maken. Eik concreet geval moet op zichzelf beoordeeld worden. Hiertegen merken anderen op, dat het vraagstuk, door W .-Holland ter tafel gebracht, thans

aan de orde van den dag is. De kerk mag niet stilzitten, maar moet medewerken aan de christelijke viering van den da^ des Heeren. Misschien leidt het benoemen van eene Commissie er toe, dat eenige vaste lijnen kunnen getrokken worden, wat voor de kerkeraden zeer gewenscht zou zijn. Eindelijk belichamen zich de beide stroomingen in twee voorstellen, die in stemming komen.

Voorstel 1. De Synode verblijdt, dat er over de theoretische zijde van het vraagstuk van den Sabbat geen verschil wordt opgemerkt, en van oordeel, dat het bovenal in dezen tijd noodig is op de onderhouding van het 4de gebod ten sterkste aan te dringen, acht het niet noodzakelijk om thans nadere bepalingen voor bijzondere gevallen, desbetreffende, te maken.

Voorstel 2. De Synode benoeme eene Commissie, die bij de Kerkeraden onzer gemeenten opgave vraagt van moeilijke gevallen, den Sabbat betreffende. Die Commissie brengt op de e. k. Synode haar rapport en advies over die gevallen uit.

Nopens die voorstellen wordt de opmerking gemaakt, dat zij niet tegenover, maar naast elkander staan, en dat de aanneming van het eerste voorstel nog niet tot verwerping van het tweede behoeft te leiden. Zij behooren dus na elkander in stemming te komen. Maar welk voorstel zal den voorrang hebben? De voorrang wordt aan het eerste voorstel gegeven. *Het wordt aangenomen met 32 tegen 7 stemmen.*

Nu wordt het tweede voorstel in stemming gebracht. *Ook dit wordt met 22 tegen 17 stemmen aangenomen.*

ART. 26.

Tot leden der Commissie, die uit een Docent, een Predikant en een Ouderling zal bestaan, worden door den Voorzitter benoemd Docent L. LINDEBOOM, DS. E. DOUMA en Ouderling B. BLANKENBEG. Als Secundi wijst hij Ds. BULENS, DS. WESTEBHUIS en Ouderling H. J. KLINKEBT aan.

ART. 27.

De Synode neemt nu in behandeling Fe der Agenda:

Wat is er geworden van de correspondentie met de Dutch Bef. Ghurch in N. Amerika? (Gelderland).

De Afgevaardigden van Gelderland lichten dit punt toe. Hunne Prov. wenscht iets van de gevoerde correspondentie te weten en nader op de zaak terug te komen. Op de vraag aan de S. Commissie: Is ook eenig antwoord bij u ingekomen uit

Amerika? volgt een ontkennend antwoord. Aan wie ligt dat? Aan de Synodale Commissie of aan de Ref. Church? Art. 121 der vorige Synode wordt gelezen. Tevens blijkt, dat de S. Commissie zich behoorlijk van haar taak heeft gekweten. Een paar Broeders deelen een en ander mede, waaruit schijnt te moeten worden opgemaakt, dat het besluit onzer Synode niet gunstig bij de Ref. Church ontvangen is. Gelderland wil alle gemeenschap onzer Kerk met de D. R. Church afbreken, als zij op haren zondigen weg in zake ma^onnerie voortgaat.

De verdere behandeling van dit punt wordt uitgesteld, totdat de Afgevaardigde uit de Holl. Chr. Geref. Gemeente in Amerika zal aangekomen zijn.

ART. 28.

De tijd roept tot afbreken. Docent BRUMMELKAMP laat zingen Ps. 126:1,

Wanneer de Heer uit 's vijands macht, enz. en gaat de Vergadering voor in dankgebed.

DERDE ZITTING.

Woensdag 19 Augustus, voorm. 9—1 uur.

ART. 29.

Deze zitting wordt geopend met het zingen van Ps. 138:1,
'kZal met mijn gansche hart Uw eer, enz.
en met gebed bij monde van Doe. BL DE COCK.

ART. 30.

De Notulen der gisteren gehoudene zittingen worden gear-
resteerd.

ART. 31.

Onder het lezen der Notulen kwam de Afgevaardigde, in art. 27 bedoeld, binnen. Hij reikt een schrijven over, hem door de Synodale Commissie zijner Kerk verstrekt. Uit dit schrijven blijkt, dat de naam van den Afgevaardigde is G. HOEKSEMA, Pred. te Muskegon, Staat Michigan. Genoemde Broeder wordt door den Voorzitter welkom geheeten, die hem tevens mededeelt, dat de Buiten!. Afgevaardigden hedennamiddag gelegenheid ontvangen om zich te doen hooren.

ART. 32.

De Voorzitter stelt aan de Vergadering voor om ter behandeling van Protesten en Ingekomen Stukken den Woensdag van de volgende week te nemen; om morgen de zaken betreffende de Theol. School te behandelen, en heden over te gaan tot punten, die de Kerkregeering raken. De Synode keurt dit goed.

ART. 33.

In behandeling komt nu D a der Agenda:

De Prov. vraagt met aandrang: Kan er door de Synode ook iets gedaan worden om het besef van de macht en de roeping des kerkerads te verlevendigen; vooral met het oog op de vele vereenigingen buiten onze Kerk, die in onze Kerk zoo licht worden nagevolgd? (Groningen.)

De Afgevaardigden van Groningen geven toelichting.

Hunne Prov. heeft het oog op het doen houden van lezingen, voordrachten enz. door Jongelingsvereenigen, en zou het zeer wenschelijk achten, als de Synode eens ernstig nadruk erop legde, dat het tot de roeping van den kerkeraad behoort op die dingen te letten. Sommige kerkeraden laten er zich niets mede in of nemen tegenover de bestaande vereenigingen eene minder wenschelijke houding aan. Op onze jonge menschen moet door den kerkeraad een wakend oog worden gehouden.

Een der Docenten geeft prae-advies, inhoudende den raad, om eene opwekking van deze Synode te laten uitgaan aan de kerkeraden. Zijns inziens ligt de weinige belangstelling niet bij de jonge menschen, maar bij de kerkeraden. Een ander prae-adviseur acht zoodanige opwekking minder doelmatig, omdat er geene klacht is.

In de discussie blijkt, dat deze vraag van Groningen vrij algemeene instemming bij de broeders vindt. Wel wordt het moeielijk geacht de relatie tusschen kerkeraad en vereenigingen juist te omschrijven, maar relatie moet er zijn. De vereenigingen loopen zonder toezicht des kerkerads gevaar in een verkeerd spoor te komen. Toezicht van den kerkeraad is hoogst wenschelijk, is noodig. Maar, merkt een spreker op, de kerkeraad moet bij dat toezicht in den geest der liefde handelen en menschkundig te werk gaan. Onze jonge menschen zijn in de gisting-periode, zij moeten niet geschud, maar gekalmeerd, met verstand geleid worden. Nog andere sprekers wijzen op het komedie-achtige, dat er soms in de voordrachten der vereenigingen is, op kwestieuze stukken; ook wordt nog gewezen op de roeping en het gezag van den predikant, die veel ten goede kan doen.

Drie voorstellen, alle van gelijke strekking worden ingediend. Het volgende wordt met acclamatie aangenomen.

De Synode van oordeel, dat het in onze dagen ongetwijfeld tot de roeping van den kerkeraad behoort, ook opzicht te oefenen over de verschillende Christelijke Vereenigingen, die in de gemeente bestaan, spreekt den ernstigen wensch uit, dat alle kerkeraden zich de belangen van die Vereenigingen meer aantrekken en er naar streven om zulk eene betrekking tusschen de Vereenigingen en de Gemeente in het leven te roepen, dat de zuiverheid der leer en de heiligheid des levens er door gehandhaafd en bevorderd worde.

ART. 34.

Van de Agenda F komt nu in behandeling wat onder &, d, e, m, p en q voorkomt.

- b. *De Synode spreke haar oordeel uit over het losmaken van een leeraar van zijne gemeente en het beroepbaar stellen voor de Kerk. (Groningen).*
- d. *De Synode bepale, dat kennisgevingen betreffende het losmaken van leeraars van hunne gemeenten aan de Kerk, gericht met opgave van redenen moet geschieden. (Friesland).*
- e. *De Synode besluite, dat voortaan door de Classis, lettende op de bepaling daarvan bestaande, een predikant wel verplaatst, maar niet losgemaakt wordt van eene gemeente. (Friesland).*
- m. *Is de tegenwoordige wijze van beroepbaarstellen van predikanten, die van hunne gemeenten losgemaakt zijn, wel in overeenstemming met art 11 der D.KJ (Utrecht).*
- p. *De Synode drage de verschillende Classes op om niet dan met de grootste omzichtigheid predikanten, die nog onlangs onder kerkelijke behandeling waren, beroepbaar te stellen voor de Kerk. (Z.-Holland).*
- q. *Is fyet niet wenschelijk, dat de bekendmakingen, betreffende het ontbinden en beroepbaar stellen van predikanten, meer met redenen werden omkleed, opdat de gemeenten de oorzaken dier losmaking mochten weten? (Z.-Holland).*

Genoemde artikelen betreffen drie dingen: de losmaking van Predikanten van hunne gemeenten, de wederberoepbaarstelling en de kennisgeving van beide aan de Classicale en Provinciale correspondenten.

De Afgevaardigden van Groningen, Friesland, Utrecht en Z. Holland lichten de voorstellen hunner Provinciën toe.

Groningen verlangt te weten hoe gehandeld moet worden met Leeraars, die ongeschikt zijn voor de gemeenten, die zij dienen, maar in andere gemeenten nog nuttig kunnen zijn.

Friesland gaat verder; de Synode zal bepalen dat een pre-

dikant door de Classis wel verplaatst, maar van zijne gemeente niet losgemaakt mag worden.

Utreent betwijfelt, of het beroepbaarstellen van losgemaakte leeraars wel te rijmen is met art. 11 der D. Kerkorde.

Z.-Holland dringt op groote omzichtigheid bij het wederberoepbaarstellen aan, op voorzichtigheid bij het losmaken en wil opgave van de redenen, waarom een leeraar van zijne gemeente ontbonden is.

Een der Docenten geeft prae-advies. Hij merkt op, dat in de Agenda sprake is van drie zaken: van de losmaking om redenen van tucht, van de wederberoepbaarstelling en van de kennisgeving met redenen. Over iedere zaak geeft hij in 't kort zijn advies. Het eerste is niet moeielijk. Het tweede is geoorloofd, als de gemeente niet langer bij machte is haren leeraar te onderhouden, of als hij karakter-gebreken heeft. Maar het gaat niet aan een leeraar los te maken van zijne gemeente of hem te verplaatsen, indien hij niet door een andere gemeente is beroepen. Het derde is onafwijsbare plicht.

Ook andere Prae-adviseurs laten over deze materie zich hooren. Twee verklaren zich voor het voorstel Z.-Holland; een herinnert de bepalingen der Kerkorde, die z. i. duidelijk zijn. Verplaatsen mag niet zijn aan den dijk zetten. Een derde wil de kerkelijke tucht voor geschorste predikanten verscherpt hebben.

In discussie gebracht, voeren onderscheidene sprekers het woord. De eerste spreker tracht aan te toonen, dat van lieverlede een eenigszins andere practijk, dan vroeger gold, is ingeslopen. Zonder elders beroepen te zijn, zijn leeraars om andere dan finantiëele redenen van hunne gemeenten losgemaakt. Dit strijdt tegen art. 11 der D. Kerkorde, waar als eenige reden van losmaking het finantiëele genoemd wordt. Hij raadt terugkeer tot Dordt aan en dient een voorstel in dien geest in, dat door anderen gesteund wordt en van ingrijpender strekking is dan een der Agenda-voorstellen.

Over de voorstellen der Provinciën, vooral van Zuid-Holland en Friesland, wordt nog veel gesproken, en de opmerking gemaakt, dat Het voorstel van Friesland eerst in stemming moet komen, omdat het positief is en er een beginsel in zit. Het wordt verrijkt met de toevoeging: „of de gemeente, Classis en Provincie zorgen voor zijn onderhoud". Nog andere voorstellen worden ingediend. De vraag: Aan welk voorstel komt de prioriteit toe? wordt nu overwogen en verschillend beantwoord.

Sommigen zeggen: Het gaat niet aan een voorstel van een lid der Vergadering boven dat van een Provincie voorrang te geven. Anderen zijn van oordeel, dat het eerst ingediende voorstel den logischen voorrang heeft, omdat het de verst reikende strekking heeft. Besloten wordt dit voorstel in stemming te brengen.

Voorstel 2. *De Vergadering betreurende, dat er van lieverlede eene eenigszins andere praktijk is ingeslopen en er leeraren zonder elders beroepen te zijn, om andere dan finantiëele redenen van hunne gemeenten zijn losgemaakt,*

Oordeelt, dat men tot de praktik van art. 11 van de Kerkorde van Dordrecht dient terug te keeren en geen leeraar meer van zijne gemeente mag worden losgemaakt dan wegens de in art. 11 der Kerkorde bedoelde redenen.

De uitslag der stemming is, dat het met 31 tegen 9 stemmen wordt verworpen.

Het voorstel van Friesland komt nu in stemming met boven genoemde toevoeging. Het luidt als volgt:

Voorstel 2. De Synode besluit, dat voortaan door de Classis, lettende op de bepalingen daarvan bestaande, een predikant wel verplaatst, maar niet losgemaakt mag worden van eene gemeente, of de gemeente, Classis en Provincie zorgen voor zijn onderhoud.

Het heeft beter lot dan het eerste voorstel. Het wordt met alle stemmen aangenomen.

ART. 35.

Nu is het voorstel van Z.-Holland betreffende het beroep-baar stellen aan de orde. Om aan Utrechts verlangen te voldoen wordt een klein amendement op dit voorstel ingediend en Z.-Holland wordt verzocht dit over te nemen, waartoe het echter vooralsnog niet kan besluiten.

ART. 36.

Intusschen wijst de klok één uur aan. Na het zingen van Ps. 65:1,
De lofzang klimt uit Sions zalen, enz.

en dankgebed bij monde van Doe. NOOBDTZIJ, gaat de Vergadering tot vier uur uiteen.

VIERDE ZITTING.

Woensdag 19 Augustus, nam, 4—8 uur.

ART. 37.

Weêr saamgekomen, zingt de Vergadering Ps. 117

Loof, loof den Heer, gij heidendom, enz.

en smeekt bij monde van Doe. LINDEBOOM den Heere om Zijn zegen.

ART. 38.

Deze zitting is gewijd aan de Afgevaardigden van BuitenL zusterkerken. Allereerst wordt het woord gegeven aan Ds. L. STROEVEN, Afgevaardigde der Oud-Greref. Kerk in Pruisen. Zijn-weleerw. sprak in hoofdzaak aldus:

Eerwaarde Vergadering!

Daar de Oud-Grereformeerde Kerk in Pruisen, in latere jaren, op bijna iedere van uwe Synoden hare afgevaardigden zond, zoo zijn u hare aangelegenheden meerendeels reeds bekend. Ik kan daarom zeer kort zijn. Of men onze Kerk eene zuster of eene dochter van de uwe noemt, zeker is, dat zij groot belang stelt in het lot en de toegenegenheid van hare oudere zuster. Ontvang van onze Kerk de meest hartelijke zustergroete. Waren de gemeenten onzer Kerk tot dusver 9 in getal, thans is zij met eene vermeerderd, nl. die te Campen in Oost-Friesland, terwijl zij zich, zoo de Heere wil, eerlang nog een elfde, nl. te Eaar, zal zien toegevoegd. De eensgezindheid bleef nog steeds bijzonder in onze gemeenten bewaard, en deze breiden zich langzaam uit. Zooals ge zult weten, zijn de verschillende gemeenten en kerken, die met den Staat verbonden zijn, in Hannover tot ééne „Evangelisch Reformirte Kirche" vereenigd. De Regeering gaf bevel aan de gemeenten, dat deze zich tot een soort *vóór-Synode* zouden vereenigen; wat voor een paar jaren in de samenkomst te Aurich is geschied. Aan deze *vóór-Synode* werd van Regeeringswege een concept-Kerkorde voorgelegd, welke zij zou hebben te toetsen. Het concept werd bijna in zijn geheel door die Synode geaccepteerd. Alleen verzocht men aan Z. M. den Koning, dat enkele kleine wijzigingen mochten worden vergund; met name dat de in het concept bedoelde „*Kirchenvorstand*" den naam mocht dragen van „*Kirchenrath*" en dat hij, dien men „*ein Kirchenrath*" (lid van den „*Kirchenvorstand*") noemde, nu „*Kirchenalteste*" mocht heeten. Zoo verder, dat de Voorzitter van het gemengde „*Consistorium*" een Gereformeerde mocht zijn. Wezenlijke veranderingen zijn hierdoor echter niet teweeggebracht.

De eerste gewone Synode hield dezer dagen zitting te Aurich in Oost-Friesland. Vijf van hare leden werden door den Koning, de overigen door de „Kreitssynoden" benoemd. Z. M. de Koning, benoemt ook den president, welke eer ditmaal aan zekeren graaf te beurt viel. De liefde der Regeering voor deze door haar gecreëerde Kerk, is natuurlijk voor de onze niet gunstig. Misschien heeft dit ook wel het zijne bijgedragen tot het afwijzen van het verzoek om corporationsrecht, door een onzer gemeenten aan den Koning gericht. Vooral de Herv. predikanten zijn bitter tegen onze Eerk, en niet het minst tegen onze belijdenis van de verkiezing en onmacht des menschen ten goede, wat zij „die Hollandische Praedestinationslehre" en een schandelijk „afgod" noemen. De vrije wil en eigenkracht staat schier overal op den voorgrond. Men erkent, ja er is eene verkiezing, voor hem namelijk, die zich wil laten verkiezen. Voor 20 jaren zou het volk zich over zoo iets nog verbaasd hebben. Thans niet meer, vooral niet in Oost-Friesland.

Gij begrijpt dus, waarde Broeders, wat wij Oud-Gereformeerden bovenal behoeven, goed gereformeerde predikers, vooral die in de Duitsehe taal kunnen spreken. Wij hebben eene opleidingsklasse die wel goed, maar voor onze geringe krachten wel wat te zwaar is. Zij is met het oog vooral, op het goed Duitsch leeren spreken voor ons eene behoefte. In Oost-Friesland hebben wij slechts ééne gemeente, die bij voorkeur in 't Hollandsch hoort preeken, de overige behoeven en verlangen alle Duitsch. In het Graafschap JBentheim is dit iets anders.

Uwe Kerk besloot vroeger op hare Synode te Utrecht, dat men ons door collekten zou steunen. Dit hielp ons eerst vrij wat. Wij verzoeken zeer vriendelijk, dat men daarmede ook nū nog moge voortgaan, en alzoo eene zwakkere zuster moge steunen.

ART. 39.

Op vergunning van den President worden door eenige leden der Vergadering nog enkele vragen gedaan, als:

Vr. Hoe gaat het met het pas bij u aangesloten gemeentetje Campen?

Antw. Aanvankelijk gaat het goed en begint het zich, daar er voor en na gepredikt wordt, eenigszins te herstellen.

Vr. Is er nog geen officiëele kerkelijke relatie tusschen uwe Kerk en de „Freie Gemeinden" in de Rijnstreek gekomen?

Antw. Neen; dit gaat moeielijk, wijl deze „Gemeinschaften en Gemeinden" niet goed gereformeerd zijn.

Vr. Is uwe kerk als lichaam door den Staat erkend?

Antw. Neen.

Vr. Staat gij ook in betrekking met de Gereformeerde Kerk te Elberfeld?

Antw. In Elberfeld is geen *Gereformeerde* Kerk. De met den Staat verbonden Kerk is niet gereformeerd.

Vr. Hoe staat het met Ds. KOOPMANN in betrekking tot uwe kerk?

Antw. Evenals vroeger.

ART. 40.

Nadat de President aan Doe. H. DE COCK verzocht had om namens de Vergadering een woord tot den Afgevaardigde van de Oud-Geref. Kerk in Pruisen te richten, sprak Z. weleerw. ongeveer aldus:

Geliefde Broeder!

Ik vertoefde onlangs bij den oudsten leeraar uwer Kerk, n. Ds. J. B. SUNDAG te Bentheim, die om der waarheid wil zoo veel heeft gedaan en geleden. Uit diens vurige gebeden, vooral voor het Duitsche volk, maakte ik op, dat de Heere nog wat goeds met Duitschland voor heeft. Dit gelooft ook SUNDAG zelf. Waar wij u straks van groote duisternis hoorden spreken, wenschen wij van harte, dat in Duitschland het licht meer en meer opga, en men er verkrijge, wat ook MERLE D'AUBIGNE voor Duitschland zoo noodig keurde, n. *eene Kerk*. Er is veel dat belemmert, maar God Eeef u aanvankelijk als eene Vrije Kerk gevestigd. Houd daarom moed, Broeder, Hij zal u niet begeven. En behoeft gij mannen, die in het Duitsch kunnen prediken, God kan ze u geven. Is daarvoor uwe eigene opleiding werkelijk noodig, dan geve Hij dit aan deze Vergadering te beseffen. Als onze Kerk wil, dan *kan* ze de uwe ook te hulpe komen.

Groet, geliefde Broeder, uwe Kerk van de onze en blijf met haar den grooten Herder der schapen bevolen.

ART. 41.

Nu wordt het woord gegeven aan Rev. JAMES RENNIE, Afgevaardigde van de United Presbyterian Church of Scotland. Z. weleerw. sprak de Vergadering toe als volgt:

Geliefde Vaders en Broeders!

Het doet mij genoegen, dat ik hier als Afgevaardigde onzer Kerk in uw midden mag staan om hare gevoelens aan uwe Kerk over te brengen. Eén ding betreur ik echter, n. de spraakverwarring van Babel. Wel weet ik, dat er veel overeenkomst bestaat tusschen het oude Schotsch en de Hollandsche taal, maar het verschil is toch te groot, dan dat ik anders dan door middel van een tolk tot u kan spreken. Ik verblijd mij evenwel een tolk te hebben van goeden naam, die aan de voeten heeft gezeten van zeer geachte Professoren onzer Kerk en

die met de geschiedenis, vooral met die van de wording en worsteling onzer Kerk volkomen bekend is.

Het strekt mij tot vreugde dat onze V. P. Kerk de eerste geweest is onder de Buitenlandsche Kerken, die aan de uwe voor 25 jaren de hand der zusterlijke gemeenschap reikte en dat ik nu het middel mag zijn om den toen gelegden band nog nauwer toe te halen.

In de 16de en 17de eeuw werden de theologische werken der Nederlanders, zoowel bij ons als hier, trouw gelezen. Hier te lande vonden zelfs eenmaal Schotsche vluchtelingen eene schuilplaats. Onze geschiedenis, en vroeger zelfs onze naam („afgescheidenen") komen met die van uwe Kerk overeen. De grondslag van onze Kerk is *Christus*. Op dezen grondslag staande handhaven wij vooral twee dingen: a. de waarheid Grods, en b. de vrijheid en onafhankelijkheid der Kerk. Ook gij, Broeders, hebt daarvoor geleden en gestreden. Ik verheug mij te mogen staan te midden van mannen, die voor deze beginselen hebben mogen pal staan. Op uwe banier zie ik hetzelfde devies als op de onze geschreven en begroet u dus niet slechts als strijdgenooten, maar als behorende tot ons bataljon. Ik wensch daarom deze gelegenheid aan te grijpen, om mijne beste wenschen uit te spreken over uwe Kerk. God moge met haar zijn en haar zegenen, zoodat ze zich door heel het Koninkrijk van Nederland uitbreide.

Nog iets over onze Kerk, dat u misschien eenig belang inboezemt. Onze Kerk telt 559 gemeenten met 180.000 leden, behalve de 100 gemeenten, die voor een tiental jaren aan de Vereen. Presb. Kerk in Engeland werden overgedragen. Verder, 5 Professoren in de Theologie met 113 Theol. studenten. Voorts 871 Zondagssch. met 11.564 onderw. en 92.014 leerl. Aannemelingen 27.708. In 1884 is door de gezamenlijke gemeenten opgebracht £ 352.665. Bijzondere bijdragen, legaten enz. over 1884 & 38.000. Totaal bedrag over de laatste 10 jaren opgebracht £ 4.000.000 (48 millioen gulden).

Een eigenaardige trek onzer Kerk is de Zendingsgeest. Zij werkt onder de heidenen en ook op het continent. Wat ze in Europa doet betreft vooral de Roomsche landen. Deze laatstgenoemde arbeid breidde zich dermate uit, dat hij tot een afzonderlijken tak onzer Zendingswerkzaamheid is verheven, zoodat we thans hebben *drie* takken van dezen arbeid: nl. *Beidenzending*, *Binnenlandsche Zending* en die op het *Continent* — Ik ben thans op reis naar Italië om er de Synode van de Kerk der Waldenzen bij te wonen. — Wat de poging onzer Kerk betreft om met de Vrije Schotsche Kerk te vereenigen, die voor eenige jaren werden aangewend, deze zijn den laatsten tijd met rust gelaten. De godvruchtige en invloedrijke Vaders Riv. BEGG en KENNEDY waren er tegen. Zij zijn thans echter beide in den

hemel. En als wij nog niet dadelijk de poging hervatten om met de Vrije Schotsche Kerk tot eenheid te komen, dan is dit uit eerbied voor de nagedachtenis van genoemde vaders. Evenals eene weduwe, die over het verlies van haren dierbaren echt-vriend is aangedaan, nog moeielijk er terstond toe kan overgaan om aan eene nieuwe verbintenis te denken. Eene tweede eigenaardigheid, die bij ons op den voorgrond treedt, is het ijveren voor gelijk recht van alle kerkgenootschappen tegenover den Staat. Wij* zouden gaarne tot zulk eene rechtsgelijkheid willen komen, maar kunnen niet, zoolaug er eene Staatskerk bestaat. Ook de liberalen zelfs willen er niet toe komen, maar wij hopen evenwel, dat de uitslag der aanstaande nieuwe verkiezing er hen wel toe nopen zal.

Doch laat mij besluiten, want ik weet het, uw tijd is kostbaar. Ik gevoel mij in uw midden recht te huis, als een broeder onder de broederen. En al ware dit niet zoo geweest, dan zou het gezicht van uwe pijpen en sigaren mij toch zulk een gezelligen indruk van deze vergadering gegeven hebben, en bij mij de overtuiging hebben gevestigd, dat in zulk een kring moeielijk theologische geschillen kunnen ontbranden, wijl * ze door de walmen van „de yredepijp" gebluscht en in vrede zouden worden opgelost. Hartelijk dank voor de liefde, waarmede ge mij hebt ontvangen. Zij Gods zegen voortdurend over uwe Kerk en over deze Vergadering!

ART. 42.

De enkele vragen, door sommige leden der Vergadering nog aan Rev. J. RENNIE gedaan, komen hierop neer:

Vr. Vanwaar draagt uwe Kerk den naam van „Vereenigde" Presbyteriaansche?

Antw. Omdat in haar vroeger twee Kerken, nl. die der Erskine's en de dusgenaamde „Reliefkerk" met elkander vereenigd zijn, welke zich beide tegen het patronaat aankantten.

Vr. Als de studenten aan uwe kweekscholen komen, hebben ze dan de studie der letteren reeds achter den rug?

Antw. Zij moeten aan één der vier Universiteiten hunne letterkundige vorming hebben ontvangen, om dan aan onze faculteit de Theologie te gaan studeeren.

Fr. Op welk verschil is de beproefde vereeniging tusschen uwe en de Vrije Schotsche Kerk vroeger afgestuit?

Antw. Hierop, dat volgens het oordeel der Vrije Schotsche Kerk, de Staat eigenlijk verplicht is de Kerk van Christus te steunen, waarvan de broeders BEGG en KENNEDY niets wilden weten.

Vr. Waar kweekt gij uwe Zendelingen?

Antw. Deze hebben eenzelfde opleiding als alle andere studenten, met dien verstande, dat ze wel eenige lessen, die alleen

met het oog op de Zending gegeven worden, bijwonen. Men tracht zooveel mogelijk de bekwaamste mannen aan den arbeid der Zending te verbinden.

Vr. Verleent uwe Kerk ook den titel van *doctor*?

Antw. Neen, dat doen de Universiteiten. Er zijn echter wel die er voor zijn dat de Kerk dien graad zou verleenen, en wel op veel ruimere schaal dan thans de Universiteiten het doen.

Vr. Hoe doet men bij u met het beheer van kerkelijke goederen en fondsen? Behoort het goed aan de locale gemeenten of aan het lichaam der Kerk?

Antw. De locale gemeenten zijn eigenaressen harer goederen, en bij splitsing worden deze gewoonlijk door den rechter aan de meerderheid toegewezen.

Vr. Waarin bestaat vooral de toenemende arbeid uwer Kerk in Europa?

Antw. Zij zelve zendt geen Zendingen uit, maar ondersteunt den arbeid van anderen. Zoo werd nog onlangs 1000 pond beschikbaar gesteld ten behoeve van den arbeid der Waldenzen. Wel zenden ook wij zelve mannen uit om onder Israël te arbeiden.

Vr. Welk eene houding neemt Rome ten uwent aan, inzake gelijkstelling der Kerken?

Antw. Ik weet niet of ze met de onzen hand aan hand gaan. Wel doen zij zulks overal waar zij in de minderheid zijn; zijn ze echter in de meerderheid dan weet ook Gij, wat wij van hen te wachten hebben.

Vr. Zullen de dwalingen van ROB. SMITH geen struikelblok zijn voor de vereeniging der beide Kerken?

Antw. Ik spreek liever niet over personen, maar over beginselen; en dan geloof ik dat beide Kerken evenzeer afkeerig zijn van de leeringen door SMITH verbreid. Hij is dan ook reeds afgezet.

Vr. Is uwe Kerk na het openbaar worden van deze dwalingen nog evenzeer op de vereeniging gesteld als vroeger?

Antw. Dit heeft op onzen wensch geen invloed gehad. Men gevoelt, dat het eene schande is, dat twee zoodanige Kerken als de Vrije Schotsche en de onze zijn, naast elkander blijven staan.

Vr. Zouden de bedoelde beginselen ook wortelen gaan schie-ten in de Kerk?

Antw. Profeteeren is moeielijk; als er bestanddeelen van waarheid in zijn dan zullen ze beklrijven; tot dusver echter schijnen ze zoo goed als dood te zijn.

Vr. Waren er geen presbyteriën tegen het ontslag van SMITH?

Antw. Deze zaak geldt niet onze maar de Vrije Kerk; evenwel geloof ik niet, dat er presbyteries voor S. hebben gesproken. Wel waren er leden der Kerk, waaronder ook leden der Syn. Vergadering, die hem tijd gegeven wilden zien om voort te studeeren en zijne denkbeelden nader uiteen te zetten.

Vr. Wie is ten uwent rechter, die uitspraak doet als er verschil ontstaat in zake kerkelijke goederen?

Antw. De Kerk zelve. De Staat doet er zoo min mogelijk aan.

Vr. Als de meerderheid in eene gemeente kettersch wordt houdt zij dan ook het kerkelijk goed?

Antw. Dit geval is twee malen voor gekomen, éénmaal in de Vrije Schotsche en éénmaal in de onze. In die gevallen heeft de Staat uitspraak gedaan en in het gelijk gesteld de partij, die met de Kerk verbonden bleef.

Vr. Zijn er bij u ook predikanten, die staatsbetrekkingen bekleeden?

Antw. Voor eenige jaren was er een leeraar der Staatskerk die zich candidaat stelde voor het Parlement. Zijne broeders keurden het echter af.

Vr. Wat zou uwe Kerk in zulk een geval doen?

Antw. Misschien zou men zoo iemands traktement inhouden, (hilariteit).

ART. 43.

Door den Voorzitter daartoe verzocht, spreekt Doe. S. VAN VELZEN den Schotschen Afgevaardigde namens de vergadering aldus toe:

Voor 25 jaren, geliefde Broeder! ontvingen wij van de Afgevaardigden van uwe Kerk voor het eerst een bezoek. Onder hen behoorde destijds ook de beminde professor JANUS HARPER, die nu reeds in den hemel is. Hoe bleek toen reeds, gelijk bij alle latere bezoeken steeds meer en meer, dat we één zijn in geloof en dat we deelden in elkanders liefde. Daarom zal ook onze vooruitgang gedurende dien tijd u tot blijdschap verstreken. Hadden we destijds vier professoren aan onze Theol.-School, thans zijn we reeds tot een achttal opgeklommen. In vroegere jaren leefden wij onder grooten strijd. Het is 50 jaren geleden dat ik in deze zelfde stad kwam prediken en dat ons in gindsche straat de steenen om het hoofd vlogen, en thans bestaan alhier drie Gemeenten welke behooren aan onze Kerk. Wel kunnen,, wij niet wijzen op zóó vele duizenden van ponden sterlings, als uwe Kerk voor de zaak des Heeren mocht offeren, maar toch kunnen ook wij verklaren: de Heere deed ons in menig opzicht wel.

Toch hebben wij ook thans nog te waken en te strijden voor het geloof, dat eenmaal den heiligen is overgeleverd. Toen bij den aanvang dezer Vergadering ons uit Col. 2 werd voorgelezen, troffen mij vooral de woorden: „*Ziet toe, dat niemand u als een roof vervoere door de filosofie en ijdele verleiding^ naar de overlevering der menschen, naar de eerste beginselen der wereld en niet naar Christus*” In Christus woont alle vol-

heid. Vergun mij te zeggen, dat ik vrees, dat velen in onze dagen in gevaar zijn van met deze filosofie te worden medegevoerd. Laten wij haar echter met alle kracht bestrijden. — Een andere vijand, waartegen wij evenzeer hebben te waken, is het *bijgeloof*. Beide deze vijanden hebben wij in het oog te houden. — Wij hebben daarenboven ook hier nog een strijd tegen broeders, die de koninklijke heerschappij van Christus niet tot haar recht laten komen. Dezen strijd hebt gij bij u niet zoo zeer. — Wij vragen u dus, geliefde Broeder, bid voor deze Kerk, die zoo veel heeft te strijden, en ga heen en zeg het aan de Kerk, die u herwaarts heeft gezonden, dat ze bidde voor deze Kerk en voor Nederland, waardoor ook hare liefde meer en meer zal worden bevorderd. Ja de liefde bevorderd! Thans denk ik aan den leeraar uwer Kerk, die ons voor 25 jaren het eerst bezocht. „Och waren/' dus sprak de grijsaard, „mijne armen lang genoeg, ik drukte heel uwe vergadering aan het harte!" Hij is, zeg ik, in den hemel, maar de armen van Christus, die lang genoeg zijn, mogen beide uwe en onze Kerk omvangen.

Ga dan heen, geliefde Broeder, in vrede, en zeg aan uwe Kerk, dat wij haar liefhebben in Christus en blijf met haar Hem bevelen. Dat zij zoo.

ART. 44.

Rev. JAMES RENNIE repliceert:

Vergun mij nog te zeggen, Mijnheer de Voorzitter, dat mijn hart alhier zeer verruimd is geworden over hetgeen ik hier heb gezien. Ik zal aan onze Kerk verhalen, dat de uwe haar liefheeft, en zeer goed met de grondkwesties en belangen, die onze Kerk regardeeren, op de hoogte is.

De President antwoordt: Vaarwel Broeder! Groet uwe Kerk. Het zal ons aangenaam zijn ook in 't vervolg D. V. afgevaardigden van haar in ons midden te zien, en zoo mogelijk kom zelf nog eens terug." Waarop Rev. RENNIE vertrekt.

ART. 45.

Nu is de beurt aan de Afgevaardigden der Belgische Evangelische Zendingskerk, D.D. KENNEDY ANET, secretaris-generaal en Th. EGGENSTEIN, pred. te Antwerpen.

Ds. KENNEDY ANET zegt:

Geliefde Vaders en Broeders!

Ik ben zoo vrij in mijne moedertaal (Fransch) u toe te spreken, wijl ik de uwe niet versta en wijl ik een ambtgenoot naast mij heb, die u hetgeen ik zeggen ga, vertolken zal.

Daar in ons land de ééne helft van het volk de Fransche,

en de andere helft de Vlaamsche taal spreekt, is het min bevreemdend, dat gij thans ook twee Deputaten, één Vlaming en één Waal, in uw midden ziet. Het is echter onnoodig verder excuses te maken, vooreerst, wijl mijn buurman, die zich hier geheel op zijn gemak gevoelt en alles verstaat, anders wel eens tehuis vertellen kon, dat ik niets deed dan excuses maken, (hilariteit) en wijl het ook geheel overbodig is, daar ik wel merk, dat ik mij in een gezelligen broederkring bevind. Ik wensch echter niet mis-verstaan te worden: ik heb hier uitnemender vertroosting en gevoeld dan deze. Ik heb hier namelijk gevoeld, *vereeniging* van geloof, van liefde en van toewijding aan de zake des fleeren. In deze gevoelens brengen wij U de hartelijke groete van onze Kerk, uwe zuster, over, welke aan velen uwer bekend is, vooral aan de Professoren VAN VELZEN en BRUMMELKAMP, die de vriendelijkheid hadden ons te bezoeken. Vóór 2½ jaar bezocht ik Kampen. En nog herinner ik mij levendig de vriendelijke opname van het Professoren-collegie en de gastvrijheid van Prof. LINDEBOOM. Aangenaam is ons evenzeer de welwillendheid van Ds. NOTTEN, die de kolommen van „Maranatha" voor berichten en stukken van en voor onze Kerk open stelde. Onze erkentelijkheid bevreemde U niet, Broeders, wijl wij gering zijn en klein. Aan mijn Broeder EGGENSTEIN zij het overgelaten om over onze grootheid niet, maar over onze kleinheid te spreken. Ik wil U niet met veel vragen vermoeien, alleen een enkele wil ik mij veroorloven, vooral deze: Broeders, waar gij om de 3 jaren vergadert, vergeet dan s. v. p. niet om afgevaardigden naar onze Kerk te benoemen, vooral ook dan als wij over twee jaren ons 50jarig Jubilé hopen te vieren. Een tweede vraag — die misschien wel wat stekelachtig zou kunnen schijnen — is, dat de band tusschen ons en U nauwer worde toegehaald. Wel schijnt België een lastig kind te zijn, daar het vroeger ten onrechte de wapenen tegen ũsfoord-Nederland opvatte en nu, althans in onze zaak, weer om aansluiting komt vragen. Waren we vereenigd gebleven, wij hadden nu geen deputaties behoeven te zenden, maar waren vanzelf nu ook een in arbeid en in gaven der liefde. Het komt mij voor, dat er veel overeenkomst bestaat tusschen Juda en Israël ter eener en Nederland en België ter anderzijde. Bet Belgisch Israël kan daaraan niet denken zonder schaamte en smart. Want wat had België kunnen zijn, waren wij één gebleven! Wel mag men ook van België zeggen dat er nog 7000 zijn, die hunne knie voor Baal niet gebogen hebben, maar zich stellen tegenover ongeloof, bijgeloof en materialisme. Zende God ons uit het Nederlandsch Juda mannen als Elia, die met en voor ons strijden tegen Baal!

Nog drie woorden slechts: Broeders, bidt voor ons; gunt ons uwe sympathie en gaven, en zendt ons van uwe mannen, die ons helpen arbeiden!

Hierna Broeder EGGENSTEIK aldus:

Mij is opgedragen, waarde Vaders en Broeders, U iets Tan de statistiek onzer Kerk en van haren arbeid mede te deelen. Statistiek is droog, zegt men gewoonlijk. Daarom eerst een enkel woord vooraf.

Ik gevoel mij ook nu weer gelukkig in uw midden. Het is mij een genoegen en eene eere, dat ik onze kleine Belgische Zendingkerk meermalen op uwe Synoden mocht vertegenwoordigen. Hare liefde jegens ü is nog altijd dezelfde. Hij geve U al 't *geen* Hij in de zeven KL Aziatische gemeenten prijzenswaardig vond, en verwijdere uit uw midden alles, wat Mij in die gemeenten laken moest. God zegene uwe Kerk en haren Zendingarbeid voor Jood en voor Heiden, en ook voor den Roomschen Belg. Hij doe U ervaren, dat ook de zegenende *Kerk* zal vet gemaakt worden. Het 50jarig Jubilé dat uwe Kerk verleden jaar mocht vieren, was in waarheid een feest der uitbreiding.

Wat onze Kerk betreft, zij werd in den laatsten tijd veront-rust, doordat een tot ons overgekomen leeraar, die onder ons arbeidde, met dwalingen optrad. Hij werd om deze zijne dwaal-gevo^lens afgezet. En wij zijn uwe Kerk zeer dankbaar dat ze bij' die gelegenheid uwen zeer beminden VAN VELZEN tot ons heeft gezonden. Hij is ons — wat er dan ook aan behoorlijke omschrijving van de machtsbevoegdheid uwer Synodale Commissie, naar we hier gisteren vernamen, al of niet moge ontbroken hebben — van groot nut geweest. Wat we verder vooral nog droevigs hebben te vermelden is dit: Twee van onze oudste broeders namen hun ontslag; een derde ging tot de Staatskerk over. Doch wij kregen, Gode zij dank, weer nieuwe arbeiders, en onder deze ook (JAGNEBIN. — Vooral heeft ons diep getroffen, dat de Heere onzen waardigen broeder LEONARD ANET, dien men in zekeren zin den Apostel der Belgen zou kunnen noemen, heeft tot Zich genomen. Zijn invloed en arbeid zijn echter met het heengaan van dezen waardigen man nog niet van onze Kerk geweken, want de Heere gaf ons zijnen zoon en opvolger KENNEDY ANET weer in zijne plaats. — *te* laatste beproeving echter, die ik nog noemen wilde, is een tekort in onze kas van 22,600 franc.

Wij zijn wel zwaar beproefd, Broeders, maar daarom niet moedeloos. De Heere heeft ons ook vertroost door groote offer-vaardigheid van onze gemeenten en door de liefde ook van vele buitenlandsche vrienden. Onze *ontvangst* over het laatste jaar bedroeg fr. 111,807.— Onze *uitgaven* bedroegen dat jaar — voor kerken en zendingsposten fr. 79,562 — voor scholen fr. 1107 — voor colportage fr. 15,367 — voor drukuitg. fr. 12,576 — voor reiz. evang. fr. 1503 — Stads-Evangelisatie te Brussel

fr. 3248. — werk aan Gent (?) fr. 1589 — voor alg. werk fr. 8105. — Totaal fr. 123,060.

Wij hebben 25 gem.posten met 3988 leden, welke 2397 keeren zijn bediend door predikanten en evangelisten. — Voorts hebben wij 14 colport.-bijbellezers, die 't Évangélie in 49 kappellen of zalen verkondigen. Geregeld geëvangéliseerd werden er 81 burg. gemeenten, ongeregeld 60, waartoe we geholpen werden door 39 broeders. — We hebben 52 Zondagsscholen. — Er vonden in 't verloopén jaar 230 doopsbedieningen plaats en 44 huwelijken werden er kerkelijk ingezegend, terwijl bij 114 begrafenissen het Évangélie der zaligheid verkondigd werd. — Er werden 7000 bijeenkomsten gehouden. De bijbellezers deden 8429 huisbezoeken met bijbellezing en gebed. — Er werden 169,335 tractaten uitgedeeld, en door de colporteurs 271 Bijbels en 1076 N. Testamenten met 8022 godsd. geschriften verkocht. Wij lieten 19 Pransche tractaten, van elk tusschen de 10- en 15000 exempl. 6 Vlaamsche tractaten a 5000, allen samen 140,000 exempl. verspreiden. De Stads-Eyangelisatie te Brussel houdt verscheidene malen in de week bijeenkomsten in 't Fransch en in 'tVlaamsch te Etterbeek, te St. Gilles, te Molenbeek, en te Ikelles, waardoor reeds verscheidene personen gewonnen zijn.— Nu 't niet gelukt op de Tentoonstelling te Antwerpen Gods Woord binnen de heining te verspreiden, deelen 2 colporteurs aan de in- en uitgangen duizenden van tractaten en godsd. geschriften uit, welke uitdeeling we vertrouwen dat, evenals de arbeid van br. DOOIJEK, dien uw „Filippus" ons zond, niet ijdel zal wezen

Voor onzen arbeid ontvingen wij uit België zelf fr. 44,775, uit Gr. Brittanje en Ierland fr. 39,857, uit Holland fr. 7,725, uit Duitschland fr. 4,814, uit Zwitserland fr. 4,204, uit Amerika fr. 2,356, uit Frankrijk fr. 370 en uit Denemarken fr. 100. — België leverde ons fr. 2,372 meer op dan het vorige jaar en Holland fr. 677 minder. In 't geheel kwamen uit het buitenland fr. 3,830 minder in dan 't vorige jaar. — Onze uitgaven waren dit jaar ir. 7,129 hooger dan het vorige.

Er was op eene onzer Synoden een kapitein-ouderling tegenwoordig in militaire kleeding. Deze sprak tot de Engelschen: „Gij Britten, zendt gij ons uwe ponden sterlings;" en tot de Franschen en Zwitsers: „Zendt gij ons uwe mannen;" maar tot de Hollanders sprak hij: „Zendt gij ons beide, uwe mannen en uw geld, omdat wij van uwe stamverwanten zijn." Ook thans Broeders, doen wij een beroep op uwe mannen, om onder de Vlamingen te arbeiden, en tevens een beroep op uw gebed. Broeders, vergeet vooral in uwe binnenkamer België niet!

AEI. 46.

Op verzoek des Voorzitters spreekt Doe. BEUMMELKAMP namens de Vergadering tot de Belgische Afgevaardigden.

Z. weleerw. zegt ongeveer het volgende:

Geliefde Broeders!

Wij bestaan elkander zeer na. De scheuring, hoezeer door den Koning van Nederland betreurd, bleek echter door de mogendheden te Weenen vergaderd, besloten te zijn. Hoe heeft het velen vromen diep gesmart. Door den Heere werd echter dit alles toegelaten en zelfs in Zijne gunst bestuurd. Het Roomsche België en het Protestantsche Nederland bleken niet bij elkanderen te behooren; naast elkaar bestaan zij beiden behoorlijk goed. Moge het liberalisme deze scheuring van 1830 betreuren, de Christen kan er den Heere voor danken. Wat het godsdienstige aangaat, dan is België sedert de Hervorming veel achteruitgegaan. Maar die God, die onze Kerk zoo aanmerkelijk groeien deed, bleek ook Zijn werk in België staande te houden. Uwe Zendingskerk is daarvoor ten bewijze. Zij en de onze zijn volle zusters uit eenzelfde beginsel geteeld. Mogen andere kerken zoowel bij u als hier te lande afhangen van en steunen op den Staat, wij wenschen samen vereenigd te strijden voor de onafhankelijkheid en vrijheid der Kerk. — Uwe Kerk bleef gelukkig ook der waarheid getrouw, gelijk ze dit ten vorigen jare in de uitwerping der dwaling duidelijk heeft getoond, toen ze vereenigd met het advies van onzen VAN VILZEN den prediker Ds. B. afzette, waar zelfs een man als de Pressensé tot een zachter oordeel meende te moeten manen.

Hebt Gij voor uwe geldelijke behoeften belangrijke sommen uit het Buitenland ontvangen, onze Kerk heeft U weinig kunnen steunen. Eigen Kerk en School en Zending vroeg schier geheel onze kracht. Daarbij kwam dat de broeders uit de met den Staat verbondene kerken alhier U als Vrije Kerk in België ondersteunden, terwijl ze ons hier te lande, op hetzelfde vrije standpunt gevestigd, tegelijkertijd bestreden. Dit heeft het eerst onder ons misschien wel wat ergwaan en terughouding verwekt, wat nu echter merkbaar aan 't verminderen is en spoedig geheel wijken moge. Onze Kerk moge in 't vervolgd dan ook voor de Uwe niet alleen bidden, maar ook hare gave naar mate harer kracht paren bij het gebed.

Gaat voort, geliefde Broeders, in de kracht des geloofs, en strijdt ten einde toe! Groet uwe Kerk van de onze en gaat henen in vrede!

AET. 47.

De Praeses leest een schrijven voor van de Syn. Commissie, en daarop een tweede van de Holl. Chr. Ger. Kerk in Amerika aan deze Synode gericht. Het eerste schrijven is van den volgende inhoud:

**Aan
de Ierw. Synode der Chr. Geref. Kerk
te Rotterdam. Z -Holl. Nederland.**

L. S.

Vermits de Syn. Coinm. der Holl. Chr. Ger. Kerk in Amerika van Ds. G. HOEKSEMA, Predt. te Muskegon, Mich. vernam, dat Z. eerw. voornemens was, om een reisje naar het oude Vaderland te doen, haastte zij zich om dezen Broeder een Afvaardigingsbrief — en wel dezen — mede te geven naar uwe Vergadering, ten einde bij zulk eene goede gelegenheid de vertegenwoordiging onzer Kerk niet geheel mocht ontbreken. Zij vertrouwt dat deze Broeder — indien er soms vragen over Amer. kerkelijke toestanden naar aanleiding van haar schrijven, of anderszins mochten gedaan worden — daarop wel zal willen antwoorden.

De Syn. Comm. der Kerk voornoemd:

Grand Rapids, 2 Juli '85.

W. H. FRIELING, *Praeses*.
G. HEMKES, *Scriba*.

**Aan
de Weleerw. Synode der Chr. Geref.
Kerk in Nederland, die D. V.
gehouden zal worden . . . 1885 te
Rotterdam Z.-Holland.**

*Eerw. Vaders en Broeders in onzen Heiland!
Genade en Vrede!*

Namens de Synode der Holl. Chr. Geref. Kerk in N.-Amerika wordt U allen de meest hartelijke groete gebracht. Schoon' door een breeden Oceaan gescheiden, gevoelen wij ons toch voortdurend innig met U verbonden door afkomst en bovenal door geloofsgemeenschap.

Door genade staan wij met U op den eenigen en onveranderlijken grondslag van Gods heilig Woord, zooals daarvan rekening afgelegd wordt in de Belijdenisschriften, en strijden denzelfden strijd met U voor het geloof, dat eenmaal den heiligen is overgeleverd.

De opperste Herder gaat nog voort met onze Kerk, als ook een deel Zijner kudde, te zegenen. Welzijn er redenen tot beklag en diepe verootmoediging over min levendige opgewektheid in het algemeen, maar hier en daar worden ook nog in ons midden toegedaan tot de gemeente, die zalig zal zijn.

Onze Kerk breidt zich bestendig uit, vooral naar het Westen. On- en bijgeloof, wereldzin en macht der geheime genoot-

schappen neemt alhier dagelijks toe, vooral in de Oostelijke Staten, en de hoopvolle blik der Kerk en ook der ernstige, godsdienstige gemoederen buiten ons is naar het Westen gekeerd, waar de toekomst der Kerk is. De invloed der geheime genootschappen schijnt het kerkelijk leven buiten ons te omstrikken, te verlammen en dienstbaar te maken aan eene ongeestelijke richting, als verwatering der heilsleer, stof ver godin g, algeheele tucht-vrijheid.

Daarom heeft ook onze Kerk — achtgevende op welwillende wenken Uwerzijds in 1882 onzen Afgevaardigden D. D. KUIPER en EIETDIJK verstrekt — in de „*Wachter*” als ook anderszins wenken aan landverhuizers gegeven ter terechtwijzing vooral voor het geestelijk leven in Amerika, welke wenken in Nederland verder verspreid werden door „*Bazuin*” „*Roepstem*” „*Gideon*” enz. Zoo komen dan ook verreweg de meeste landverhuizers uit uwe Kerk regelrecht, of na een korter of langer omsukkelen in de onze, waar zij zich thuis gevoelen.

En zou het nu — naar een geacht Broeder ten uwent schreef — in deze Synode tot eene beslissing moeten komen wat betreft uwe verhouding tot het kerkelijk leven in Amerika, zoo hopen wij ernstig, dat men geene vermaagschapping hebbe of houde met eenige Kerk, waarin geheime genootschappen — waarvan Amerika vol is — vrij spel hebben.

Immer blijft nog onze werkkring groot en onze arbeidskracht klein. Nog hebben wij geen Binn. Zend. leeraar. Indien een predikant ten uwent of een kandidaat in gezelschap van landverhuizers mede naar Dacota ging, zou hij daar een ruim arbeidsveld vinden; want niet alleen de stoffelijke akker, maar ook de akker des harten roept luide om arbeidskracht.

Tot ons leedwezen hebben we twee leeraren verloren; de eene omdat hij — onder Oostfriezen arbeidende — alles van Deutsche liederen verwachtte, en die tegen den zin der Holl. gem. met geweld wilde invoeren; en de andere — zeer in strijd met ons volkskarakter Redelijkheid en Trouw — onze Kerk zoo maar heeft verlaten.

Bij welzijn hebben wij het volgende jaar Synode. Afgevaardigden eens van uwe Kerk te mogen ontvangen, zou ons zeer aangenaam zijn.

Met toebidding van des Heeren zegen, licht en wijsheid over uwe geachte Vergadering blijven wij met hartelijke groete de uwen in Christus:

W. B. FRIELING, *Praeses.*
G. HEMKES, *Scriba.*

Grand Rapids, 2 Juli '85.

ART. 48.

Hierop wordt door Ds. HOEKSEMA aldus tot de Vergadering gesproken:

Eerwaarde Broeders en Vaders!

Het strekt mij tot een onuitsprekelijk genoegen, dat ik mag staan in 't midden van de vertegenwoordiging eener Kerk, in wier schoot ik zelf ben gekweekt geworden. Voor ruim 11 jaren verliet ik Nederland en leefde sinds dien tijd in onze kerk in Amerika. Ik ben dus eenigermate met haar bekend. Zij telt thans 65 gemeenten en bezit eene Theol. School met twee Docenten en 20 studenten. — Wel ben ik geen deputaat van onze Synode, maar breng U desalniettemin de hartelijke groete van onze Syn. Commissie en van een aantal broeders over. Onze Kerk gevoelt zich steeds tot de uwe aangetrokken, omdat wij in alle opzichten geheel met U overeenstemmen. Ondanks onzen strijd met broeders en ondanks onze eigen geringheid mochten wij toch vooruitgaan en bloeien. — Een broeder verliet ons, wyl hij dweept met Duitsche gezangen, waarbij ons slechts de Psalmen gebruikt worden. Een andere broeder ging tot de Reformed Church over. Doch de Heere verliet ons niet, Hij voegde ons weder anderen toe. — Zooals U bekend is zijn wij begonnen uwe Buitenlandsche zending te steunen, voor welke ik ook dit oogenblik nog eene bijdrage bij mij heb. — Nu, Broeders, ik wil niet veel van uwen kostbaren synodalen tijd rooven. Laat mij U nogmaals mogen verzekeren, dat wij U liefhebben en hartelijk wenschen, dat wij ook voortaan in uwe liefde zullen deelen. De Heere zij met U en met ons, en gedenken wij elkaar gedurig voor Zijnen troon.

ART. 49.

Na dit woord van Br. HOEKSEMA wordt door den President een brief voorgelezen van Ds. L. J. HULST van Grand Rapids, Michigan, luidende als volgt:

Aan
de WEw. Synode der Chr. Ger. Kerk
van Nederland, vergaderd te Rotterdam
in 1885.

Weleerw. Broeders, Mannen en Vaders in Christus!

Doordien onze Kerk dit jaar geen Synode houdt en er dus geen deputatie tot U gezonden kon worden uit naam van geheel de Kerk; zoo verheug ik mij toch door onzen geliefden broeder G. HOEKSEMA eenige oogenblikken tot U te kunnen spreken, mits deze letteren.

Allereerst voldoe ik aan eene behoefte mijns harten, als ik U mijne warme sympathie betuig, des Heeren besten zegen toewensch, en dank zeg voor den troost mij en anderen voor omtrent drie jaren van de Synode uwer Kerk geworden. Die

troost heeft ons uitnemend verkwikt, ofschoon de vijand er door werd verbitterd.

Ik kan U mededeelen, wat gij wel ook zult hebben waargenomen, dat de wensch uwer vorige Synode is verwezenlijkt geworden n.l. dat wij geen nieuw kerkgenootschap zouden stichten, maar ons met de vroeger afgescheidenen zouden vereenigen. Al de gemeenten zijn in die vereeniging toegetreden, ook die van Holland, alleen die van Graafschap schijnt te zullen wederkeeren tot die, waarvan zij zich vroeger heeft losgemaakt. Het gaat met die vereeniging vrij goed. Ik hoop, dat God ons verder helpen en ons Kerkje ten zegen stellen moge.

Ook blijven wij aan den steun en de voorbede der broederen behoefte gevoelen. Onze positie dreigt ernstig te worden. Onze vervolgers zijn wel beschaamd geworden bij hunne pogingen om ons de gemeentelijke goederen te ontweldigen, maar er dreigt ons een gevaar van een anderen kant. Wij hebben ons tegen geheime genootschappen gesteld, en nu dreigt Amerika steeds meer onder de geheime genootschappen van allerlei naam en kleur begraven te zullen worden. Thans hebben wij het weer met de „Knights of Labor" te doen, die zich vooral in de steden tot een groote macht ontwikkeld hebben. Ofschoon het karakter dier society niet volkomen doorgrond wordt, toch is men onder ons algemeen overtuigd, dat zij de beginselen van het Socialisme in zich draagt, en de vrees wordt steeds vermeerderd, dat zij eene kleindochter van de vrijmetselarij is. En indien dat waar is, indien de „Knight of Labor" beide met het socialisme en de vrijmetselarij is verwant, dan zou er veel te zeggen zijn voor de vrees van hen, die eerlang geheel de wereld onder het juk van een Vrijmetselaars-communisme zien zuchten.

De meeste kerken gaan in dat alles met den stroom mede. De D. R. Church heeft aan het slot van hare vrijmetselaars kwestie eene algeheele *tucht-vrijheid*, en daarmede het recht van bestaan der vrijmetselaarsleden in haren boezem, aangenomen, bijna even gelijk als het met de *leervrijheid* in de Nederlandsch Hervormde Kerk is gelegen. Ieder kan doen wat hij wil. Onze Classis heeft reeds ééne straf tegen „de Knights of Labor" gedaan, en ik twijfel niet of onze volgende Synode zal het lidmaatschap bij „de Knights of Labor" voor onbestaanbaar met het lidmaatschap in de gemeente des Heeren verklaren. Dus is het te voorzien, dat wij met kleine kracht tegen een machtigen vijand te kampen zullen hebben.

Moge het Gode behagen uwe besluiten en raadgevingen zoodanig te besturen, dat wij daardoor voorgelicht en aangemoedigd worden. De keus moet gedaan; wij zoowel als gij, wij moeten met dien stroom onzer eeuw medegaan en verdrinken, of wij moeten den strijd aanvaarden in de hoop op Gods genade en hulp. Wijkende worden wij steeds zwakker, strijdende worden wij steeds sterker.

Waarde Broeders, weest Gode bevolen en gegroet van hem, die U allen de hand drukt in den geest en zich teekent:

Grand Rapids, 18 Junij 1885.

L. J. HULST.

ART. 50.

Op verlof van den Voorzitter worden door verschillende leden der Vergadering nog de volgende vragen aan Br. HOEKSEMA gedaan:

Vr. Waaruit blijkt het U, dat de zoogenaamde Knights of Labor, „Ridders van den arbeid“, ten uwent met de vrijmetserij in verband staan?

Antw. Zij vertoonen hetzelfde geheimzinnig karakter, doen eveneens geloften van geheimhouding en koesteren blijkbaar socialistische bedoelingen.

Vr. Heeft de samenspreking tusschen de Synode der Ref. Church en de uwe ten vorige jare ook een bijzondere bedoeling en later eenige vrucht gehad, of waren de wederkeerige bezoeken slechts bloote plichtplegingen?

Antw. Het laatste, en zij hebben ook tot geenerlei resultaat geleid.

Fr. Erkent uwe Kerk b. v. de attesten van de Ref. Church?

Antw. Wij doen bij zulke personen eerst onderzoek naar hunne rechtzinnigheid en of ze ook tot geheime genootschappen behooren.

Vr. Welken indruk heeft naar uwe meening het schrijven onzer Synode van Zwolle gemaakt op de broeders in de Reformed Church?

Antw. Zoover ik er over oordeelen kan, een hoogst ongunstigen.

Fr. Heeft uwe Kerk aan Ds. DE B., die naar de Ref. Church overging, eenig attest medegegeven?

Antw. Hij is heengegaan zonder attesten.

ART. 51.

De Praeses verzoekt den Zendingsdirector J. H. DONNEE om namens deze Vergadering het woord tot broeder HOEKSEMA te richten. Hij voldoet daaraan en zegt in hoofdzaak het volgende:

Waarde Broeder!

Onze Kerk verheugt zich U in haar midden te zien. Met belangstelling sloegen wij het toenemen van uwe Kerk gade. Voor enkele jaren telde* ze nog maar 22 gemeenten, thans daarentegen is haar getal tot 65 geklommen. Vooral zagen wij met genoegen uwe uitbreiding in de Westelijke Staten. Daar is plaats

voor uwen arbeid, daar verlangt men op vele plaatsen naar leeraars en naar het ontstaan van gemeenten, in het Oosten kunnen wij uwe uitbreiding niet met dat onvermengde genoegen gadeslaan, wijl ze daar geschiedt naast en deels ten koste van eene Kerk, op welke de onze ook altijd nog betrekking gevoelt. Wij hebben in beide kerken verwanten, beiden naar vleesch en naar geest. De hulp, die uwe Kerk aan onze Zending biedt, wordt door ons dankbaar gewaardeerd. Uwe en onze Kerk, Broeder, hebben beide te strijden tegen ongeloof en bijgeloof. Dezen strijd dienen wij met ijver, maar ook met voorzichtigheid te voeren. Wij hebben gezag en vrijheid met elkaar te vereenigen, en wijselijk onderscheid te maken tus-schen *godsdiens-tige* en *staatkundige* belangen.

Groet uwe Kerk van de onze, en het ga ü en haar voortdurend wel!
Zoo zij het.

ART. 52.

De Voorzitter bedankt de broeders, die de gevoelens der Vergadering aan de BuitenL afgevaardigden hebben willen vertolken, en verzoekt Doc. WIELENGA deze zitting met dankzeg-

ing te sluiten. Zijneerw. voldoet hieraan, nadat gezongen is
's. 89:8, Gij toch, Gij zijt hun roem, de kracht van hunne kracht, enz.

VIJFDE ZITTING.

Donderdag 20 Augustus, voorm. 9—1 uur.

ART. 53.

Deze zitting vangt aan met het zingen van Ps. 65:1, De lofzang klimt uit Zions zalen, enz.

Dr. H. BAVINCK smeekt den zegen des Heeren over deze zitting af.

ART. 54.

De Vergadering komt nu terug op de zaak, in art. 35 vermeld : het beroepbaar stellen van predikanten. De Voorzitter is van oordeel, dat het voorstel Zuid-Holland dadelijk in stemming kan komen. Deze Provincie neemt nu, om aan Utrechts verlangen tegemoet te komen, als amendement het woordje *vooral* over, te plaatsen achter „predikanten". Een amendement, dat het woord beroepbaar stellen wil veranderen in „verplaatsen," en een ander in „losmaken" wordt verworpen. Het voorstel luidt in zijn geheel nu als volgt:

De Synode draagt aan de verschillende Classes op om niet dan met de grootste omzichtigheid predikanten, vooral die nog onlangs onder kerkelijke behandeling waren, beroepbaar te stellen voor de Kerk.

In stemming gebracht, wordt het met 38 tegen 2 stemmen aangenomen.

ART. 55.

Nu volgt het voorstel van Friesland en Zuid-Holland onder F d en p op de Agenda voorkomende. Zuid-Holland neemt het voorstel van Friesland over, omdat het meer positief spreekt. Het luidt aldus:

De Synode bepaalt, dat kennisgevingen, betreffende het losmaken van leeraars van hunne gemeenten, aan de Kerk gericht, met opgave van redenen moet geschieden.

Dit voorstel wordt aangenomen met 39 stemmen.

ART. 56.

Ingevolge vroeger gemaakte regeling komt nu de Theol. School aan de orde. Namens het Collegie van Curatoren wordt verslag gegeven van den toestand der Theol. School sedert de laatste Synode. Dit met zorg gesteld verslag, dat tintelt van gloed, en bij monde van Ds. BULENS wordt voorgedragen, is onder Bijlage 2 te vinden. Met name wordt in dit verslag melding gemaakt van de beide oudste Docenten, van Docent S. VAN VELZEN, wiens *Gedenkschrift*, door hem ten vorigen jare vervaardigd, een eerezuil mag worden genoemd, en van Docent A. BRUMMELKAMP. Telkens bekruipt ons de vrees, dat wij deze hooggevaardeerde mannen broeders voor de laatste maal op onze Synode hebben, omdat hunne jaren belangrijk klimmen. Het: „Mijn vader, mijn vader, wagen Israëls en zijne ruiteren" van ELIZA moeten wij met het oog op hen misschien spoedig uitroepen. Dat dan maar twee deelen van hunnen geest op ons mogen nederdalen. Thans zijn zij nog onder ons. Laat ons hun toezingen Ps. 121: 4,

De Heer zal U steeds gadeslaan,
Opdat Hij in gevaar
Uw ziel voor ramp bewaar.
De Heer, 't zij Ge in of uit moogt gaan,
En waar Ge U heen moogt spoeden,
Zal eeuwig U behoeden.

Uit volle borst zong de Vergadering dit lied, en aan het

slot van het verslag hief zij het laatste vers van den Avondzang aan:

O Vader, dat Uw liefde ons blijk,
O Zoon, maak ons Uw beeld gelijk,
O Geest, zend Uwen troost ons neer,
Drieëenig God, U zij al de eer.

Getroffen door een en ander neemt Doe. S. VAN VELZEN het woord en zegt: Ik gevoel mijne nietigheid, maar ik gevoel mij tevens grootelijks verblijd. Veel hebben wij geleden, vele moeilijkheden ondervonden; wij zijn zelfs gesteenigd; maar wij zouden nog tweemaal vijftig jaren willen doorleven voor een genot, als ons in dit uur bleek bereid. Na zulk een strijd zulk een godverheerlykend verslag te mogen hooren doet het harte goed. Docent BRUMMELKAMP betuigt volle instemming met het woord van zijn Collega. Gode, zegt hij, alleen de eere. Hij geve ons nog eenigen tijd het goede van Jeruzalem te aanschouwen.

Na zulk eene ontboezeming voelt zich de Voorzitter tot spreken gedrongen en zegt tot de beide oudste Docenten, onze Vaders en Broeders:

Wij zijn overtuigd, dat Gij in den dienst des Heeren niet moede zijt geworden. De Kerk, de School, deze Synode waardeert zeer wat Gij onder den zegen Gods voor haar, ja zelfs voor het dierbaar Vaderland hebt mogen doen. Het handhaven van groote beginselen, in een tijd van duisternis, was Uw werk. Gij hebt de banier der vrijheid moedig omhoog geheven en omhoog gehouden tot op den huidigen dag. Het groote beginsel, dat de Kerk vrij is, toen bijna geheel Europa het anders begreep, is door U beleden en gehandhaafd en gij hebt het blijven handhaven, al ging men U kerk en kansel ontnemen. U is de genade gegeven om te spreken en beschaamd werden allen, die U den mond wilden snoeren. Hetgeen CLEMENS ROMANUS eens schreef aan de gemeente te Corinthe: Hoe meer ik u prijs, des te nederiger wordt gij, dat is ook van U waar. Wij weten, Gij hebt uzelf voor God leeren kennen als arme zondaren en Gij beaamt het ten volle: het was de genade Gods, die ons heeft willen gebruiken. Wij eindigen dan ook niet in U, maar in God, die U ons heeft gegeven. Hij spare U nog eenige jaren voor de Kerk en de Theol. School, die de liefde van uw hart heeft, en als uw tijd om is, neme Hij U zachtkens op in zijne ruste. Gij gaat henen, gelijk al uwe voorgangers, maar één blijft, onze Heere Jezus Christus, die beloofd heeft: Ik ben met u al de dagen tot de voleinding der wereld.

Dit is onze troost.

Het: „Zijn Naam moet eeuwig eer ontvangen¹⁾ werd tenslotte aangeheven door de Vergadering en een vrij talrijk publiek.

ABT. 57. Na de pauze verklaren de Belgische afgevaardigden te moe-

ten heengaan. Zij betuigen hunnen dank voor de gastvrije ontvangst en voor het genot, hier gesmaakt, en wenschen verder der Synode de leiding en den zegen des Heeren toe.

ART. 58.

Naar aanleiding van het indrukwekkend verslag van het Curatorium worden enkele opmerkingen gemaakt, en enkele vragen gedaan.

Een afgevaardigde zegt, dat in zake den Doctorstitel op de Curatoren vergadering een tweede voorstel ingediend, in stemming gekomen en slechts één stem in de minderheid is gebleven, lu plaats van de uitdrukking: de tijd is nog niet gekomen, wilde bedoeld voorstel gelezen hebben: de behoefte is nog niet gebleken, om van dat recht gebruik te maken.

Elen ander merkt op, dat in het verslag geene sprake is van verslagen aan Zex. den Minister van Binnen l. Zaken en den Edelachtbaren Raad te Kampen. De Secretaris van het Curatorium belooft, dat dit er ingevoegd zal worden, eer hij het verslag aan den Scriba der Synode ter hand stelt.

Een derde vraagt: wat is de reden, dat de Curatoren niets zeggen van punt *a*, het Hospitium betreffende. De Secretaris antwoordt: De Curatoren hebben alleen gesproken over de punten, die hunne opmerkzaamheid het meest trokken en direct op de Theol. School betrekking hebben.

Een vierde geeft in bedenking, of het wel goed is dat dingen van dien aard, die toch van zelve ter sprake komen, in 't verslag der Curatoren opgenomen worden. Men wekt zoo licht het ongegrond vermoeden, dat het Curatorium een soort van voor-Synode gehouden heeft. Anderen deelen dat gevoelen. De Curatoren zullen er in 't vervolg voor zorgen, dat die zaken uit het Verslag blijven.

ART. 59.

De Voorzitter herinnert aan art. 267 der Synode van Zwolle, aldus luidende: *De Synode besluit om bij de herdenking van het 50-jarig bestaan der Kerk een Gedenkboek der Afscheiding namens de Chr. G-er. Kerk dezer landen uit te geven* enz. Aan dit besluit is gevolg gegeven.

De Archivaris der Theol. School, Docent S. VAN VELZEN, heeft dit Gedenkboek willen samenstellen. De President betuigt den hartelijken dank der Synode aan genoemden broeder, voor de doeltreffende en degelijke uitvoering, die hij aan het besluit heeft willen geven. Over het Gedenkboek zelf, oordeelt hij, behoeft geen woord gezegd te worden. Het spreekt genoeg voor zichzelf.

ART. 60. Een voorstel der

Curatoren, dat afgedrukt staat in art. 34

hunner Handelingen van dit jaar, komt ter tafel. Het luidt aldus: *Wanneer bij het stemmen over de al of niet toelating van een student, die examen heeft afgelegd, de stemmen staken, zal die staking aangemerkt worden als een beslissing tot niet-toelating.* Dit voorstel, dat door het Curatorium aangenomen is, vraagt de approbatie dezer Synode. — Met acclamatie probeert de Synode het voorstel.

ART. 61.

Ds. J. NEDERHOED doet als Algemeen Thesaurier der Theol. School verslag van den staat der Kas. Dit verslag, dat tot dankzegging stemt, is onder N°. 3 in de Bijlagen opgenomen.

ART. 62.

Tot het nazien der boeken van den Algemeenen Thesaurier wordt door den Voorzitter eene Commissie van drie leden benoemd, bestaande uit de BB. predikanten J. VAN ANKEN en S. SIJPKENS en ouderling H. J. KLINKERT.

ART. 63.

Daar niemand naar aanleiding van het verslag iets te vragen heeft, brengt de President een woord van dank aan den Algemeenen Thesaurier der Theol. School, alsmede aan den Secretaris van het Curatorium, voor hunne boeiende en belangrijke verslagen, die stemmen tot blijmoedigen lof des Heeren.

ART. 64.

Nu gaat de Synode over tot het behandelen van die punten op de Agenda, die het vergaderen in comité raken. Zij komen voor onder D. *f*, *i*, *l* en *r* en luiden als volgt:

f. *De Prov. verklaart zich:*

1. tegen het wegzenden van predikanten en ouderlingen der Kerk uit de Synode, wanneer zij in comité vergadert, tenzij de personen onderwerpen der bespreking zijn.
2. tegen het geheimhouden door de Afgevaardigden der Synode van wat in comité wordt besloten aan hunne lastgeefsters en verlangt, dat zulks niet meer zal geschieden. (Friesland.)

i. *Door de Synode worde het besluit, dat in art. 115 der vorige Synode staat uitgedrukt, geschrapt.* (Drenthe.)

1. *De Synode sta elken leeraar en ouderling onzer Kerk, al zijn ze niet afgevaardigd, toe ook hare geheime zittingen te mogen bijwonen.* (Gelderland.)

r. *De Synode vergadere zoo min mogelijk in comité.* (Zuid-Holland.)

De Afgevaardigden van Friesland, Drenthe, Gelderland en

Z.-Holland lichten de voorstellen hunner provinciën toe. Friesland keurt het vergaderen in comité af, *a.* omdat het ongereformeerd, een verlagen der ambtsbroeders is; & omdat het tegen de kerkorde strijdt, die de verantwoordelijkheid van de gezonden aan hunne zenders in beginsel aanneemt; *c.* omdat het den weg baant tot verkeerde practijken, en toch tot niets leidt. Geheimhouden is het doel, maar de ervaring leert, dat wat 40 weten niet in alles geheim blijft.

Drenthe komt vooral op tegen de bepaling te Zwolle, dat het in comité behandelde niet dan met vergunning der Synode op eene Provinciale Vergadering mag worden medegedeeld.

Gelderland spreekt tegen het vergaderen in comité, daar het toch geen doel treft.

Zuid-Holland wil slechts waken tegen misbruik maken van gesloten vergaderingen en haar zoo min mogelijk houden.

Een der Docenten geeft prae-advies. Hij zegt, dat dit punt hier niet voor 't eerst komt, maar dat het ook op de Synoden te Leiden, Hoogeveen en Amsterdam besproken is. Hij wijst tevens op het Rapport van het Docenten-collegie te Middelburg, dat inhoudt: De Synode kan wel in de noodzakelijkheid komen om te vergaderen in comité, doch als presbyterische Kerk zij men voorzichtig. Hij adviseert om het voorstel van Z.-Holland aan te nemen en het besluit van Zwolle naar Drenthe's verlangen te schrappen.

De discussiën worden nu over dit punt geopend.

Sommige sprekers willen blijven bij het bestaande, anderen willen terugkeeren tot het Rapport van het Docenten-collegie te Middelburg, nog anderen zijn tegen alle vergaderen in comité, terwijl de Afgevaardigden van Friesland zich gedrongen gevoelen te verklaren, dat het voorstel hunner Provincie hun persoonlijk gevoelen niet uitdrukt, maar dat dit met het straks gehoorde prae-advies overeenstemt. Twee dingen komen spoedig tot duidelijkheid. De onvoorwaardelijke opheffing van het vergaderen in comité wil schier niemand. De Synode heeft het recht om geheime zittingen te houden. Er komen soms zulke teëre punten voor ter bespreking, dat het vergaderen in comité noodzakelijk is. Dat het echter zoo weinig mogelijk dient te geschieden, wordt ook algemeen wenschelijk geoordeeld.

Een voorstel aldus luidende:

De Vergadering is van oordeel, dat zij het recht heeft om in comité te vergaderen. Evenwel oordeelt zij, dat er zoo weinig mogelijk gebruik van gemaakt moet worden.

wordt met algemeene stemmen aangenomen.

Nu komt de vraag, of het besluit te Zwolle genomen al of niet moet opgeheven worden. Dit staat vast, het heeft veel bezwarends, het dwingt soms schier tot overtreding en onderscheidene broeders delen mede, welke groote moeielijkheden zij ten gevolge van dat besluit gehad hebben. De Prae-adviseur voegt iets aan zijn advies van straks toe. De Synode geve vrijheid om het in comité verhandelde op een Prov. Vergadering mede te deelen, mits ook deze bij die mededeeling zelve in comité overga. Dit advies krijgt den vorm van een voorstel. In dit voorstel kunnen echter niet allen zich vinden. Sommigen willen het besluit van Zwolle handhaven, maar met eenige wijziging, hierop neerkomende, dat iedere Synode te oordeelen heeft over het al of niet mededeelen van het in comité besprokene aan Provinciale Synoden. Een voorstel in dien geest wordt ingediend. Nadat nog een weinig over de voorstellen gesproken is, is de Vergadering rijp om te stemmen. Eerst moet uitgemaakt worden of deze Synode bij het beslotene te Zwolle al dan niet wil blijven. Er wordt gestemd over de vraag: *veranderen of blijven bij Zwolle*. Met 30 tegen 10 stemmen wordt tot *veranderen* besloten.

Maar welke verandering moet er dan komen? Twee voorstellen, vroeger reeds ingediend, vertegenwoordigen de gevoelens, die in de Vergadering zijn geuit. Zij worden tegenover elkander in stemming gebracht.

Voorstel 1. Be Vergadering oordeelt art. 115 der Synode van Zwolle 1882 in dien zin te moeten wijzigen, dat iedere Synode heeft te oordeelen over het al of niet mededeelen aan de Provinciale Synoden van hetgeen in de comité-vergaderingen besproken is.

Voorstel 2. Het op de Synode in comité behandelde mag op eene Provinciale Vergadering medegedeeld worden mits deze, bij de mededeeling, ook zelve in comité overga.

Het eerste voorstel vereenigt 18, het tweede voorstel 22 stemmen op zich. Het tweede voorstel is dus het besluit der Synode.

ART. 65.

Ds. NEDERHOED sluit deze zitting met dankgebed.

ZESDE ZITTING.

Donderdag 20 Augustus, nam, 4-8 uur.

ART. 66.

Ds. LITTOOIJ laat zingen Ps. 68:10,
Geloofd zij God met diepst ontzag, enz.
en gaat de Vergadering voor in 't gebed.

ART. 67.

Voor ouderling J. H. LANDWEHR, die om zaken naar huis moest, neemt zijn secundus J. Bos zitting. Hij betuigt door optestaan instemming met de Formulieren van eenigheid.

ART. 68.

In de vorige zitting is een amendement ingediend op het voorstel van Z.-Holland D r, dat niet in stemming gekomen is. Het luidt aldus: Wanneer het Moderamen of een lid der Synode voorstelt in comité te vergaderen, wordt hierover door stemming beslist. Dit amendement zoekt het midden tusschen „zoo min mogelijk" en „nimmer." Slechts *twee stemmen* verklaren zich voor dit amendement, wijl het feitelijk alzoo geschiedt.

ART. 69.

In behandeling komt het voorstel van Friesland Aa.

De Synode stelle pogingen in het werk tot het oprichten van een Hospitium voor studenten te Kampen. (Friesland.)

Uit de toelichting blijkt, dat een Hospitium bedoeld wordt inzonderheid voor studenten, die studeeren uit de Kas ex bonis publicis. Wanneer een opwekkend woord van deze Synode tot de commissiën voor genoemde Kas uitging, zou aan Frieslands verlangen zijn voldaan. Het klimmen der kosten te Kampen voor de studenten heeft aan dit voorstel zijn ontstaan gegeven.

Een der Docenten, prae-advies gevende, is van oordeel, als er een Hospitium ware, dat de studenten er wel gebruik van zouden maken. Hij adviseert om de Kassen er opmerkzaam op te maken, opdat de zaak met partikulier initiatief beginne. Uit de discussien, nu geopend, blijkt, dat het naar veler oordeel niet op den weg der Synode ligt om zich met het oprichten van een Hospitium te bemoeien. Willen partikulieren zoo iets doen of willen de verschillende commissiën der Kas e. b. p., de handen ineenslaan, uitnemend, maar de Synode blijve er

buiten. Een der leden herinnert aan art. 140 en aan art. 200 der Synode van Zwolle, waaruit blijkt, dat dit punt reeds vroeger ter sprake is gekomen. Het voorstel van Friesland vindt weinig bijval. De Synode heeft de handen reeds vol genoeg, zegt de een. Ik ben niet tegen een Hospitium qua talis, maar alleen dat de Synode pogingen aanwendt om het op te richten, zegt een ander. Het voorstel van Friesland wordt nu in stemming gebracht met den uitslag, dat er zich 4 stemmen voor en 36 stemmen tegen verklaarden. *Het is dus gevallen,*

ART. 70.

Aan de orde wordt nu gesteld letter A b.

De Synode betuige hare ingenomenheid met het plan van eenige Broeders tot het oprichten van een Christelijk Gereformeerd Gymnasium. (Noord-Holland).

N.-Holland licht dit voorstel toe. Voor de Kerk is sedert 1872 het oprichten van een Gymnasium niet doenlijk. Toch is zulk een inrichting zeer gewenscht. Laat de Synode het particulier initiatief steunen van eenige Broeders. Dit zou N.-Holland gaarne zien.

Een der Docenten geeft prae-advies. De behoefte aan een Chr. Geref. Gymnasium, zegt hij, wordt dringend gevoeld. Namens de Commissie ad hoc geeft hij eenige mededeelingen aangaande het ontstaan van het plan, dat op de Pastoraal Conferentie te Amersfoort opgevat is door een vereeniging van 50 broeders, met een Commissie van vijf leden. Hij adviseert de Synode om aan dit plan haar volle adhaesie te geven. Een ander Prae-adviseur beweert, dat het op den weg der Kerk ligt een Gymnasium op te richten, omdat dit strekt ter bevordering van het Koninkrijk Gods. Niet gaarne zou hij zien dat de Kerk haar recht uit de handen gaf. Zij moet zorgen de broeders, die een weinig voorbarig waren, voor zich in te nemen.

Het voorstel komt nu in discussie. Velen zijn gunstig voor het plan gestemd en willen het voorstel van N.-Holland met beide handen aannemen. Dat een Gymnasium van de Kerk zou moeten uitgaan en niet van particulieren, stemmen slechts weinigen toe. De Synode heeft het plan om een Gymnasium op te richten losgelaten, merken anderen aan, en zij zal het thans niet weer opvatten, omdat het vervangen is door de Uitbreiding der Theol. School, en omdat de omstandigheden des tijds ongunstig zijn. Maar dit belet haar niet hare ingenomenheid met het plan van eenige broeders te betuigen. Tegenover het beweren van sommigen, dat de ingenomenheidsbetuiging der Synode weinig geeft, merken anderen aan, dat het spreken der Synode vertrouwen geeft. gelijk gebleken is met het Christelijk Krankzinnigengesticht, waarvan nu reeds veel meer dan de grondslagen gelegd zijn.

Uit de breede en belangrijke discussiën, die gevoerd werden, ontwikkelden zich twee voorstellen, die beide voorgelezen worden. Maar de Vergadering is nog niet rijp om te stemmen. Er zijn velen, die gaarne iets naders weten willen van het plan, dat de broeders met hun Gymnasium hebben. Een der leden van de Commissie ad hoc deelt nu een en ander aangaande beginsel, grondslag, karakter, curatoren, beheer, leeraren en kosten van bedoeld Gymnasium mede, en zegt dat de inrichting onder opzicht der Classis moet staan, onder welke zij ressorteert. Gods Woord moet beginsel en grondslag der stichting zijn; zij moet wetenschappelijk en finantieel onder zeven of negen Curatoren staan, door de contribuanten te benoemen en gebonden aan de Gereformeerde beginselen; een hospitium voor de leerlingen; program en methode van onderwijs volgens de staatswet; dadelijk noodig een kapitaal van 50 mille; leergeld 100 gulden per jaar, terwijl 20 mille jaarlijks uit contributiën en leeningen moeten worden gevonden.

Na het hooren van deze mededeelingen worden enkele bezwaren geopperd. De samenstelling o. a. van het Curatorium is zwevend en 't is lang niet zeker, dat de inrichting in handen blijft van de Chr. Ger. Kerk, wier naam zij draagt. Ook de finantiën bieden bezwaar. Nog andere opmerkingen worden gemaakt over het plan, de curatoren enz., maar de discussiën moeten worden gesloten. De beide voorstellen boven genoemd zijn tot één voorstel vereenigd, aldus luidende:

De Synode doordrongen van de hooge noodzakelijkheid der oprichting van een Chr. Ger. Gymnasium, en
 kennis nemende van de pogingen hiertoe door eenige broeders bereids aangewend,
 betuigt hare ingenomenheid met het plan en wekt de leden der Kerk op de pogingen der broeders te steunen,
 met dien verstande echter, dat de Curatoren leden der Chr. Geref. Kerk zijn.

Met alle stemmen wordt dit voorstel aangenomen.

ART. 71.

Het volgende voorstel, hetwelk duidelijk wil laten uitkomen, dat deze Synode van het plan om een Gymnasium op te richten afziet, en voorkomen wil, dat de leden der Kerk hunne medewerking terughouden in de hope, dat de Kerk zelve nog een Gymnasium zal oprichten, *wordt met algemeene stemmen aangenomen:*

Na de aanneming van het in art. 70 afgedrukt voorstel ver-

klaart deze Synode in overeenstemming met het besluit van Utrecht 1875, dat het plan van een Gymnasium vanwege de Synode is opgegeven.

ART. 72.

Nu wordt aan de orde gesteld A c aldus luidende:

De Synode besluite bij eventueele benoeming van Leeraren aan de Theol. School de benoeming te doen geschieden uit een drietal (of drietallen) voor elke benoeming door de Curatoren. (N.-Holland).

N.-Holland geeft toelichting, waaruit blijkt dat het doel is: *aanbevolen* door de Curatoren, wier geschiktheid voor die zaak buiten kijf is. Een der Prae-adviseurs, om zijn advies gevraagd, adviseert ten gunste van het voorstel, mits er aan toegevoegd worde: *aanbevolen* (niet voorgesteld) door de Curatoren in overleg met de Docenten. De Curatoren zijn de bevoegden, de Docenten hebben wetenschappelijke en methodische kennis, maar het drietal zij slechts aanbeveling.

Uit de discussiën, nu geopend, blijkt spoedig, dat het voorstel van N.-Holland zich niet in algemeenen bijval mag verheugen. Ernstige bezwaren worden er tegen ingebracht. De aanneming van het voorstel leidt zoo licht tot concentreeren van macht in een collegie, dat buitendien al heel wat gewicht in de schaal legt; tot het overwicht hebben (prae-domineeren) van het verstand, en tot schade lijden van het vertrouwen der Kerk. Een centrum mag zoo gewichtige verkiezing niet beheerschen. Hiertegen wordt echter opgemerkt, dat machtscentralisatie steeds plaats vindt o. a. ook in deze Synode, waar 40 broeders onze Kerk vertegenwoordigen, en ofschoon het tot hiertoe goed gegaan is met de benoeming door de Synode, dit belet niet naar het betere te streven. Verschillende sprekers laten zich nog hooren, van welke sommigen op de benoeming van Professoren in Schotland wijzen, waarbij elke Classis hare adviezen ten beste geeft en personen noemt; anderen uit meer dan drie personen, door de Curatoren aan te bevelen, willen kiezen, nog anderen de benoeming van Docenten in de godgeleerdheid door de Synode, in de letteren op de wijze van N.-Hollands voorstel willen doen plaats hebben. Een amendement wordt op N.-Hollands voorstel ingediend, de strekking hebbende, dat de Curatoren slechts aanbevelen zullen. Maar steeds gaan meer stemmen op, die van geene verandering in de benoeming van Leeraren aan de Theol. School willen weten. Men ziet in verandering geen heil. De jongste benoeming van Docenten door de Synode strekt ten bewijze, dat aan verandering vooralsnog geene behoefte is. *Het voorstel van N.-Holland, gewijzigd in den geest van het prae-advies, wordt in stemming gebracht en met 33 tegen 6 stemmen verworpen.*

ART. 73.

Aan de orde is nu wat op de Agenda onder A d voorkomt,
*De Synode verandere in Hoofdstuk VI der Algemeene Bepalingen het
woord Hoofdonderwijzer in Leeraar. (N.-Holland).*

Uit de toelichting, die N.-Holland geeft, blijkt dat de Provincie de ongelijkheid wenscht weggenomen te zien, die er is tusschen Hoofdstuk VI der Algem. Bepalingen en de Handelingen der Synode van 's Hertogenbosch, waar het woord Hoofdonderwijzer veranderd is in Leeraar in de Hollandsche taal en aanverwante vakken.

Na korte discussie wordt het voorstel met acclamatie aangenomen.

ART. 74

De tijd roept weder tot eindigen. De Verg. zingt Ps. 105:5,
God zal Zijn waarheid nimmer krenken, enz.

en dankt bij monde van Ds. S. SIJPKENS den Heere voor Zijnen rijken zegen, in deze zitting genoten.

ZEVENDE ZITTING.

Vrijdag 21 Augustus, voorm. 9—1 uur.

ART. 75.

Deze zitting wordt geopend met gebed door Ds. WESTERHUIS, nadat gezongen is Ps. 84:3,

"Welzalig hij, die al zijn kracht, enz.

ART. 76.

De President deelt mede:

- a. dat Docent WIELENGA naar huis is ontboden en althans in deze week de Synode niet kan bijwonen.
- &. dat het lid W. J. KOLKERT verlof verzoekt hedennamiddag naar huis te gaan, daar zijne tegenwoordigheid dringend geëischt wordt in zijne zaak. Op de vraag: Kan uw secundus voor u zitting nemen, antwoordt hij ontkennend. Hij kan onmogelijk tegen namiddag hier zijn. In verband met dit verzoek vraagt de President: Zullen wij morgen ook vergaderen? Besloten wordt om te vergaderen tot 12 uur.
Br. KOLKERT krijgt verlof om huiswaarts te keeren.

ART. 77.

Nog herinnert de Voorzitter aan het feit, dat aan deze Ver-

gadering exemplaren van het weekblad „de Bazuin" zijn toegezonden, en deelt mede, dat in de volgende week D. V. aan het adres van elk Synode-lid een exemplaar zal toekomen. Hij brengt hiervoor een woord van dank aan de Redactie der „Bazuin."

ART. 78.

De Commissie van Rapporteurs deelt bij monde van haren President mede, dat van de 22 protesten, die tot hiertoe zijn ingekomen, acht zijn onderzocht, en dus ter tafel kunnen komen. Deze acht liggen ter inzage.

ART. 79.

De Notulen der beide zittingen van gisteren worden gelezen en goedgekeurd.

ART. 80.

Nu komt de Synode terug op de vraag van Gelderland: Wat is er geworden van de correspondentie met de D. R. Church in Amerika? De toelichting is reeds gegeven. Wij komen, oordeelt Gelderland, te staan voor de vraag, hoedanig de verhouding van onze Kerk tegenover de D. R. Church verder moet zijn. Nu zelfs geen antwoord van die Kerk op ons broederlijk vermanend schrijven van haar ontvangen is, moeten wij nu geen stap verder gaan? Gelderland oordeelt, als de Ref. Church op haren dwaalweg blijft voortgaan, dat dan de gemeenschap van onze Kerk met haar binnenkort moet worden opgezegd.

ART. 81.

Eer op deze zeer belangrijke zaak nader ingegaan wordt, wordt gelezen wat te Zwolle in 1882 ter Synode besloten is. In art. 123, 125 en 131 van de Handelingen dier Synode is sprake van de bedoelde zaak. Wij staan op de basis van art. 123: Tot tijd en stonde dat gij daarmede breekt, gevoelen wij ons gedrongen, de leden die naar uwe Kerk van hier vertrekken, ernstig door de Kerkeraden te doen wijzen op het gevaar, dat hen door genoemden kanker in uw midden dreigt, terwijl zij predikanten en leden, die uit uwe Kerk tot ons overkomen, zullen moeten ondervragen met het oog op Titel XI 3 onzer Algemeene Bepalingen.

ART. 82.

Aan Ds. HOEKSEMA werden voor en na eenige vragen gedaan, de vrijmetselarij betreffende, om tot meerder helderheid te komen. Wij voegen ze hier bij elkander.

Vr. Zijn er ook van de Hollandsche predikanten ma9on?

Antw. Ik durf het niet bepaald zeggen. Ook van de leden niet.

Vr. Wordt de strijd tegen de maçonnerie ook met meer ernst gevoerd dan vroeger?

Antw. De stemmen, die tegen de maçonnerie opgegaan zijn, kwamen alleen uit den Hollandschen tak. De Synode doet er niets tegen. Zij behandelt geen kwesties, of zij moeten door een Classis tot haar komen. Alleen bij een concreet geval wil de Synode iets doen. Ook de Hollandsche tak schijnt in slaap te komen.

Vr. Is er al een concreet geval voorgekomen?

Antw. Neen.

Vr. Wat deden vroeger of doen ook nu nog de Calvinistische Baptisten en Methodisten in zake de vrijmetselarij?

Antw. Zoover ik weet, dulden zij allen de zaak, behalve de Vrije Schotsche Kerk.

Vr. Hebben de Synoden van deze en alle andere Kerken, die de leer der waarheid vasthouden, deze zaak nog niet behandeld?

Antw. Zoover ik weet niet, behalve alleen de Presbyteriaansche, die gesplitst is geweest in eene oude en nieuwe. De oude duldde geene vrij metselaars onder hare leden of leeraars, doch die scheuring is thans weer zoowat geheeld.

Vr. Ontstaat deze slapheid in betrekking tot de vrijmetselarij ook uit den maatschappelijken toestand, waarin de vrijmetselarij zóó is ingeweven, dat zij reeds eene macht is, tegenover welke de Kerk machteloos staat?

Antw. Ja, voorzoover ik weet is de vrijmetselarij in geheel den maatschappelijken toestand doorgedrongen en is het vraagstuk op practisch gebied zeer moeielijk.

Vr. Is er een commissie uit uwe Synode naar die der Reformed Church geweest?

Antw. Ja. De beide Synoden vergaderden in eenzelfde stad. De Synode der Ref. Church zond eene commissie op onze Synode met de vraag, of zij voor een oogenblik gehoord kon worden en of er geene mogelijkheid op vereeniging bestond, 't Speet haar, zeide zij, dat wij van haar gescheiden waren. Wij hebben onzerzijds ook eene commissie naar de Synode der Ref. Church gezonden beleefdheidshalve en met de verklaring, dat ook wij vereeniging willen.

En wat antwoordde zij? Wij begeeren vereeniging, maar de dochter moet tot de moeder terugkeeren, niet omgekeerd.

Vr. Gesteld, de Synode van het Nederd. Herv. Kerkgenootschap, die thans, meen ik, vergaderd is in den Haag, hield hare zittingen in Rotterdam en vroeg aan onze Synode of zij een oogenblik toegang had, zoudt gij haar toegang geven en haar dan ook een tegenbezoek brengen?

Antw. Ja, dat zou de beleefdheid vorderen.

ART. 83.

Een der Docenten geeft nu prae-advies. Paulus, zegt hij, heeft zich beijverd, dat de gemeente als een reine maagd aan Christus voorgesteld worde. De vrijmetselarij is een vlek, waartegen de Synode ijveren moet. Maar zij moet het doen met verstand, daar zij anders veel kan bederven. Door het woord en gedrag van Paulus en van onzen Zaligmaker wordt ons dit aanbevolen. Het is te prijzen, dat de Synode grooten ijver aan den dag legt in zake de vlek der vrijmetselarij. Maar mag zij in haren ijver broeders verwerpen? Was zij in 1882 bij den ijver ook verstandig? Gewis zou zij nu veel te ver gaan, als zij den band der gemeenschap verbrak met eene Zusterkerk, die, hoezeer groote gebreken hebbende, toch op den bodem der zuivere Belijdenis staan blijft. Hoeveel hebben Jezus en de Apostelen verdragen, eer zij tot het uiterste overgingen? Voor scheuring moeten wij bang zijn. Denken wij aan de historie van de Donatisten, Labadisten, ANNA M. SCHUURMAN en vele dwalende Christenen. De dwaling is dikwerf ketterij geworden, maar niet bij allen. Hij adviseert om wel acht te geven op de Ref. Church en haar broederlijk te vermanen, maar den band der gemeenschap met haar niet af te breken. Eer wij daartoe komen, zouden wij mannen naar Amerika moeten zenden om de zaak te onderzoeken.

Met dit prae-advies stemmen alle Prae-adviseurs in, uitgezonderd een, die meer wil doen, daar de Ref. Church door vrijmetselarij dreigt overstroomd te worden. Hij spreekt van het zenden van eene Commissie naar Amerika.

Nu worden de discussiën geopend. Al spoedig blijkt, dat de gedachten der broeders verre uiteenloopen. Sommigen vereenigen zich met het gevoelen van Gelderland. De Ref. Church, die niet eenmaal geantwoord heeft op het broederlijk schrijven onzer Synode, laat de vrijmetselarij oogluikend toe. Zij wil op de zaak niet ingaan. Welken indruk zal het maken in Amerika, in onze Kerk, bij de vrijmetselaren zei ven, als onze Synode de zaak in statu quo laat? Bovendien wij meten met twee maten. Onze Algem. Bepalingen bevatten het artikel: „Geen vrijmetselaar mag lid der Kerk zijn" en tegenover Amerika gaan wij anders handelen. Wij nemen deel aan de zonde onzer Zusterkerk, als wij attestatiën aan haar afgeven. Onze Synode is geroepen om haar nog eens broederlijk té vermanen, maar er nu bij te zeggen: als gij niet breekt met de vrijmetselarij zeggen wij u te eeniger tijd de zusterlijke betrekking op. — Een voorstel in dien geest wordt ingediend.

Andere broeders vereenigen zich met het schier eenparig oordeel der Prae-adviseurs. Zij willen geene melding gemaakt hebben van het afbreken der gemeenschap en geven daarvoor hunne redenen op. Zij wijzen op uitspraken der H. S. met name

op Openb. 2:12—17; op de Gereformeerde beginselen van belijdenis en kerkrecht; op de practijk der vaderen; op den feitelijken toestand der Ref. Church in Amerika, die wel degelijk de vrijmetselarij heeft afgekeurd; op het feit dat deze Kerk nog altijd de verbindbaarheid der Belijdenis handhaaft, in haar levenswortel niet is verdorven, en nog niet mag verworpen worden ter oorzake alleen van gebreken in de toepassing der kerkelijke tucht. Zij willen opnieuw een broederlijk schrijven aan de Bef. Church richten, en daarin hun innig leedwezen over haar zwijgen op het schrijven onzer Synode betuigen en een tweede ernstig woord van vermaning aan haar brengen. Duidelijk moet in dit woord uitkomen, dat de maçonnerie door onze Synode voor een gruwel wordt gehouden, die in de gemeente des Heeren niet mag worden geduld. Het moet een krachtige opwekking aan die Kerk bevatten om de kerkelijke tucht toe te passen op leden, die trots vermaan met de loge niet willen breken. Het moet eindelijk inhouden de verklaring, dat onze Kerk zich gedrongen gevoelt om leden, die van hier naar Amerika vertrekken, te waarschuwen tegen het indienen hunner attestatiën bij gemeenten, die de vrijmetselarij straffeloos dulden. Een voorstel in dien geest wordt overgelegd.

Nog andere broeders kunnen zich met geen van beide gevoelens vereenigen. Het eerste gevoelen gaat hun te ver, het tweede niet ver genoeg. Zij willen ook nogmaals schrijven, maar daarin wat meer zeggen dan in dat van Zwolle gezegd is. Huns inziens raakt het dulden der vrijmetselarij wel degelijk de leer. De vrijmetselarij grijpt midden in de Belijdenis in. Zij loochent de Drieëenheid, zij loochent het koningschap van Christus, zij ontkent vele waarheden en is kosmopolitisch van aard. Op de lijn van de Synode te Zwolle blijvende moeten wij voortgaan met ons protest. Wij moeten nu aan de kerkeraden adviseeren om geen attestatiën af te geven aan de Ref. Church, zoolang zij zich niet met beslistheid tegen de maçonnerie keert. Dan doen wij meer dan te Zwolle, maar wat wij doen staat nog op verre na niet gelijk met het totaal afbreken van alle gemeenschap met die Kerk. Ook schijnt het veel beter, dat de beslissing, waar men al of niet zijn attestatiën zal inleveren, bij de kerkeraden berust, die de attestatiën afgeven, dan bij de leden, aan wie ze afgegeven worden. In Amerika blijft men slapen in dezen ernstigen toestand. Het kwaad is diep ingeworteld, zóó diep, dat men haast vrijmetselaar wezen moet als men in Amerika vooruit wil in de wereld. En een feit is het, dat de Synode der Ref. Church weigert het censurabele der vrijmetselarij uit te spreken. Zij doet er niets aan. Een derde voorstel, deze zienswijze vertegenwoordigende, wordt ingediend.

Wijd en breed wordt over deze zaak en over de ingediende voorstellen gesproken. Nog andere voorstellen komen in. Maar in deze zitting kan het punt niet afgedaan worden.

ABT. 84.

De Voorzitter resumeert en geeft de lijn aan, waarop wij ons bewegen moeten.

1. Zullen wij blijven bij Zwolle?
2. Zoo verder, hoe dan ?
3. Wat eischt de liefde tot de Ref. Church?
4. Wat eischt de liefde tot de naar Amerika vertrekkende leden?

Ds. Gr. HOEKSEMA zegt, dat hij heden namiddag denkt te vertrekken. Hij dankt de Synode voor de goede ontvangst, die hem te beurt is gevallen, betuigt zijne blijdschap over de belangstelling, die de Synode jegens zijne Kerk openbaart, over de eenheid, die er kennelijk is tusschen de Chr. Ger. Kerk in Nederland en die van dien naam in Amerika, en wenscht, dat God beide Kerken bij die eenheid moge bewaren.

Ik kon mij, zegt Zeerw., o zoo goed vereenigen met de meeste sprekers. Deze ééne bede nog: Och, zend toch eens een afgevaardigde op onze Synode!

De Voorzitter dankt broeder HOEKSEMA voor zijn bezoek, advies en welwillende beantwoording der hem gedane vragen. Hij verzoekt hem de groete aan de Holl. Chr. Ger. Kerk te doen en met name aan de Commissie, die hem van een lastbrief voorzag.

ART. 85.

Oud. W. KIERS sluit deze zitting met dankzegging, nadat gezongen is Ps. 119 : 3,

Och, schonkt Gij mij de hulp van Uwen Geest, enz.

ACHTSTE ZITTING.

Vrijdag 21 Augustus, nam. 4—8 uur.

ART. 86.

Weer saamgekomen, zingt de Vergadering Ps. 81:12,
Opent uwen mond, enz.
en roept bij monde van Ouderl. Jhr. J. L. DE JONGE den zegen
des Heeren biddende in.

ART. 87.

De behandeling van de zaak, in de vorige zitting begonnen,
wordt voortgezet. Over de voorstellen, die tot drie gereduceerd

zijn, wordt gesproken. Op het tweede voorstel wordt aangemerkt dat het begin en het slot niet met elkander strookt. Van het eerste en derde wordt gezegd, dat het ons op de lijn van het separatisme voert. Deze Synode moet onze Zusterkerk in Amerika op haar fout in zake van de toepassing der tucht wijzen. Dat is vooral hare roeping.

De discussies worden gesloten en de voorstellen in stemming gebracht.

Voorstel 1.

Aangezien de Bef. Churh in N. Amerika tot heden geen antwoord heeft gegeven op het broederlijk schrijven door de Synode te Zwolle in 1882 aan haar gericht, besluit deze Synode

soortgelijk schrijven nog eens te herhalen met de duidelijke verklaring, dat, indien het mocht blijken, dat de Bef. Churh bij hare zonde omtrent de vrijmetselarij blijft volharden, onze Kerk in een niet ver verwijderd tijdstip genoodzaakt zal worden de zusterlijke betrekking met die Kerk op te zeggen.

Met 26 tegen 13 stemmen wordt het verworpen.

Voorstel 2.

De Synode,

Gelet op het Woord des Heeren en onze Gereformeerde beginselen van Belijdenis en Kerkrecht;

Gelet op het feit, dat uit die beginselen onvermijdelijk volgt, dat eene Kerk, die de verbindbaarheid der Belijdenis handhaaft, maar gebreken openbaart in de toepassing der kerkelijke tucht op bijzondere gevallen, om die gebreken nog niet dadelijk behoeft verworpen te worden;

Gelet op den feitelijken toestand der B. C. in N. Amerika, oordeelt:

Vooralsnog niet te mogen overgaan tot het afbreken der betrekking tusschen ons en die Kerk; en besluit:

Opnieuw een broederlijk schrijven aan haar te moeten richten, om te kennen te geven:

1. *Het innig leedwezen dezer Synode over het zwijgen der B. O. in N.- Amerika op het broederlijk schrijven der Synode van Zwolle 1882;*

2. *Dat wij den gruwel der vrijmetselarij eene zonde achten, die in de leden der Kerk niet geduld mag worden;*

3. *Dat zij de B. C. in N. Amerika met allen ernst der Christelijke*

liefde wijzen moet op den brief van den Heere Jezus aan de Kerk van Pergamus Openb. 2:12 -17, en biddend vermanen, dat de Synode der R. C. in N. Amerika de kerkeraden ernstig opwekke om de kerkelijke tucht toe te passen op zulke leden der gemeente, die, na vermaning, de gemeenschap met de vrijmetselarij niet willen loslaten, en dat wij dit beschouwen als de dure roeping eener Gr e r e formeer de Synode;

4. Dat zij zich gedrongen gevoelt, in de tegenwoordige omstandigheden, leden der Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland, die naar N. Amerika vertrekken, te moeten waarschuwen tegen het indienen van attestaties in zulke gemeenten, waar de vrijmetselarij geduld wordt.

En dat wij deze gevoelens kenbaar maken met de bede, dat God deze poging zegene, opdat de zusterlijke gemeenschap, die de Christ Geref Kerk in Nederland wenscht te onderhouden met alle Kerken in de gansche wereld, die in leer en praktijk Gereformeerd wenschen te zijn, ook met de B. C. in N. Amerika bestendig kunne blijven.

Voorstel 3.

De Vergadering betreurende, dat de Synode der Ref. Church in N. Amerika op de zusterlijke vermaning door de Synode van Zwolle, in zake het dulden der vrijmetselarij in haar midden, voor 3 jaren tot haar gericht, niet heeft geantwoord acht zich geroepen dezelfde vermaning nogmaals te herhalen, en tevens aan de kerkeraden onzer gemeenten te adviseeren hunne naar Amerika vertrekkende leden niet aan de gemeenten der Ref. Church te attestieren tot tijd en wijle, dat ze zich met beslistheid tegen den gruwel der vrijmetselarij zal hebben gekeerd.

Deze beide laatste voorstellen komen tegenover elkander in stemming met het resultaat, dat het eerste voorstel 16 en het andere 23 stemmen op zich vereenigt. Voorstel *drie* is dus het besluit der Synode.

ART. 88.

In behandeling komt nu A e der Agenda:

De Prov- verzoekt de Synode met kracht de belangen der Theol. School te willen behartigen door, indien de finantiën het eenigszins toelaten, het onderwijzend personeel, met het oog op het onderwijs in de letteren, te versterken. (Zeeland).

Zeeland licht zijn voorstel toe. Als motieven geeft het aan:

- a. Dat de op de vorige Synode benoemde Docenten, gelijk gebleken is, de meeste sympathie voor de Theologische vakken hebben. Hiervoor hebben zij hun tijd noodig, en 't is wenschelijk, dat zij daaraan al hunne krachten wijden.]
- b. Dat het literarisch onderwijs is verzwakt, daar de beide oudste Docenten veel minder les-uren hebben dan vroeger. Zal nu de gewenschte verhouding tusschen literarisch en Theologisch onderwijs blijven, dan moet er een Docent in de literarische vakken bijkomen.
- c. Dat het eventueel op te richten Gymnasium deze benoeming niet in den weg behoeft te staan. Een nieuwe Docent is ook dan nog niet overbodig. De studenten, die van 't Gymnasium komen, zullen toch nog wel een jaar in de literarische vakken aan onze School moeten studeeren, om een geleidelijken overgang te maken.
- d. Dat de staat der kas ook na de benoeming te Zwolle gedooft in het voorstel van Zeeland te treden. De finantiën zijn toegenomen, en wat indertijd voor de uitbreiding der School gegeven is, kan dan nu voor de uitbreiding worden gebruikt.

Een der Docenten geeft prae-advies. Als het woord finantiën geen struikelblok is, zegt hij, adviseer ik voor het voorstel. Zeer wenschelijk is een Docent ad hoc, voor zulk een taak berekend. Maar wij moeten den rechten man op de rechte plaats hebben. Is er dadelijk een te vinden, hij worde dan benoemd; is dit niet het geval, men wachte totdat zich een bekwaam persoon voordoet. — Ook de andere Docenten adviseeren in dien geest. Zij stemmen toe, dat het literarische peil niet genoeg is verhoogd, maar ontkennen, dat het verlaagd zou zijn. Wij moeten meer nadruk leggen op de literarische vorming. De ervaring leert, dat vele studenten geen genoegzame literarische ontwikkeling hebben, om met vrucht in de Theologie te studeeren. — Drie der Prae-adviseurs achten het wenschelijk om een Doctor in de letteren te benoemen. Een hunner oordeelt dit vooral noodig met het oog op de hoogste vakken b. v. philosophie en ontwikkelt namens de Commissie voor een Christelijk Geref. Gymnasium, welk plan zij heeft met die inrichting, een plan, dat later in bijzonderheden nader omschreven zal worden.

Hoe denken de Curatoren — zoo wordt nu gevraagd — over het voorstel van Zeeland? De President der jongste Curatorenvergadering, Ds. BEUMMELKAMP Jr., zegt: Curatoren steunen het voorstel van Zeeland, vooreerst omdat zij van oordeel zijn, dat de versterking van het literarisch onderwijs geen gelijken tred heeft gehouden met die van het Theolog. onderwijs, zich daarbij refereerende aan het advies door H.H. Docenten zoo even uitgebracht en voorts aan de volgende overwegingen. Door 's Heeren goedheid zijn de beide oudste Docenten nog in leven. Maar

hunne jaren klimmen en spoedig kunnen zij ons ontvallen. De jongste Docenten zijn benoemd om die Hoogeerwaarde Broeders te vervangen, van wie de een nog zes uren per week les geeft, de ander drie uren, plus de Bazuinredactie. Bovendien, de stand der finantiën is van dien aard, dat de aanneming van Zeelands voorstel mogelijk is.

Na dit prae-advies en Curatoren-oordeel maakt Zeeland de opmerking, dat het *geen* Doctor in de letteren bedoelt, maar eerder dacht aan een predikant. Het voorstel Zeeland dreigt door het advies van sommige Docenten en mogelijke annexatie van een Gymnasium een ander karakter te krijgen. Dien weg wil Zeeland niet op. — Vele sprekers laten zich nog hooren o. a. op verzoek van den voorzitter de penningmeester der Theologische School, die beweert, dat de benoeming van een nieuwen Docent op dit oogenblik niet geraden is. Wij hebben, zegt hij, in den jongsten tijd buitengewone giften gehad, waarmede wij niet te veel moeten rekenen. Bovendien, de benoeming der drie laatste Docenten is goed naar den zin der gemeenten; men zij nu voorzichtig om hare sympathie niet te verliezen. Maar men geloofden den penningmeester vaak, merkt hij aan, als het te laat is. Enkele broeders zijn echter aan zijne zijde en beweeren bovendien, dat de School gelijken tred met de Kerk moet houden en niet boven haar uitgroeien. Maar de meesten oordeelen: als Docenten en Curatoren eenparig van oordeel zijn, dat een nieuwe Docent in de literarische vakken noodig is, dan kunnen wij er niet tegen zijn, of de finantiën moeten het volstrekt verbieden. Op de vraag: moeten wij een Doctor in de letteren hebben, antwoorden sommigen: dat is wenschelrijk met het oog op een op te richten Gymnasium. Anderen echter zeggen: wij moeten bij het benoemen van een Docent het oog niet op een Gymnasium hebben, dat er misschien over tien jaar nog niet is, maar alle krachten voor onze Theologische School aanwenden. Onze jongste Docenten hebben te veel werk, wij mogen niet alles van hunne krachten vergen. Daarbij wordt de opmerking gemaakt, dat wij geen enkel Docent uitsluitend voor de literarische vakken hebben. Er is dringende behoefte aan vermeerdering van personeel. De steeds toenemende eischen van het literarische maakt versterking noodig. Op die behoefte, niet op drukte van werk, moet nadruk worden gelegd, merkt een der Docenten aan; alles geschiede met het oog op verbetering van organisatie der Theologische School.

De discussies worden over dit punt gesloten en de vraag wordt in stemming gebracht: *Wil de Synode er toe overgaan om het onderwijzend personeel met het oog op het letterkundig onderwijs te versterken?*

Met 33 tegen 6 stemmen geeft de Synode een bevestigend antwoord. De vraag: *hoe vermeerderen?* zal later worden beantwoord.

ART. 89.

Aan de orde wordt gesteld E a der Agenda:

De Provincie geeft der Synode in overweging om een zekeren leeftijd te stellen b. v. 23 jaar, vóór weihen niemand zich tot het eind-examen aan onze Theol. School mag aanbieden. (Friesland.)

Friesland geeft toelichting. Het voorstel gaat uit van het beginsel, dat niemand dienen moet vóór een zekeren bepaalden leeftijd. Gevallen doen zich voor, dat zeer jonge menschen te vroeg examen doen. Zij rekenen met hunne beurzen. Staat het nu eenmaal vast: niet voordat iemand den leeftijd van 23 jaar bereikt heeft, mag hij eind-examen doen, dan rekent de studeerende jongelingschap daarmede. Het voorstel van Friesland is in 't belang van de Kerk en van de studenten zeiven.

Een der Docenten, tot het geven van prae-advies verzocht, doet de vraag: Is er grond in de H. Schrift voor zoodanige bepaling van leeftijd? Zijns erachtens niet, en daarom zou hij de Synode adviseeren geene bepaling te maken. Timotheus was jong, en uit de kerkhistorie weten wij, dat o. a. WITSIÛS, HUGO BINNING en JUNIUS op twintigjarigen leeftijd in den wijngaard der gemeente zijn uitgestooten.

Met dit advies stemmen de meeste prae-adviseurs in. Enkelen zijn voor het voorstel Friesland. Wij hebben, zeggen zij, leeraren noodig, die eenige ervaring hebben. En kregen alle zeer jeugdige predikanten nog een ervaren kerkeraad, het kon gaan, maar het tegendeel is wel eens het geval. Dat er geene bepaling van leeftijd in de H. Schrift staat, is waar, maar is dat noodig? Verbiedt het de H. Schrift? Geldt het hier geen zaak van pure orde? Timotheus was jong, maar wie zegt, dat hij beneden de 23 jaren was? Het is bekend, dat een leeraar in Israël niet voor zijn dertigste jaar optrad. Exceptiën zijn er zeker; de een is vroeger klaar en rijper dan de andere. Maar uitzonderingen mogen geen regel zijn.

ART. 90.

Het is acht uur geworden. De Voorzitter stelt voor om morgenvoormiddag in comité te vergaderen, toegankelijk voor predikanten en kerkeraadsliden. Dit voorstel keurt de Vergadering goed.

Oud. B. M. DEN BOER laat zingen Ps. 119:9,

Doe bij Uw knecht weldadigheid, o Heer, enz.

en sluit deze zitting met dankgebed.

NEGENDE ZITTING.

Zaterdag 22 Augustus, voorm. 9-12 uur.

ART. 91.

Deze zitting wordt geopend met gebed door Ds. E. DOUMA, nadat gezongen is Gebed des Heeren vs. 2, Geheiligd worde Uw Naam, ai geef, enz.

ART. 92.

De Vergadering gaat over in comité-generaal en handelt over hetgeen op de Agenda F b voorkomt.

ART. 93.

Ouderling M. DEKKER sluit deze comité-zitting met dankgebed. De Vergadering gaat uiteen, om Maandagnamiddag D. V. weer saam te komen.

TIENDE ZITTING.

Maandag 24 Augustus, nam. 4—8 uur.

ART. 94.

Op het bepaalde uur zijn de broeders weer samen. Ouderling L. HOEKERS opent deze zitting met aanroeping van den Naam des Heeren, nadat gezongen is Ps. 119:18,

Doe mij op 't pad van Uw geboden treên, enz.

ART. 95.

Daar de Scriba wegens den arbeid aan de Notulen niet tegenwoordig is, neemt zijn Adjunct de functie waar.

ART. 96.

In plaats van den secundus Ds. L. v. D. VALK, die voor Z.-Holland de vorige week zitting had, is nu de primus W. DOORN tegenwoordig. Ouderl. G. BRANDERHORST neemt voor Oud. A. DEN DEKKER plaats. Beiden betuigen door opstaan instemming met de Formulieren van Eenigheid.

Ouderling Bos is weder door den primus J. H. LANDWEHR vervangen.

ART. 97.

Ter Vergadering is mede aanwezig Pastor RÖTHER, als Afgevaardigde van de Vrije Kerk te Görlitz in Silezië. Zijn credentiefbrief wordt voorgelezen. Na het woord verkregen te hebben spreekt Zijneerw. de Vergadering aldus toe:

Ik herinner mij uit den Fransch-Duitschen oorlog, dat eenige Pruisische soldaten bij een bakkerin om brood kwamen. De vrouw verstond geen woord Duitsch. Zij was bang, zij zag slechts die begeerige krijgsmansgezichten. Ik plaatste mij echter tusschen de vrouw en de soldaten om haar te beduiden, dat deze goed betalen zouden. De verandering op het gelaat der vrouw, toen zij dat geld zag enz., was groot. Zoo ben ik ook eenigermate bevreesd, omdat ik geen Nederlandsch ken. Doch ik ben hier niet bang voor Pruisische soldaten. Dat weet ik beter aan de ontvangst te Zwolle in 1882. — Van mijne Kerk kan ik niet zulke groote dingen verhalen als Rev. JAMES RENNIE van Schotland. De werking in Silezie is echter als die in Schotland nl. van denzelfdeu H. Geest. Moeielijk is onze arbeid. Ik kwam onlangs b. v. in eene stad van ongeveer 11000 zielen. Toen kwam een colporteur bij een geloovigen predikant. De predikant vroeg dezen, of hij gehoord had van een zekeren RÖTHER. Ja, zeide hij. Waarom komt die prediker dan uit Görlitz? Omdat hier de dood heerscht, zei de man. De leeraar antwoordde, dat ook hij aldaar geen 10 Christenen zou kunnen vinden. Wel eene menigte personen, vijandig van allen godsdienst. En toch was hij bang voor mijne zending. — Hier voeg ik nog bij, dat de traktaat-verspreiding, onder anderen van BUNYAN, dien wij hebben uitgegeven, goed onthaal heeft. Dit is te belangrijker, omdat BUNYAN niet met LUTHEE medegaat. Zoo ook 2000 exemplaren van de Westminster'sche Geloofsbelijdenis hebben wij verspreid. In naam mijner gemeente vraag ik den raad en de hulp dezer Synode in eene zaak. De zaak, waaromtrent, is echter van teederen aard; daarom zou het misschien beter zijn, dat ik een en ander blootlegge aan eene Commissie, Bijna ware ik niet gekomen, de dringende omstandigheden hebben mij echter genoopt. Geef mij daarom, als ik U verzoeken mag, de gelegenheid om mij van mijne opdracht te kwijten. Dank intusschen voor uwe broederlijke bereidwilligheid.

ART. 98.

Aan het verzoek van Pastor RÖTHER, om aan eene Commissie zijne belangen bloot te leggen, wordt gevolg gegeven. Tot leden dier Commissie worden benoemd de Broeders J. VAN ANDEL, H. BEUKER en A. BRUMMELKAMP.

ART. 99.

Aan de orde komt nu weder letter E a (zie art. 89) rakende het vaststellen van zekeren leeftijd voor een predikant.

De op Vrijdag begonnen discussiën worden voortgezet. Er gaan stemmen op om niets nader te bepalen. Er is niets voor in de H. Schrift. Als men op 21-jarigen leeftijd nog geen beleid genoeg heeft, zal men het ook niet hebben, als men 23 jaren telt. Ook behoort het tot de uitzonderingen als iemand beneden 23 jaren predikant wordt. En er zijn voorbeelden, dat het met zeer jeugdige predikanten in hunne gemeenten goed gaat.

Het voorstel van Friesland wordt nu in stemming gebracht *en met 24 tegen 8 stemmen verworpen.*

ART. 100.

De Synode komt nu terug op de zaak, waarvan in art. 88 dezer Handelingen sprake is. Het geldt de vraag, *hoe* het literarisch onderwijs aan de Theol. School zal versterkt worden. Er is gesproken van een Doctor in de letteren; eerst moet nu uitgemaakt worden of juist een gegradueerde, iemand die den titel van Doctor heeft, moet worden benoemd, of dat ook een niet gegradueerde in aanmerking kan komen.

Een der Docenten geeft prae-advies. Hij raadt een Doctor in de letteren, iemand van classieke vorming aan, omdat deze zijne „Bildung" aan de discipelen onwillekeurig mededeelt. Met het oog op een Gymnasium is dit mede wenschelijk. Een ander Prae-adviseur wil dit vrijgelaten zien. Een derde voegt aan het advies van den eersten toe, dat hij ook een candidaat, die eerlang doctoreert, niet zou willen uitsluiten, alleen omdat hij op dit oogenblik den titel nog mist. Slechts enkele sprekers laten over dit punt zich hooren. Binden wij ons, merkt alleen iemand op, de handen niet. Wij moeten in de eerste plaats vrome en rechtzinnige mannen hebben.

Een voorstel, dat men bij de benoeming zich tot een Doctor of doctorandus in de letteren zal bepalen, wordt met acclamatie aangenomen. Natuurlijk moet hij lid onzer Kerk zijn.

ART. 101.

Nu komt de vraag: Wie zal het recht tot benoeming hebben? Een der Prae-adviseurs oordeelt, dat deze zaak onderscheiden moet worden van wat verleden week werd besloten. Het geldt hier geen onderwijs in de Theologie. Dat deze Synode zou benoemen is onmogelijk, wijl zij de gegevens mist en overhaasting in zoo gewichtige zaak zeer ontraden moet worden. Onze Kerk is nog niet rijk aan Doctores. De Synode, adviseert hij, drage de benoeming op aan de Curatoren en aan de Prae-adviseurs. Hetzelfde advies geven de andere Docenten.

Een lid der Synode wil bij de Curatoren en Prae-adviseurs een Commissie van drie a vier leden uit deze Vergadering zien toegevoegd, allen met gelijk stemrecht. Een voorstel in dezen zin, met de opmerking, dat de Zendingsdirector natuurlijk ook bij de Docenten gerekend wordt, wordt met acclamatie aangenomen. Te zamen zullen zij trachten, zonder aan een bepaalden tijd gebonden te zijn, een bekwamen titularis te vinden.

Art. 102

Tot leden der in 't vorig art. bedoelde Commissie uit de Synode worden benoemd de BB. predikanten H. Beuker. W. H. Gispen en J. Nederhoed

ART. 103.

In de Vergadering komt de Commissie der Kas voor predikants-weduwen en -weezen en emeriti-predikanten, bestaande uit de BB. predikanten L. NEIJENS en J. J. KUIPER en den ouderling L. HOEKERS. Bij monde van J. J. KUIPER doet zij verslag van haar wedervaren sedert de laatstgehouden Synode, welk verslag hierachter onder Bijlage IV is te vinden.

ART. 104

Naar aanleiding van dit verslag wordt gevraagd: Moesten de bijzondere giften ook niet in de recapitulatie van het aan de kerkeraden gezonden Overzicht zijn opgenomen? De Commissie antwoordt: Wij hopen er in 't vervolg de aandacht op te vestigen. Nog wordt gevraagd: Worden de gemeenten, die niet collecteeren, wel opgewekt en bij hare roeping bepaald? De Commissie antwoordt: Dit geschiedt herhaaldelijk in *de Bazuin* en ook afzonderlijk door ieder lid der Kas in zijne Provincie.

Eindelijk worden den Penningmeester L. HOEKERS nog enkele vragen om inlichting gedaan aangaande den staat der Kas, die hij welwillend beantwoordt.

De President bedankt de Commissie met name haren Voorzitter, Secretaris en Penningmeester, voor hare bemoeiing. — Van hare zijde heeft de Commissie der Kas een enkele vraag aan de Synode te doen. Hoe te handelen met twee kinderen, van een predikants-weduwe, die overleden is? Haar wordt geantwoord: dat de Commissie in zulke zaken handelen moet naar hare wijsheid, wijl zij alleen de toestanden kan beoordeelen,

ART. 105.

De Commissie, benoemd tot het nazien der boeken van den Algemeenen Thesaurier der Theol. School, Ds. J. NEDERHOED, doet verslag van hare bevinding. Zij vond alles in goede orde,

en maakte alleen de opmerking, dat enkele gemeenten niet collecteeren voor de Theol. School.

ART. 106.

In behandeling komt nu C a, e, h en D j der Agenda aldus luidende:

a. *De Provincie stelt voor, dat het ¹/₆, hetwelk door de gemeente aan de Kas voor emeriti-predikanten, predikantsweduwen en -weezen moet worden bijgedragen, vervatte, en de Synode zie naar middelen om, dat de Kas hierdoor geene schade lijde.* (Friesland.) e. *De Synode heffe de bepaling op, dat de gemeenten een zesde gedeelte moeten betalen voor het emeritaat har er leeraren en voor de ondersteuning van weduwen en weezen en berame maatregelen om het daardoor ontstane te kort in de Kas te dekken-* (Utrecht.) h. *De Synode besluite, dat de ondersteuning, aan emeriti-predikanten, predikants-weduwen en -weezen verstrekt, geheel ten laste van de Kas kome en berame middelen om het te kort, dat daardoor ontstaat, te dekken.* (Zeeland.)

Dj. *De Synode schrappet art 35 en 51 der Synode van Utrecht 1877.* (Overijsel.)

De Afgevaardigden der respectieve Provinciën geven toelichting.

Friesland zegt, dat het betalen van het ^{*}/₆ onrechtvaardig is.

Utrecht denkt evenzoo en beweert, dat het tekort, hetwelk daardoor ontstaat, door de collecten wel zou kunnen gedekt worden.

Zeeland brengt in 't midden, dat een der gemeenten altijd klaagt. Ook zijn er gemeenten, die soms beroepen zouden, indien zij geen gevaar liepen het emeritaat ol het ¹/₆ aan zich te trekken.

Overijsel zegt ter adstructie van het artikel, dat het bezwaarend is voor eene kleine gemeente; invloed heeft op eene beroeping, en eenigszins in strijd is met het vrijwilligheidsbeginsel.

De Penningmeester der Kas deelt mede, dat het bedrag, 't welk het ¹/₆ per jaar in de Kas brengt, plus minus f1400,00 groot is.

Een der Docenten geeft prae-advies, den raad inhoudende, om het ¹/₆ te laten vervallen, en dus art. 35 en 51 van Utrecht te schrappen. Hij stemt toe, dat wij door dit te doen in strijd komen met art. 13 der Kerkorde van Dordrecht. Maar dit artikel leven wij toch niet geheel na, daar wij den last leggen op de gemeente, die de leeraar het laatst diende, niet op al de gemeenten, die van zijn dienst profiteerden. Wij hebben het beginsel gemaakt tot een onderstandsbeginzel. Door de Kas te generaliseeren in plaats van te localiseeren hebben wij het beginsel der Kerkorde moeten prijsgeven. Wij moeten dus voortuit op deze noodzakelijk geworden lijn, of geheel naar Dordt terug en de Kas weer plaatselijk maken. De schrapping van het ¹/₆ verbetert de verkeerde richting door gelijkheid te bevorderen.

Een ander Prae-adviseur oordeelt, dat de Kerk wel kandida-

ten proclameert, maar geen onderhoud toezegt of zij moeten eerst in eene gemeente komen. De gemeenten moeten niet te zeer van haren plicht worden losgemaakt. Door de opheffing van het $\frac{1}{6}$ naaken wij van de Kas een soort van kerkruif. Hier-tegen moeten wij evengoed als tegen een staatsruif waken. Hij adviseert om bij art. 13 der Kerkorde te blijven.

Twee andere Prae-adviseurs zijn voor schrapping van het $\frac{1}{6}$ uit een gevoel van recht, daar het onbillijk is, dat de laatste gemeente het alleen drage en uit aanmerking, dat art. 7 der Kerkorde van Dordrecht, art. 11 van Middelburg en art. van 's Gravenhage toonen, dat men ook toen reeds op de hulp der Kerken het oog had.

De discussies, die nu geopend worden, bewegen zich om het *lastige* en *onbillijke* van het behoud der bepaling en het gevaarlijke der loslating van een beginsel der Kerkorde van Dordrecht. Hoe langer hoe sterker echter neigen de sprekers er toe om de bepaling van het $\frac{1}{6}$ der gemeente tot de ondersteuningssom op te heffen. *In stemming gebracht, wordt met 34 tegen 3 stemmen tot de opheffing besloten.* De inwerkingtreding van dit besluit begint met primo October 1885.

ART. 107.

Nu gaat de Synode over om te spreken over maatregelen, die te nemen zijn om het bestaande en ontstaande te kort te dekken. Hierop doelt C b, f, g der Agenda, aldus luidende:

- f. *De Synode stelde zoovele collecten voor emeriti-predikanten, predikantsweduwèn en -weezen verplichtend als der Commissie noodig zal blijken om overeenkomstig de haar opgedragen roeping in de behoeften van de emeriti-predikanten enz. te voorzien. (Zuid-Holland.)*
- b. *De Prov. stelt voor, dat ieder leer aar een zekere som $\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$ of 1 procent van zijn tractement afsta tot ondersteuning der bedoelde Kas. (Friesland.)*
- g. *De Synode bepale, dat de leeraars van die gemeenten, die niet voor de Kas van em,-predikanten enz. collecteeren, geene ondersteuning uit die Kas zullen krijgen, ook hunne weduwen en weezen niet, met dien verstande, dat dit besluit alleen betrekking hebbe op leeraars, die na dezen in zulke gemeenten zullen worden beroepen. (Zuid-Holland.)*

Zuid-Holland en Friesland geven toelichting.

Een der Prae-adviseurs geeft advies, inhoudende, dat er zoovele collecten dienen gehouden te worden als noodig zijn en dat de predikanten zelve 1 procent van hun tractement moeten geven.

De Classis Leiden, die protesteerde tegen het besluit der Prov. Zuid-Holland, oordeelt, dat men eene vaste bijdrage voor de gemeenten behoort aan te nemen, zooals deze vroeger door de Commissie dezer Kas in zeven klassen zijn ingedeeld, in dier voege, dat de hoogste klasse f125,00, de laagste klasse f8,00

per jaar bijdraagt, minder dus dan thans, omdat alle gemeenten dan het hare doen.

Art. 108

De tijd roept tot eindigen. Ouderling P. Viersen sluit deze zitting met dankgebed, nadat gezongen is Ps. 97:7,

Gods vriendelijke aangezicht, enz.

ELFDE ZITTING.

Dinsdag 25 Augustus, voorm. 9—1 uur.

ART. 109.

Geopend wordt deze zitting met gebed door Ds. K. VAN GOOE, nadat de Verg. gezongen heeft Ps. 68:3,
Springt op van vreugd, verheft Zijn lof, enz.

ART. 110.

De Notulen der beide zittingen van Vrijdag worden vastgesteld.

ART. 111.

De opmerking wordt gemaakt, dat sommige leden der Synode gisteren zonder kennisgeving absent waren en dat thans nog niet allen present zijn. De President verzoekt, dat niemand heenga of wegblijve zonder behoorlijke kennisgeving. Ieder zorge, dat er geen reden zij tot klacht.

ART. 112.

De Vergadering komt nu terug op de *maatregelen*, die te nemen zijn om het bestaande en ontstaande tekort der Kas te dekken. Het wegvallen van het $\frac{1}{6}$ ontrooft aan de Kas eene som van ± 1400 gulden. Gisteren zijn door den Voorzitter drie maatregelen in verband met de Agenda aangegeven, die nu verder moeten worden besproken:

- a. Voortgaan op den tot hiertoe ingeslagen weg;
- b. Betaling der predikanten van $\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$ of 1 prc. van hun tractement;
- c. Het maken van een vasten omslag.

Over die drie maatregelen vraagt de Voorzitter nu prae-advies. De eerste Prae-adviseur geeft den raad aan de Synode om op denzelfden weg voort te gaan. Belasting te leggen op

het tractement der predikanten acht hij een communistisch idee. Het staat gelijk met de handelwijze van een Staat, die een leening sluit, en later belasting legt op de coupons. Dat is stelen. De gemeente is geroepen hare predikanten te onderhouden en men mag geene belasting op hun tractement leggen. Tegen een vasten omslag adviseert hij even sterk; hij acht het strijdig met het vrijwilligheidssysteem en vreest, dat het schadelijk voor de collecten zal werken. Kan de Commissie er met de gebruikelijke collecten niet komen, zij schrijve dan meerdere uit. Twee andere Prae-adviseurs geven daarvan afwijkende adviezen. De een wijst op wat hij hier en daar in de gemeenten vernam, en ofschoon hij niemand der predikanten bij wet wil verplichten om $\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$ of 1 prc. van hun tractement in de Kas te storten, komt hem toch een vriendelijk verzoek daartoe aan hen niet verwerpelijk voor. De ander wil iets doen met het oog op onwillige gemeenten. Hij wijst op de roeping der Kerk jegens hare emeriti-predikanten, predikantsweduwen en -weezen, op het gedrag van sommige gemeenten, die voortdurend traag of nalatig zijn in het bijdragen voor de behoeften der Kas, op het feit, dat het vrijwilligheidsstelsel hier en daar in een onwilligheidsstelsel ontaardt, op het ongeoorloofde om nalatige en trage gemeenten rustig in haren onbijbelschen weg te laten voortgaan — ook de gierigaard wordt veroordeeld in de H. Schrift — en haar toch in dezelfde voorrechten als vrijwillige gemeenten te laten deelen. De Synode spreke uit, dat zij verblijd is over de Christelijke milddadigheid der meeste gemeenten, maar late niet na in betrekking tot trage en nalatige gemeenten iets te doen. Men stelde de gemeenten, die niet vrijwillig collecteeren een *tantum*. Een voorstel in dien geest legt hij over.

Bij de discussies, dié nu geopend worden, blijkt dat over „de maatregelen“ de gedachten der afgevaardigden nog al uiteenloopen. Enkele stemmen gaan op ten gunste van den tweeden maatregel, het leggen van belasting op het tractement der predikanten. De meeste stemmen, vooral van de ouderlingen, verklaren er zich uitdrukkelijk tegen. Men acht het in strijd met den aard van het fonds, dat geen pensioen- maar sinds Utrecht een ondersteuningsfonds is. Men wijst op het feit, dat een predikant geene maatschappelijke betrekking mag waarnemen, waaruit volgt, dat de gemeente hare predikanten moet onderhouden en op hun tractement geen belasting mag gelegd worden. Voor het maken van een hoofdelijken omslag over al de Provinciën, den derden maatregel, is ook niet veel animo onder de broeders; een enkele slechts spreekt er voor. De meesten achten het in strijd met het vrijwilligheidsbeginsel, dat onze Kerk huldigt en dat tot hiertoe uitnemend werkt. Het stellen van een tantum aan gemeenten, die weigeren te collecteeren, vindt evenmin veel bijval. Het heeft te veel van dwang. God zal bezoeking doen over de gemeenten, die niets bijdragen. Wij

hebben nog volstrekt geen reden van klagen over 't geheel genomen. Slechts zeer enkele gemeenten zijn nalatig en er is nog f 5000,00 in kas. Een omslag over de Provincie, de Classes en de gemeenten moet leiden tot omslag over de leden, en nergens lezen wij in het N. Testament, dat door omslag in de behoeften der gemeente Gods moet worden voorzien. Wij mogen geen dwang uitoefenen. De meeste sympathie bij de Broeders vindt de tot hertoe gevolgde gewoonte van collecteeren, maar voor meer dan drie collecten in het jaar zijn zij ook bang. Hieruit wordt de vraag geboren: Is er ook een middel te vinden om er met drie collecten te komen? Een lid geeft in overweging om classicale correspondenten, evenals voor de uitbreiding der Theol. School, te benoemen, die door het verwerven van jaarlijksche bijdragen en giften in eens tot vermeerdering der inkomsten zullen medewerken. Een voorstel in dien zin wordt door dat lid ingediend.

Een ander lid der Synode legt over een staat van ontvangsten der Kas over het jaar 1884, waaruit blijkt dat de kleinste Provincie $19\frac{9}{10}$ en de grootste $7\frac{8}{10}$ betaalt. Hier volgt die staat:

Groningen met	32.349 leden heeft gecollect. f	2543.90	$7\frac{8}{10}$
Friesland	21.380	1485.23	$6\frac{9}{10}$
Drenthe	.. 12.473	719.66	$5\frac{1}{10}$
Overijssel	.. 13.595	847.43	$6\frac{2}{10}$
Gelderland	5.926	727.37	$12\frac{2}{10}$
Utrecht	.. 3.996	796.84	$19\frac{9}{10}$
N.-Holland	.. 14.985	2400.97	$16\frac{6}{10}$
Z.-Holland	.. 29.480	3246.49	11
Zeeland	.. 10.568	1369.40	$12\frac{9}{10}$
N.-Brabant	4.981	766.98	$15\frac{3}{10}$
	149.733 leden	gcollect. f 14904,29	$\frac{1}{2}$

Vrijwilligheid is zeker uitnemend, maar roeping blijft het toch ook, dat wij elkanders lasten dragen.

Nog vele broeders wenschen te spreken, maar de discussies worden gesloten. De voorstellen komen ter tafel. Het voorstel Zuid-Holland heeft de prioriteit. Een klein amendement wordt op dit voorstel ingediend. Nadat de Voorzitter van de Commissie der Kas nog een en ander had opgemerkt aangaande de collecten en den liefelijken vooruitgang, ging men tot stemming over van de voorstellen.

Voorstel 1. *De Synode stelt zooveel collecten voor emeriti-predikanten, predikantsweduwen en -weezen verplichtend, als der Commissie noodig zal blijken om, overeenkomstig de haar opgedragen roeping, in de behoeften der em.-predikanten enz. te voorzien.*

Het tvordt met 25 tegen 15 stemmen verworpen.

Voorstel 2. De Synode besluit, dat er jaarlijks drie collecten zullen worden gehouden en dat voorts classicale correspondenten, door de Commissie der Kas te benoemen, zullen optreden, om door het verwerven van jaarlijksche bijdragen en giften in eens tot vermeerdering der inkomsten mede te werken.

Dit voorstel wordt met 28 tegen 12 stemmen aangenomen.

Voorstel 3. De Synode overwegende,

- a. *dat het de roeping der Kerk is, hare zwakke en oude leeraren, en de weduwen en weezen harer ontslapene bedienaren des Woords te onderhouden;*
- b. *dat er voortdurend gemeenten zijn, die nalatig of traag zijn in het bijdragen voor de behoeften der Kas voor emer.-pred., pred.-weduwen en -weezen;*
- c. *dat het vrijwilligheidsstelsel, volgens het Woord 6-ods door de G. Gr- Kerk aanvaard, geen ruimte laat voor onwilligheid om mede de roeping van al de gemeenten te betrachten;*
- d. *dat de Synode zulke nalatige en trage gemeenten, die daardoor den Heere onthouden wat in Zijn Huis noodig is, niet rustig in dien onbijbelschen weg mag laten voortgaan;*
- e. *dat het met de Christelijke vrijheid, eerlijkheid en orde niet is overeen te brengen, alle gemeenten te doen deden in de hulp dier Kas, en de zorg daarvoor alleen op de schouders der vrijwillige gemeenten te leggen]*

besluit:

1. *hare blijdschap te betuigen over de Christelijke milddadigheid van de meeste gemeenten;*
2. *aan de Commissie der Kas vrijheid te geven voortdurend drie collecten te houden;*
3. *aan de Classes op te dragen, de nalatige en trage gemeenten op te wekken, en, bij volharding in den weg der plichtsverzaking, door een tantum aan die gemeenten duidelijk te maken', hoeveel zij minstens schuldig zijn, en indien die schuld niet voldaan wordt, te onderzoeken naar de redenen daarvan, en naar bevind van zaken te handelen, volgens het beginsel der Dordsche Kerk-orde, zie art. 43.*

Bit Voorstel wordt met 28 tegen 12 stemmen verworpen.

ART. 113.

Nog een paar punten staan er op de Agenda, die op de Kas betrekking hebben. Zij worden dadelijk in behandeling genomen. Zij komen voor onder C c en d.

De Synode oordeele of het niet wenschelijk en plichtmatig zij, dat wan-neer kinderlooze emeriti-predikanten of predikantsweduwen, die ondersteuning uit de kas ontvingen, bij hun sterven eenig vermogen nalaten, het genotene geheel of ten deele aan de Kas terug gegeven worde, (Overijsel.)

De Synode besluite bij de Commissie der Kas voor emeriti-predikanten enz. aan te dringen, dat deze elk Em.-Predikant en Predikantsweduwe zonder kinderen, die eenig vermogen kunnen nalaten, ernstig op te wekken om hetgeen zij uit de Kas genoten, door legaat of langs anderen weg, terug te geven zooveel hun vermogen toelaten zal. (Gelderland.)

De Afgevaardigden van Overijsel en Gelderland geven toelichting. Zij wijzen op gevallen, waarbij voor de nalatenschap niets aan de Kas, alles aan neven en nichten gekomen is, en laten uitkomen, dat goen wettelijke, maar zedelijke aanmaning bedoeld wordt.

Een der Docenten geeft prae-advies Hij adviseert voor het voorstel, nu hem gebleken is, dat het geen wettelijke verplichting bedoelt. Van dwang mag geen sprake zijn. Op de vraag des Voorzitters: Kan de Synode zich niet ten gunste van „zedelijke aanmaning" verklaren? antwoorden enkelen in ontkennenden zin. Zij willen niet, als Rome, ook maar eenig beslag op de nalatenschap leggen, maar volle vrijheid laten. Een ander stelt voor het aan de Commissie der Kas over te laten, die in de gevallen beslissing kan nemen. Een derde wil overgaan tot de orde van den dag. Overijsel, dat slechts het oordeel der Synode vraagt, trekt zijn voorstel in. Gelderland handhaaft het zijne. Het komt in stemming na de opmerking des Voorzitters, dat zedelijke aanmaning, geen stelselmatig terugnemen beoogd wordt, *en wordt aangenomen met 27 tegen 13 stemmen.*

ART. 114.

Het is inmiddels één uur geworden. De Vergadering zingt Ps. 25:4,

'sHeeren goedheid kent geen palen, enz.

en dankt bij monde van ouderling BRANDERHORST den Heere voor Zijnen zegen.

TWAALFDE ZITTING.

Dinsdag 25 Augustus, nam. 4—8 uur.

ART. 115.

Ouderling G. VIN DEN BOOM opent deze zitting met gebed, nadat gezongen is Ps. 89: 7,

Hoe zalig is het volk, dat naar Uw klanken hoort, enz.

ART. 116.

De Commissie van Rapporteurs deelt mede, dat de lijst van protesten en ingekomen stukken nu volledig is en rijp voor behandeling.

ART. 117.

Aan de orde wordt thans gesteld de Zending onder Israël. Hare Commissie, bestaande uit de B.B. A. EL. GEZELLE MEERBURG, E. KROPVELD en A. DE GEUS, brengt bij monde van E. KROPVELD verslag uit van hare bevinding sedert de jongste Synode. Dit verslag, dat o. a. een en ander vermeldt betreffende den Israëliet, in de Kerk wel bekend, is hierachter onder Bijlage V te vinden.

ART. 118.

De President dankt de Commissie voor haar belangrijk en boeiend verslag, en benoemt tot nazien der boeken van den secretaris-penningmeester de B.B. predikanten P. WAGENMAKER en R. MULDER, en den ouderling H. OVEREEM.

ART. 119.

Naar aanleiding van het verslag worden de volgende vragen gedaan:

Vr. Zou het niet beter zijn geweest, dat de Commissie D. persoonlijk te Londen bezocht had? Waarom heeft de Commissie dat niet gedaan?

Antw. Wij konden per brief gewaarworden wat wij wilden weten door Rev. S. Ook achtten wij het met het oog op de kosten niet geraden de reis te ondernemen. En bovendien zou het niets baten. D. wil vooralsnog geene publiciteit aan zijne geschiedenis geven. Den tijd daarvoor acht hij nog niet gekomen.

Vr. Waarom heeft D. zich zoo schuil gehouden?

Antw. Hij is vreesachtig van aard. Rev. S. heeft uit den mond van D. diens geheele geschiedenis vernomen. Een schrijven van S. wordt gelezen, maar licht over de gedane vraag verspreidt het niet.

Vr. Heeft D. geregeld ondersteuning van de Commissie ontvangen?

Antw. Toen de Commissie vernomen had, dat hij in diep armoedige omstandigheden verkeerde, heeft zij tot drie malen toe hem een pond sterling gezonden.

Vr. Hoeveel heeft D. der Commissie gekost?

Antw. Sinds de vorige Synode drie pond sterling of f36,00. Wat voor dien tijd aan hem te koste gelegd is, vermeldt het vorige verslag.

Vr. Waarom is nu de benoeming der correspondenten aan de Classes opgedragen?

Antw. Dit is eervoller voor de Classes, beter voor de zaak en in overeenstemming met de handeling der Commissie voor de Heidenzending.

Vr. Is Broeder KOSTER ook hier?

Antw. Neen; maar de Commissie is bereid alle vragen te beantwoorden, die haar betreffende KOSTER mogen worden gedaan.

ART. 120.

Een paar brieven van D. worden gelezen. De Commissie voegt hierbij eenige bijzonderheden uit de correspondentie, die zij met D. en S. heeft gehouden. De heer D. schijnt een afkeer van de Zending onder de joden te hebben, omdat men er wel eens een geldzaak van maakt en men D. daartoe ook gebruiken wilde. — De indruk, dien de meeste Synode-leden van het ensemble kregen, was niet zeer gunstig.

ART. 121.

Zoo voor en na is door enkele sprekers gedrukt op het persoonlijk bezoeken van D. en dit nog als wenschelijk voorgesteld.* De Voorzitter brengt daarom de vraag in stemming: Zal er nu nog eene Commissie naar Londen gaan, die beproeven zal D. persoonlijk te spreken?

De Vergadering beantwoordt die vraag ontkennend.

Enkele broeders stellen voor om toch de briefwisseling met D. voort te zetten. Anderen willen dat niet. Ten slotte wordt de volgende motie aangenomen:

De Synode, dankbaar voor de inlichting betreffende D. haar door de Commissie verstrekt, laat het nu aan de wijsheid der Commissie over of en hoe zij met D. wil correspondeeren.

ART. 122.

Ter tafel komt nu E d en f der Agenda:

- d. *De Synode dringe bij de Hooge Begeering aan:*
  - a. *dat de doodstraf weer ingevoerd,*
  - b. *dat de Zondagswet gehandhaafd,*
  - c. *dat Kerk en Staat feitelijk gescheiden worden.* (Gelderland).
- f. *De Prov. verzoekt de Synode aan de Synod. Commissie op te dragen, om, indien het noodig mocht blijken, een adres aan de Begeering op te zenden in zake de voorgestelde wijziging der Zondagswet.* (Zeeland.)

Gelderland geeft toelichting. Geen Christen, zegt het, kan vrede hebben met eene wet, waarbij de doodstraf is afgeschaft. De EL Schrift veroordeelt haar. Zelfs liberale natiën voeren tegenwoordig de doodstraf weder in, omdat zij zien, dat het verkeerd gaat. Indertijd getuigde de Synode tegen de afschaffing der doodstraf. Zij moet dit opnieuw doen, al voorziet zij ook, dat het niet baten zal.

Dat de *Zondagswet* gehandhaafd wordt, is een billijke eisch. De *Zondagswet*, die wij hebben, wordt niet nageleefd. Tegen de ontheiliging van den dag des Heeren, op groote schaal door de Regeering toegelaten, moeten wij getuigen, al kunnen wij er niets mede winnen.

Met het laatste punt bedoelt Gelderland onverwijld schrapping van art. 168 der Grondwet in den geest ongeveer van Marnix.

Een der Docenten geeft prae-advies en treedt in eene historische beschouwing van de verhouding tusschen Kerk en Staat in den loop der eeuwen. Sedert CONSTANTIJN kwam de vraag aan de orde: Zal de Staat ook mederegeeren in de Kerk en wetten geven om de consciëntiën te binden? Vóór de Engelschen in Amerika kwamen, bij de eerste colonisatie in de 17de eeuw, ging het daar vrij goed. Maar de Engelschen lieten Episcopalen invloed gelden. De onafhankelijkheidsoorlog heeft dien invloed gefnuikt en naar het Presbyteriaansch beginsel de gewetensvrijheid in alles gehandhaafd. Amerika, niet ons land, kan model zijn. Hij adviseert om bij de Regeering *niet* aan te dringen zooaïs Gelderland voorstelt. Getuigen of adresseeren zal weinig baten.

Een ander Prae-adviseur wil wel wat Gelderland vraagt, maar met dien verstande, dat vooral het laatste punt juist bepaald worde. Zóó klinkt het te vaag.

Een van de leden der Synodale Commissie vraagt het woord.

Wij moeten, zegt dat lid, uitvoeren wat de Synode ons opdraagt, en daarom moet duidelijk uitgedrukt worden wat men van ons verlangt. De denkbeelden, die de Synodale Commissie aan de Regeering heeft voor te stellen, moeten meer gepreciseerd worden. Er is sprake van *feitelijke* scheiding van Kerk en Staat. Wat bedoelt Gelderland? Schrapping van het budget van

eeredienst? Er is sprake van het wederinvoeren der doodstraf, maar welke doodstraf wordt bedoeld. Op moordenaars alleen, of ook op kettters?

Het laatste zou ik niet willen. Een nieuw wetboek van strafrecht is gereed. Breedvoerig is het punt van de doodstraf door onze antirevolutionaire kamerleden besproken, maar zij hebben geen nadruk gelegd op de Gereformeerde belijdenis, zooals die in Zondag 40 zich uitspreekt. Wat de Zondagswet betreft, er is thans in de Kamer een voorstel aanhangig om den arbeid der posterijen op den dag des Heeren te beperken. Te zeggen tot de Regeering: handhaaf de Zondagswet, is zoo vaag. De Regeering staat machteloos tegenover de particulieren en de groote maatschappijen. Wij moeten ons goed rekenschap geven van hetgeen wij doen op dit stuk.

In de discussie lieten nog vele sprekers zich hooren. Sommigen willen der Regeering onophoudelijk toeroepen: Bekeer u, bekeer u. Door den Burgemeester van Amersfoort wordt de Zondagswet wel gehandhaafd. Onze Overheid houdt de hand niet aan de Zondagswet. De Synode moet steeds voortgaan met getuigen. — Anderen zijn van oordeel, dat de tijd om te petitionneeren thans niet gekomen is. Bovendien, bij de Regeering en de Kamers worden die adressen gewoonlijk, zooals men dat noemt, ter griffie gelegd. Wij moeten niet doelloos ons kruit verschieten. Wil Gelderland het aan de wijsheid der Synodale Commissie overlaten om zich te gelegener tijd tot de Regeering en de Kamers te wenden, daar is niets tegen, maar op de tijdigheid moet worden gelet. Wij moeten eene Christelijke taktiek in deze betrachten. Nog anderen oordeelen, dat wat Gelderland wil niets anders is dan het binden van enkele groene takken aan een dorren boom. Er zit niets principieel in. Men moest tot de Regeering zeggen: word antirevolutionair, anders heeft het geen zin. In onzen mond past slechts te zeggen: dood den moordenaar; hij heeft het beeld Gods in den mensch aangetast. Heilig den Zondag, als gedenkdag van Jezus verrijzenis uit de dooden, als gedenkdag van de geboorte der tweede wereld. Bij het aandringen op feitelijke scheiding tusschen Kerk en Staat kan de Regeering tot ons zeggen: gij, vrije Kerk, hebt een feitelijke scheiding der Kerk van den Staat, wat gaat u de zaak aan? De Kerk blijve op haar terrein. Wij hebben onze staatsmannen; op hen rust de roeping op feitelijke scheiding aan te dringen. De Kerk moet het volk met het Evangelie bearbeiten.

Hiertegen wordt door enkelen opgemerkt, dat wij ons slechts verder bewegen op de lijn, waarop wij ons sinds lang bevonden. Zij willen, dat de Synode bij de Regeering aandrige op het wederinvoeren der doodstraf. Het is h. i. nu de geschikte tijd, daar o. a. de gruwelen der Leidsche giftmengster en van den Litnburgschen moord versch in 't geheugen liggen. Wij hebben niet te vragen of het baten zal, maar moeten handelen

naar den wille Gods, niet eerst de menschen, maar God liefhebben. Het blijft onze roeping aldoor te getuigen. Op eene goede Zondagswet en op het losmaken van den finantiëelen band tusschen den Staat en de kerkgenootschappen aan te dringen, is eisch. Laat nu de Synode toonen, bij de mogelijk dicht op handen zijnde grondwetsherziening, dat zij wakker is. Zij moet de eere Gods handhaven, haar invloed op de wankelende broeders doen gelden en met de publieke volksconscientie rekenen. Aanhouden, broeders! Waterdrippels hollen steenen uit.

Eindelijk wordt door een onzer Prae-adviseurs gewezen op hetgeen te Zwolle met het oog op het derde punt bepaald is. Hij leest het op de jongste Synode aangenomen voorstel, in art. 221 voorkomende, en zegt: hier hebben wij een maatstaf. De Synode kan in dezelfde richting voortgaan als hier aangegeven is. Zijns inziens moet de Synode hare Commissie machtigen om te gelegener tijd zich tot de Regeering te wenden. Ijveren, maar met verstand, is onze roeping. Het tweede en derde punt onder de aandacht der Regeering te brengen, acht hij wenschelijk, maar niet het eerste punt, omdat het thans in de Kamer niet aan de orde is. Het slaan in den blinde moet ontraden worden. Mr. GROEN VAN PRINSTERER ontried ook altijd het ontijdig petitionneeren.

Maar — merkt een laatste spreker op — veler oogen in den lande zijn op ons gevestigd, en omdat er in den jongsten tijd zoo yreeselijke gruwelen openbaar zijn geworden, is het wel degelijk roeping der Synode om thans bij de Regeering ook op wederinvoeren der doodstraf aan te dringen.

ART. 123.

De discussiën worden gesloten. De Voorzitter oordeelt, dat over het eerste der drie punten afzonderlijk moet gestemd worden. De volgende vraag wordt in stemming gebracht:

Zal de Synode door hare Commissie thans bij de Hooge Regeering op wederinvoering der doodstraf aandringen ?

Met 25 tegen 15 stemmen geeft de Synode een ontkennend antwoord.

ART. 124.

De Prae-adviseur S. VAN VELZEN wenscht in de Notulen opgenomen te hebben, dat het besluit tegen zijn advies is genomen.

ART. 125.

Wat punt twee en drie betreft wordt het volgende voorstel *met 38 tegen 1 stem aangenomen*.

De Synodale Commissie richt te gelegener tijd een adres aan de Regeering overeenkomstig art. 221 der Synode van

Zwolle in betrekking tot de schrapping van art. 168 der Grondwet. Evenzoo handele zij in betrekking tot de Zondagswet.

ART. 126.

De Commissie, tot het nazien der boeken van den Penningmeester der Kas voor de Zending onder Israël benoemd, verklaart, dat zij alles in goede orde heeft bevonden. De Voorzitter dankt de Commissie voor hare moeite en den Penningmeester voor zijne accuratesse.

ART. 127.

In behandeling wordt nu genomen E c der Agenda, den Doctorstitel betreffende.

De Synode spreke den wensch uit, dat onze Kerk den Doctorstitel verleene. (Gelderland),

Gelderland licht dit Agenda-punt toe en zegt: Wij hebben een aspirant-doctor in onze Provincie en komen dus met een concreet geval. Ons oordeel is, dat onze Kerk de macht heeft en van die macht gebruik moet maken om den Doctorstitel te verleenen. Misschien zal de geheele wereld ons uitlachen, maar wij storen ons daaraan niet, te meer, omdat de titel van Doctor in de Godgeleerdheid alleen te halen is op Inrichtingen, die geheel in 't verkeerde spoor zijn en waarheen niemand onzer zijne kinderen zenden moest. De Voorzitter vraagt over deze zaak allereerst het advies der Curatoren, die het bij monde van A. BBUMMELKAMP JB. geven. Het luidt als volgt: (Hand. der Curatoren 1885. Art. 43.)

„Het Curatorium oordeelt, in overleg met de Docenten, dat de Theologische School het recht heeft titels te verleenen, maar meent nochtans op de aanstaande Synode te moeten uitspreken, dat de tijd nog niet gekomen is, om dat recht uit te oefenen.”

Dit advies berust op de overweging, dat er tweeërlei Doctoraat in de Gereformeerde Kerk bestaat, of althans bestaan kan. Het eerste is het *Kerkelijk* Doctoraat, dat naar art. XVIII der Dordtsche Kerkorde, door de Leeraren aan de Theologische School bekleed wordt, en een *ambt* is, wèl te onderscheiden van het tweede Doctoraat, dat een zuiver *wetenschappelijke graad* is, en waarvan hier alleen spraak wezen kan, omdat het eerste Doctoraat tevens de opdracht in zich sluit, om de aanstaande dienaars des Woords op te leiden, en deze toch ook door de voorstanders van den Doctorstitel onder ons alleen voor de Leeraren aan de School begeerd wordt. Van dien Doctorstitel als wetenschappelijken graad in de Theologie, gelooft het Curatorium, dat *de Kerk* bevoegd is hem te verleenen; de Kerk uitsluitend, en niet de Staat, of eenige maatschappelijke of geleerde corporatie. Immers de Theologie als wetenschap is de

dochter der Kerk; niet omgekeerd. De Theologie immers is de stelselmatige, wetenschappelijke uiteenzetting van de geopenbaarde waarheid, welke door God aan de gemeente ter prediking en handhaving is toevertrouwd; derhalve een wetenschap, uit het geloof geboren en alleen op geloovig gebied bestaand, maar overigens een wetenschap gelijk iedere andere, met een eigen terrein, eigen wetten, en rechten, en bevoegdheden. Tot die bevoegdheden behoort het recht om te beoordeelen, wie al of niet blijk gegeven heeft tehuis te zijn op haar gebied; aan wien dus de eigenlijk gezegde wetenschappelijke graad kan worden uitgereikt, die hem tot deskundige verheft. Deze graad is alzoo de ijk, de stempel, de ridderslag op wetenschappelijk godgeleerd gebied; en het Forum, de rechtbank, die, namens de Kerk, dezen graad moet toewijzen, is de Theologische School. Niet rechtstreeks wijst de nerk hem toe, omdat zij geen wetenschappelijke inrichting als zoodanig is, maar predikster der waarheid; maar door hare Theologische School, die uit haar zelve geboren, en daarom het wettig orgaan is, waardoor zij in dezen handelt.

Op deze wijze ongeveer zou het Curatorium het beginsel willen omschrijven, waarnaar in onze Kerk, wat zijn toewijzing betreft, het (wetenschappelijk) Doctoraat zal moeten worden geregeld. Op de vraag evenwel, of de tijd om het te verleen reeds geacht mag worden gekomen te zijn, meenen Curatoren, met het oog op de geschiedenis en den toestand der Theologische School tot hiertoe, ontkennend te moeten antwoorden. Zij achten, in één woord, als wetenschappelijke inrichting, de School daartoe nog te jong. Tot dusverre heeft zij zich, in eminenten zin en bijna uitsluitend, moeten bezighouden met de opleiding van aanstaande dienaars des Woords, en kan zij dientengevolge aan hare gelijktijdige roeping, het voortarbeiten aan de wetenschappelijke Gereformeerde Theologie, niet meer dan sporadisch hare krachten wijden. De tijd zal komen, is misschien onder Grods zegen reeds komende, dat zij ook van deze zijde zich zal kunnen legitimeeren; als wanneer zij door zelfstandigen theologischen arbeid toonen zal, dat de uitgeleide Kerk ook in dezen wat aan haren smader te antwoorden heeft. In den tusschentijd, die nog verlopen moet, zal de bescheidenheid, welke zij tot hiertoe heeft inachtgenomen, haar niet anders dan tot sieraad kunnen zijn. Bescheidenheid is, ook voor een Kerk en een Theologische School, een „loffelijke deugd.“ Beter dat anderen tot ons zeggen: „Vriend, ga hooier op,“ dan dat we ons voorbarig een plaats kiezen, die we misschien nog niet waardig zouden vullen.

Ofschoon in beginsel dus aan de bevoegdheid der Kerk, om, door hare Theologische School, den wetenschappelijken graad van Doctor in de Theologie te verleen, vasthoudende, adviseeren Curatoren de Synode toch met nadruk, van die bevoegd-

heid alsnog geen gebruik te maken. Misschien heeft het, door Gods genade, tot hiertoe in onze Kerk niet geheel aan mannen ontbroken, al waren het dan ook mannen zonder titels. Wachten we ons voor eiken ontijdigen stap, die ons het verwijt, of zelfs den schijn van het verwijt op den hals zou kunnen halen, van wel titels te hebben, maar titels zonder mannen.

Nu wordt het oordeel der Prae-adviseurs ingewonnen. De eerste sluit zich bij het advies der Curatoren aan. Hij heeft nog een enkel woord over de conclusie van het rapport. Wij zijn, z. i. op den goeden weg. Het punt wordt wetenschappelijk onderzocht, 't Is reeds een begin, dat de zaak besproken en behandeld wordt. Maar men zij niet te haastig. Men hebbe nog een weinig geduld.

Een tweede Prae-adviseur had eerst den wensch om over den Doctorstitel uitvoerig te spreken. Maar hij adviseert nu om het advies der Curatoren met acclamatie aan te nemen. Hij acht het een uitnemend advies. Een derde Prae-adviseur begint met de opmerking, dat de zaak hier niet gezocht, maar naar aanleiding van een concreet geval komt. Een onzer leeraren biedt voor het Doctoraat zich aan. Wij behoeven niet te wachten totdat het publiek onze Kerk bevoegd acht den Doctorstitel te verleen. Wij zullen ook te vergeefs wachten. De Kerkorde van Dordrecht — art. 18 — is voor ons. De Godgeleerdheid wordt immers als wetenschap onderwezen aan onze Theol. School, die in aard en bestemming eene kweekschool voor Gereform. Theologie is. Aan de Staats-Hoogeschoolen wordt de doctorale titel niet in de Godgeleerdheid, maar in de kennis der Godsdiensten, ook van het Heidendom, gegeven.

Is het ons om titelpronk te doen? Neen, de Kerk erkent met dien titel slechts de bekwaamheid. Onze leeraren kunnen niet allen specialiteiten worden in dit of dat vak. De Kerk zou hare Theol. School predikanten doen opleiden, doch anderzijds zeggen: uwe wetenschap is niet echt of hoog genoeg? Wij moeten als Paulus al wat buiten het Kruis van Christus staat in alle bescheidenheid dwaasheid noemen. De Synode ga er toe over en bereide de pogingen voor tot het verleen van den Doctorsgraad.

In het volgende voorstel vat hij zijne gedachten te zamen. Het sluit zich in hoofdzaak bij den wensch van Gelderland aan.

De Synode overwegende,

dat de behoefte der Kerk aan mannen met meer dan gewone, van eiken Evangeliedienaar te eischen, kennis der heilige Godgeleerdheid onmiskenbaar is; zie art. 18 D. K.

dat de gaven, door den Eeere der gemeente gegeven, zooveel mo-

gelijk moeten worden ontwikkeld, erkend en gebruikt tot Zijnen dienst;

dat de Heere ons een Theol. School heeft gegeven, die in aard en bestemming eene kweekschool van Gereformeerde theologen is, zoowel tot bestrijding der dolingen als tot uitlegging der heilige Schriftuur en onderwijzing der zuivere leer;

dat het de dure roeping der Kerk is als „een pilaar en vastigheid der waarheid" te waken tegen allen roof en misleiding in zake de heiligheden Gods, en daartegen met steeds luider stem en alle kracht te getuigen;

dat het verleenen van titels of akten van bekwaamheid in de heilige wetenschap der ware Theologie zoowel als van geschiktheid tot prediking en onderwijzing van het Woord Gods alleen aan de Kerk toekomt, door hare daartoe bestemde organen;

dat de Theologie geheel is ontaard, vooral uit oorzaak dat aan de Geref. Kerk van vroeger, tegen haar wensch en roeping door haar onvrijheid in betrekking tot den staat, dit recht is onthouden;

dat de Vorst der duisternis de Universiteiten in dezen tijd zóó zeer beheerscht, dat aldaar, in plaats van de aloude Godgeleerdheid, eene in wortel, sap en tak ongeloovige zg. godsdienstwetenschap wordt onderwezen, en in dezelve gegradueerd,

acht het hare roeping, om

- a. *ten sterkste te waarschuwen tegen het bezoeken van ongeloovige Universiteiten, en bijzonder tegen het zoeken van een graad in de heilige Godgeleerdheid bij de verwerpers van God en Zijnen Gezalfde;*
- b. *aan de Curatoren der Theol. School, in overleg met de Leeraren, op te dragen de voorbereiding van de verleening van het Doctoraat in de heilige Godgeleerdheid en wat daartoe behoort: opdat de volgende Synode daaromtrent een bepaald besluit kunne nemen.*

ART. 128.

Voordat dit voorstel in stemming komt, wordt de vraag gedaan: De Heere heeft wel gegeven gaven en ambten, maar vanwaar is' de titel van Doctor ? Een der Prae-adviseurs antwoordt: de Doctorstitel was vóór de elfde eeuw niet bekend. Oorspronkelijk is hij door den Paus gegeven, later door Her-

togen en Graven, en eindelijk is het verleenen van dien titel toegekend aan de Universiteiten. Anderen meenen, dat een wetenschappelijke kring in Frankrijk den Doctorstitel gecreëerd heeft.

ART. 129.

Het voorstel, afgedrukt in art. 127, wordt nu in stemming gebracht. *Met 26 tegen 14 stemmen wordt het verworpen.*

Nu volgt het advies der Curatoren. Voorgesteld wordt, dat de Synode met dit advies zich vereenige. Een amendement wordt op dit voorstel ingediend, om in plaats van „de tijd is nog niet gekomen" te lezen, „de behoefte is nog niet gebleken om van dat recht gebruik te maken." Beide voorstel en amendement worden echter ingetrokken. De beide volgende voorstellen worden tegelijk in stemming gebracht.

Voorstel 1. De Synode, erkennende het recht der Kerke om door hare Theol. School den Doctorstitel te verleenen, is nog niet rijp om over de wenschelijkheid der toepassing zich uit te spreken.

Voorstel 2. De Synode voelt nog geen behoefte om zich nu reeds over de wenschelijkheid van het verleenen van den Doctorstitel uit te spreken.

Op het tweede voorstel vereenigden zich 18, op het eerste 15 stemmen. Eenige leden hielden zich buiten stemming. Het tweede voorstel is dus het besluit der Synode.

ART. 130.

Het is ruim acht uur geworden. De Vergadering zingt Ps. 100:4,

Want goedertieren is de Heer, enz.

en brengt bij monde van Ds. SCHOEMAKERS den Heere haren dank.

DE TIENDE ZITTING.

Woensdag 27 Augustus, voorm, 9-1 uur.

ART. 131.

Ds. J. van ANKEN laat zingen Ps. 145:6,
De Heer is recht in al Zijn weg en werk, enz.
en gaat der Vergadering voor in het gebed.

ART. 132.

De Synode gaat over, volgens vroeger gemaakte bepaling, tot het behandelen van Protesten en Ingekomen Stukken. Tot opheden zijn 22 nummers op de lijst, door de Commissie van Rapporteurs overgelegd.

Zooveel mogelijk wordt die lijst gevolgd, en allereerst aan de orde gesteld *een Protest van den heer J. T. Bos, vroeger Chr. Geref. predikant te Haren, thans lidmaat der Hervormde Kerk*. De Commissie van Rapport (Rapporteur J. BAVINCK) deelt den inhoud van het protest mede en adviseert de Synode, met verwijzing naar art. 149 der Synode van Zwolle en van vroegere Synoden, om het schrijven van genoemden heer voor kennisgeving aan te nemen. ÿe Synode vereenigt zich met dit advies en besluit om van verder schrijven van dien heer geen nota te nemen.

ART. 133.

De Classis SNEEK brengt ter kennis van de Synode het volgende voorstel:

De Synode besluite tot eene herziening der Dordsche Kerkorde in verband met onze Synodale Bepalingen en betrede daartoe den weg als vroeger in zake de Doopskwestie.

Dit voorstel, bij de Provinciale Vergadering van Friesland ingediend en aldaar verworpen, wordt thans door de Classis hier gebracht; het staat tegen of naast punt D h der Agenda.

De Commissie van Rapport (Rapporteur LITTOOIJ) adviseert de Synode om dit voorstel van de Classis SNEEK te gelijk te behandelen met wat op de Agenda onder D w voorkomt als beoogende dezelfde zaak.

De Synode vereenigt zich met dit advies.

ART. 134.

H. VAN ZANTEN *en twee andere leden van de gemeente te Amersfoort vragen inlichting*, hoe het te rijmen is, dat een ouderling ontslagen of geschorst wordt ter oorzaak der leer van het Duizendjarig Rijk, terwijl M. SIPKES over die materie een boekje heeft geschreven en uitgegeven, zonder bemoeilijkt te worden, en in onze Bladen er openlijk over geschreven wordt.

De Commissie van Rapport (Rapporteur Js. v. D. LINDEN) oordeelt, dat dit schrijven niet ontvankelijk is, omdat het op Classis en Provincie niet is geweest.

De Synode stemt met dit oordeel in, er bij opmerkende, dat zij geene Commissie van advies is. — De zaaË zelve komt later ter sprake.

Komt in behandeling een *Protest van de Classis Assen tegen de Provinciale Synode van Drenthe!* Genoemde Classis zet in dit protest hare bezwaren uiteen tegen de in Drenthe gebruikelijke wijze van Provinciale Synode houden. Op de Prov. Synode komen slechts 16 ouderlingen, terwijl al de predikanten in de Provincie, thans 25 in getal, er tegenwoordig zijn.

De Commissie van Rapport (Rapporteur LITTOOIJ) adviseert de Synode het volgende:

Daar er, naar de verklaring der afgevaardigden van Drenthe, in hunne Provincie vier Classes zijn en er dus in overeenstemming met art. 47 der D. K. kan gehandeld worden, spreke de Synode uit, dat het met het oog op de presbyteriale kerkregering zeer gewenscht is om overeenkomstig het verzoek der Classis Assen te handelen.— Op de vraag des Voorzitters, of de Synode instemt met dit advies van hare Commissie van Rapport, wordt niet dadelijk toestemmend geantwoord. Een der afgevaardigden van Drenthe merkt op, dat wat in hunne Provincie gebeurt in oude dagen vastzit, 't Ging tot hiertoe altijd goed. De Prov. Synode heeft veel aantrekkelijks, 't Is eene verkwikking voor de predikanten naar die vergadering te gaan, waarvoor zij ook reiskosten krijgen. Hij zou niet wenschen, dat er verandering kwam.

Ds. v. D. MUNNIK, Scriba der Classis Assen, is door haar afgevaardigd om haar mond, haar pleitbezorger te zijn. Hij deelt mede, dat deze zaak in 1882 ook op de Provincie geweest is en dat de voorstanders voor verandering in getal winnen. Op de jongste Prov. Synode waren reeds 17 stemmen voor het voorstel der Classis Assen en 21 er tegen. En na de stemming bleek, dat een paar zich vergist hadden, zoodat het eigenlijk pari staat. Sterk dringt onze Classis er op aan, dat de oude gewoonte van afvaardiging afgeschaft worde en dat men ook in Drenthe terugkeere tot den legitiemen weg. Eenige motieven voert hij aan. Handhaving der Kerkorde van Dordt is betamelijk uit kracht van zedelijke verbintenis, als waarborg tegen wanorde en oppositie en als eenige basis voor wettige operatie tot wijziging. Niet-naleving der Kerkorde heft de Classis, vertegenwoordiging op, bedreigt het recht, gaat af van de presbyteriale lijn en veroorzaakt noodelooze kosten.

Ook andere sprekers keuren de gewoonte van Drenthe af, en zijn van oordeel, dat deze Synode niet, zooals de Rapporteurs voorstellen, het wenschelijke van verandering moet uitspreken — want dan blijft alles bij het oude — maar afvaardiging naar de Kerkorde moet gelasten. Een der Prae-advisiseers gaat dat te ver. Men moet, zegt hij, in zulk een middelmatige zaak elkaar niet op de spits drijven. Laat Drenthe een jaarlijksch feestje hebben aan de Provinciale Synode. Een ander spreker

zegt: ik betwijfel of het volstrekt vereischte is juist vier afgevaardigden uit elke Classis ter Prov. Synode te zenden. Wij althans zenden steeds drie predikanten en drie ouderlingen. Eindelijk komt een voorstel ter tafel, inhoudende het gelasten van afvaardiging met dien verstande, dat het getal leeraren en ouderlingen gelijk blijft. Maar tegen dit voorstel verheffen zich vele stemmen, omdat er te veel in bepaald wordt. Een ander voorstel wordt ingediend, dat door de Commissie van Rapport wordt overgenomen.

De Synode oordeelt, dat de bepaling der Dordsche Kerkorde aangaande de samenstelling der Provinc. Synode moet nageleefd worden. Zij acht het evenwel niet noodig de Classis aan vier afgevaardigden, twee predikanten en twee ouderlingen, te binden, doch zoo men al van het aantal afgevaardigden door omstandigheden afwijkt, moet het getal afgevaardigde ouderlingen aan dat der predikanten gelijk zijn, tenzij door vacaturen geen genoegzaam aantal predikanten in eene Classis aanwezig is. In dat geval worde de plaats der predikanten door ouderlingen ingenomen.

Dit voorstel wordt aangenomen.

ART. 136.

In verband met de zaak van het vorige artikel wordt nu gehandeld over een *Protest van Gr. WISSINK, predikant te Appelscha*, houdende bezwaar tegen het besluit der Classis Assen en vermelding van eenige persoonlijke feiten. De Commissie van Rapporteurs (Rapporteur BAVINCK) heeft dit oordeel. In zooverre dit schrijven van Ds. Gr. WISSINK eene beschuldiging tegen de Classis Assen inhoudt, is het hier niet ontvankelijk, dewijl het niet blijkt, dat het op de Provinciale Synode van Drenthe in behandeling is geweest. De mededeeling dat Zijneerw. zich niet met de Classis Assen vereenigen kan en wat verder in zijn schrijven voorkomt, wordt voor kennisgeving aangenomen.

Met dit oordeel stemt de Synode in.

ART. 137.

Komt in behandeling een *verdoek van den kerkeraad der gemeente Bergum, Provincie Friesland*. De kerkeraad vraagt aan de Synode toestemming om in de verschillende Provinciën van ons vaderland te collecteeren. In Friesland is reeds gecollecteerd met vrij gunstig gevolg. De Classis Drogeham en de

Prov. Synode van Friesland steunen het verzoek van Bergums kerkeraad.

Adressant geeft tot ondersteuning van zijn verzoek een overzicht van den toestand der gemeente. De afgevaardigden van Friesland geven verder toelichting. De toestand der gemeente is werkelijk benard. Er rust eene zware schuld op de gemeente, en als zij niet wordt geholpen, dreigt zij onder haren finantiëelen druk te bezwijken. Vroeger bloeide die gemeente, maar later liep alles haar zeer tegen. Een broeder, die veel deed, ontviel haar door den dood, en andere ongunstige omstandigheden kwamen en komen er bij. — De Commissie van Rapport (Rapporteur BLANKENBERG) adviseert aan de Synode om het verzoek van den kerkeraad der gemeente Bergum in te willigen.

Na eenige discussie en informatie bij de Synodale Commissie vereenigt de Synode zich met het advies der Commissie van Rapport.

ART. 138.

Een *Protest van den Kerkeraad te Hollandsche Veld* tegen de Provinciale Synode van Drenthe komt nu ter tafel. Het houdt bezwaar tegen eene beslissing ten nadeele van de gemeente Hollandsche Veld in zake eene kwestie over armenlast contra de gemeente Hoogeveen. De Provinciale Synode had goedgekeurd de beslissing der Classis Hoogeveen en Hollandsche Veld in het ongelijk gesteld. Een armlastig lid was van Hollandsche Veld naar Hoogeveen vertrokken. Hoogeveen weigerde ondersteuning en verwees het lidmaat naar Hollandsche Veld terug, omdat verkeerde practijken aangewend waren. Naar het oordeel van Hollandsche Veld moest Hoogeveen dat lid onderhouden, omdat volgens de armenwet de armen moeten onderhouden worden ter plaatse waar zij wonen. Classis en Provincie oordeelden anders en stelden Hoogeveen in 't gelijk. Hiertegen nu komt de kerkeraad van Hollandsche veld in verzet.

De Commissie van Rapport (Rapporteur BLANKENBERG) adviseert het volgende aan de Synode:

Uit de te dezer zake ingewonnen informatiën is gebleken, dat het lidmaat, over welks alimentatie de kwestie loopt, door geldelijke toezegging schijnt gedrongen te zijn door de gemeente Hollandsche Veld om te verhuizen naar Hoogeveen. Van de onderstelling uitgaande, dat die ingewonnen informatiën juist zijn, is de Commissie van oordeel, dat in dat geval èn Classis èn Provincie rechtmatig hebben gehandeld.

Uit de toelichting der afgevaardigden van Drenthe blijkt, dat de diakonie van Hollandsche Veld aan bedoelde arme een borgbriefje van woninghuur gegeven heeft met de bepaling, dat zij te Hoogeveen moest gaan wonen. — Zoo iets gebeurt meer. Er zijn diakoniën, die op deze of op andere illoyale wijze

aan de alimentatie van hare armen zich onttrekken. Zulke practijken zijn hoogelijk af te keuren. Door zulke omwegen mag geene gemeente zich van hare armen ontslaan.

Na korte discussie neemt de Synode het advies der Commissie aan; zij oordeelt in overeenstemming met Classis en Provincie en geeft hare ernstige afkeuring te kennen over het zich op die wijze ontslaan van de alimentatie der armen, die Jezus ons in Zijne plaats heeft nagelaten.

ART. 139.

Komt ter tafel een voorstel van de Classis Enumatil aldus luidende:

De Synode stelle het huwelijk van den man met de weduwe zijns broeders gelijk met dat van den man met de zuster zijner overledene vrouw.

De Provinciale Synode van Groningen kon niet besluiten om dit voorstel der Classis Enumatil over te nemen en daarom brengt de Classis het eigener beweging hier ter Synode. Met het oog op een concreet feit dringt de Classis er op aan, dat de Synode in den zin van het voorstel besluite, of zoo zij daarin niet mocht treden, dan in casu aan de respectieve kerkeraden over te laten, hoe in genoemde gevallen te handelen.

Hiermede komt in behandeling D v der Agenda:

„De Provincie vraagt of iemand die met de zuster zijner overledene vrouw gehuwd is, lid der gemeente mag worden.” (Zeeland.)

De afgevaardigden van Zeeland lichten deze vraag toe en laten uitkomen, dat het hier een ander geval geldt, dan op de Synode te Groningen aan de orde is geweest. Daar gold het iemand, die lid der gemeente *was*, hier iemand, die nog *luiten* de gemeente staat, maar in haren schoot wensch opgenomen te *worden*,

ART. 140.

Het voorstel van de Classis Enumatil komt eerst aan de orde. De Classis wensch te weten hoe de kerkeraden handelen en moeten handelen in een materie, als haar voorstel op het oog heeft.

Ds. SCHOLTEN; die verklaart mandaat der Classis Enumatil te hebben, krijgt het woord. Hij deelt het concrete geval mede en meldt tevens de aanleiding 'hoe het hier is gekomen. Zuidhorn heeft een vrouwelijk lidmaat, dat van eene andere gemeente en uit eene andere Classis kwam en gecensureerd was, omdat het gehuwd was met den broeder van haar overleden man, aan het Avondmaal toegelaten en dus van de censuur ontheven. De gemeente, waar die zuster van daan kwam, maakte daar aanmerking op, maar de Classis stond aan de zijde van Zuidhorn.

Zoo is de kwestie aan de orde en voor de Provincie gekomen, die het voorstel der Classis echter niet ter Synode wilde brengen. Classis en Provincie dachten niet gelijk.

Ds. SCHOLTEN maakt ter adstrutie van het voorstel op de volgende punten vooral opmerkzaam. De huwelijkswetten in Israël gelden ons onder den N. Testamentischen dag niet in alles. In de EL Schrift staat niet, dat het huwelijk van eene vrouw met den broeder van haar overleden man gestraft zou worden. Er staat alleen: zij zullen zonder kinderen zijn. God heeft Zich de straf dus voorbehouden. Mogen wij dan over zoodanig huwelijk censuur uitoefenen? In bijzondere gevallen was dit huwelijk zelfs verplichtend. Het wordt *onrein* genoemd, maar dit woord beteekent in den regel „Levitisch onrein." Hij vraagt ten slotte: stel dit huwelijk gelijk met het op de Synode te Groningen bedoelde. Spreek uit, dat de huwelijken met een zwagerin en zwager gelijk staan.

ART. 141.

De Voorzitter stelt na de gehoorde toelichting voor om eerst te handelen over het voorstel der Classis Enumatil en over den raad, aan de kerkeraden te geven, en dan over de vraag van Zeeland.

ART. 142.

Een der Docenten geeft over het eerste en tweede punt prae-advies. Hij raadt de Synode om de beide gevallen niet gelijk te stellen, daar het eene in Leviticus XVIII uitdrukkelijk verboden is, het andere niet. Ook raadt hij om het door de Classis Enumatil bedoelde huwelijk wel degelijk staf baar te verklaren. Hij bestrijdt verder de verdediging van Ds. SCHOLTEN en wil er op gelet hebben, of het sluiten van een zoodanig huwelijk vóór de bekeering reeds plaats had. Onze kerkelijke bepalingen geven geen direct antwoord op de vraag, welke straf moet toegepast worden, maar 't antwoord ligt toch voor de hand: men houde die personen uit den kerkeraad.

Onderscheidene sprekers voeren over deze zaak het woord.

Schier allen achten het huwelijk van een vrouw met den broeder van haar overleden man ongeoorloofd, maar daarom het huwelijk zelf nog niet onwettig. Personen, die dit ongeoorloofde huwelijk aangingen, behoeven om die reden niet voortdurend te worden uitgesloten uit de gemeente. Men zal zoodanig huwelijk sterk ontraden, het niet gelijk stellen met twee zusters en eenige straf op degenen, die het aangingen, toepassen.

Uit de breede en leerzame discussiën wordt eindelijk een voorstel geboren van dezen inhoud:

De Synode gehoord en besproken het voorstel der Classis Enumatil, besluit

- 1°. Het huwelijk met den broeder van den overleden man te moeten blijven veroordeelen, als in strijd met Lev. 8:16 en met de Dordsche Kerkórdening, daarop gegrond;
- 2°. Mitsdien zeer ernstig te waarschuwen tegen het aangaan van zulk een huwelijk;
- 3°. Doch daar de Heere deze zonde onder het O. Testament (men zie - Lev. 18:21) niet gestraft heeft met uitroeijing of uitsluiting uit de gemeente en de censuur daartoe moet leiden, zullen deze leden niet worden geweerd uit de gemeente, edoch niet in kerkelijken dienst zijn of gesteld worden.

Enkele sprekers verklaren over de practische zijde van het voorstel wel te kunnen stemmen, maar oordeelen, dat voorop moet gesteld worden: God heeft het huwelijk van eene vrouw met een broeder van haar overleden man verboden. Ook wordt opgemerkt tegenover SCHOLTEN, die nogmaals het voorstel zijner Classis verdedigde en beweerde, dat het huwelijk van twee broeders alleen om staatkundige redenen verboden werd, dat op het gebied van het Mozaïsme wel de vrouw overgaat in het geslacht van den man, niet de man in 't geslacht van de vrouw. De vrouw des overleden broeders is in den familiestam ingeënt en het wordt dus bloedschande met haar te huwen. De zuster der overleden vrouw is niet op diens stam ingeënt en het is dus niet verboden haar te trouwen.

Na, dat nog enkele sprekers zich hebben laten hooren, vrij wel in denzelfden geest, worden de discussies gesloten en het voorstel, boven afgedrukt, in stemming gebracht, maar niet dadelijk in zijn geheel.

Eerst wordt gestemd over de eerste en tweede alinea van het voorstel.

De uitslag is dat er zich 27 voor en 5 tegen verklaren. Eenige leden hielden zich buiten stemming.

Daarna komt de derde alinea in stemming, waar *zich 30 voor en 8 tegen verklaren.*

Het geheele voorstel is dus aangenomen.

ART. 143.

De opmerking wordt gemaakt, dat het buiten stemming bleven niet geoorloofd is, als er niet meer dan één voorstel in stemming is. Hieraan zullen wij voortaan ons houden.

ART. 144.

Deze zitting wordt gesloten met dankzegging door Ds. W.
DOORN, nadat is gezongen Ps. 68:17,
Hoe groot, hoe vreeslijk zijt G'alom, enz.

VEERTIENDE ZITTING.

Woensdag 6 Augustus, nam. 4-8¹/₂ uur.

ART. 145.

De Synode heft aan Ps. 119:67,
Maak in Uw woord mijn' gang en treden vast, enz.
en vraagt bij monde van Ds. H. BEUKER den Heere om Zijnen zegen.

ART. 146.

Aan de orde is nu de vraag van Zeeland D w.
De afgevaardigden gaven reeds toelichting. Een der Docenten prae-adviseert om zulk een persoon zonder eenig bezwaar als lid aan te nemen. Een ander wil juist het tegendeel, wijzende op de practijk der vaderen. In discussie gebracht, oordeelen de meeste sprekers, dat het huwelijk van een man met de zuster zijner overledene vrouw niet is verboden in de H. Schrift en dat daarom tegen de aanneming van bedoelde lidmate geen bezwaar is. Wij moeten, zegt de Voorzitter, geene geboden maken, waar zij niet zijn. De vrouw wordt van den vleesche des mans, de man wordt niet van den vleesche der vrouw. Het laatste aan te nemen is revolutionair. Van bloedschand is bij het huwelijk, hier bedoeld, geen sprake. Evenwel is het afraden van zulk een huwelijk als het nog niet gesloten is, goed, omdat er vooroordeel tegen is in de gemeente.
Een voorstel, *om de bepaling X. B b, met het oog op dit geval, toepasselijk te maken, wordt met acclamatie aangenomen.*

ART. 147.

In behandeling komt wat op de Protestenlijst onder N°. 8? 17 en 21 voorkomt, als loopende over dezelfde zaak.
N°. 21 behelst *een schrijven van C. W. Midderhof te Dordrecht*. Adressant verzoekt dringend, dat de zaken der gemeente Dordrecht, afd. Kromhout, door de Synode mogen ter harte genomen worden. Om daarvoor aangevoerde redenen zegt hij, dat men bij onpartijdig onderzoek zal ontdekken, waar de grond-

oorzaak der ellende van die gemeente zit en hoe de kerkeraad zich als onverzoenlijk tegen de protesteerende leden heeft gedragen.

De Commissie van Rapport (Rapporteur LITTOOIJ) geeft dit advies:

Dewijl, blijkens adressants eigene verklaring in zijnen brief, hij zijn ontslag als lid der gemeente gemeend heeft te moeten nemen, neme de Synode dit adres of schrijven voor kennisgeving aan, dewijl het, als ingediend door een *niet*-lid der Chr. Ger. Kerk, hier niet ontvankelijk is.

De Synode *vereenigt zich met dit advies en besluit de niet ontvankelijkheid den adressant te doen weten.*

ART. 148.

N°. 8 en 17 zijn protesten van *W. van Dijk* en *P. de Visser*, leden der gemeente Dordrecht, *afd. Kromhout*.

W. VAN DIJK verzoekt een ernstig onderzoek in te stellen naar het besluit der Prov. Synode van *Z. Holland*, gezonden aan den kerkeraad der gemeente Dordrecht. In dat besluit komt voor, dat acht protesteerende leden zich geheel hebben neergelegd bij een besluit der Classicale Verg. te Dordrecht van 25 Nov. 1884, en schuldbelijdenis hebben gedaan van al het verkeerde in de zaak bedreven, welke zaak èn in het adres èn in de daaraan toegevoegde toelichting, wat het *feitelijke* betreft, in het breede is uiteengezet.

P. DE VISSER verzoekt aan de Synode om aan de Provinciale Vergadering van *Z. Holland* op te dragen, dat hare uitspraak van de censuur over *J. DE W.* schriftelijk aan een der *acht* broeders, protesteerende leden, worde gegeven, nl. dat *J. DE W.* wel gebrekkig in den vorm, maar overigens wettig onder de censuur heeft gelegen, en dat de censuur èn in vorm èn in wezen door den kerkeraad onwettig is opgeheven.

Voorts protesteert adressant nog tegen het schriftelijk besluit der in Mei 1885 gehouden Prov. Synode en verzoekt een onderzoek te doen instellen in zake beschuldiging door *K.* contra den Kerkeraad in voege als door adressant is omschreven.

Eindelijk ook nog, dat onderzoek worde ingesteld, in welk opzicht de censuur van adressant, door den kerkeraad opgelegd, gewettigd is.

De Commissie van Rapport (Rapporteur LITTOOIJ) dient de Synode met het volgende advies:

Dewijl het der Commissie gebleken is èn uit de stukken èn uit de toelichting op die stukken, van de Provincie verkregen, dat het geheele Protest op een misbegrip, ja op eene onwaarheid berust, keure de Synode de handelingen van Classis en Provincie goed." Het misbegrip, in 't advies genoemd, doelt op de bewering der protesteerenden, dat hunne subjectieve schuld-

belijdenis tot een objectieve gemaakt is. Die bewering nu is een fictie. Blijkens officiële bescheiden der Prov. Synode van Z. Holland is door de protesteerende leden wel degelijk objectieve schuldbelijdenis gedaan.

Op de vraag des Voorzitters, of de Synode zich met het advies van hare Commissie van Rapport vereenigen kan, antwoorden enkele broeders:

Het is ons uit het gehoorde niet duidelijk, waarover eigenlijk de kwestie loopt. Over de formeele zijde der kwestie kunnen wij wel oordeelen, maar wij hebben behoefte om het materiële van de zaak te hooren.

Nu wordt in breede trekken aanleiding, loop en stand der kwestie medegedeeld. Zekere schuldbelijdenis van J. DE W., tegenover een ouderling, was niet zooals deze behoorde te zijn. Toch werd ze als een behoorlijke belijdenis door den kerkeraad aangenomen. Twee ouderlingen bedankten deswege voor hun ambt en een lid voor zijn lidmaatschap. In plaats der twee ouderlingen, die bedankten, werden toen twee nieuwe ouderlingen gekozen. Deze nieuw gekozenen wilden acht protesteerende leden niet als ouderlingen erkennen. De kwestie kwam voor de Classis en deze sprak uit: de kerkeraad heeft de fout begaan, dat hij de censuur van J. DE W. zonder genoegzamen grond heeft opgeheven en de protesteerende leden zijn te beschuldigen, dat zij de nieuw gekozene ouderlingen niet wilden erkennen. Beiden moeten hun fout belijden. De kerkeraad deed het, en hadden de protesteerende leden het ook gedaan, dan was de kwestie uit geweest. Maar deze beriepen zich op de Provincie. De Provincie besloot: voortgaan met toepassing der censuur op hen, die weigerden hun fout te erkennen. Later deden zij toch belijdenis. Twee hunner echter, v. DIJK en VISSER, verklaarden hunne belijdenis voor eene bloot subjectieve. Om echter goed te kunnen beoordeelen, dat het protest op een fictie, een misbegrip berust, worden de Notulen der Provinciale Synode van Z.-Holland, de zaak betreffende, gelezen. Uit die Notulen blijkt, dat de schuldbelijdenis der protesteerenden zoo objectief mogelijk is geweest.

Een der twee protesteerende leden, hier tegenwoordig, wordt gehoord. Hij verzoekt de stukken over en weer te hooren. Het breede protest van hem wordt nu voorgelezen. Na het lezen van het protest verkrijgt hij op nieuw het woord, en verzoekt, dat de leden VAN N. en M. ook ondervraagd worden, daar deze met het protest instemmen. Dit wordt echter niet toegestaan, omdat zij niet geprotesteerd hebben. Lang houdt dit protest de Verg. bezig. Sommige broeders stellen voor, een Commissie te benoemen, om de kwestie in loco te onderzoeken, daar de geschiedenis zoo gecompliceerd is. Anderen zijn van oordeel, dat wij als Synode geroepen zijn de formeele zijde der kwestie te behandelen en die is niet moeielijk. Eene Commissie zou

weinig baten, blijkens opgedane ervaring. De Vergadering heeft nu genoegzaam licht om te kunnen oordeelen.

De President herhaalt de vraag van straks: *Kan de Synode zich na het gehoorde vereenigen met het advies der Commissie van Rapport?*

De stemming wijst uit *dat alle leden der Synode dat kunnen. Het protest, zoo oordeelt de Synode, steunt op een misbegrip en Classis en Provincie hebben goed gehandeld.*

ART. 149.

De Voorzitter stelt aan de orde *een Protest van M. v. Berg, te Amersfoort* waarin genoemde broeder zijne bezwaren ontwikkelt tegen den *grond* en de *wijze*, waarop hij als ouderling der gemeente ontslagen is. De *grond* is, dat adressant de leer is toegedaan van eene zichtbare lichamelijke wederkomst van Christus, bedoeld in Synode 1872 pag. 16, en dat hij die leer in de gemeente zou hebben verbreid. De *wijze*, dat, ofschoon hij op zijn appèl door de Classicale Vergadering in het gelijk werd gesteld, de Prov. Synode nochtans en den Kerkeraad en de Classis in het ongelijk stelde. Ondanks die verklaring gaf toch de Prov. Synode den adressant te kennen, dat hij geen ouderling mocht zijn.

Hij verzoekt nu aan deze Synode hem in zijn recht te herstellen.

De Commissie van Rapport (Rapporteur Js. v. D. LINDEN) heeft het volgend oordeel over dit protest:

In verband met de ingewonnen inlichting bij de Provincie is zij van meening, dat de Provincie goed gehandeld heeft door adressant in 't gelijk te stellen tegenover den kerkeraad en de Classis. Doch dat zij niet of minder juist heeft gehandeld, waar zij aan adressant de bevoegdheid ontzeide om het ambt van ouderling te bekleeden. Immers de Provincie zou adressant omtrent dit punt hebben moeten terugwijzen tot den kerkeraad te Amersfoort, als zijnde dit de kerkelijke weg. De Synode besluite in dien zin, en geve de Provincie daarvan kennis, opdat zij zulks dan nog late doen.

In discussie gebracht, wordt over dit punt en wat er mede annex is vrij uitvoerig gehandeld. De Notulen der Provinciale Synode van Utrecht worden gelezen. Ds. J. DE VISSER wordt gehoord. Hij maakt eerst de opmerking, dat de pas gelezen Notulen niet gearresteerd zijn. Daarna geeft hij opening van de zaak en antwoordt met zijn ouderling VAN HAZELEN op eenige vragen, die over de zaak in kwestie worden gedaan. Al spoedig wordt het der Synode duidelijk, dat de Provinciale Synode, die terecht Classis en Kerkeraad veroordeelde, zelve de fout beging, dat zij den adressant vonnisde wegens eene nieuw ontdekte dwaling, nl. dat Christus thans nog geen Koning zou zijn. Zij wees hem niet ter behandeling terug naar den kerkeraad,

die met een naburigen kerkeraad dat punt had te onderzoeken, maar maakte zelve uit, dat hij geen ouderling kon zijn.

In overeenstemming met het Rapport der Commissie wordt besloten *adressant terug te wijzen naar den herberaad van Amersfoort, om met een naburigen kerkeraad het punt in kwestie te behandelen.*

Slechts drie stemmen waren tegen dit besluit.

ART. 150.

Op dit protest volgt *een Protest van E. Harms, te O. Pekela*, houdende beklag over zijne schrapping als lid der gemeente aldaar, wegens verschil over een punt der leer met den leeraar dier gemeente, Ds. DEDDENS. Dit verschil betreft eene uitdrukking in een Catechisatieboekje, door dien leeraar zelve vervaardigd. In verband met en als gevolg van de breedvoerige mededeelingen in het adres, komt adressant er ten slotte toe te beweerden, dat hij aanmerking heeft gemaakt op de leer, niet op de rechtzinnigheid van Ds. DEDDENS, gelijk de Classis beweert.

De Commissie van Rapport (Rapporteur LITTOOIJ) adviseert om aan adressant kennis te geven, dat èn kerkeraad èn Classis èn Provincie ten zijnen opzichte goed gehandeld hebben. Als motieven voor dit advies geeft de Rapporteur aan, dat adressant zich feitelijk aan de gemeente heeft onttrokken door te N. Pekela te kerken, en dat hem het lidmaatschap ontzegd is op grond van Titel VII, 3 onzer Algemeene Bepalingen.

Naar aanleiding van dit gemotiveerd advies wordt de dubbele vraag gedaan: Doelt de genoemde Bepaling op het te kerk gaan bij predikanten buiten of in onze Kerk? Heeft dat kerken te N. Pekela reeds meer dan een jaar geduurd? De laatste vraag wordt bevestigend beantwoord. De eerste geeft aanleiding tot breder bespreking der kwestie. Een onzer Prae-adviseurs zegt: het schrappingsartikel wordt geheel verkeerd uitgelegd. Het betreft hier de leer. Een van twee is waar. Of dat lid of de leeraar van O. Pekela is ongereformeerd. Het geldt hier een ernstig geval. Een ander Prae-adviseur beweert, dat het bedoelde artikel ziet op leden, die naar de Darbisten, Luther-schen, Hervormden of anderen gaan, niet op leden, die bij een ander onzer eigene predikanten in een andere gemeente kerken. Het lid in kwestie heeft zich onttrokken aan de plaatselijke gemeente, niet aan de Kerk. Hij adviseert de handeling van Classis en Provincie af te keuren en het lid, dat protesteert, terug te wijzen naar den kerkeraad van O. Pekela.

Een voorstel in dien zin, staande tegenover het advies der Rapport-Commissie, wordt ingediend.

Nog enkele sprekers voeren het woord over deze materie en daarna wordt het volgende voorstel tegenover het advies der Rapport-Commissie, dat de handeling van kerkeraad en Classis en Provincie aanprobeert, in stemming gebracht.

De Synode van oordeel, dat Hoofdstuk Vil n°. 3 onzer Algeraeene Bepalingen niet toepasselijk is op gevallen als dat van adressant, besluit de handeling van kerkeraad, Classis en Provincie niet te mogen goedkeuren en verwijst mitsdien de zaak weder naar den kerkeraad van O. Pekela ter vernieuwde behandeling terug.

De uitslag der stemming is, *dat zich 24 stemmen op dit voorstel en 15 op het advies der Rapport-Commissie vereenigen*. Het voorstel is dus aangenomen.

ART. 151.

De tijd, voor deze zitting bestemd, is meer dan verstreken. Een der pastores loci, Ds KLINKEKT, wordt verzocht deze sessie met dankzegging te eindigen. Zijneerw. voldoet aan dat verzoek nadat gezongen is Ps. 84:6,

Want God, de Heer, zoo goed, zoo mild, enz.

VIJFTIENDE ZITTING.

Donderdag 27 Augustus, voorm. 9-1 uur.

ART. 152.

Ouderling A. GEERTS laat zingen Ps. 25:7,
Gods verborgen omgang vinden, enz.
en smeekt Gods zegen over deze zitting af.

ABT. 153.

De behandeling der Protesten wordt voortgezet. Aan de beurt is nu N° 11.

H. TEMPELMAN DZ. *van Bergenambacht of Hoogendijk bij Schoonhoven, protesteert tegen Kerkeraad, Classis en Provincie.* In zijn protest deelt hij mede, dat hem 13 Jan. 1885 het stemrecht, en 14 Januari het lidmaatschap ontnomen is. In persoon heeft hij zich vervoegd ter Classiciale Vergadering te Rotterdam en daarna schriftelijk bij de Prov. Vergadering. Daar hij sedert niets van den uitslag vernomen en ook ondanks zijn verzoek de door hem ingezonden stukken niet terug ontvangen heeft, komt hij der Synode vragen hoe hij voorts handelen moet.

De Commissie van Rapport (Rapporteur BAVINCK) heeft dit oordeel:

Daar het uwe Commissie gebleken is uit de Notulen, dat aan adressant het *lidmaatschap niet is ontnomen*, maar dat hij het met bedreiging tot viermalen toe heeft *opgezegd*, zoo oordeelt zij, dat èn de Classis èn de Provincie in 't wezen der zaak goed hebben gehandeld. Bij de nadere bespreking van deze zaak blijkt, dat T. niet toegelaten werd te stemmen, omdat een beledigend stembriefje tegen een der candidaten, door hem onderteekend en erkend, was ingezonden en dat hij van het opzeggen van zijn lidmaatschap schriftelijk bewijs gevraagd en verkregen heeft. Hij verlangde dat bewijs voor den doop van zijn kind in de Herv. Kerk.

Een der Prae-adviseurs komt tegen het stemrecht-ontnemen op. Ontslag geven uit de gemeente kennen wij niet. Hij adviseert om de kwestie naar den kerkeraad terug te wijzen. Andere sprekers zijn van oordeel, dat de kerkeraad zeker censureren en stemrecht-ontnemen verward heeft, maar dat het protest hier niet ontvankelijk is, omdat de protestant buiten de Kerk staat. Ds. G. DE JONG, predikant te Schoonhoven, licht op het verzoek des Voorzitters de zaak nader toe.

Besloten wordt appellant kennis te geven, dat hij niet ontvankelijk is met zijn protest, omdat hij buiten de Kerk staat, en hem te raden tot verzoening met den kerkeraad.

ART. 154.

N° 12 der Protesten-lijst komt in behandeling. *M. ten Hoor en nog 4 andere leden der gemeente Haurlerwijk* brengen, na beroep op Classis en Provincie, bezwaren in tegen het door de Classis doen plaats hebben eener vrije verkiezing van kerkeraadsliden in plaats van de vijf leden, die om redenen vermeld waren afgezet, en wel omdat bij die verkiezing niet de bepaling gemaakt was, dat de wettig afgezette leden bij die keuze moesten zijn uitgesloten, zijnde zij ook niet openlijk met de gemeente verzoend, volgens art. 75 der D. Kerkerode. — Voorts brengen adressanten ook hunne bezwaren in, omdat de bekwame gelegenheid niet gegeven of gelaten is om bezwaren in te dienen tegen die verkiezing, en eindelijk ook nog, dat de bevestiging niet volgens den geheelen inhoud van het Formulier ter bevestiging van Ouderl. en Diakenen heeft plaats gehad.

De Commissie van Rapporteurs (Rapporteur BLANKENBEKG) dient de Synode met het volgend advies:

Dewijl het Uwe Commissie gebleken is, dat de door adressanten gememoreerde bezwaren overeenkomstig de waarheid zijn, zoo adviseert zij de Synode te verklaren, dat de verkiezing in het adres genoemd, worde vernietigd en dat aan de Classis worde opgedragen eene nieuwe verkiezing te gelasten.

Uit de toelichtingen van den Scriba der Classis Assen, Ds. v. d. MUNNIK, tot het geven daarvan verzocht, blijkt dat de

Classic. Vergadering 10 Jan. 1883 de kerkeraadsliden suspenderde wegens scheurmaking en onverzoenlijkheid. Zij weigerden te verzoenen, dewijl zij beweerden: het is al meermalen gebeurd. Aan de Classis, 19 October 1883 vergaderd, werd gevraagd, dat de kerkeraad weer mocht worden gecompleteerd, waar ook Ds. B. J. B. van de gemeente was losgemaakt. De Classis gaf een weigerend antwoord. Op de Classicale Vergadering van 8 Jan. 1884 berichtten de overgebleven kerkeraadsliden, dat ook zij niet bleven dienen. De Classic. Vergadering schreef nu eene vrije verkiezing uit. De nu aftredenden wilden bij de verkiezing niet in aanmerking komen. Tegen de vrije verkiezing kwamen ze niet op, maar zij wilden niet herkozen worden. Zij, die vroeger wegens scheurmakerij afgezet waren, werden verkozen.

Nu protesteeren M. TEN HOOR C. S. *a* tegen de vrije verkiezing; & tegen de wijze, waarop zij plaats had, omdat bezwaren tegen de verkozenen niet konden ingediend worden, en omdat de afgezette ouderlingen geene schuldbelijdenis volgens art. 75 D. K. hadden gedaan; *c* tegen de bevestiging, die geschied was met weglating van het eerste gedeelte van het Formulier.

Uit de debatten blijkt, dat èn scheuring en schuldbelijdenis in verband stonden met het al of niet blijven van Ds. B. — De geschiedenis is ingewikkeld, en het denkbeeld wordt geopperd om eene Commissie uit deze Synode te benoemen, die met de Classis Assen doen zal wat des kerkeraadsliden is. Dit denkbeeld neemt de Commissie van Rapport gaarne over. De gedachten verschillen nog over de vraag, of de verkiezing van de bedoelde kerkeraadsliden nietig verklaard, dan wel van kracht gelaten moet worden. Maar allengs worden de broeders het meer eens en *het gewijzigd advies der Commissie van Rapport wordt met 36 tegen 4 stemmen aangenomen*. Dit advies houdt in, dat de Synode de verkiezing van BARON, DROSTE, V. HOUTE, LIFFERINK en v. D. MEULEN nietig verklare, eene nieuwe verkiezing uitschrijve en eene Commissie benoeme van drie leden, om met de Classis Assen te doen wat des kerkeraadsliden is.

ART. 155.

Tot leden der Commissie naar Harderwijk worden gekozen: Docent S. VAN VELZEN bij acclamatie, Ds. DOUMA en Ouderling KLINKERT bij stemming Secundi zijn: DD. BEUKER en VAN ANDEL, en Ouderling L. HOEKERS.

ART. 156.

N°. 13 der Protestenlijst komt ter tafel. Het behelst *een verzoek van D. van Beek, diaken te Doorn, om broeder Over duin als leeraar toe te laten volgens art. 8, voor de gemeente Doorn*.

Tot dat einde heeft de kerkeraad een verzoekschrift gericht,

door alle leden op een na geteekend, aan de Classis; deze verwees den kerkeraad naar de Provincie, wier besluit evenwel in afwijzenden zin is geweest, omdat O. gestudeerd heeft te Kampen.

De Commissie van Eapport (Rapporteur VAN DEE LINDEN) is van oordeel, dat er in verband tot het ter zake door de Synode omtrent art. 8 beslotene (zie Algem. Bepalingen, pag. 8) geene termen bestaan om van het advies der Provincie af te wijken. Zij adviseert de Synode om dien overeenkomstig te besluiten en tevens den adressant kennis te geven, dat er geen andere weg is aangewezen.

Met dit advies vereenigt de Synode zich ten volle.

ART. 157.

N°. 18 der Protestenlijst wordt aan de orde gesteld. Het is *een Protest van den kerkeraad der gemeente Haarlemmermeer, Oostzijde, tegen een besluit der Provinciale Synode van N. Holland in zake grensscheiding tusschen de gemeenten Haarlemmermeer (Oostzijde) en Hoofddorp, wier beider zelfstandig gemeentelijk ressort voor 1869 en thans nog door elkander liep en loopt.*

Na eene breedvoerige toelichting dezer kwestie, waarbij adresant eene kaart overlegt ter verduidelijking van den lokalen toestand, verzocht hij aan de Synode het volgende uit te spreken:

- a. De kerkelijke gemeenten te Haarlemmermeer, voor zooverre zij vóór de Synode van 1869 gesticht zijn, vallen, zoowel als eenige andere, hetzij stads- hetzij plattelandsgemeente, in de termen der slotbepaling op art. 25 der Synode van Mid delburg 1869. (Men zie bladzijde 47 der Algemeene Bepalingen).
- b. De adressant is in zijn goed recht, wanneer hij zich overeenkomstig zijn protest tegen de Prov. Synode van N. Holland, den 3 Juli j. 1. te Haarlem gehouden, beroepen blijft op bovengenoemd art. 25.
- c. De adressant maakt zich niet schuldig aan overtreding van eenige kerkelijke bepaling of voorschrift, wanneer hij zich overeenkomstig meer genoemd art. 25 gedraagt ten opzichte van het ontvangen van attestatiën van aankomende leden, die zich te Haarlemmermeer vestigen binnen de grensscheiding van het kerkelijk territoir der gemeente Haarlemmermeer (Oostzijde) en Hoofddorp.

Ook hier dient de Commissie van Eapport (Rapporteur BLANKENBIEG) de Synode met haar advies, dat zij in dezen vorm geeft: Uwe Commissie is van meening, dat juist op grond van het

door adressant aangehaalde artikel er ook geene termen schijnen te bestaan het gevoelen der Provincie door een besluit uwer Vergadering te wraken. Zij adviseert dus om *niet* te treden in het verzoek van den adressant.

Ds. DE HAAS, predikant der gemeente Haarlemmermeer, Oostzijde, ontvangt het woord. Hij geeft een overzicht van den stand en loop der kwestie en leest de Notulen des kerkerads voor. Vóór 1869, zegt hij, bestonden alleen Hoofddorp en Oostzijde. De vereeniging te Middelburg was gebaseerd o. a. ook op de conditiën, die in art. 25 der Synode van Middelburg genoemd zijn, in verband met art. 31a.

Onderscheidene sprekers voeren het woord. De een over de exegeze van art. 25, de ander over de vrijlating der leden, daar het ééne burgerlijke gemeente is, een derde, die daar vroeger in die Classis diende, over de grensscheiding van vroeger. Nadat den laatsten spreker duidelijk was geworden, hoe nu de grensscheiding is gemaakt, spreekt hij als zijn gevoelen uit, dat Haarlemmermeer, Oostzijde, de oostzijde van den Sloterweg moet behouden. In 1877 verloor Oostzijde bij de toen gemaakte grensscheiding 77 personen en 3 kerkeradsleden. Bij de laatste grensscheiding, werd zij gewettigd, zou de gemeente opnieuw belangrijk verminderd worden, terwijl zij weinig kans op uitbreiding heeft door de plaats van het kerkgebouw etc. Hij raadt aan, dat de gemeente de oostzijde van den Sloterweg behoude en 600 el aan de andere zijde van den weg, m. a. w. terugkeer tot 1877. Nog wordt opgemerkt, dat de laatste grensscheiding door kerkbouw ontstond, een nieuw motief voor terugkeer tot de oude grensscheiding. Een der Prae-adviseurs stelt voor het verzoek, zooals het daar ligt, af te wijzen en terug te keeren tot de grensscheiding van 1877.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

Ds. DE HAAS dankt de Synode voor hare bemoeiing en besluit.

ART. 158.

De Synode vestigt nu de aandacht *op een schrijven van den kerkerad der gemeente Rijnsburg*. Bedoelde kerkerad heeft te rechter tijd en langs wettigen weg een stuk doen toekomen aan de vorige Synode, inhoudende een breed gemotiveerd verzoek om art. 35 en 51 van de Synode van 1877, als achteruitzettend voor oude, zwakke en onbemiddelde predikanten en als drukkend voor de betrokkene gemeenten, op te heffen. Adressant beklagt zich, dat van dat stuk, immers voor zooveel de Handelingen der vorige Synode aanwijzen, geene kennis is genomen en dringt er ernstig op aan, dat maatregelen genomen worden, om de herhaling van zoo iets voor goed te voorkomen.

In aansluiting aan het advies der Rapport-Commissie (Eap-

porteur v. D. LINDEN) komt de Synode spoedig tot een besluit, inhoudende, om aan den adressant kennis te geven, dat in de tegenwoordige Vergadering, dato 24 Aug. 1885, genoemde artikelen van 1877 zijn geschrapt en dat deze Synode dus in den geest en de bedoeling van adressant heeft gehandeld. De Synode betuigt haar leedwezen, dat van dat stuk in 1882 ingezonden, geene melding is gemaakt in de Handelingen der vorige Synode.

ART. 159.

Ter sprake komt *een schrijven van J. A. Donkers*, houdende een verzoek, om in zijn ambt en eer te worden hersteld. Bij volharding in de weigering om hem recht te doen zal hij zich gedrongen zien om openlijk te bewijzen, dat de Chr. Geref. Kerk zich niet houdt aan Gods Woord enz. Als toelichtende bijlage legt adressant een afschrift over van zijn schrijven aan den Heer A. BRUMMELKAMP.

De Commissie van Rapport (Rapporteur v. D. LINDEN) deelt mede, dat zij geen eenstemmig advies op dit punt heeft. De meerderheid der Commissie ad hoc stelt voor om, met handhaving van het besluit der Synode te Zwolle, art. 150, vereenigd met dat van Dordrecht '79 art. 86, in afwijzenden zin op des adressants verzoek te besluiten. De minderheid is van oordeel, dat het wenschelijk zou zijn op de zaak in kwestie terug te komen, daar de heer DONKERS, trots zijn wijze van doen, recht had in zijn primitieve bezwaren, en stelt voor om eene Commissie te benoemen uit deze Synode om met J. A. D. te spreken.

De opmerking wordt echter gemaakt, dat J. A. D. geheel buiten de Kerk staat en dus met zijn schrijven hier niet ontvankelijk is. Zoo oordeelt ook de meerderheid der Commissie, er bijvoegende, dat het abusief is te zeggen: de Kerk heeft D. om zijne gevoelens behandeld. Hij is behandeld om zijne houding, en de zaak, waarover de kwestie loopt, behoort tot die dingen, die meer kerkelijke bepalingen dan Schriftuurlijke geboden zijn, nl. het doopledenstelsel. De Synode besluite om op de kwestie niet in te gaan en de zaak niet meer in debat te brengen.

ART. 160.

De tijd verbiedt om dit punt af te handelen. Ouderling GOLVERDINGE laat zingen Ps. 100:2,

De Heer is God, erkent dat Hij, enz.

en dankt den Heere voor het goede, ons in deze zitting geschonken.

ZESTIENDE ZITTING.

Donderdag 27 Augustus, voorm. 4-9 uur.

ART. 161.

Ouderling LANDWEHR wordt verzocht deze zitting te openen met gebed. Gezongen wordt vooraf Ps. 68:10,
Geloofd zij God met diepst ontzag, enz.

ART. 162.

De Voorzitter deelt mede, dat Ds. VAN ANKEN per telegram naar huis is ontboden en dat genoemde broeder reeds op reis is. Zijn secundus, Ds. NOORDEWIER, is getelegrafeerd.

ART. 163.

De Synode komt terug op de vraag, of zij op de zaak van J. A. Ö. zal ingaan. *Met 32 tegen 5 stemmen antwoordt zij in ontkennenden zin.*

ART. 164.

N°. 14 en 20 van de Protesten-lijst, als rakende dezelfde zaak, komen nu in behandeling.

N°. 14 is *eene memorie van toelichting* die de kerkeraad te Hollandsche Veld aanbiedt aangaande het begin en beginsel der kerkelijke tucht, toegepast op J. J. SMIT, die zich op de Synode heeft beroepen.

N°. 20 is *een Protest van K. J. Smit*, lid der gemeente Hoo-geveen en broeder van J. J. SMIT. Adressant beklagt zich over de wijze van behandeling der zaak van zijnen broeder contra J. HAVERMAN. Genoemde J. J. SMIT is onder censuur gesteld en eindelijk met het Formulier afgesneden van de gemeente. Adressant deelt mede, dat aan den kerkeraad door de Classis was opgedragen om een onderzoek in de bewuste zaak in te stellen en zijn broeder den uitslag mede te deelen, 't geen de kerkeraad dan ook gedaan heeft. Doch nu beweert adressant, dat het niet alleen hem, maar ook anderen lidmaten uit de gemeente door ondervraging der getuigen gebleken is, dat bij hen — de getuigen — door den kerkeraad *geen* onderzoek is ingesteld. Hij, adressant, is nu van gevoelen, dat de Classis en de Provincie door den kerkeraad zijn misleid en mitsdien de handelingen van den kerkeraad onwettig zijn in dezen.

Adressant zegt, dat het alzoo van groot belaag is, dat deze zaak door mannen, die voor waarheid en recht zijn, worde onderzocht en het recht gehandhaafd.

De Commissie van Rapport (Rapporteur BAVINCK) dient de Synode met haar advies. De Rapporteur geeft een beknopt, naaar helder overzicht over aanleiding, loop en stand der kwestie en laat uitkomen, dat alles aankomt op de vraag, of het onderzoek, door de Classis aan den kerkeraad opgedragen, wel geschied is. Immers op dit onderzoek is de afsnijding gegrond. Het heeft allen schijn, dat uit een negatieve praemisse eene positieve conclusie getrokken is, wat natuurliJK niet aangaat. De Rapport-Commissie adviseert aan de Synode om eene Commissie van drie leden, twee predikanten en een ouderling, uit de naburige Provinciën te benoemen, welke Commissie een onderzoek in loco heeft in *te* stellen of het in het protest bedoelde onderzoek, waarop in casu de censuur gegrond is en dus het geheele protest neerkomt, werkelijk geschied is en op welke wijze het heeft plaats gehad. De afgevaardigden van Drenthe lichten de zaak nader toe. De kerkeraad zeide na onderzoek, dat de laster van HAVEBMAN niet is bewezen. Insgelijks Classis en Provincie. Een der Prae-adviseurs om advies gevraagd, zegt: De aanleiding is hier nietig, een twist tusschen een ouderling en een gewoon lid in zake een doodkist, maar de gevolgen zijn hoogst ernstig, 't Is niet duidelijk of het onderzoek, dat de kerkeraad op last der Classis moest instellen naar de lasteringen van HAVEEMAN, naar eisch geschied is. Onderzoek is zoo rekbaar en toch schijnt op dat rekbaar onderzoek de afsnijding van J. J. S. gebaseerd te zijn. Afsnijding nu is ernstig. Het benoemen van een Commissie door deze Synode komt ook hem hoogst wenschelijk voor.

Een ander Prae-adviseur oordeelt, dat de Classis niet goed heeft gehandeld en eene ernstige berisping verdient. Hij komt op tegen het spoedig en ongemotiveerd afsnijden. Hoe durft, vraagt hij, een Classic. Vergadering adviseeren om met de censuur voort te gaan, terwijl zij zelve niet zeker was of een onderzoek naar behooren was ingesteld.

De afgevaardigden van Drenthe verdedigen hun wijze van doen. Zij zeggen, dat het onderzoek niet liep over J. J. S., maar over H. De censuur van SMIT bleef daar dezelfde om. Ook Ds. DE MUNNIK, die bij de behandeling der netelige kwestie tegenwoordig was, brengt een en ander in 't midden. Op de vraag des Voorzitters: wat weet gij van dat onderzoek? antwoordt hij: dat onderzoek kon eigenlijk geen onderzoek heeten om de wijze, waarop het geschiedde. De kerkeraad wilde niets weten van getuigen, die buiten de gemeente zijn.

Aan J. J. SMIT, tegenwoordig zijnde, worden door den Voorzitter eenige vragen gedaan met het doel om eenig meerder licht te bekomen. Hij was, zeide hij, voor leugenaar verklaard voor de gansche gemeente naar 't zeggen van n. De kerkeraad schermt met Mat. 18, maar openbare zonden moeten openbaar gestraft worden naar Paulus' woord en ook naar de Kerkorde.

De kerkeraad vermaande hem nooit persoonlijk, maar altijd schriftelijk. Eenmaal kwam de leeraar vóór de censuur met twee ouderlingen bij hem; bij die gelegenheid zeide de leeraar, dat het onderzoek nog niet had plaats gehad. Op de vraag: waarom word ik dan gecensureerd, kreeg hij geen antwoord. Tusschen censuur en afsnijden verliepen maanden, en bij de afsnijding was hij zelf tegenwoordig. Hij verklaarde er prijs op te stellen lid der Chr. Ger. Kerk te zijn.

De indruk, dien de zaak op de meeste broeders maakt, is niet gunstig. Er bestaat vrees, dat de censuur op J. J. S. zonder deugdelijken grond is toegepast. Sommige broeders willen direct de onwettigheid der censuur uitspreken, daar h. i. misbruik van het ambt der sleutelen is gemaakt. Anderen merken op: wij hebben hier slechts ééne partij, niet den kerkeraad gehoord. Alles pleit er voor om eene Commissie te benoemen, die een lokaal onderzoek instelle. Tevens moet bepaald worden hoe die Commissie te handelen heeft. De volgende beschouwing wordt gegeven: De kerkeraad heeft het bewuste lid gecensureerd, de Classis heeft de censuur gesanctioneerd en de Provincie heeft uitgesproken, dat kerkeraad en Classis goed hebben gehandeld. Zooals de zaak hier is voorgesteld en toegelicht, schijnt de censuur zonder grond ten einde toe te zijn doorgezet. Er moet dus onderzoek gedaan worden of de censuur goed uitgeoefend is. Dat krijgt de Commissie in last. Zij gaat na hoe de zaak zit. Is zij gekomen tot eene gevestigde overtuiging, dan keurt zij of de censuur goed of zij improbeert haar. Indien het laatste, dan moet de kerkeraad op zijne schreden terugkeeren en de censuur opheffen. Wil de kerkeraad dat niet, dan treedt de Classis handelend op enz.

De Rapporteur merkt nog op, dat de memorie van den kerkeraad hier is, maar de zaak zit vast op de Classis.

De Vergadering is nu rijp om te stemmen. Met acclamatie wordt besloten, in aansluiting aan het advies der Commissie van Rapport, eene Commissie van drie leden te benoemen, die in boven omschreven geest heeft te handelen.

ART. 165.

Tot leden der Commissie naar Hollandsche Veld worden benoemd : bij acclamatie Docent H. DE COCK en bij gesloten briefjes Ds. J. HESSELS en ouderling M. DEKKER. Secundi zijn BEUKER, NEDERHOED en HOEKERS.

ART. 166.

Aan de orde komt nu N° 22 der Protestenlijst. *Dit Protest gaat uit van Peige v. d. Grijp te Rotterdam.* Adressant geeft te kennen, dat sedert lang een verschil bestaat tusschen den ker-

keraad en hem, welk verschil noch door de Classis, noch door de Provincie is uitgemaakt. Hij verzoekt nu voor „de Vergadering dezer Synode" te worden geroepen, teneinde recht geschiede en er een einde kome aan den bestaanden abnormalen toestand.

De Commissie van Rapport (Rapporteur LITTOOIJ) adviseert aan de Synode om het gevoelen der deputaten van Z.-Holland te hooren. In verband hiermede besluite zij over de vraag, of het protest al of niet ontvankelijk is.

Uit de toelichting blijkt, dat eenig misverstand in 't spel is. De feiten zijn anders dan men meende. De President stelt voor om de vraag van ontvankelijkheid opnieuw in handen te stellen der Commissie van Rapport, die met den heer v. d. GE. nader zal spreken.

Aldus wordt besloten.

ART. 167.

Het laatste Protest is van J. Kroese te Vroomshoop. Adressant verwijst naar eene klacht, voor ongeveer 12 jaar ingediend, tegen den toenmaligen Ouderling F. v. D. VORM.

Deze zaak is toen gebracht op den kerkeraad, de Classis en de Provincie. Zij is ook ter Synode geweest, waar adressant in het ongelijk is gesteld.

De zaals zelve betrof het aan hem gegeven ontslag als diaken. Adressant verzoekt aan de Synode om de nog steeds hangende kwestie tot een gewenschte oplossing te brengen, en hem in zijn kerkelijke functie te herstellen.

De Commissie van Rapport (Rapporteur VAN DER LINDEN) adviseert om dit vernieuwd verzoek niet in behandeling te nemen, daar het den voorgeschreven kerkelijken weg niet doorloopen heeft, d. w. z. niet op kerkeraad, Classis en Provincie is geweest, en adressant naar den kerkeraad te verwijzen.

Dienovereenkomstig besluit de Synode.

BUITENLANDSCHE ZENDING.

ART. 168.

De Synode gaat over tot de behandeling van wat op de Agenda tot de rubriek „Buitenlandsche Zending" behoort.

De Zendingscommissie doet bij monde van haren Secretaris, Ds. L. Y. D. VALK, verslag van onze Buitenlandsche Zending sedert de vorige Synode. Dit Verslag, dat met onverdeelde belangstelling wordt aangehoord, is onder Bijlage VII te vinden.

ART. 169.

De Voorzitter dankt de Commissie voor haren verrichten arbeid op het gebied der Zending en met name den Secretaris voor zijn belangrijk en bezielend verslag. Ook den Zendings-director J. H. DONNER wordt een woord van warmen dank voor zijn belangrijken arbeid omtrent de Zending gebracht.

ART. 170.

Naar aanleiding van het verslag bespreekt nu de Synode een en ander, dat op de Zending betrekking heeft.

Allereerst komt ter tafel een voorstel der Zendingscommissie betreffende het jaarlijksch verslag, dat volgens het Reglement gedaan moet worden. Sinds het verschijnen van het maandschrift „het Mosterdzaad," dat geregeld mededeelingen doet, acht de Zendingscommissie het jaarlijksch verslag overbodig. Zij wenscht echter de goedkeuring der Synode te hebben en verzoekt bij dezen opheffing der bestaande bepaling.

De Synode willigt met acclamatie dit verzoek in.

ART. 171.

De Voorzitter vraagt: Hebben de Provinciën, die op de Agenda artikelen hebben, de Zending en de zendelingen betreffende, nu nog behoefte, na het gehoorde verslag, op die punten in te gaan? Z.-Holland leest wat onder B d voorkomt, aldus luidende:

De Provincie Z.-Holland het betreurende, dat zendeling E. Haan niet is teruggekeerd naar Batavia, vraagt de Synode:

1. *Mocht de Zendingscommissie Zijneerw. wel beroepbaar stellen voor de Kerk in Nederland?*
2. *Waarom is zendeling Van Alphen niet teruggekeerd naar Soemba?*
3. *Waarom heeft de Zendingscommissie de Kerk te Me est er-O ornelis niet aanvaard?*

Omtrent punt 1 heeft Z.-Holland nog geene genoegzame helderheid ontvangen. Omtrent punt 2 heeft het op dit oogenblik niets te zeggen. Omtrent punt 3 wenscht het nog te vragen: Daar het bamboezen kerkgebouw te Batavia veel te wenschen overlaat, kan in plaats daarvan het steenen Kerkje te *Meester-Cornelis* niet gebruikt worden? Het voorloopig antwoord luidt: Het staat veel te ver van Batavia af.

ART. 172.

N.-Brabant licht toe wat onder B f en g op de Agenda voorkomt, aldus luidende:

- f. *De Synode bespreke, wanneer de Zendingscommissie een zendeling kan ontslaan van zijne, met het oog op den Heer e aanvaarde, taak in de Heidenwereld en hem beroepbaar stellen voor onze Kerk*

g. *Bestaat er geen gevaar, dat onze zendelingen te veel treden in den arbeid van een gewoon leeraar in stede van als zendeling-leeraar te arbeiden onder de Inlanders?*

Wat f betreft, er is geen artikel in het Reglement dat hier uitspraak doet. Het is dus een open kwestie. Maar is HAAN's blijven in het Vaderland wel in het belang der Zending in onze Oost? HAAN was een uitnemend zendeling. Hij repatrieerde tot herstel van krachten. Na tweejarig verblijf in 't Vaderland zou hij naar Batavia terugkeeren. Het geschiedde niet. Waarom niet? Uit oorzaak van kosten volgens het verslag. De vraag is of die reden geldig kan heeten. H. heeft veel ervaring. Drie zendelingen kunnen dadelijk zooveel niet als H. alleen. Het geld is een bezwaar. Maar is het niet beter een paar duizend gulden per jaar meer uitgeven dan onervaren zendelingen laten gaan naar onze Oost? Bovendien, het geeft een verkeerd antecedent. Straks kunnen ook HUIJSING en DELFOS terugkeeren. De vraag: wanneer kan de Zendingscommissie een zendeling ontslaan? is gansch niet overbodig. Er is gewezen in 't Verslag op de kinderen van HAAN. Maar zendeling C. gaat terug en laat vier kinderen hier blijven. De Synode ga daarom in op de vraag: Is het blijven van H. in 't Vaderland in het belang der Zending? — Nadat nog een andere spreker gewezen had op de hooge eischen, die br. H. voor zijn terugkeer gesteld had, als wilde hij pressie uitoefenen, merkt de Voorzitter op: De vraag van Z.-Holland is van *kerkrechterlijken*, die van N.-Brabant van *practischen* aard. Wij zullen beiden afzonderlijk aan de orde stellen.

ART. 173.

Is het blijven van HAAN in het belang der Zending? Deze vraag komt eerst aan de orde. Een der Docenten geeft prae-advies. Hij betuigt zijn ingenomenheid met het verslag, maar acht het bezwaar, aan het geld ontleend, niet gewichtig genoeg om HAAN hier beroepbaar te stellen. H. heeft veel ervaring op het gebied der Zending, en hem hier te houden alleen om de kosten, schijnt niet raadzaam. Men spreekt van het klimaat, maar waarom kunnen de zendelingen het op Batavia niet even goed uithouden als anderen, die daar hun zaken doen? Hij heeft wel eenige bedenking. Een ander Prae-adviseur merkt hiertegen op, dat de Secretaris der Zendingscommissie niet uitsluitend gewag maakte van 't geld, maar voor HAAN was geen plaats, of voor HUIJSING moest een nieuwe zendingspost gecreëerd worden. Bovendien, de ervaring leert, dat, wanneer gerepatrieerde zendelingen opnieuw naar de Oost gaan, zij niet over veel werkkracht meer te beschikken hebben.

ART. 174.

De tijd roept weder tot afbreken der werkzaamheden. Ouderling SCHUURMAN laat zingen Avondzang vs. 1,

O groote Christus, eeuwig licht enz.

en sluit deze zitting met dankzegging.

ZEVENTIENDE ZITTING.

Vrijdag 28 Augustus, voorm. 9—1 uur.

ART. 175.

De Synode zingt Ps. 90:9,
Laat Uw genâ, ons met haar troost verrijken, enz.
en vraagt bij monde van Ds. J. BAVINCK den Heere om een zegen.

ART. 176.

Voor ouderling LANDWEHR, die om zaken naar huis moest,
neemt zijn secundus Bos weer zitting.

ART. 177.

De Vergadering gaat over in Comité-generaal, om over drie
dingen te spreken:

- a. Over den arbeid van den bezoeker-colporteur KOSTER;
- b. Over een voorstel van het Curatorium, in art. 28 der Handelingen van 1885 te vinden;
- c. Over Pastor RÖTHER van Görlitz in Silezië.

ART. 178.

Na het behandelen van die drie punten was de tijd voor deze
zitting verstreken. Op de vraag: zullen wij morgen voormiddag
en Maandag-namiddag ook vergaderen? antwoordt de meerderheid:
Morgenvoormiddag geen zitting, evenmin als Maandag-namiddag.
Dinsdag om 9 uur weder samenkomen.

ART. 179.

Zonder dat er gezongen wordt sluit de Scriba deze zitting
met dankgebed.

ACHTTIENDE ZITTING.

Vrijdag 28 Augustus, nam. 4—8 uur.

ART. 180.

Ds. R MULDER laat zingen Ps. 146:4,

't Is de Heer, wiens alvermogen enz.

en gaat de Vergadering voor in het gebed.

ART. 181.

Ingevolge letter B h der Agenda:

De Synode wekke de gemeenten op om voortaan telken jare ook voor Israël een collecte te houden en besluite dat de Commissie met minstens twee leden versterkt worde,

en in verband met het in de vorige zitting vastgestelde, gaat de Synode over tot verkiezing van nog twee leden der Commissie voor de Zending onder Israël. Gekozen worden de B.B. predikanten J. VAN ANDEL en J. W. A. NOTTEN. Voorts wordt bij acclamatie bepaald, dat dit Synode-jaar van de drie oude leden der Commissie geen zal aftreden. De Commissie bestaat nu uit de B.B. predikanten A. H. GEZELLE MEERBURG, E. KROPELD, J. VAN ANDEL, J. W. A. NOTTEN en den ouderling K. DE GEUS. Het eerste lid van B h was door de Commissie ingetrokken.

ART. 182.

De Synode komt terug op de vraag B f:

Deed de Zendingscommissie wel met br. Haan niet weder naar Indië te zenden?

De Zendingsdirector geeft prae-advies en antwoordt op de opmerkingen en bedenkingen, die gemaakt zijn. Op de opmerking, dat br. HAAN, krachtens zijn ervaring in zendingszaken, alleen meer doen kan dan twee of drie min ervaren zendelingen, zegt hij: De Commissie moest rekening houden met de zwakte der echtgenoot van br. HAAN; met de plaats, die H. moest worden aangewezen; met het groot aantal zijner kinderen, en in verband daarmee met de groote kosten, aan zijne terugzending naar Batavia verbonden. Hij licht deze punten een voor een toe en laat het klemmende er van uitkomen. De Zendingscommissie is dan ook door de genoemde punten geleid om br. HAAN beroep baar te stellen voor het Vaderland. Daarbij komt, dat wij naar het oordeel der Commissie aan de beide hoofdstations, die wij te Batavia en te Soerabaia bezitten, genoeg hebben. En HAAN naar de binnenlanden met zooveel kinderen te zenden, moet toch ook zeer bezwaarlijk heeten.

Een afgevaardigde doet de vraag: Maar lijdt de roeping door den Heere tot den zendingsarbeid er niet onder, als br. HAAN niet weder naar Batavia of elders gaat? Antwoord: een specieel geval is geen regel. Hetzelfde gebeurt met onze predikanten, die door omstandigheden ook wel moeten veranderen.

Een ander broeder vraagt: Toen H. beroepen werd te Genderen, bleek toen de ziekte van den zendeling HUIJSING al van dien aard te zijn, dat hij niet te Batavia kon blijven? Een ontkennend antwoord volgt. Nog wordt de vraag gedaan: Was het niet beter, dat HAAN naar Batavia en HUIJSING naar de binnenlanden was gegaan: *a.* wijl HUIJSING liever, zooals hij altijd zeide, onder de Heidenen wilde werken, *b.* wijl HAAN beter met het Maleisch op de hoogte was en geschikt tot opleiding van inlanders? Antwoord: De Zendingscommissie heeft ook dat overwogen, maar zij bleef toch bij hare meening. Zij behield HUIJSING liever te Batavia. Op de opmerking van een vierden spreker: HAAN heeft een dubbel tractement verlangd om terug te gaan naar Java's hoofdstad en dit betreur ik voor het prestige onzer Zending, luidt het antwoord: dat heeft H. niet gedaan, hij heeft alleen op den feitelijken toestand gewezen. Het is niet gebleken, dat de Zending er schâ bij lijdt onder ons volk. Indien men HAAN met vrij wat hooger salaris had moeten terugzenden, dat zou veel ongunstiger indruk in de gemeente veroorzaakt hebben. Er is ook gezegd, dat de Zendingscommissie kon gewacht hebben tot de Synode met HAAN beroepbaar te stellen, om dan haar te laten oordeelen. Maar ofschoon de Commissie alles wil en kan openleggen, zij vooral moet ook een mate van vertrouwen hebben.

De Vergadering neemt het medegedeelde voor kennisgeving aan en stapt van dit punt af.

ART. 183.

Nu volgt de vraag: Had de Zendingscommissie bevoegdheid om HAAN te ontslaan? Een lid der Zendingscommissie antwoordt: De Zendingen hebben hetzelfde radikaal als elk leeraar onzer Kerk, maar hun wordt een ander werkkring aangewezen, dien ze zonder toestemming der Commissie niet verlaten mogen.

N.-Brabant erkent de bevoegdheid der Commissie in dezen, maar vraagt: In welke gevallen is het geraden tot zulk een stap over te gaan? De voorzitter antwoordt: dat kan onmogelijk nader beschreven worden, althans van te voren niet. Bij de verklaring: de Zendingscommissie moet tot zulke verplaatsing van het zendingsveld naar de Kerk hier te lande niet overgaan dan alleen in het belang der Zending, moeten wij het laten. Hierin drukt hij het oordeel der Synode uit.

ART. 184.

Hierop volgt de vraag: Heeft de Zendingscommissie recht tot beroepbaarstelling ? Agenda B d 1.

Antwoord: op het woord beroepbaar stellen drukke men niet. Het is niet juist gekozen in deze materie. Beroepbaar gesteld worden behoefde HAAN niet. Elk, die het radikaal van Evangeliedienaar heeft, is in den gewonen weg beroepbaar. Morgen aan den dag kunnen ook HUIJSING en DELFOS beroepen worden. Maar de Zendingscommissie moet toestemming geven tot het aannemen van een beroep in 't moederland. Dit en niets meer heeft de Zendingscommissie met het beroepbaar stellen van br. HAAN bedoeld.

ART. 185.

Waarom heeft de Zendingscommissie het steenen kerkje te *Meester-Cornelis* niet aanvaard? (B d 3 der Agenda.)

Deze vraag komt nu ter tafel. Ook na het antwoord in het verslag wil Z.-Holland met anderen gaarne weten, of men de werkzaamheid van *Kwitang* niet naar *Meester-Cornelis* kon verleggen, daar het kerkgebouw te *Kwitang* toch zoo slecht is. Waarom kan dat niet? De Commissie, luidt het antwoord, kan niet treden in de voorstellen van br. KING, waaronder ook behoort, dat er wekelijks in de Nederlandsche taal gecatechiseerd en om de veertien dagen gepredikt moest worden. Daarbij komt, dat de afstand te ver is. *Kwitang* is van het eerste station 10 a 15 minuten sporens verwijderd. Den weg derwaarts moet men eerst te voet gaan, dan sporen en te *Meester-Cornelis* moet men weer een eind loopen. wil men den afstand geheel te voet afleggen, dan heeft men daartoe twee uren noodig, en dat gaat in het tropisch klimaat niet. Eindelijk kan het niet, omdat te *Kwitang* reeds iets is, te *Meester-Cornelis* niets dan een naakt gebouw. Alles wat te *Kwitang* met groote opoffering verkregen werd zou men gevaar loopen te verliezen, terwijl men afwachten moest, of te *Meester-Cornelis* wel iets in plaats gekregen zou worden.

Een der Prae-adviseurs vraagt: Zou men nog niet te *Meester-Cornelis* kunnen werken en met de Schotsche Commissie onderhandelen? De kerkeraad van *Kwitang* heeft geantwoord: onze leeraar trede er Zondagsavonds op. De morgendienst moet bepaald te *Kwitang* blijven. Men zou kunnen zien of de kerkeraad er bovendien nog iets kan doen.

Zou men er dan, herhaalt de vrager, geen inlandschen helper met weinig kosten kunnen plaatsen. Antwoord: Het kerkgebouwtje was vroeger verhuurd voor staatschool, had veel geleden en is nu, naar sommigen meenen, in andere handen.

Z.-Holland verklaart met het ontvangen antwoord voldaan te zijn.

ART. 186.

Nu komt de vraag: Mocht men VAN ALPHEN wel in dienst nemen, zonder hem een officiële zending te geven, eene zending door een officiële Vergadering van leeraars en ouderlingen? Is niet de Zendingscommissie slechts eene Commissie van bestuur? Moet de macht van ordening, die nu bij de Zendingscommissie is, niet bij eene andere kerkvergadering komen? Te meer nog, omdat aan de Zendingscommissie nooit ordening, maar slechts onderzoek is opgedragen. Een discussie over dit punt ontspint zich. De Zendingscommissie antwoordt: Wij zijn een kerkelijk lichaam en niet louter eene Commissie van bestuur. De Synode heeft als hoogste kerkelijke Vergadering het recht van zending, dat overgedragen is aan de Zendingscommissie, wier leden elk door de Provinciale Vergadering gekozen zijn. Een der Prae-adviseurs zegt, dat de *lastgeving* volgens art. 4 D. K. moet geschieden in eene vergadering, waar ouderlingen en diakenen aanwezig zijn. Hiertegen merken anderen op, dat men op zulk een wijze over-presbyteriaal wordt. Wij staan op den presbyterialen bodem ook als Synode, en de Synode, die samengesteld is uit leeraars en ouderlingen en de geheele Kerk vertegenwoordigt, draagt de ordening en uitzending aan de Zendingscommissie op en doet de ordening in 't midden van eene onzer gemeenten plaats hebben.

ART. 187.

De Synode besluit in deze materie:
a. dat men deze vraag naar kerkeraad, Classis en Provincie terugzende, overmits ze wel door een Prae-adviseur, maar door geen der Provinciën hier is ter tafel gebracht; 6. Tevens zal aan kerkeraad, Classis en Provincie de vraag worden voorgelegd: Op welk een wijze kan een zendeling onzer Kerk, die uit de heidenwereld terugkeert, in de Kerk in het moederland beroepbaar gesteld worden?

ART. 188.

De vraag van N. Brabant B f, boven afgeschreven, wordt nu aan de orde gesteld. De afgevaardigden dier Provincie geven toelichting. Br. DELFOS heeft b. v. een gemeentetje gesticht: gaat op die wijze de zendeling niet te veel in den herder en leeraar op? Namens de Zendingscommissie antwoordt een harer leden: *Soerabaia* en *Kwitang* vormen een overgang tot de heidenwereld. Zij zijn een tweede Antiochië, een uitgangspunt. Vandaar dat onze zendingen met Europeanen, Gemengden en Heidenen te doen hebben. Zij moeten dus ten deele heidenzendingen, ten deele leeraars, ten deele schoolonderwijzers zijn.

ART. 189.

De vraag wordt door een der afgevaardigden gedaan: Worden de krachten van den zendeling in dat tropisch geweest niet te veel gebruikt, ja verbruikt door den arbeid onder de Europeanen? Volgens een broeder, die vele jaren in Indië geweest is, besteedde HAAN $\frac{8}{10}$ van zijn kracht en tijd aan de Europeanen. En onze zendeling HUIJSING heeft steeds de vrees gekoesterd, van niet genoeg zendeling onder de Heidenen te zullen zijn. Een lid der Zendingscommissie antwoordt: met alle respect voor dien broeder is het toch de groote vraag, of hij wel een goed begrip heeft van onze *kerkelijke* Zending, die met helpers onder de inlanders werkt. Zij werken als partikuliere vereeniging. De persoonlijkheid van den zendeling-leeraar geldt hier veel, doch de aard van den arbeid is pas genoemd en komt telkens in 't verslag der zendingen uit. Wanneer voor onze zendingen de toegang tot de hospitalen en gevangnissen geopend wordt, dan kan men hun toch niet verbieden ook daar het woord des levens te brengen. — De Zendingsdirecteur merkt op: Onze arbeid staat in Indië niet ongunstig. Twee vrije gemeenten staan daar reeds tegenover de staatskerk. Ook in Indië moeten wij als Christ. Geref. Kerk optreden. Er moge eenig gevaar zijn en het zoeken van een derde Anti-ochië beslist te mijden, toch mogen wij onze roeping als *Kerk* tegenover de Europeanen niet uit het oog verliezen.

Zeeland zegt: onze Provincie heeft ook slechts vragenderwijs op het gevaar gewezen. Een ander spreker herinnert nog aan het eerste en degelijke referaat over kerkelijke Zending. Ten slotte wordt dit voorstel aangenomen:

De Synode er op lettende:

a dat de arbeid onder de Heidenen niet wordt nagelaten, en
b dat de Commissie telkens bij de zendingen op dien arbeid nadruk legt, oordeelt op den ingeslagen weg te moeten voortgaan.

ART. 190.

B, a en c der Agenda komt nu in behandeling.

De Prov. geeft aan de Synode in overweging om de BuitenL Zending zuiniger te behandelen in dien zin, dat met dezelfde gelden meer worde gedaan. (Friesland).

De Synode wekke de Commissie voor de BuitenL Zending op om hare uitgaven zooveel mogelijk te beperken. (Utrecht).

Friesland en Utrecht geven toelichting. Bij die toelichting wordt op de groote uitgaven gewezen. Onder meer wordt gevraagd, of onze Zendingen per 1ste en 2de klasse naar Indië reizen? De zendingen zijn dure mannen. De Doopsgezinde zendingen gaan met een zeilschip en schijnen 't ook

met *f* 2400 tractement te kunnen doen. Misschien kan de methode, waarop wij zending drijven, eenigszins gewijzigd worden.

De Zendingscommissie antwoordt: Het verwondert ons niet dat zulke vragen komen, zulke gedachten zich uitspreken. Ook wij vinden het vaak groote sommen, die vereischt worden. Wij staan wel eens over de kosten verbaasd. Doch na de zaken goed bekeken te hebben moeten wij toestemmen: het kan niet anders. Indische toestanden moeten niet met Hollandsche gelijk gesteld worden. De Commissie overweegt eiken post met de grootste zorg. Vooral de ziekte van een zendeling met zijn gezin vordert groote uitgaven, maar die onvermijdelijk zijn. Onze zendingen krijgen vooral niet meer dan die van andere genootschappen. En wat het reizen per 1ste en 2de klasse betreft, het gebeurt met onze zendingen. Maar het kan moeilijk anders. Het gaat toch niet aan om een zendeling *met zijn vrouw* in de tweede kajuit met een transport militairen te laten reizen. Er heeft bij het uitzenden der zendingen meer dan eenmaal een onderzoek plaats gehad, maar het resultaat was: reizen met de tweede klasse stoomboot gaat niet.

Onze Zending kost veel geld, maar de duurste periode hebben wij gehad. Straks krijgen wij misschien eenige restitutie van onze gemeenten in de Oost. Soerabaia is er al mede begonnen. Over de methode van het Zending-drijven worden voorts door enkele sprekers opmerkingen in het midden gebracht. Zij geven in bedenking, of wij het oog niet vestigen moeten op het beginsel van zending-werklieden, zooals men doet te Merrraansburg, vooral straks op Soemba. Friesland heeft, zegt het, daaraan ook gedacht, maar wetende, dat dan de geheele methode moet veranderen, heeft het van nadere formufoering afgezien. Daartegenover vragen anderen: Kan de kerk als zoodanig zending-werklieden uitzenden? en merken op, dat wij steeds werken met het oog op inlandsche helpers.

ART. 191.

Naar het oordeel van den Voorzitter kunnen wij het hierbij laten. Reeds meer dan eenmaal is gesproken van een votum van vertrouwen, door de Synode aan de Zendingscommissie te geven. Dien weg* oordeelt hij, moeten wij op. De Vergadering stemt met dit oordeel in. Het votum: *De Synode overtuigd, dat de Commissie voor de Buitenl. Zending op de zuinigste wijze, die haar doenlijk was, te werk is gegaan en dat verder denkt te doen, keurt haren arbeid goed*, wordt met acclamatie aangenomen.

ART. 192.

Zou het niet goed wezen, vraagt Drenthe, wanneer de Buitenl. en Binnenl. Zending in nauwer betrekking tot elkander werden gesteld. (B b) Het doel van Drenthe is, gelijk uit de

toelichting blijkt, dat onze zendelingen, wanneer zij in het moederland terug komen en nog arbeiden kunnen, alsdan voor de Binnenl. Zending gebruikt worden. De Synode oordeelt, dat de Zendingscommissie dit ad notam moet nemen. Buiten- en Binnenl. Zending behoeven niet tegenover elkander te staan, maar kunnen hand aan hand gaan.

ART. 193.

De vraag op de Agenda: (B d z) Waarom is zending VAN ALPHEN niet teruggekeerd naar Soemba? wordt beantwoord met: D. V. zal hij eerlang derwaarts keeren.

ART. 194.

De tijd voor deze zitting bestemd, is weder vervlogen. De Vergadering zingt Ps. 86:5,

Al de Heidnen, door Uw handen, enz.

dankt bij monde van Ds. GISPEN den Heere voor zijne hulpe, geheel deze week genoten, en gaat, zoo de Heere wil, tot Dinsdagmorgen uiteen.

NEGENTIENDE ZITTING.

Dinsdag 1 September, Voorm. 9—1 uur.

ART. 195.

Weder samengebracht, zingt de Vergadering Ps. 25:10,
Hoed mijn ziel en red ze uit nooden, enz.
en beveelt zich in den gebede aan den zegen des Heeren aan,
waarbij Ds. WAGENMAKER de mond is.

ART. 196.

Afwezig zijn de BB. Ouderlingen: DEKKER uit Groningen,
HOEKERS uit Friesland, GEERTS uit Drenthe, OLTHOFF uit N.-flol-
land, VAN DEN BOOM uit N.-Brabant en DEN BOER uit Zeeland.
'OLTHOFF, V. D. BOOM en DEN BOER met kennisgeving.

ART. 197.

Eenige secundi vervangen de plaats der primi. Voor Ds. VAN
ANKEN zit Ds. NOORDEWIER, voor Ds. VAN GOOR zijn collega
A. BRINK.

Ouderling RADEMA vervangt P. VIERSEN, Ouderling J. POST zit

voor W. KOLKERT. Allen betuigen instemming met de Formulieren van Eenigheid.

ART. 198.

De Prae-adviseur, Doe. WIELENGA, is weder tegenwoordig.

ART. 199.

De Notulen der zittingen van Woensdag, Donderdag en Vrijdag (gedeeltelijk) worden vastgesteld.

ART. 200.

Ds. J. H. SCHOEMAKERS moet de Vergadering verlaten ter oorzake van ongesteldheid. Hij hoopt, zooals hij zegt, tegen morgen weder tegenwoordig te zijn.*)

ART. 201.

Aan de orde wordt gesteld D c der Agenda:

De Provincie vraagt uitlegging van art. 50 der Dordsche Kerkorde.
(Friesland.)

Friesland geeft toelichting, waaruit blijkt dat verklaring verlangd wordt van het woordeke „uit". Wij lezen in dat artikel: Tot deze (Nationale Synode) zullen twee dienaren en ouderlingen „uit" elke particuliere Synode — afgezonden worden. De vraag is: heeft dit woordeke „uit" locale beteekenis en wil het zeggen uit de tegenwoordig zijnde leden der vergadering of heeft het causatieven zin en moet het opgevat worden „door" de vergadering.

Een der Docenten geeft prae-advies. Volgens het gewone begrip, zegt hij, zijn alle predikanten en ouderlingen benoembaar voor de Synode. De Classis vaardigt af naar de Provincie, die in hare schatting het geschiktst zijn, de Provincie doet hetzelfde naar de Synode. Maar het artikel bedoelt z. i. afgezonden uit de tegenwoordig zijnde leden der vergadering. Een ander Prae-adviseur merkt tegen deze exegese op, dat de practijk der vaderen er mede in strijd is. Op de Synode te Dordrecht 1618 en '19 waren zelfs predikanten uit andere Provinciën.

In discussie gebracht, zijn velen er voor om niets te stipuleeren, geene nadere verklaring van het woordeke *uit* te geven. Wij hebben 50 jaren achter ons en over dit artikel is nooit moeite geweest. Beperken van het woordeke is niet geraden.

---

*) Die hoop heeft zich niet verwezenlijkt. Genoemde Broeder is ernstig ziek geworden en in zijn logies te Hillegaertsberg op Maandag den 7den September overleden.

Men late kerkeraden en Classes geheel vrij. Dat is het ook juist wat Friesland verlangt. Een enkele stem verheft zich nog voor de exegeze van den Prae-adviseur met verwijzing naar art. 41 D K en art. 34 van 1578.

Twee voorstellen worden ten slotte tegen elkander in stemming gebracht. Het eene wil beperken, het andere ruimte laten.

Voorstel 1.

Be Synode oordeelt het woordeke „uit" zóó te moeten opvatten, dat alleen de afgevaardigden eener mindere vergadering naar een meerdere afgezonden mogen worden.

Voorstel 2.

De Synode spreekt naar aanleiding van de vraag van Friesland D c als haar gevoelen uit, dat voor onze meerdere kerkelijke vergaderingen ook de predikanten en ouderlingen kunnen benoemd worden, die van de mindere vergadering geen leden waren.

Het tweede voorstel vereenigt 32, het eerste 2 stemmen op zich. *Voorstel 2 is dus aangenomen.*

ABT. 202.

D g der Agenda wordt door den Voorzitter aan de orde gesteld:

De Synode verklare de beteekenis van het woord „gemeente" in art 96 der Synode van Utrecht en in art 238 der Synode van Zwolle. (Friesland.)

De afgevaardigden van Friesland geven toelichting, waaruit blijkt, dat een concreet geval verklaring van het woord „gemeente" doet vragen. Een in Amerika afgezet predikant spreekt binnen het ressort van zekere gemeente onzer Kerk. Dit doet hij met toestemming van den kerkeraad dier gemeente. Een naburige gemeente en ook de Classis maakt daartegen bezwaar en vraagt het oordeel der Synode. Moet het woord gemeente in genoemde artikelen opgevat worden in den zin van gemeentelijke samenkomst, kerkgebouw, of in den geographischen zin van burgerlijke gemeente? dat is de vraag.

Een der Docenten, prae-advies gevende, zegt: Bedoelde persoon mag niet prediken, want hij is afgezet. Maar niemand kan hem verhinderen als een broeder tot broeders te spreken. Als predikant mag hij zich nergens aanstellen. Met dit oordeel stemt een ander Prae-adviseur in. Wat bedoelde persoon niet is dat mag hij zich niet vertoonen. Maar meent een kerkeraad, dat een lid gaven heeft en laat hij het toe ergens te spreken, niemand kan dien kerkeraad dat recht betwisten.

De Voorzitter leest art. 96 Utrecht en 238 Zwolle en zegt: de vergunning, dat leden voorgaan, ziet niet op afgezette predikanten. Die vallen buiten de termen.

Een derde Prae-adviseur wijst er op wat aanleiding gaf tot de bepaling in art. 238 Zwolle. Men heeft willen voorkomen dat afgezette predikanten ergens optraden. Het woord „gemeente moet genomen worden in den meest uitgestrekten zin van het woord. Nergens waar ook mag een afgezet predikant optreden onder de auspiciën van den kerkeraad. Hij adviseert der Synode om het woord *gemeente in den ruimsten zin van het woord* te nemen.

Met dit advies vereenigt zich de Synode.

ART. 203.

Ter behandeling legt de Voorzitter aan de Synode voor D o der Agenda:

De Synode besluite, dat attestatiën van vertrokken lidmaten naar een andere gemeente, indien zij niet binnen zes maanden ingeleverd zijn, vervallen worden verklaard. (N.-Holland.)

N.-Holland geeft toelichting. De termijn, zegt het, van een jaar en zes weken is te lang. Zes maanden is lang genoeg. De Provincie waagt eene nieuwe poging om t artikel in haar zin gewijzigd te krijgen.

Een der Docenten prae-adviseert, den raad inhoudende om aan den wensch van N.-Holland te gemoet te komen, maar met bijvoeging: „tenzij er buitengewone omstandigheden zijn.

In de discussies blijkt, dat sommigen voor, meerderen tegen het inkorten van den termijn zijn. Gelezen wordt wat in Utrecht ter zake besproken en besloten is. Voor zeer enkele gevallen eene nieuwe bepaling te maken achten velen niet raadzaam. Men moet niet te veel haast maken, noch den indruk geven, dat men gemakkelijk van de gemeente af kan. Een jaar en zes weken is stereotiep. Ieder weet van dien termijn. Over de kerkeraden heen eene nieuwe bepaling te maken is niet geraden. Een enkele wil den termijn met zes weken verkorten, een ander paar omstandigheden handelen, maar gaandeweg wordt duidelijker, dat de meeste broeders niet voor inkorting van den termijn zijn.

Het voorstel N.-H. wordt in stemming gebracht en vereenigt tien stemmen op zich.

De termijn van een jaar en zes weken "blijft.

ART. 204.

Na het zingen van Ps. 116:10,

Ik zal Uw' naam met dankerkentenis enz.

sluit Oud. BLANKENBERG deze zitting met dankgebed

TWINTIGSTE ZITTING.

Dinsdag 1 September, nam. 4—9 uur.

ART. 205.

De Vergadering zingt Ps. 122:3,
 Dat vrede en aangename rust, enz.
 en vraagt bij monde van Ds. BIJLENS om den zegen des Heeren.

ART. 206.

De ouderlingen, die in de morgenzitting absent waren, zijn nu allen met uitzondering van OLTHOFF tegenwoordig. De primus Ds. JAN GOOR neemt de plaats van zijn secundus A. BRINK weder in.

ART. 207.

De Synode komt terug op het Protest van P. v. D. GRIJP (zie art. 166). De Commissie van Rapport deelt mede, dat de zaak in geschil, waarover adressant sprak, niet ontvankelijk zou zijn, wijl hij opgehouden heeft lid te wezen, ware het niet, dat adressant zich beklagde over zijn royement, zeggende, dat dit geschied is, zonder dat hij ooit is vermaand, na zijn wegblijven uit de kerk.

De Rapport-Commissie is van oordeel, zoo deze bewering van adressant juist is, dat de zaak hier wel behoort. De vraag is dus, of de kerkeraad hem voor zijne schrapping vermaand heeft. Een der pastores loei antwoordt bevestigend en biedt der Vergadering het getuigenis aan van onderscheidene tegenwoordig zijnde kerkeraadsliden. Op deze getuigenissen willen sommige broeders het protest dadelijk voor niet ontvankelijk verklaren. Anderen willen het opnieuw naar de Commissie van Rapport verwijzen, en haar opdragen de notulen van den kerkeraad te raadplegen. Nog anderen merken op, dat men op verkeerden weg komt. Adressant heeft eene nieuwe zaak in het debat gebracht, nl. klacht over zijne schrapping als lid. Met deze zaak had hij eerst naar de Classis en, zoo hij daar niet voldaan of overtuigd werd, naar de Provincie moeten gaan. Daarom kan deze kwestie hier niet ontvankelijk zijn.

Na het medegedeelde levert de Commissie van Rapport een voorstel in, de strekking hebbende om de zaak hier voor niet ontvankelijk te verklaren. Dit wordt tegenover een voorstel in stemming gebracht, dat de kerkeradsnotulen wil raadplegen.

Eet voorstel der Commissie wrdt met alle stemmen op twee na aangenomen en het protest voor niet ontvankelijk verklaard.

ART. 208.

In behandeling komt D n en u der Agenda.

De Synode droge ha/re Commissie op om eene herziene en vermeerderde uitgave der Algemeene Bepalingen onzer Kerk te bezorgen. (N.-Holland.)
De Synode voege aan de Algemeene Bepalingen de latere door de Synode gemaakte toe- (Zeeland.)

Beide Provinciën geven toelichting. N.-Holland zegt, dat er volgens sommigen behoefte aan was om naar tijd en omstandigheden de Kerkorde te wijzigen. Anderen wilden of durfden dit niet. Hieruit is het voorstel, zooals het op de Agenda staat, geboren.

De Voorzitter vindt goed om dadelijk er bij te nemen D h en w der Agenda:

De Synode verminderde, vermeerderde en lichte toe de artikelen der D. Kerkorde, zoodat wij een Kerkorde verkrijgen overeenkomstig den toestand en de behoefte onzer Kerk (Friesland).
De Synode benoeme eene Commissie tot herziening van verscheidene bepalingen der Dordsche Kerkorde en samenstelling van een handboekje, bestaande uit de naar de tegenwoordige behoeften der Kerk, overeenkomstig Gods Woord aangevulde en gewijzigde bepalingen der vroegere Gereformeerden Synoden. Hiervan worde een concept aan alle kerkeraden gezonden om, na bespreking ook op de Classicale en Provinciale Vergaderingen, op de eerstvolgende Synode te worden vastgesteld (N.-Brabant.)

Friesland eenige toelichting van zijn voorstel gevende, wijst er op, dat tal van artikelen der Dordsche Kerkorde niet *hunner* gehouden worden en dat vele artikelen metterdaad niet nageleefd worden. Het wil de artikelen, die niet meer gelden of gehouden worden, laten wegvallen en latere bepalingen, die gemaakt zijn, opnemen. Herziening der Kerorde alzoo.

ART. 209.

Hierbij behoort het voorstel der Classis Sneek. (Zie art. 133 dezer Handelingen.) De Commissie van Rapport (Rapporteur LITTOUJ) zegt, hoe dit voorstel hier komt'. Door de Prov. Vergadering van Friesland is het niet overgenomen om het ter Synode te brengen. Zoo brengt het de Classis Sneek dan eigener beweging hier. Zich niet willende verlopen in algemeene beschouwingen en redeneeringen, legt de Classis eenvoudig den feitelijken toestand bloot en wijst op een *vijftal* bijzonderheden die zij met verwijzing naar desbetreffende artikelen in eenige' min of meer breede uiteenzetting toelicht.

Die bijzonderheden zijn deze:

1. In de vigeerende Kerkorde zijn onderscheidene artikelen, die niet behoeven gehouden te worden.

2. In de vigeerende Kerkorde zijn eenige artikelen, die niet kunnen gehouden of zonder bezwaar afgeschaft worden.
  3. In de vigeerende Kerkorde zijn vele artikelen, die niet gehouden worden, (hetzij geheel of gedeeltelijk) schoon zij nooit afgeschaft of gewijzigd zijn.
  4. In de vigeerende Kerkorde zijn onderscheidene artikelen, die reeds verklaard, vermeerderd of verminderd zijn.
  5. Door de Synode zijn sedert 1836 reeds nieuwe bepalingen gemaakt, die in de Kerkorde niet gevonden worden.
- Aan het slot van haar voorstel weerlegt adressante reeds bij voorbaat eenige der meest gewone bezwaren, die tegen zulk eene herziening ingebracht worden, als daar zijn: *a.* Een herziening zou allicht onrust in de gemeente teweeg brengen. *b.* Wij moeten eerbied hebben voor den arbeid der Vadersen.
- c.* Wij zijn reeds aan het herzien.
  - d.* Het is een te veel omvattende taak en onze Kerk bezit niet de daarvoor benoodigde degelijke krachten.
  - e.* Wij moeten wachten met herziening, totdat alle Gereformeerden in den lande één zullen zijn.

ART. 210.

Friesland maakt er attent op, dat in de conclusie verschil is tusschen de Classis Sneek en de Provinciale Synode van Friesland. Sneek wil eene nieuwe Kerkorde. Friesland eene herziening van de bestaande.

ART. 211.

Nu lichten de afgevaardigden van N. Brabant hun artikel op de Agenda toe. Bij die toelichting blijkt, dat eene meerderheid der Prov. Synode was voor den inhoud van 't Agenda-artikel, een minderheid er tegen. De meerderheid zegt, dat de uitnemende artikelen van Docent DE COCK in de Bazuin aanleiding hebben gegeven tot het ter sprake brengen van dit punt. Zou, zoo vraagt zij, herziening niet wenschelijk, niet geoorloofd zijn? Zij wijst op art. 86 der D. Kerkorde en herinnert dat ook vroegere Synoden dit en dat artikel vermeerderd of verminderd hebben. Herziening is noodig zelfs, omdat er vele artikelen in de Kerkorde zijn, die niet gehouden worden, die niet *hunner* gehouden worden. Eerbied voor de Kerkorde *eischt* herziening; voor beroering is thans geen vreeze meer, en door 's Heeren genade is het alleen onze Kerk in ons land, die de hand aan het werk kan slaan.

De minderheid beschouwt de zaak anders. Het *recht* tot herziening der Kerkorde wil zij niet betwisten. Art. 86 geeft het ons. Maar het is de vraag, of dit voorstel hier wel behoort.

Vroeger is de zaak naar aanleiding van een protest uit de Classis Almelo breed behandeld en sinds is geen nieuw licht in deze zaak gekomen. *Vrees* voor beroering in de Kerk bestaat wel degelijk, en die meent, dat het eene gemakkelijke taak is de Kerkorde te herzien in dien zin als de vorige spreker zeide, vergist zich deerlijk. Zij ontraadt de Synode sterk tot herziening over te gaan.

Eindelijk licht Zeeland zijn voorstel toe en zegt: Ons artikel is van geheel anderen aard dan dat van N.-Brabant. Wij willen hetzelfde als N. Holland, maar zouden in 't nieuwe Handboekje gaarne ook het visitatiereglement en andere reglementen opgenomen zien.

ART. 212.

Alle Docenten geven in deze rijke en belangrijke materie hunne wel doordachte hoogst belangrijke adviezen. De eerste Prae-adviseur wijst op de scheuring, die vroeger door het herzien der Kerorde veroorzaakt werd. Later is de onrust geheel weggenomen. Thans komt de zaak uit verschillende Provinciën Mer te sprake. Dreigde er weder oneenigheid en beroering om in de Kerk te komen, ik zou tot herziening der Kerorde niet durven adviseeren. Maar daar is nu geene reden tot vreeze. Het verst-reikende is zeker het voorstel van N.-Brabant. Dat eischt eigenlijk eene geheele nieuwe Kerkorde. Het is de taak van eene Vergadering als deze de hand aan het werk te slaan. Zij moet aan de gemeente duidelijk maken welke Kerkorde zij heeft en waarnaar zij zich heeft te gedragen. Durft de Synode het aan, zij benoeme dan eene Commissie, maar die Commissie heeft geen gemakkelijke taak. Zij moet eene Kerkorde samenstellen naar den eisch van onzen tijd, een grondwet als het ware, die niet elke bepaling bevat, maar alleen de groote grondbeginselen stipuleert. Dan waren wij een groeten stap vooruit. Maar, kan men vragen, moeten wij zooveel aan een Kerkorde hechten? Was het niet beter eene nieuwe uitgave van den Bijbel te leveren, ingericht naar de tegenwoordige taai en spelling? Waarom aangevangen met de Kerkorde? Het antwoord is: Eerst met het mindere beginnen en daarna tot het meerdere voortgaan, tot het uitgeven van een Bijbel in pas genoemden zin. Hij adviseert om eene Commissie te benoemen, die aan het werk trekt en aan de volgende Synode de resultaten van haar werk voorlegt.

De tweede Prae-adviseur adhaereert aan den eersten. Wat N.-Brabant verlangt ligt op de lijn van onze belijdenis. Door middel van kerkelijke bepalingen willen wij de gewetens der menschen niet binden. De voorrede van het Kerkelijk Handboekje maakt wel duidelijk, dat wij geen papieren paus hebben. De Kerkorde van Dordrecht is geen nieuwe Kerkorde, het is

die van Wezel. Wat hebben onze Vaderen gedaan? Telkens hebben zij de Kerkorde vermeerderd en verminderd. Was men zoo voortgegaan, wij zouden thans eene andere Kerkorde hebben. In 1837 herzagen wij de Kerkorde ook. Het was een onschuldig werk, ofschoon er veel ellende uit werd geboren. Wat kan ons verhinderen thans de hand aan het werk te slaan? Wij moeten toch eene Kerkorde hebben, die aan onze tegenwoordige behoefte voldoet. Zal er onrust, beroering door ontstaan? Dan zou ik het voorstel van N.-Brabant ontraden en doen gelijk in Engeland, waar men geene enkele bepaling afschaft, maar er telkens nieuwe aan toevoegt.

Nu geeft de Voorzitter aan den derden Prae-adviseur het woord, die zooals hij zegt, kort kan zijn. Het *recht* tot herziening der Kerkorde heeft de Synode ongetwijfeld. Was er in 1621, drie jaren na Dordt, weer Synode geweest, men had zeker Dordt hier en daar gewijzigd b. v. art. 53. In 1837 heeft men zich niet vergist in het *recht* tot herziening, maar ten vorigen jare was besloten: wij houden ons aan de Kerkorde. De herziening was een daad van onvoorzichtigheid. Thans heeft men het gevaar van toen niet te vreezen. Maar de groote vraag is: hoe ver moeten wij gaan? Niet zoover als het voorstel van N.-Brabant gaan wil. 't Is thans de gewenschte tijd niet om met het samenstellen van eene nieuwe Kerkorde te beginnen. Het veranderen van de Kerkorde staat in veler schatting gelijk met het veranderen der Belijdenis. Wat wij thans doen moeten is het onderzoek der Kerkelijke bepalingen te vergemakkelijken. Spreker verklaart een werkje onder handen te hebben, dat eene nieuwe uitgave der Dordsche Kerkorde zal bevatten, terwijl bij elk artikel gevoegd zullen worden de bepalingen, die later gemaakt zijn, en achteraan de bepalingen, die niet behooren tot een of ander artikel, alle in behoorlijke orde. Hij ontraadt de Synode het radikale voorstel van N.-Brabant aan te nemen.

De vierde Prae-adviseur krijgt het woord. Hij verklaart niet te durven adviseeren tot herziening der Kerkorde met latere bepalingen tot een bundel van Kerkrecht. De tijdsomstandigheden ontraden het. Moeten wij dan niets doen? Van de vijf kerkelijke geschillen waren er tot hiertoe *vier*, die voortvloeiden uit gebrek aan helderheid, uit onbekendheid met onze beginselen en bepalingen. Geene herziening der D. Kerkorde, maar een uitgave van een bundeltje kracht van wet hebbende bepalingen moeten wij hebben en dat rubriekmatig op deze wijze:

1. De Dordsche Kerkorde (artikelen, die nog van kracht zijn.)
2. Daaronder de nieuwe bepalingen met andere letter.
3. De aanleiding, die tot het maken van nieuwe bepalingen heeft geleid — omdat misverstand, zooals nog gisteren bleek, licht uit onbekendheid met de aanleiding tot het maken van eene bepaling ontstaat — met nog kleinere letter.

Doen wij dat, dan gaan wij vooruit en wij stooten niemand.

De vijfde Prae-adviseur wil niet over de verschillende voorstellen spreken, maar alleen over het verst-reikende, dat van N.-Brabant, dat als 't ware eene nieuwe Kerkorde verlangt. Eigenaardig is het, dat in 1837 N.-Brabant ook het initiatief nam tot herziening der Kerkorde. Thans weer. De historie heeft geleerd, dat het maken van een nieuwe Kerkorde geen gemakkelijk werk is. Men komt met beginselen in aanraking. In 1837 zijn eerst zes artikelen gemaakt over de Kerk, en toen nog zes, die de beginselen der Kerkorde betroffen. Men kon het over de principia niet eens worden. Men zij voorzichtig. Allerlei vraagstukken komen bij het maken van een Kerkorde in aanmerking b. v. de verhouding tusschen Staat en Kerk, doopleden enz. De principia moeten belichaamd worden in verschillende bepalingen en er is verschil in zienswijze over de principia. En hebben wij wel studie genoeg gemaakt van het Kerkrecht? Mijn collega zelf zal gaarne erkennen: het werkje dat ik onder handen heb, is geene Kerkorde uit de principia. Laat ons afwachten, totdat wij het handboekje, dat in de maak is, hebben. Er zijn nog heel wat dingen, die ons nog niet volkomen helder zijn. Licht zal er verschil in eigen boezem ontstaan, 't Is waar wij zijn soms wel eens in de war, maar dat is zoo *erg* niet. De behoefte aan een nieuwe Kerkorde is nog niet gebleken. De Synode trede niet in het verzoek van N.-Brabant, maar vervulde den wensch van N.-Holland, eene herziene en vermeerderde uitgave der Algemeene Bepalingen onzer Kerk.

De zesde Prae-adviseur deelt niet de vrees der beide laatste sprekers. Een Kerk moet den moed hebben om waar te zijn. Herziening in den zin van afwijking van Dordt bedoelt niemand. Maar wij handelen niet ernstig met de Kerkorde. Volgens haar moet het Avondmaal om de twee maanden gevierd worden. Ook is het samenstel onzer Kerkvergaderingen niet Dordsch. Deze Synode is zelfs geene Synode naar de uitspraak der Kerkorde. Zij bevat afgevaardigden uit vijf Provinciën, die te klein zijn. Dordt had groote, wij kleine Classes. Toch biedt het treden in 't verzoek van N.-Brabant overwegend bezwaar. Wat die Provincie vraagt is een verbazend, een reuzenwerk. Er mocht dan wel eene aparte Synode voor samenkomen. Onrust is tot nog toe niet geopenbaard; het is zelfs al te rustig. Zullen wij dan niets doen? Ja wij moeten weten, waar wij aan toe zijn. Wij moeten eene Kerkorde geven. Om een begin daarvan te krijgen, hebben wij tot voorlichting van de Kerkeraden enz. eene uitgave van de Dordsche Kerkorde noodig, waarin de onderscheidene artikelen zijn aangewezen naar de beteekenis, die zij nog hebben voor de Kerk in dezen tijd. Wat N.-Holland verlangt dient in elk geval opgevolgd te worden. In de uitgave, die het verlangt, kunnen opgenomen worden de Reglementen van Zending, Weduwenkas, Kerkvisitatie, Kerkelijke goederen enz. Die reglementen behooren bij elkaar in een bundeltje.

ART. 213.

Nu worden de discussies geopend. Enkele sprekers herinneren nog aan de jammeren, die in 1837 uit de herziening der Kerkorde zijn ontstaan en raden tot voorzichtigheid. Het maken van een Kerkorde, die alle bepalingen bevat, is onmogelijk. Wij kunnen met de D. Kerkorde nog wel regeeren. De meeste sprekers, van welke sommigen zich bij den eenen, sommigen bij den anderen Prae-adviseur aansluiten, willen niet wat N.-Brabant, wel wat N.-Holland en wat Zeeland verlangt. — De Voorzitter stelt een voorstel aan de orde, dat, hoopt hij, de discussies verkorten zal.

Het is in den geest van N.-Holland en Zeeland. Completeering der Algemeene Bepalingen met opneming der verschillende Reglementen, dit blijkt duidelijk, verlangen bijna allen. Met genoegen is tevens vernomen, dat een der Docenten de bewerking van eene nieuwe uitgave der D. Kerkorde met de Algemeene Bepalingen onder handen heeft met dien verstande, dat die artikelen — zie ons grondreglement — welke door omstandigheden des tijds niet in toepassing gebracht kunnen worden, met eene andere letter worden gedrukt.

Het volgende voorstel wordt nu gelezen en aan de bespreking overgegeven:

De Synode oordeelt het om vele redenen thans niet wenschelijk te treden in het voorstel van N.-Brabant en Friesland,

maar

draagt aan de Synodale Commissie op de Algemeene Bepalingen aan te vullen met de besluiten, tot dusver genomen, en met de verschillende reglementen.

Voorts acht zij niet ondienstig de uitgave van de in gebruik zijnde artikelen der D. Kerkorde met dien verstande, dat de artikelen, die door den tijd in onbruik geraakt zijn, met andere letter aangewezen worden.

Op het laatste gedeelte van dit voorstel wordt een amendement ingediend. Het wil lezen: ..... artikelen der D. Kerkorde, die vanwege de veranderde tijdsomstandigheden niet kunnen toegepast worden of uit kracht Van ons standpunt als Vrije Kerk zijn vervallen of in onbruik geraakt.

Dit amendement wordt met 27 tegen 11 stemmen verworpen.

Nu wordt het voorstel in stemming gebracht. Eerst alinea 1 en 2. *Aangenomen met 35 tegen 2 stemmen.* Daarna alinea 3. *Aangenomen met 31 tegen 7 stemmen.*

N.-Brabant en Friesland hadden inmiddels hunne voorstellen ingetrokken. Het voorstel der Classis Sneek is in alinea 1 van het voorstel begrepen.

ART. 214

Een der Prae-adviseurs brengt de vraag in het midden, of het artikel in de Algemeene Bepalingen Titel 111 2, blijven moet, hetwelk vordert, dat de Kerkorde door leeraren en ouderlingen onderteekend worde. Zijneerw. stelt voor dit artikel te schrappen en het niet in de nieuwe editie, door de Synodale Commissie uit te geven, op te nemen. Als motief voor dit voorstel voert hij aan, dat dit artikel nooit nageleefd is en niet nageleefd kan worden, daar het in de Gereformeerde Kerk nooit geëischt is de Kerkorde te onderteekenen.

Het voor en tegen van dit voorstel wordt overwogen.

In stemming gebracht wordt het *met 24 tegen 14 stemmen verworpen*.

ART. 215.

De Vergadering gaat nu in comité. De Notulen der beide comité-vergaderingen worden gelezen en vastgesteld.

ART. 216.

Het comité is weder opgeheven.

ART. 217.

De Synode komt in openbare vergadering terug op F b der Agenda: (Zie art. 92.)

Wat is de oorzaak, dat geene volledige uitvoering is gegeven aan art 203 der Synode 1882?

Uit de toelichting bleek, dat N.-Holland het oog heeft op alinea 2, aldus luidende: Tevens verlangt de Synode, dat hij daarvoor (voor het wachtgeld) zijne krachten wijde aan het Weekblad de *Bazuin*. Het vraagt nu: wat is de reden, dat ZEW. dat niet doet?

De Vergadering besloot eene Commissie van drie leden te benoemen om met den oud-Docent te spreken.

Thans gaat de Synode tot de benoeming van die Commissie over. Verkozen worden de BB. J. VAN ANDEL, J. V. D. LINDEN en H. BEUKER. Secundi zijn: W. H. GISPEN, A. LITTOOIJ en J. F. BULENS.

ART. 218.

Aan E. KROPVELD, die nu *tien* jaren als Secretaris-Penningmeester der Commissie de Zending onder Israël met ijver en toewijding gediend heeft, is eene gratificatie van *f* 100.00 toegekend, voor welk blijk van erkentelijkheid Zijneerw. gevoelingen dank heeft betuigd.

ART. 219.

De Curatoren der Theol. School hebben besloten met het oog op de vermeerdering der gezinnen van HEL Docenten te bepalen, dat voortaan, te beginnen met het vierde kind en zoo vervolgens, voor elk kind een tegemoetkoming van vijftig gulden jaarlijks zal worden toegestaan, tot tijd en wijle dat kind den twintigjarigen leeftijd zal hebben.

Deze maatregel zal ook van toepassing zijn op het huisgezin van den Heer MULDER.

Voor dit besluit vraagt het Curatorium de approbatie der Synode.

Met acclamatie wordt die approbatie gegeven.

ART. 220.

Het is reeds negen uur geworden. Ds. B. DE JONG sluit deze zitting met dankgebed.

EENENTWINTIGSTE ZITTING.

Woensdag 2 September, voorm, 9—1 uur,

ART. 221.

Oud. J. v. D. BIJL laat zingen Ps. 95:1,
Komt, laat ons samen Isrels Heer enz.
en gaat de Vergadering voor in gebed.

ART. 222.

Aan de BB. NOORDTJII en NEDERHOED richt de Voorzitter het verzoek of zij de rekening dezer Synode in orde willen brengen. Beide BB. verklaren zich daartoe ten volle bereid.

ART. 223.

De Notulen van Vrijdagnamiddag en van de beide zittingen van gisteren worden vastgesteld.

ART. 224

Ds. H. BEUKER leest voor het Rapport der Commissie in zake Pastor H. RÖTHER en de Freie Evangelische Kirche Deutschlands, (vergel, art. 98) sluitende met het volgende advies:

1°. De Vergadering vernomen hebbende den benarden toestand van de „Freie Evangelische Kirche Deutschlands”, waarin ze door de zeer willekeurige handeling en door de *veranderde gedragslijn* van haren stichter gekomen is, geve aan

den kerkeraad van Görlitz den raad om van heel deze historie en van den daaruit voortvloeienden nood mededeeling te doen aan de Commissie voor de Jodenzending der Vrije Kerk in Schotland, met de vraag: wat een kind moet aanvangen, dat voor korten tijd het licht aanschouwde, en zich nu hulpeloos alleen ziet gelaten.-

- 2°. Dat de Vergadering de gemeenten onzer Kerk dringend verzoeke deze jonge zuster ter hulpe te komen.
- 3°. De Vergadering spreke uit, dat het haar wenschelijk voorkomt, dat de Vrije Kerk in Silezië en Bohemen met de Oud-Gereformeerde Kerk in de Graafschap Bentheim en in Oost-Friesland in nadere betrekking komen.

ART. 225.

Naar aanleiding van dit Rapport worden eenige vragen gedaan, nadat Ds. BEUKER een kleine statistiek van RÖTHERS gemeente gegeven heeft.

Vr. Waarom wilde Pastor RÖTHER zijne mededeelingen niet in eene publieke Vergadering doen?

Antw. Omdat veel den heer E. geldt, dien hij persoonlijk de grootste achting toedraagt, maar van wien hij toch een en ander zeggen moest, dat hij niet gaarne ter publieke kennis zag komen. Wat hij van E. zeide was echter waar.

Vr. Laat de Schotsche Kerk de gemeente van RÖTHER los?

Antw. De Schotsche Kerk heeft met die gemeente als zoodanig nooit iets te maken gehad.

Vr. Heeft de gemeente van RÖTHER ook een Belijdenis?

Antw. Ja, den Westminster'schen Catechismus.

Vr. Is het hoor en wederhoor genoeg tot zijn recht gekomen?

Antw. Van wederhooren is natuurlijk geen sprake. Wij hoorden alleen Pastor RÖTHER, niet den heer E. Wij gaan uit van de onderstelling, dat de mededeelingen van R. juist zijn.

Vr. Maar begint men dan niet te vroeg met collecten?

Antw. Het lijdt geen twijfel of RÖTHERS rapport is juist. De gemeente kan geholpen worden en zij moet het, zal ze niet te gronde gaan. Hieraan voegt een andere spreker toe: wij moeten die gemeente op staanden voet helpen. Tegen haar hebben wij geen grief. De moeite met E. kan geen beletsel zijn.

Vr. Moeten wij ook rekening houden met andere Zusterkerken, met de O. Geref. Kerk in Pruisen en de Belgische Zendingkerk?

Antw. Wij moeten het eene doen en het andere niet nalaten. Als om de twee jaren eene collecte voor de gemeente van RÖTHER gehouden werd, gelijk dit ten aanzien van de O. Geref. Kerk bepaald is, zou zij gebaat zijn.

Vr. Hoe zit eigenlijk de zaak? Wat is er tusschen E. en E.?
Ds. BEUKER releveert het een en ander uit het Rapport der Notulen in comité.

Vr. Zijn RÖTHER en BALZAR ook gescheiden?

Antw. R. staat op dat oogenblik met zijne gemeente geheel op zich zelf.

Vr. Worden er ook pogingen aangewend tot vereeniging dier beide gemeenten?

Antw. Ik zou het wel denken.

ART. 226.

Aangaande de aangelegenheid van Pastor RÖTHER en die Freie Evangelische Kirche Deutschlands besluit de Synode, dat zij zich, wat punt 1 en 3 betreft, vereenigt met het advies der Commissie in art. 224 genoemd; het verzoek in punt 2 bedoeld stelt ze echter in handen der Synodale Commissie, welke zal zien of er, en zoo ja, welk een antwoord er uit Schotland komt, om dan naar bevind van zaken te handelen.

ART. 227.

De Belgische Zendingskerk, zegt de Voorzitter, vraagt van ons *mannen en geld*. Wat moeten wij doen? Onze predikanten zijn beroepbaar, maar geld?

Laten de Broeders uit België overkomen en hun toestand hier bekendmaken, zegt de een. Dan moeten wij hun openhartig zeggen: zooals gij dat vroeger deedt: nu eens bij de Hervormden dan bij ons bevalt het in onze gemeenten niet, zegt een ander. De Synode bevele den grooten finantiëelen nood onzer Zusterkerk aan onze gemeenten aan, en de S. Commissie doe dit door middel van de *Baznin*, zegt een derde.

Dit laatste wordt aangenomen.

ART. 228.

In behandeling komt nu E e g der Agenda:

- e. *De Synode oordeele of kerkelijke personen nl. Predikanten of Docenten wel leden mogen zijn van den gemeenteraad, Staten Provinciaal en Generaal.* (Overijsel.)
- g. *De Synode, lettende op Titel XXV, 2 der Algemeene Bepalingen onzer Kerk, spreke een votum van afkeuring uit over Docenten en leeraren onzer Kerk, die zich candidaten laten stellen voor de Tweede Kamer, Provinciale Staten of gemeenteraden.* (N.-Brabant.)

Overijsel en N.-Brabant lichten hunne respectieve voorstellen toe. Overijsel zegt: Een Classis bracht dit voorstel op onze Provincie en de Provincie nam het over om het ter Synodale tafel te brengen. Wij hebben bezwaar vooral met het oog op art. 91 der grondwet, dat het lidmaatschap onvereenigbaar verklaart met de bedienaren van den godsdienst. Wij vragen: Is het candidaatstellen van een predikant niet in strijd met dat

artikel? Bovendien, wordt hij gekozen en neemt hij zijne be-noeming aan, hij doet dan afstand van zijne roeping, en gaat van het kerkelijk op het politiek gebied over. Mag dat? Staat de godsdienst niet boven de politiek? Wat de Docenten betreft, dit slaat vooral op den gemeenteraad. Er is toch veel werk voor te doen, — loopt het dan niet op schade uit voor de Theol. School? En wordt het aan één Docent toegestaan, dan kan het ook aan de anderen niet geweigerd worden, maar indien nu eens meerderen lid werden van den gemeenteraad? En behouden ook zij het radikaal niet, al hebben zij gene plaatselijke gemeente? De Synode moge oordeelen.

N.-Brabant zegt: Wij kunnen nu kort zijn. Al die overwegingen hebben ook ons geleid. Wij hebben ons aangehaakt aan de Algemeene Bepalingen Titel XXV, 2. Daar wordt het aan ieders geweten overgelaten. De Synode stelde het dubieus. Dat mag met. De grondwet sluit bedienaren van den godsdienst uit. Waarom mogen zij geen leden zijn? Om invloed uit te oefenen? Neen. Zij moeten of het een of het ander aanvaarden. En past het voor onze leeraren, den eenen dag een degen op zij, den anderen een toga om te hebben? De Synode spreke een votum van afkeuring uit. Wij werken, merkt een ander afgevaardigde van N.-Brabant op, om de banden tusschen Kerk en Staat los *te* maken, en onze predikanten zullen die twee telkens vereenigen, dat gaat niet.

ART. 229.

Prae-advies wordt ingewonnen. De eerste Prae-adviseur is het met Overijsel en N.-Brabant eens. Hij kan het noch met de eerlijkheid noch met de grondwet rijmen, dat genoemde kerkelijke personen leden worden van die staatkundige lichamen. De liberalen durven hun ambt opgeven; wij rekenen met onzen godsdienst anders. Rome beweert twee sleutels te hebben; SCHAEPMAN kan dus wel kamerlid worden. Ons standpunt verbiedt het. Met het oog op de omstandigheden kan hij het lid zijn ook niet wettigen. Daniël was aan het hof, maar wij hebben thans andere tijden. Spreker zou in onzen tijd alleen naar de Tweede Kamer of naar den gemeenteraad kunnen gaan, als de Synode het hem opleide. Onze nazaten zullen zeggen als zij lezen: een Zendingsdirector in de Tweede Kamer en een Docent in den gemeenteraad, wat waren die broeders in de war! Wij hebben *al* onze krachten noodig voor den Evangeliedienst en kunnen geen twee bedieningen van geheel ongelijken aard vervullen. Calvijn wilde zich ook niet in den dienst van den Staat begeven. Spreker herinnert eindelijk aan het schriftwoord: Zeg aan Archippus: zie op de bediening, dat gij die vervult; — doet men dit in den gemeenteraad en in de Tweede Kamer? Hij komt tot de slotsom: onze leeraars en Docenten doen

kwaad, zijn oneerlijk, handelen in strijd met Gods Woord, als zij leden worden van gemeenteraad of Tweede Kamer.

De *tweede Prae-adviseur* begint met te herinneren, dat wij dit punt vroeger ook al op onze Synoden besproken hebben. Het resultaat was: ieder moet weten wat hij doet. Art. 14 der D. K. vooronderstelt, dat het onderlaten van den dienst voor een tijd toch gebeuren kan, maar niet zonder advies van den kerkeraad. Dr. KUYPER stond het eerst voor het feit. Spreker ried hem aan het lidmaatschap der Tweede Kamer aan te nemen. Bij gelegenheid van DONKERS benoeming hebben wij gezegd: aannemen, except VAN VELZEN en KING. Omstandigheden kunnen het raadzaam maken. Is dat nu nuttigheidsbeginsel of iets van dien aard? Zoo noemen wij het, maar in christelijken zin. Principeel is spreker het met zijn collega, die voor hem het woord voerde, eens; zij *blijven* leeraren. Maar in onzen tegenwoordigen tijd kan een leeraar of Docent zich geroepen gevoelen het lidmaatschap van een staatkundig lichaam te aanvaarden. In de grondwet is een leemte. Als men maar geen gemeente of parochie heeft mag men kamerlid worden met behoud van het radikaal. Staat het vrij een lidmaatschap aan te nemen, dat is de vraag? Ieder raadplege met zijn geweten wat hij voor God doen moet. Wat deed GROEN in 1857? Hij ging om zekere zaken voor zeker doel naar de Kamer. Dat kan een predikant ook doen, b. v. om de finantiëele banden los te maken van de Kerk aan den Staat.

De *derde Prae-adviseur* krijgt het woord. Hij stond verwonderd over N.-Brabant, dat blijkens de toelichting de vereeniging van staatkunde en godsdienst voor de leeraren niet wil toelaten. Had N.-Brabant zich willen gelijk blijven, het had het ook tot de ouderlingen en diakenen moeten uitbreiden. Wat de *zaak* betreft, het Grondwetsartikel *kan* uitgelegd worden, zooals de eerste Prae-adviseur het deed. Doch later is het door de Kamer verklaard, en dan zijn de Docenten en ook de Zendingdirector vrij. Wat de *kracht* aangaat, welk evangeliedienaar houdt zich zoo geheel aan zijn ambt? Ieder heeft er iets bij: boerderij, fabriek, oesterteelt, werken voor de pers enz. Lijdt het werk er niet onder, geen kerkeraad mag dan zeggen: gij moogt niet. Aan de gewetens der individuen moet het al of niet kunnen worden overgelaten. De Kerk mag hare Docenten niet binden. Mag een leeraar, die een gemeente heeft, zich candidaat stellen? Hij mag niet zelfstandig beslissen, maar moet eerst volgens art. 12 D. K. zijn Classis vragen. Docenten en Zendingdirector, die geene gemeente hebben, hebben daar niets m^ee nodig.

De *vierde Prae-adviseur*, het woord gekregen hebbende zegt: laat ons drie kwesties goed onderscheiden.

Vooreerst de kwestie, welke houding heeft de christen aan te nemen in den revolutionairen Staat? Dat is, zegt de Kerk,

aan ieders geweten overgelaten en thans niet aan de orde.

Ten tweede de accidenteele kwestie: Hoe staat het met een Docent en Zendingsdirector, die in den dienst der Kerk zijn? Schieten zij te kort in hun ambt, de Kerk moet toezien. Wat den Zendingsdirector aangaat, moet de Zendingscommissie, wat de Docenten betreft, het Curatorium beslissen.

Ten derde de principiële kwestie: Mag een dominé lid der Tweede Kamer zijn? De grondwet sluit hem uit. Wat verstaat men door bedienaren van den godsdienst? Iemand, die zitting neemt, zegt ipso facto: ik ben geen bedienaar van den godsdienst meer. Moe moeten wij het artikel in de grondwet opvatten? Iemand, die in werkelijken dienst is? Het volgende artikel bewijst, dat de wetgever het oog gehad heeft op het *radikaal*. Thans vat men het anders op. Van een verklaring door de IIe Kamer weet spreker niets af. De practijk der dienstvaardigheid verklaart. De liberalen beschouwen het ambt van evangeliedienaar als eene betrekking, maar een leeraar, die zitting neemt in de Tweede Kamer zegt ipso facto: ik ben geen bedienaar van den godsdienst meer. Hij kan een goed christen zijn, maar hij mag niet doopen, avondmaal bedienen, bevestigen enz.

Nu komt *de vijfde* Prae-adviseur aan het woord. De accidenteele kwestie laat hij rusten. Op de principiële: Is het eerlijk dat een bedienaar van den godsdienst zitting neemt in den gemeenteraad? enz. gaat bij in en wel in verband met de grondwettige bepaling. De Schrift zegt: „Alle ziele zij aan de machten, over haar gesteld, onderworpen, want daar is geen macht dan van God." Het woord *macht* beteekent hier gezag, wetgeving. Onderwerping aan de macht geldt ook voor de beteekenis door den grondwetgever aan het artikel toegekend. Er is gesproken van onvereinigbaar. Welke beteekenis heeft dat? De vorige spreker zeide: eerst later is men tot een andere zienswijze gekomen. Dat is niet waar. Tijdens de discussie over de wet is gezegd, dat men zich houden zou aan de Memorie van Toelichting. Hieraan heeft men zich te onderwerpen. De wetgever moet zelf verklaren wat de uitdrukking bedoelt. Hij wil niet dat iemand tegelijk aan het hoofd eener gemeente en lid der Tweede Kamer zal zijn. Dat is de *intentie* van den grondwetgever. Een concreet geval drong tot verklaring. Een Indisch predikant werd verkozen tot lid der Tweede Kamer. Een koninklijk besluit sprak uit: het grondwetsartikel is niet van toepassing op een emeritus-predikant. Waarom niet? Omdat hij geen gemeente meer heeft. Dit is later ook telkens zoo uitgevoerd. Doch al ware er afwijking, dan nog gaat de beschouwing van oneerlijkheid niet door. Eene grondwet moet naar de natie omgebogen worden, niet omgekeerd. Wat zegt de grondwet van het armbestuur? Het is een voorwerp van aanhoudende zorg der Regeering". Toch heeft de gewone wetgever de organieke wet veranderd. Dat is eene ombuiging der grondwet. De

gewone wetgever is de bevoegde *macht*, door God gesteld, om over de gevallen te oordeelen. Toen ik verkozen werd als lid van den gemeenteraad, heb ik gezegd: ik ben Docent, en toch heeft de raad mij toegelaten. Heb ik nu iets verzwegen? Niet de Synode, maar de raad had hier te oordeelen. Dat was de daarvoor gestelde macht. De Synode zou een verkeerden zet doen, als zij besloot op grond van het grondwetsartikel. Separatisme kennen wij hier niet. Staat en Kerk zijn geene tegenstellingen. Het staatkundig gebied is niet uit den duivel. Het leven van zijne staatkundige en godsdienstige zijde staat onder 't koningschap van Christus. Staat en Kerk zijn twee machten die naast, niet tegenover elkander staan. Dit is het leidend beginsel, dat spreker aanneemt. Hij is in den gemeenteraad even goed in den dienst van den Heere Jezus, als op den kathedr. De benoeming heeft hij conditioneel aanvaard in onderwerping aan het Curatorium. Hij adviseert om bij de bepaling der Dordsche Kerkorde te blijven. De Synode moet alleen uitspreken, de respectieve machten moeten beslissen. Wat deden de Dordsche vaders? Zij lieten het oordeel over aan de gestelde machten. Alle Kerken hebben zich van een generaal besluit onthouden. Dat doe ook onze Kerk, zij oordeele over de voor komende gevallen.

Het woord wordt gegeven aan den *Zendingsdirector*. Hij heeft na het woord van den vorigen spreker niet veel te zeggen. Wat die spreker zeide is historisch. Het vaak genoemd grondwetsartikel is nader toegelicht door de koninklijke besluiten en de Tweede Kamer. Zelfs SCHAEPMAN is toegelaten met slechts één stem tegen. Wat de zaak betreft, is de Synode de onfeilbare uitlegster der grondwet? In de nieuwe grondwet is het geheele artikel weggelaten, dat doelt op emeriti-predikanten of geestelijken. Maar afgedacht van dat artikel sta de vraag: mag een predikant lid zijn van de Tweede Kamer enz. ? Antwoordt de Kerk ontkennend, dan plaatst zij zich op het standpunt der Wederdoopers en Darbysten. Kalvijn is genoemd. Niemand heeft zich meer met de politiek bemoeid dan hij. In Geneve was eene zuivere theocratie. Scheiding van Kerk en Staat is onze leus. Maar die scheiding kan toch nooit absoluut doorgevoerd worden. Dan wordt de Staat een onheilig gebied en moet men alles nalaten, zelfs de verkiezingen. De vraag wordt dus alleen: wil de predikant of Docent, die benoemd wordt, zich onderwerpen aan zijn naaste besturen? Met hen heeft hij te rekenen. Van oneerlijkheid mag geen sprake zijn. Spreker behoefde, toen hij verkozen was tot kamerlid, niet eenmaal te zeggen, wat hij was. Uitgesloten zijn de predikanten, die een eigen gemeente hebben van openbare betrekkingen, die tot den Staat behooren. Spreker verklaarde: ik ben Zendingsdirector van de Buitenl. Zending der Christelijke Gereform. Kerk.

Was hij dat niet? De Zendingscommissie liet het aan hemzelf over, of hij de benoeming wilde aanvaarden. Wat doen de christenen in andere landen? STÖCKER b. v. is na zijn lidmaatschap van den raad zelfs predikant te Berlijn gebleven.

Be laatste Prae-adviseur verlangt en krijgt het woord. Nu punt 1 en 2 uit het debat gelicht zijn, zegt hij, verliest het veel van zijne belangrijkheid. Met het grondwetsartikel hebben wij eigenlijk niets te maken. Wij behoeven niet vaderlijk te zorgen, dat de grondwet goed uitgevoerd worde. Maar de vraag is: maakt het belang der Kerk en de aard van het ambt het geraden zitting te nemen in den gemeenteraad of in de Staten-Generaal en Provinciaal. Z. i. is er nog al onderscheid tusschen gemeenteraad en Provinciale en Generale Staten. De eerste bemoeit zich met allerlei kleine bezigheden. Een magistraat en volksvertegenwoordiger zijn ook niet gelijk te stellen. De kwestie verandert, als een gemeenteraadslid ambtenaar wordt van den Burgerlijken stand. Dat een evangeliedienaar volksvertegenwoordiger wordt, is niet ongeoorloofd. Spreker kan zich best voorstellen, dat een evangeliedienaar den wensch bij zich voelt opkomen: kon ik in de Tweede Kamer eens getuigen in naam der Kerk. En nu de kwestie om den Christus gaat, wie kan beter de geestelijke zijde in het licht stellen dan een dienaar des Evangelies? Het kamerlid doet dan mondeling wat deze Synode schriftelijk doet. Maar de Kerk mag eischen van hare dienaren: gij moogt geen enkel deel van uw dienst staken, gij zijt en blijft evangeliedienaren, ook al zijt gij in de Tweede Kamer. Prediking en sacramentsbediening behoort tot uw ambt. Als spreker voor de Tweede Kamer verkozen werd, zou hij ronduit zeggen: ik blijf predikant. Dat zou eerst heel wat sensatie maken, maar men zou toch toegeven. Spreker eindigt met te zeggen: principieel bezwaar voor den evangeliedienaar om in de Tweede Kamer zitting te nemen heb ik niet, wel om lid te zijn van den gemeenteraad en van de Provinciale Staten.

ART. 230.

Na deze belangrijke prae-adviezen wordt het punt aan de discussie overgegeven. De eerste spreker wil slechts een wenk aan de Vergadering geven. Zij blijve bij het bepaalde in 1866, en late het aan ieders geweten over in hoever hij deel neemt aan staatkundige betrekkingen. Op de vraag, of wij dan den weg niet openlaten voor willekeur, antwoordt hij: neen. Art. 12 der D. Kerkorde biedt waarborg in de bepaling: *tenzij om groote en gewichtige oorzaken*. De Synode late het oordeel aan de Classis over en beslisse niets. Mocht eene Classis eens verkeerd handelen, dan komt de Synode voor een concreet geval te staan. Totnogtoe is aan een beslissende uitspraak geene behoefte.

Een voorstel met die strekking leest hij en legt hij over.

Den tweede spreker begint met op de aanleiding van het Synode-artikel te wijzen. Die aanleiding ligt in de onderwijswet, in geheel iets anders dus, weshalve dit artikel uit het debat moet gelicht worden. Maar met art. 12 der D. K. hebben wij te rekenen. Wat is de bedoeling van het voorstel des vorigen sprekers. De verschillende besturen staan toch ook nog onder Classis enz. Beide Zendingscommissie en Curatorium hebben zich niet op het principiële, maar op het practische standpunt geplaatst. Bedoelt het voorstel, dat door hen uitspraak gedaan worde in beginsel? Dat komt niet duidelijk genoeg in 't voorstel uit. Spreker wijst verder op het woord van Paulus: „Blijft in hetgeen waartoe gij geroepen zijt." Er is geen hoogere bediening dan het leeraarsambt; kunnen, mogen wij het ooit voor mindere zaken opgeven? En wat den arbeid betreft, niemand kan met grond beweerden, als hij lid van een staatkundig lichaam is: mijn werk lijdt er niet onder. Op de practische zijde moeten wij drukken.

Een derde spreker heeft in het gehoorde prae-advies genoegen gehad. *Alle* Docenten moeten wij hooren, allen moeten hier zijn op de Synode, dacht hij. Spreker zag hier in den geest eene gedaante zweven, de gedaante van Wormser, die eens zeide, met het oog op formaliteiten bij den doop voor Kerk en burgerlijken stand: „ai mij, nu moet ik in tweeën gesneden worden. Kerk en Staat zijn in mijn persoon vereenigd." Het woord: scheiding van Kerk en Staat, durft spreker steeds minder uitspreken. De opmerking: de Synode doet aan schriftelijke politiek, is juist. Van gereformeerde zijde is het vereenigen van kamerlid met het ambt van evangeliedienaar niet ongeoorloofd. Te Geneve hielp de politie de kerkwetten uitvoeren. Paulus zou zeggen, als hij voor onze vraag stond: „Zet daarover, die in de gemeente het minst geacht zijn." In zijne dagen werkte het christendom als het zuurdeeg en dat is steeds het beginsel. Spreker wil niets beslissen in zake Zendingsdirector en Docenten en wat de leeraren betreft verwijzen naar art. 12 D. K.

Een vierde spreker sluit aan 't gesprokene zich aan. Hij vraagt: wie is bedienaar van den godsdienst? Niet de Zendingsdirector, al heeft hij het radicaal. *Zijn* werk eischt geheel den dienst zijner tegenwoordigheid. Zijn die beide vereenigbaar? Paulus was tentenmaker en evangeliedienaar te gelijk. Spreker acht het wenschelijk, dat onze mannen in de Tweede Kamer zitting nemen en zich laten hooren. Ook met het oog op de onderwijswet is terug trekken niet geraden. Wat Dr. KUYPER voor de beginselen deed moeten wij een zegen achten.

Nog acht sprekers voeren in deze zitting over deze materie het woord. Zij wijzen deels op de moeielijkheid om een dubbel werk te doen en het gevaar om in de politiek te veel op te gaan; deels op het ongeoorloofde voor een leeraar om zijn ambt

te verwisselen met een andere betrekking, ook al geeft een Classis vrijheid; deels op het gevaar dat onze beste mannen naar de Kamer gaan verhuizen; deels weder op het wensche-lijke, dat bekwame woordvoerders in de Tweede Kamer onze be-ginselen bepleiten en getuigen tegen veel kwaad en onrecht.

ART. 231.

De tijd voor deze zitting bestemd is verstreken, meer dan verstreken. Zonder te zingen brengt de Synode bij monde van Ds. MEERBURG den Heere dank voor den in deze zitting genoten zegen.

TWEEËNTWINTIGSTE ZITTING.

Woensdag 2 September nam. 4—8 uur.

ART. 232.

Ouderling G. BRINK laat zingen Gebed des Heeren Vs. 3,
Uw koninkrijk koom' toch, o Heer! enz.
en gaat de Vergadering voor in gebed.

ART. 233.

De discussies over het vereenigbare van leeraar of Docent en het lidmaatschap van gemeenteraad of Tweede Kamer worden voortgezet. Bij het reeds ingekomen voorstel worden vier nieuwe voorstellen aangeboden en de Voorzitter verzoekt om vooral met het oog daarop het woord te voeren. Wij kunnen niet aldoor met dit Agenda-punt ons bezig houden. Twee der voorstellen, en wel de radicaalste, zijn door twee onzer Praeadviseurs, drie door leden der Synode ingediend. Van deze drie wordt een niet ondersteund, en de beide andere tot één voorstel vereenigd.

Voorstel 1.

Na breede en grondige discussies besluit de Synode, dat met de aanvaarding van het lidmaatschap der Staten Generaal, der Provinciale Staten en van den gemeenteraad onder de tegenwoordige grondwet ipso facto het radicaal van de bediening des Woords vervallen is.

Voorstel 2.

Be Synode oordeelt, dat in den regel geen Docent noch leeraar lid van een gemeenteraad of andere politieke vergadering behoort

te 0tjn. Indien evenwel van dezen regel zal worden afgeweken, zal de Classis, bijgestaan door eene Commissie van de Provinciale vergadering hierover oordeden. Zie art 12 Dordsche Kerkeordening.

Voorstel 3.

De Synode na alles gehoord te hebben is van oordeel, dat met het oog op de artt. 12 en 14 der Dordsche Kerkorde het niet op haren weg ligt om een oordeel uit te spreken over kerkelijke personen nl. predikanten of Docenten, die lid zijn van den gemeenteraad, Staten- Provinciaal en -Generaal of zich daarvoor kandidaat laten stellen, en meent, dat dit met betrekking tot de predikanten aan de Classis en wat aangaat de Docenten en Zendingsdirectoren aan de Curatoren en aan de Zendingscommissie moet worden overgelaten.

Over deze voorstellen wordt nu nader gesproken. Ieder licht het zijne toe en beveelt het aan.

De eerste voorsteller zegt: ik doe mijn voorstel met huivering, maar alleen het heilig houden van het leeraarsambt tegenover de revolutionaire theoriën, dringt mij er toe. In onzen tijd wischt men alle scheidingslijnen uit tusschen het heilige en het onheilige. Volgens de meening van den Staat zitten in de Tweede Kamer geene bedienaren van den godsdienst, naar de meening der Kerk wel. Hiertegen nu komt juist de voorsteller op. Het heilige moet heilig worden gehouden.

De tweede voorsteller wil zoo ver niet gaan als de eerste. In den regel is 't niet geoorloofd, dat genoemde kerkelijke personen leden van politieke vergaderingen zijn, dit alleen moet, wil hij, de Synode uitspreken. Bij afwijking moet de Classis oordeelen.

De derde voorsteller wil niets naders door de Synode beslist hebben, maar blijven bij 't bestaande.

In de verdere gedachtenwisseling blijkt, dat het eerste voorstel weinig sympathie vindt, dat er meer stemmen voor het tweede opgaan en dat het derde de meeste kans heeft van aangenomen te worden.

In stemming gebracht wordt het eerste voorstel verworpen met 34 tegen 4 stemmen.

Het tweede voorstel heeft 14 stemmen voor, 24 stemmen tegen zich.

Het *derde voorstel* wordt met 23 tegen 15 stemmen *aangenomen*.

ART. 234

Een paar punten, den doop betreffende, wenscht de Voorzitter nu aan de orde te stellen. Het eerste punt komt onder D s op de Agenda voor:

De Synode adviseere, of de doop door den heer v. S. bediend, als wettig moet erkend worden. (Zeeland.)

Uit de toelichting, door Zeeland gegeven, blijkt, dat de heer v. S. geordend is door Ds. WEDEMEIJER, dat deze afgezet is door de Oude Geref. Kerk, en dat die afzetting nooit herroepen is. Ouders, die kinderen hadden, door v. S. gedoopt, gaven hunne begeerte te kennen om zich bij eene van onze gemeenten onder de Classis Bergen op Zoom aan te «luiten. Zoo kwam de vraag, of de doop hunner kinderen voor een wettigen doop kan gehouden worden. De Classis Bergen op Zoom legde die vraag voor aan de Provincie. De Provincie antwoordde: niet wettig. De Classis Walcheren had met dat antwoord geen vrede en achtte den doop om aangegeven reden wel wettig. De Provincie Zeeland bleef bij haar oordeel, maar besloot om het advies der Synode te vragen.

Een der Docenten prae-adviseert. Hij zegt, dat die zaak in 't breede te Zwolle besproken is, art. 35, en adviseert om den doop, door v. S. bediend, voor wettig te houden.

Aan de discussie nemen enkele broeders deel. De uitkomst is, dat sommigen de broeders van Zeeland eenvoudig willen verwijzen naar art. 35 Zwolle, anderen van oordeel zijn, dat er geen termen bestaan om den doop voor ongeldig te verklaren, nog anderen oordeelen, dat wij niets kunnen zeggen. Met het gehoorde is Zeeland tevreden en neemt zijn vraag terug.

ART. 235.

Het tweede punt is het laatste onder letter D.

De Synode spreke uit, dat alleen de leden der gemeente gerechtigd zijn de vragen van het Formulier des Doops te beantwoorden. (N.-Brabant.)

N.-Brabant, gelijk uit de toelichting blijkt, wil een positieve uitspraak, dat alleen de leden, die belijdenis deden, mogen antwoorden.

Een der Docenten, om prae-advies gevraagd, doet eenige vragen aan N.-Brabant, om tot helderheid te komen over het punt. Hij adviseert er tegen. Er zijn nog te veel in onze Kerk, die hiertegen bezwaren zouden hebben. Het is gevaarlijk op eens dien knoop door te hakken. — N.-Brabant zegt: wij kunnen de mondigheid der doopleden niet erkennen. Zij zijn even onmondig als het kind, dat gedoopt wordt. Hiertegen wordt opgemerkt: wij hebben geene uniformiteit en zoo lang er nog verschil is moeten wij met de kerkelijke verhoudingen rekenen. Laten wij het aan de verschillende kerkeraden overlaten. Een

ander broeder zegt: als wij 't voorstel van N.-Brabant aannemen, zouden wij enghartiger zijn dan onze Dordsehe Vaders blijkens art. 57 der D. K., terwijl uit Groningen en Friesland stemmen opgaan, die de aanneming van het voorstel sterk ont-raden. De eisch zou vernietigend werken. Gewezen wordt eindelijk op het oordeel van VOETIUS in zijn „Politica" die zegt, dat er anderen dan leden kunnen zijn bij den doop, zelfs het rechtzinnig zijn in de leer wordt niet geëischt voor familieleden. Een voorstel om bij het oude te blijven wordt met 31 tegen 7 stemmen *aangenomen*.

ART. 236.

Aan de orde wordt gesteld D t der Agenda:

De Synode spreke uit, dat het eene verloochening van ons kerkelijk bestaan en mitsdien strafbaar is, wanneer een lid onzer Kerk zijn of haar huwelijk in de Nederd. Herv. Kerk. ook al geschiedt het geheel overeenkomstig het huwelijks formulier, laat inzegenen. (Zeeland.)

Zeeland licht zijn voorstel toe. Het staat niet goed, zegt het, op de Agenda. *Ook al* moet worden *wanneer*. Een concreet geval gat aanleiding tot het brengen van dit punt op de Synode, 't Bezwaar zit hierin, dat tweemaal persoonlijk gevraagd wordt: belijdt gij voor God en deze zijne heilige gemeente enz. Trouwt nu een lid onzer gemeente in de N. H. Kerk en antwoordt het bevestigend, dan verloochent het ons kerkelijk bestaan. De Synode keure dit af en spreke het censurabele van zulke gedragingen uit.

Het prae-advies wijst er op, dat een onzer Synoden dit gedrag reeds afgekeurd heeft. Wij moeten echter onderscheid maken. Te veroordeelen is het als de bruidegom, niet te veroordeelen, ten minste niet te straffen, is het, als de bruid het doet, omdat zij het hoofd niet is.

Een ander Prae-adviseur zegt: onze geheele Synode veroordeelt het, maar mag er de kerkelijke tucht op toegepast worden? Voorondersteld, wij waren in Schotland, waar drie kerkelijke gemeenten in eenzelfde stad zijn, zouden wij dan censurereen? Hij adviseert geen algemeen besluit te nemen, maar het aan de kerkeraden over te laten. Een derde Prae-adviseur wil de jonge menschen van te voren ernstig waarschuwen, maar doen zij het toch niet censurereen. Vooral in onze dagen moeten zij op het gevaar van gemengde huwelijken opmerkzaam worden gemaakt. Een vierde Prae-adviseur wil van het onderscheid tusschen bruid en bruidegom in deze materie niets weten. Hierin is man noch vrouw. Ook de bruid heeft volle verantwoordelijkheid. Men zorge toch ons standpunt niet vlottend te maken. Toch wil ook hij niet censurereen. De Synode adviseere met het oog op Zeelands bezwaar aan de jonge leden vooraf te zeggen: als gij uw huwelijk in de Herv. Kerk laat

inzegenen, dan zijt gij ook geene leden meer. Een vijfde Prae-adviseur merkt op: In de praktijk is allicht de bruid het hoofd, daarom wil hij de onderscheiding van den eersten Prae-adviseur niet. Overigens wordt de genoemde vraag gedaan met het oog op het huwelijk, niet om den zin, die er in ligt. Men zegt er niet mede, dat de Herv. Kerk de heilige gemeente is. De formule heeft veel van hare beteekenis verloren, sinds het burgerlijk huwelijk verplichtend is. Een diaken wierp mij eens voor: bewijs mij, dat de huwelijksinzegening Bijbelsch is. Ik kon geen bepaalden tekst er voor aangeven, en hij weigerde zich te laten inzegenen. Drie a vier maanden na zijn huwelijk liet hij het toch doen. — In de discussie komt uit, dat het voorstel van Zeeland weinig of geen bijval vindt. Wel waarschuwen tegen de huwelijksinzegening in de Herv. Kerk, niet censureeren, is het algemeen oordeel der broeders. Getuigen tegen de gemengde huwelijken, die een ramp voor onze Kerk dreigen te worden, bevelen vele sprekers aan. Ten slotte wordt het voorstel Zeeland *verworpen*.

ART. 237.

D k komt nu ter tafel.

De Synode home terug op hetgeen zij heeft bepaald in 1879 te Dordrecht, in 1882 te Zwolle, omtrent het gebruik en misbruik van sterken drank, (Gelderland.)

Wij zijn er al weer, zegt Gelderland, met ons verzoek. En wij staan nu alleen, geen andere provincie heeft een voorstel op de Agenda. De drankzonde velt hare duizenden slachtoffers. Van de honderd krankzinnigen zijn het er vierenzeventig door het misbruik van sterken drank, van de honderd zelfmoorden vijfenzeventig. Drie onzer predikanten zijn sinds de vorige Synode het slachtoffer van die zonde. Gelderland komt tegen het gebruik op, omdat het tot misbruik leidt. Laat ons door woord en daad getuigen en ter wille van anderen het gebruik nalaten. En laat deze Synode uitspreken, dat kerkeradsleden geen drankverkoopers of branders mogen zijn, noch dat leden, die drank-slijters zijn, mogen worden aangenomen.

Hoe luidt het prae-advies? Met raadt aan om met dit punt den tijd niet verder zoek te brengen. Gelderland moest hier met zijn verzoek niet teruggekomen zijn om er de Vergadering opnieuw mede bezig te houden. Wil men er over schrijven en het volk bearbeiten, goed. Maar men houde er hier geene verdere discussie over.

Anders oordeelt een tweede Prae-adviseur. Die is blijde dat Gelderland het weer ter tafel brengt. Druppels water bollen steenen uit. — De Voorzitter vraagt: heeft de Synode behoefte op het bepaalde te Zwolle terug te komen? Een klein incident houdt een oogenblik het ontkennend antwoord tegen. Daarna wordt het gegeven en het voorstel Gelderland met 23 tegen 13 stemmen *verworpen*.

ART. 238.

Thans komt F d aan de orde, rakende het magnetisme.

De kerkeraad der Chr. Ger. gemeente te Rotterdam de droeve ervaring opgedaan hebbende, dat het magnetisme binnen de Kerk is doorgedrongen, verzoekt de Synode niet alleen haar afkeurend oordeel uit te spreken, maar maatregelen te nemen om deze in zijn oog ongeoorloofde zaak te helpen weren.

De Commissie van Rapport, deelt mede, dat ook de Classis Rotterdam ernstig verzoekt de vraag van Rotterdam te behandelen, hoewel de zaak door omstandigheden niet op de Provincie kon komen. De Classis vergaderde na de Provincie.

De Synode stuit hier, zegt de Voorzitter, op twee bezwaren. Vooreerst, dit punt is niet op de Provincie geweest. Het komt hier niet in den kerkelijken weg. Ten tweede, de Synode is geen Commissie van advies. Ds. ENTINGH dringt op behandeling aan. Een der Prae-adviseurs wil denzelfden weg op. De vraag wordt nu door den Voorzitter gedaan, of de zaak ontvankelijk is voor deze Synode.

Met 36 tegen één stem zegt de Vergadering: *niet* ontvankelijk.

ART. 239.

Nog één punt op de Agenda is ter behandeling over E b.

De Synode bespreke de vraag, of het niet wenschelijk en mogelijk zou zijn om van de verschillende Provinciale Kassen ter ondersteuning van onvermogene studenten één Kas te maken onder beheer eener door de verschillende Provinciale Synoden benoemde Commissie, of anders, dat de verschillende Kassen steeds hare aanvraag doen uit de geheele Kerk. (N.-Brabant.)

N.-Brabant licht toe en zegt: Is ééne algemeene Kas noodig, dan zeker voor deze zaak. En wat is er tegen te zeggen? Het is toch hetzelfde of een aspirant uit Drenthe, Zuid-Holland, Noord-Brabant komt. Het is door 't gansche land ééne Kerk. Wij krijgen de beste jonge lui als een oproeping geschiedt uit de gansche Kerk. Nu is de keuze beperkt. Dan konden wij te kust en te keur gaan. Een andere stem uit N. B. zegt: onze Provincie begrijpt zeer goed, dat de Synode niet ingrijpen kan op de zelfstandigheid der Provinciën; zij zal voldaan zijn, als de Synode de wenschelijkheid van eene algemeene oproeping uitspreekt.

Het prae-advies wijst er op, dat wat N.-Brabants verlangen inhoudt een zaak der Commissiën is. De Synode kan slechts het wenschelijke uitspreken. Maar moet zij dat wel doen? Spreker ontraadt het ten sterkste. Bij wegneming van het locale begint de ijver om voor de Kas te werken te verminderen. Het ligt in onzen aard, dat wij beminnen wat ons het naast bestaat. De ervaring leert, als drie gemeenten vereenigd worden,

dat de lust om te geven afneemt. Zoo zou het ook op dit gebied gaan. Ook is het verlangen van N.-Brabant niet raadzaam voor rechte kennis van aspiranten voor de Kas. Bovendien, gaat het niet goed? Is van verandering verbetering te wachten? Spreker ziet het niet in. — Ter aanbeveling van het voorstel wordt gezegd: het komt uit de zwakste Provincie, die geene jongelingen kan zenden. Bij het algemeen maken der Kas zou zij de mogelijkheid hiertoe verkrijgen. De Kerk is een, en exclusief zijn komt dus niet te pas. N.-Holland nam eens de proef om uit de geheele Kerk een tweetal op te roepen en 't voldeed goed. Alle twee zijn nu kandidaten.

Van andere zijde wordt aan N.-Brabant de raad gegeven om zich met Gelderland, Utrecht of een andere kleine Provincie te vereenigen. Dan behoeft het niet stil te zitten. N.-Brabant was vroeger vereenigd met Zeeland. Later rukte het zich los en doet nu niets. Laat het weder beginnen. De Synode staat er buiten.

N.-Brabant verklaart met het gehoorde tevreden te zijn.

ART. 240.

De Provincie Friesland heeft nog een voorstel, dat wel in den lastbrief, niet op de Agenda staat en verzoekt dat het behandeld worde. Het luidt:

De Synode verklare de beteekenis van de alinea „gesteund door de Provinciale Deputaten" in art. 34 der Synode Utrecht.

Friesland vraagt: staan de Provinciale Deputaten boven de Classis, zoodat zij recht van veto hebben, of staan zij gelijk met de Classis-leden. Wat beteekent het woord *gesteund*?

De Synode antwoordt: de Provinciale Deputaten worden als leden, die stemmen, aangemerkt. Zij staan gelijk met de leden der Classis. *Gesteund* beteekent *bijgestaan*.

ART. 241.

De Voorzitter vraagt: Is de rekening der Synodale Commissie al nagezien? Ja, antwoordt de Commissie voor het nazien der rekening, de rekening is nagezien en in orde bevonden. De vorige rekening sloot met een batig saldo van 0.97¹/₂. Deze met een nadeelig saldo van f 400.00.

ART. 242.

Zeeland heeft nog eene vraag over het stemrecht van gecensureerden. Vervalt dit stemrecht bij den eersten of bij den tweeden trap van censuur?

Er wordt door een lid der Synode geantwoord: de zaak staat in ons Grondreglement, in het gewijzigd artikel twee: „Stemgerechtigd zijn alle manslidmaten, die belijdenis gedaan hebben

en niet onder censuur staan." Die onder censuur staan hebben das geen stemrecht.

ART. 243.

De verkiezing van een lid der Synodale Commissie komt te sprake. Als regel geldt, dat een aftredend lid niet terstond herkiesbaar is. Maar Ds. J. NEDERHOED, die aftreedt, is als secundus voor Ds. J. H. DONNER opgetreden en de vraag wordt nu gedaan: Is Ds. NEDERHOED al of niet herkiesbaar? De Synode oordeelt dat Zijneerw. wel herkiesbaar is, omdat Ds. J. H. DONNER in hem is afgetreden.

De Vergadering gaat nu tot stemmen over. Gekozen wordt tot primus-lid Ds. J. NEDERHOED met 19 stemmen.

De Synodale Commissie bestaat nu uit de BB. W. H. GISPEN, Sec. D. K. WIELENGA, J. NEDERHOED, Sec. W. DOORN, Oud. Jhr. J. L. DE JONGE, Sec. Ds. A. BRUMMELKAMP Jr.

ART. 244.

Zonder te zingen wordt deze zitting met dankgebed gesloten door Oud. F. TE WINKEL.

DRIEËNTWINTIGSTE ZITTING.

Donderdag 3 September, voorm. 9-1 uur.

ART. 245.

De Voorzitter verzoekt ouderling Bos de Vergadering te openen met gebed. Hij voldoet hieraan, nadat gezongen is Ps. 119:53,

Uw Woord is mij een lamp voor mijnen voet, enz.

ART. 246

De Notulen der beide zittingen van Dinsdag 1 Sept. worden vastgesteld.

ART. 247.

Het Moderamen wordt belast met het nagaan en arresteren van de Notulen dezer Vergadering.

ART. 248.

Kan een prae-adviseerend lid der Synode ook een voorstel doen of doen aanteekenen? zoo wordt gevraagd. Het kan, luidt

het antwoord, mits zulk een voorstel door een lid der Vergadering gesteund wordt.

ART. 249.

De rekening der Synode-kosten wordt gegeven. Zij is als volgt:

Reiskosten voor de Docenten en den Zendingsdirector	f	156.20
Reiskosten Commissie v. d. Kerkel. goederen	„	19.60
Reiskosten van afgevaardigden naar de Belgische Zendingskerk en O. Ger. Kerk in Pruisen	„	42.85
Handelingen der Synode 1882	„	342.90
Onkosten Synodale Commissie	„	75.83
Onkosten dezer Synode volgens rekening der Com missie uit den kerkeraad Rotterdam	„	757.63
Restanten van reiskosten voor deputaten naar Schot- land enz., door den Penningmeester der Zending voorgesloten	„	109.98
Totaal	f	1504.99

Verdeeld over 10 Prov. Synoden bedraagt dit voor elke Provincie f 150.50.

M. NOORDTZIJ.
J. NEDERHOED.

ART. 250.

Een der afgevaardigden komt tegen de hooge som voor de uitgave der Handelingen op. Het moderamen der vorige Synode geeft eenige inlichtingen. Het heeft de Handelingen door den minst-eischende doen uitgeven. Alle gemeenten ontvingen nu een present-exemplaar. Er is gehandeld overeenkomstig het bepaalde te Zwolle (Art. 198).

ART. 251.

Aan den heer van GOLVERDINGE Jr. wordt verzocht als deskundige den Secretaris bij de uitgave der Synodale Handelingen van advies te dienen. Docent LINDEBOOM ontvangt hetzelfde verzoek. Beide laten zich in 't belang der zaak hiervoor vinden. De Secretaris heeft dus in overleg met die beide broeders te handelen.

ART. 252.

De Provincie Zeeland heeft haren afgevaardigden in last gegeven te vragen: Wat is de oorzaak van het steeds toenemen der kosten van de Synode? Er wordt ten bewijze, dat de Synoden telkens duurder worden, gewezen op die te Den Bosch, Utrecht, Dordrecht en Zwolle. Verschillende redenen worden

genoemd als: de Synode duurt langer, wij hebben meer prae-adviseurs, elke gemeente ontvangt nu een exemplaar der Handelingen gratis, vroeger werd nog wel eens een extra-gift gegeven ter plaatse waar de Synode samenkwam, de Provincie, die het voorrecht genoot de Synode te ontvangen, droeg totnutoe de kosten, die de voorbereiding der Synode eischte, wat dezen keer niet het geval is enz.

ART. 253.

De Commissie, op de vorige Synode benoemd (art. 132 Zwolle) in zake de kwestie Gouda, geeft rapport. Bij monde van Doc. WIELENGA deelt zij mede, dat de kerkeraad van Gouda eenigen tijd na de Synode haar bericht zond: hier is alles in orde. Wij hadden dus te Gouda niets te doen.

De Vergadering verneemt dit met blijdschap.

ART. 254.

De Commissie van Rapporteurs dient het volgende voorstel in:

- A. Overwegende, dat er nu en dan verzoekschriften aan de Synode inkomen, zooals staande deze Vergadering weer heeft plaats gehad, van personen, die reeds meermalen niet ontvankelijk moesten verklaard worden, omdat adressanten zich aan de Christ. Geref. Kerk hebben onttrokken;
- B. Overwegende, dat er vaak nog staande de Vergadering der Synode verzoekschriften worden ingezonden, waarvan een behoorlijk onderzoek niet of zoo goed als onmogelijk, of minst genomen zeer bezwarend is in verband met al de overige werkzaamheden, waaraan ook de leden der Commissie ad hoc voornoemd moeten deelnemen,
  - stelt voor te besluiten
  - 1°. dat ter voorkoming van misverstand en onnutte moeite de verzoekschriften sub. A bedoeld, *voortaan* niet in de Vergadering zullen worden gebracht.
  - 2°. dat op grond van de considerans sub B er een uiterste termijn worde gesteld voor elke te houdene Synode, tot *wanneer* verzoekschriften kunnen worden ingezonden,
  - 3°. dat voortaan op de Agenda der Synode geene melding meer gemaakt worde van ingekomen verzoekschriften.

Een der Docenten zegt, dat het protest van DROGEHAM inder-tijd staande de Synode der Nederd. Herv. Kerk. is ingekomen en ook behandeld is geworden. Ook wij moeten die gelegenheid niet afsnijden. Een der afgevaardigden oordeelt, dat het niet aangaat hier een besluit met het oog op de volgende Synode te nemen. Ook andere sprekers hebben bezwaren tegen enkele punten. Besloten wordt na eenige discussie punt 3 aan te nemen: *geen verzoekschriften van welken aard ook op de Agenda.*

Over punt 1 oordeelt de volgende Synode, en wat punt 2 aangaat: *alle protesten moeten ingezonden zijn op den dag van de opening der Synode.*

ART. 255.

Het Reglement op het beheer der kerkelijke goederen wordt aan de orde gesteld.

De Commissie over die zaak rapporteert bij monde van haren President, Doc. S. VAN VELZEN. De wijziging van art. 2 van het grondreglement, zegt hij, is vrij eenparig aangenomen door de gemeenten. Naar 't oordeel van den Minister biedt het geen bezwaar, dat zeer enkele gemeenten in de wijziging niet toegestemd hebben. Hij stelt voor aan de Regeering kennis te geven, dat de wijziging van dat artikel aangenomen is. De Vergadering keurt dat goed.

Bedoelt artikel luidt nu aldus:

Stemgerechtigd zijn alle manslidmaten der gemeente, die beïjdenis afgelegd hebben en niet onder censure staan en, wat de stoffelijke belangen betreft, ook zij, aan wie door sommige gemeenten stembevoegdheid is toegekend.

ART. 256.

Wat het Reglement op het beheer betreft, gaat de Rapporteur voort, is, eenig verschil bij de Commissie. De meerderheid stelt voor het Reglement, te Dordrecht 1879 reeds goedgekeurd, dadelijk rond te zenden aan de gemeenten en hare instemming te vragen. De Minister achtte het voldoende, als maar *alle kerkeraden* hunne instemming betuigden, maar de Commissie oordeelt anders. Zij wil het reglement aan al de kerkeraden toezenden; die kunnen dan stemgerechtigde lidmaten oproepen en hun oordeel inwinnen. Zoo komen wij alles te weten. Misschien zullen er gemeenten zijn, die difficulteeren, die bezwaar hebben in de aanneming van het Reglement, vreezende een strik om den hals te krijgen, maar het moet toch tot een einde komen. Wanneer alle gemeenten zich uitgesproken hebben hetzij voor hetzij tegen de aanneming moet aan de Regeering kennis gegeven worden, welke gemeenten nog niet zijn toegetreden. Met Reglement is schoon. Misschien zullen later de weigerende gemeenten toetreden. De Commissie wil niemand dwingen.

ART. 257.

Het Reglement, door de Synode te Dordrecht aangenomen wordt nu in zijn geheel voorgelezen. Zie art. 181 Dordrecht. De overgangsbepaling wordt in verband met art. 7 van 't Reglement afzonderlijk besproken. Zij luidt:

Dit Reglement treedt in werking voor zooverre en terstond

nadat het door de gemeenten bij besluit der meerderheid (art. 7) is goedgekeurd. Van dit besluit wordt door den kerkeraad aan de Synodale Commissie schriftelijk kennis gegeven en door beiden in hunne Notulen aanteekening gehouden. Na kennisgeving aan de Regeering — volgens de wet van 10 Sept. 1853 (Staatsb.ad N°. 102) — alzoo uitgevaardigd.

De vraag van een der leden: moet een en ander niet notarieel geschieden? wordt ontkennend beantwoord.

ART. 258.

Zal het Reglement dadelijk ter overweging gezonden worden aan de gemeenten? Die vraag wordt nu besproken.

De meerderheid der Commissie wil terstond uitvoering geven aan hetgeen reeds te Dordt 1879 werd besloten. De minderheid — één lid slechts — wil nog uitstellen, wil eerst een en ander nog eens goed onder de oogen zien. Er zijn toch bezwaren, zegt ze, en 't is noodig die te hooren. Bezwaren tegen het Reglement in 't algemeen en tegen enkele artikelen in 't bijzonder.

a. Tegen het Reglement in 't algemeen. Wordt dit Reglement aangenomen, dan komt bij de kerkelijke, geestelijke banden een nieuwe, een finantiëele band. Door de finantiëele eenheid worden de gemeenten verbonden gehouden en dit kan aanleiding geven, dat de finantiëele band de andere banden overvleugele. Wij zijn bang voor *hiërarchie* in de toekomst. De kerkbesturen kunnen bij aanneming van dit Reglement de hand leggen op de kerkelijke goederen. Aan de andere zijde vreezen wij ook weer voor *separatisme*. Een deel der gemeente kan, als er geen Reglement is, met de goederen gaan strijken, zooals te Rijssen gebleken is. Wat weegt nu het zwaarste? Er bestaat bij ons eene neiging om de macht te concentreren. In Schotland handelt men evenals het Reglement bepaalt. Maar daar worden de kerken gebouwd uit algemeene fondsen. Voor de klip van separatisme is te vreezen, maar wij zijn banger voor de klip der hiërarchie. Wij willen de macht laten bij de individueele gemeenten.

b. Tegen enkele artikelen in 't bijzonder. Er zijn uitdrukkingen in 't Reglement, die naar hiërarchie rieken. In art. een b. v. staat: Elke gemeente der Chr. Geref. Kerk als *zoodanig door het bevoegd kerkbestuur naar de vigeerende kerkorde* erkend, is eigenares harer goederen in fondsen. Op het eenmaal ingenomen standpunt kan het niet anders. Maar de autonomie der gemeente loopt gevaar. De gemeenten der Nederd. Hery. Kerk zijn gebonden door den finantiëelen band. Het Classicaal bestuur legt de hand op de goederen der gemeente, die zich losmaakt uit het kerkverband. — Om een en ander adviseert de minderheid aan de Synode om zich niet te haasten, maar informatiën in te winnen bij deskundigen, of het

niet mogelijk is, dat iedere gemeente het bezit en beheer van hare goederen zoo regele, dat zij een zelfstandig beheer behoudt.

Hiertegen wordt opgemerkt, dat voor dit laatste geen weg kan gevonden worden. Langer uitstel is zeer te ontraden. Haastig zijn wij niet, want wij zijn sedert 1872 al bezig. Genoemde bezwaren zijn door de Commissie dubbel overwogen. Men is bang voor hiërarchie; maar is democratie dan beter? Centralisatie wordt door het Reglement voorkomen. De autonomie der gemeente blijft behouden. Eenige raddraaiers kunnen oproer maken en de meerderheid aan hunne zijde krijgen, maar moeten wij dan de minderheid aan zich zelve overlaten? Het reglement voorkomt gevallen als te Rijssen. Het is een voorzichtigheidsmaatregel.

Een ander spreker merkt op, nadat een der Prae-adviseurs instemming met de minderheid betuigd had: men gaat uit van eene vooronderstelling, die niet bestaat. Is er gevaar voor hiërarchie? Zit dat in art. 1? Neen. Kan een Classis de hand leggen op de goederen der gemeente? Neen. Art. 1 duidt de gemeenten als deelen van het geheel aan, voortvloeiende uit den aard van het kerkelijke wezen. De andere artt. begunstigen ook volstrekt de hiërarchie niet. Gaat eene gemeente op zich zelve staan, de Kerk heeft niets aan de goederen: bij ontbinding geldt het burgerlijk recht.

Zou men, wordt gevraagd, in het Reglement geene bepaling kunnen opnemen, die het bezwaar van sommige broeders opheft, eene bepaling, die uitspreekt: ingeval eene gemeente bij wettige resolutie besluit zich van de Kerk te onttrekken, blijft zij eigenares harer goederen; wordt zij ontbonden, dan geldt het burgerlijk recht? Aan die vraag wordt de opmerking toegevoegd: verschil in de gemeente ontstaat gewoonlijk over een punt der leer. Wie moet dan uitspraak doen, de Kerk of de Staat? Immers de Kerk. De goederen behooren wel aan de gemeente, maar aan de gemeente, in de kerkgemeenschap staande. De vergelijking met de Herv. Kerk gaat in 't geheel niet op. De organisatie is bij ons geheel anders. Wij hebben eene zuivere gemeentelijke vertegenwoordiging.

ART. 259.

De discussie moet worden afgebroken. Het is ruim 1 uur geworden. De Vergadering zingt Ps. 87:1,

Zijn grondslag, Zijn onwrikbre vastigheden, enz.

en brengt bij monde van J. v. D. LINDEN den Heere haar dank.

VIERENTWINTIGSTE ZITTING.

Donderdag 3 September, nam. 4- 6¹/₂ uur.

ART. 260.

Ouderling RADEMA laat zingen Ps. 68:14,
 Uw God, o Isrel, heeft de kracht, enz.
 en draagt de behoeften der Verg. aan den God Israëls voor.

ART. 261.

De BB. ouderlingen SCHUURMAN en GEERTS, die Ds. SCHOEMAKERS bezocht hebben, deelen mede, dat Zijneerw. zóó ernstig ziek is, dat hij niet kan vervoerd worden. Zijn toestand is bedenkelijk. Hij verzoekt de voorbede der broeders en tevens, dat aan zijne gemeente bericht worde gezonden, dat zij hem tegen den Zondag niet te huis moet verwachten.

ART. 262.

De volgende broeders blijken afwezig te zijn: Ds. J. BAVINCK, H. J. KLINKERT, J. POST, G. BRINK, F. TE WINKEL, J. BOS en J. OLT Hof.

ART. 263.

De Vergadering komt terug op de zaak, die in de vorige zitting niet kon beëindigd worden. Zullen wij blijven bij Dordt (1879) of niet? De Voorzitter, die deze vraag opnieuw aan de orde stelt, merkt op, dat wij niet tegenover een concept-reglement, maar tegenover een aangenomen reglement staan. — De bedenking van de minderheid der Commissie, zegt een woordvoerder, is niet nieuw. Te Utrecht is zij reeds van alle zijden onder de oogen gezien. Spreker ging toen uit, niet van hiërarchie of separatisme, maar van de billijkheid, n.l. dat bij eene scheuring het uittredend deel naar zielental kon krijgen wat het toekwam. Dat stond ook in het eerste reglement en werd rondgezonden. Met welke uitkomst? Slechts 121 gemeenten namen het onbepaald aan. Er stond toen in dat reglement een art. 10, dat bepalingen bevatte voor mogelijke scheuring. Te Utrecht werd dit geschrapt. Te Dordt werd het reglement, zooals het nu is, aangenomen. Mag nu deze Synode het werk van Dordt in 1879 veranderen? — Van hiërarchie *kan* in onze Kerk geen sprake zijn, wel van plutocratie (geldheerschappij). Spreker was vroeger tegen, nu is hij voor dit reglement. Wij moeten het nu rondzenden aan de gemeenten en deze moeten uitmaken, of zij het al dan niet aannemen.

Nog vier sprekers voeren het woord over deze zaak. De een legt er nadruk op, dat de zaken aan de kerkeraden goed duidelijk gemaakt moeten worden, terwijl men zich moet wachten voor eiken schijn van pressie te willen uitoefenen. Een ander vraagt: zijn de gemeenten, die niet toetreden tot het reglement, bij rechtsspraak ook onderworpen aan het besluit? Wat hebben de rechtsgeleerden, die men raadpleegde, gezegd? Het antwoord luidt: de gemeente, die toetreedt, is slechts onderworpen aan hetgeen uit die toetreding volgt. Een broeder ouderling zegt: aan de adviezen der rechtsgeleerden hecht ik niets, ik hecht veel meer aan het advies onzer mannen, die ik hier voor mij zie, terwijl een ander in bedenking geeft, of het maar niet beter ware het geheele reglement te laten rusten.

Ten slotte komt de vraag in stemming: *Blijven bij Dordt of niet.* Voor *blijven bij Dordt* verklaren zich 29 stemmen, voor *niet blijven* 3 stemmen.

ART. 264

Het Reglement zal dus dadelijk rondgezonden worden aan de gemeenten. Maar hoe? Met een Memorie van Toelichting, die de verschillende gevoelens opneemt? Ja, zeggen sommigen. Neen, antwoorden anderen, de Memorie van Toelichting moet ééne richting aangeven: het Reglement toelichten. Mij, zegt een derde, komt beter voor geen Memorie van Toelichting te geven, maar een soort Nota met opsomming der gevoelens. Dit laatste wordt voor 't beste gehouden.

Omtrent de vraag, of de kerkeraden alleen de zaak kunnen uitmaken of dat zij de gemeenteleden moeten oproepen, wordt geantwoord: het laatste moet geschieden. Met de opmerking, dat de Commissie in de redactie hare vrijheid behoudt, maar dat zij wel doet op de termen der burgerlijke wet zooveel mogelijk acht te geven, wordt van deze zaak afgestapt en de uitvoering aan de Commissie ad hoc overgelaten.

ART. 265.

Gesproken wordt over de Buitenlandsche Kerken en gevraagd: welke Kerken tegen de volgende Synode uit te noodigen? Uit te noodigen nl. in den zin van kennisgeving van tijd en plaats der e. k. Synode. Genoemd worden: de Vereenigde Presbyteriaansche en de Vrije Schotsche Kerk in Schotland; de Oud öeref. en Vrije Evangelische Kerk in Duitschland; de Reformed Church en de Holl. Chr. Ger. Kerk in Amerika; de Belgische Zendingskerk en de Geref. Kerk in Afrika.

ART. 266.

In zake de afvaardiging naar Buitenl. Kerken wordt besloten: *a.* Geene afvaardigden te zenden naar Schotland, Amerika en Afrika, en evenmin naar Duitschland.

- b. Aan dezen of genen onzer predikanten, ingeval zij voor eigen kosten een reisje naar Amerika of Duitschland of Schotland of Afrika willen doen, een credentiebrief van de hand onzer S. Commissie ter aanbeveling bij de Kerken al daar mede te geven.
- c. De Belgische Zendingskerk in 't volgend jaar bij haar te vieren Jubilé te bezoeken.

ART. 267.

Tot leden der Commissie naar België, die uit twee leden bestaan zal, worden gekozen: Ds. J. HESSELS en Oud. Jhr. J. L. DE JONGE. Hunne secundi zijn DD. J. VAN ANDEL en A. BRUMMELKAMP Jr.

ART. 268.

De volgende Synode zal, D. V. gehouden worden in *Drenthe*. De Provincie bepaalt de plaats.

ART. 269.

Een der Docenten doet de vraag: zijn alle Docenten *verplicht* de Synode als prae-adviseerende leden bij te wonen? Te 's Hertogenbosch is deze vraag reeds gedaan. Hij stelt voor voortaan slechts eene Commissie van drie leden uit de Docenten te benoemen.

Dit voorstel, door meerdere Docenten gesteund, vindt weinig bijval. Ik zie, zegt een afgevaardigde, alle Docenten gaarne in ons midden en 't speet mij erg, dat een hunner vaak afwezig was, al bleef hij ook niet zonder voorkennis des Voorzitters weg. In dien geest spreken ook anderen. Zij willen al de prae-adviseurs behouden, maar met de opmerking, dat het dan ook bij *prae-advies* moet blijven.

Het voorstel om bij het oude te blijven wordt met acclamatie aangenomen.

ART. 270.

Op een voorstel van een der leden om te bepalen, dat op de Synode voortaan twee scriba's zullen zijn, die om den anderen dag het scribaat waarnemen, meent de Synode niet verder te moeten ingaan. Het ligt op den weg van het Moderamen, oordeelt zij, om die zaken te regelen.

ART. 271.

De Voorzitter doet de vraag: heeft nog een der leden iets voor deze Vergadering? Allen zwijgen. Laat ons, zegt hij, dan eenige minuten pauze nemen en na de pauze de Synode op gepaste wijze sluiten.

ART. 272.

Alle broeders hernemen na de pauze hun plaats. Op aller gelaat is plechtige ernst te lezen. De indruk, dat het einde van eene belangrijke Vergadering gekomen is, is diep bij allen. In vergelijking met vorige zittingen zijn weinig hospitanten ter Vergadering tegenwoordig. De sluiting kwam zeker eerder dan velen vermoedden. De Voorzitter staat op en spreekt onder diepe stilte ongeveer als volgt:

Geachte Broeders!

De werkzaamheden der Synode zijn geëindigd. Wanneer wij terugzien op hetgeen wij gedaan hebben onder 't oog der geheele Kerk, onder 't oog van ons gezegend Hoofd, dan betaamt het ons allen, mij niet het minst, de genade Gods in te roepen en het medelijden van onzen gezegenden Hoogepriester.

Wij deden in oprechtheid ons werk en handelden naar het licht, dat wij hadden, maar wanneer wij hetgeen wij verrichtten, meten aan de wet van God, aan den eisch der volkomenheid, dan moet schaamte ons aangezicht bedekken en wij moeten uitroepen: Heere, treed niet met ons in het gericht. De Heere zie op onze oprechtheid en legge op hetgeen naar zijnen wil geschiedde zijn genadigen zegen.

Hem de dank voor al het goede, dat wij onder zijne leiding mochten verrichten.

Hem de dank voor de eendracht, die steeds onder ons heerschte, ook bij verschil van zienswijzen.

Hem de dank voor de besluiten, die wij in menig gewichtig punt met groote eenstemmigheid mochten nemen.

Het is gebleken, dat wij menschen zijn, dat wij behooren tot een gevallen geslacht, dat wij onze gebreken altijd bij ons hebben ook bij den meest belangrijken arbeid in het huis Gods. De overblijfselen der oude natuur zijn ons tegen.

Maar de genade Gods was krachtiger en overvloediger. Onze meeningen liepen wel eens uiteen, maar even als de uiteenlopende takken van een boom, die uit eenzelfden stam spruiten, uit eenzelfden wortel ontluiken. Verscheidenheid en uiteenlopendheid van meeningen zal er steeds blijven. Moge onze eenheid bij verscheidenheid bewaard blijven en zich openbaren tot uitbreiding van Christus' gemeente, als een boom, in welks loover de vogelen des hemels nestelen.

Dank aan U, geachte secretaris, oudste lid der S. Commissie, voor uw arbeid, dien gij in 't belang der Kerk hebt willen verrichten. Straks zijt gij opnieuw gekozen. Ik wensch U geluk met uwe herbenoeming; zij de Heere met U en met uwe medebroeders en stelle hij u te zamen ten zegen voor onze Kerk.

Hartelijk dank van de Synode aan u, Prae-adviseurs voor

uwe menigvuldige, weldoordachte, zaakrijke adviezen. De Heere geve dat de Synode nog lang van uwe adviezen gebruik kunnen maken. Vooral van de uwe, oudste strijders, vaders VAN VELZEN en BRUMMELKAMP, die de Kerk zaagt geboren worden en voor de zaak des Heeren een leven van lijden en strijd achter U hebt.

Zij deze Synode niet de laatste, waarop wij U mogen zien. Spare Sions koning U voor de Kerk, de Theol. School, de Synode en worde aan U de belofte vervuld: Die den Heere vreezen zullen zijn als wanneer de zon opgaat in hare kracht; en als boomen, die aan waterbeken geplant, groen en frisch blijven.

Hartelijk dank aan het Moderamen, aan U vice-President die mij trouw hebt geholpen en de zware taak vergemakkelijkt, aan U scriba en adjunct-scriba, voor den arbeid reeds verricht en voor hetgeen U nog wacht. Uw taak, eerste scriba was veelomvattend en het gewichtigste volgt nog. Vervulle de Heere U voortdurend met een hart vol liefde tot het huis des Heeren, dat maakt den zwaren arbeid gemakkelijker.

Hartelijk dank aan U, Commissie van Rapporteurs, die de Synode tot belangrijken dienst zijt geweest. Er behoorde veel inspanning toe al die verzoekschriften na te gaan, te overwegen en tot eene conclusie te komen. Maar gij hebt uw werk met liefde, met degelijkheid verricht, en de vrucht was, dat in verre de meeste gevallen de Synode met uw advies zich vereenigde. Gebiede de Heere der gemeente zijn goedkeuring over uwen arbeid en blijke hij nog in de gevolgen ten zegen.

Wij brengen ook onzen hartelijken dank aan de gemeente van Rotterdam, die ons zooveel gastvrijheid betoonde, en zoo vriendelijk ons herbergde. De Heere, die gezegd heeft: „wie een beker koud waters aan den minsten mijner discipelen geeft, zal zijn loon geenszins verliezen", zij zelf haar loon.

Dank ook aan den Prov. correspondent en de regelingscommissie voor hun ijver en liefdediensten aan ons betoond. Alles was hier met smaak ingericht en de dienstvaardigheid liet niets te wenschen over.

Tot de kerkeradsleden, hier tegenwoordig, richten wij het verzoek wel te willen zorgen, dat de uitgesproken dankbetuigingen, in zooverre zij de gemeente Rotterdam betreffen, Zondag van den kansel worden afgegeven.

Ook aan de koster der Rotterdamsche gemeente en allen die ons behulpzaam waren, worde dank betuigd. Zij hebben het ons hier recht huiselijk gemaakt. Ook de kleinste diensten — denk aan het penningske der weduwe — blijven bij den Heere niet onopgemerkt.

Voorts dank ik U, geëerde Vergadering, voor de eer der onderscheiding, dat gij mij tot uwen Voorzitter hebt willen kiezen. Met een bevend hart heb ik het voorzitterschap aangevaard, maar met lust het waargenomen, wetende dat ik daarin

niet allereerst U, maar het Hoofd der gemeente diende. Ik ben in den arbeid gesterkt, ook door uwe hulp. Vaak en veel ben ik te kort gekomen, maar niet tevergeefs heb ik op uwe welwillendheid, zieleadel, vergevensgezindheid gerekend. Heb ik iemand zeer gedaan en niet elk zijn zin kunnen geven, vergeef het mij. Uw broederhart kan dat gemakkelijk doen, omdat gij weet hoe moeielijk het is elk ten genoegte te zijn. Dit weet ik, het was mij niet te doen om uw meester te zijn, ik wilde U, ik wilde de orde dienen. Ik dreef niet mijn eigen zin en wil door, maar gaf ieder gelegenheid te zeggen, wat hij in de ziele had.

Nu, broeders, gaan wij uiteen, in den Heere verbonden, totdat de avond komt en de groote Meester tot ons zal zeggen: het is genoeg. De Heere stelle u en mij, ons allen ten rijken zegen.

Bij den aanvang onzer Vergadering zetten wij de hand opnieuw onder onze Belijdenis. Wij betuigden instemming met de Formulieren van Eenigheid. Laat ons aan het eigenaardig leertype der Gereformeerde Kerken vasthouden. Wij hebben er aan vastgehouden, het was de banier onzer Synode, de gemeente van Rotterdam kan het getuigen. De schat der waarheid is de kracht onzer kleine Kerk. Moge de Heere ons klein Kerkske nog gebruiken om een schijnsel, een licht te zijn in den nacht en den heftigen strijd der geesten, die in onze tijden gestreden wordt. Ons gezegend Hoofd zegge eens tot ons: „Ik weet uwe werken; zie ik heb eene geopende deure voor u gegeven en niemand kan die sluiten; want gij hebt kleine kracht en gij hebt mijn Woord bewaard en mijn Naam niet verloochend." Laat ons elkander liefhebben. Onze naam gaat voorbij; wat schaadt het, zoo Hij maar blijft, die onze gerechtigheid, onze roem, ons leven tot in eeuwigheid is.

En heb ik nu nog iets, of iemand vergeten in mijne zwakheid, de Heere vergeet niets en niemand, dit zij u thans en steeds tot troost. Moge Hij onze Leidsman zijn.

De Vice-President neemt nu het woord en zegt:

Geachte Voorzitter!

Ik meen de tolk dezer Synode te zijn als ik U welmeenend dank betuig voor de welwillende en voortreffelijke wijze, waarop gij haar als Voorzitter geleid hebt. Uw toeleg was om slechts dienaar der Vergadering te willen zijn; gij zijt het geweest.

Het werk van een Voorzitter is een moeielijk werk. Als wij de voorstellen der Agenda wegen en de dagen der Synode tellen, valt het moeielijke in het oog. Was er wel eens aanmerking op al te groote welwillendheid, dit kan ook in uw voordeel uitgelegd worden. Gij deedt een beroep op onze welwillendheid, maar wij willen het eerder op uwe welwillendheid doen. Heb-

ben wij u het praesideeren wel eens moeielijk gemaakt, vergeef het ons. Hartelijk dank voor uwe goede leiding. De Heere spare u nog lang en verwaardige U nog meermalen als Voorzitter der Synode te fungeeren. Hij zegene U en schenke U tot in lengte van dagen het voorrecht met de talenten, zoo rijk U geschonken, der gemeente ten zegen te zijn.

Nu staat Docent VAN VELZEN op, neemt namens alle praeadviseerende leden het woord en zegt:

Geachte Voorzitter dezer Synode!

Bij het einde der zittingen verzoek ik van U de vrijheid om, ook namens mijne ambtgenooten, een kort woord tot U te richten. Een woord van dank voor de groote genegenheid en welwillendheid, die jegens ons door de Vergadering en vooral ook door U betoond is. Van ganscher harte onze dank aan U en aan de gansche Vergadering! Wij hebben hier genoten, onuitsprekelijk veel genoten. Wij doorleefden hier oogenblikken van dank tot God, oogenblikken van blijdschap, van zielsgenot, die niet geene woorden zijn uit te drukken. Dit gaf de Heere. Er is gezegd, dat op deze Synode geene buitengewoon belangrijke zaken vielen te behandelen. Laat het zoo zijn. Maar wij hebben zulke doorwrochte redenen gehoord, zulke groote scherpzinnigheid, zulk een omvatten oordeel en diepzinnig vernuft, zulk eene groote vaardigheid in het spreken, dat ik verwonderd stond over de gaven, die de Heere aan onze Kerk heeft gegeven. Gij hebt ons met ons hier te ontvangen een waar genot bereid. Wij hebben allen hier genoten. Door een broeder is mij gezegd, dat van dien kansel daar zich eens Vader Brakel heeft bediend. Indien hij hier in ons midden kwam, hij zou zich zeker verblijden. Hij heeft ook geijverd voor het koningschap van Christus, maar hij zou moeten zeggen: hier wordt het koningschap van Christus erkend.

Wij buigen van ganscher harte voor den Koning der Kerk, en achten ons dit een voorrecht. Het is gedurig herhaald, dat wij broederlijk, liefderijk, eensgezind bij elkander waren. Het is waar. Geen hamerslag van twist is gehoord. Vroeger hadden wij soms hevige twist. Met mijn oudsten collega hebben wij het beleefd, dat wij soms twistende de Synodale vergaderingen hielden; de twist liep zoo hoog, dat wij niet konden voortgaan. Wij zijn evenwel niet beter dan die broeders, die toch meenden te ijveren voor den wil des Heeren; maar thans wordt er, denk ik, kennelijk groote toeneming in het verstand bewezen.

Wij staan nu gereed om te scheiden. Zóó als wij ons hier bijeen vinden, zullen wij zeker nooit weder samen zijn. De dood zal dezen en genen wegnemen. Maar wij scheiden in de hope, dat de Heere zijn werk zal voleinden en de gemeente zal stellen tot een pilaar en vastigheid der waarheid. — Wij

scheiden in de hope, dat wij eens daar boven bij elkander komen en vereenigd worden met allen, die Jezus verschijning liefgehad hebben. Daar werpen wij de kroon neder voor de voeten van het Lam en belijden: t is alles uit genade om het bloed der verzoening. Hem dan, Hem alleen de eere, de lof, de aanbidding en de dankzegging tot in eeuwigheid!

Belichamen wij, zegt de Voorzitter, dit laatste woord in het lied:

Zijn Naam moet eeuwig eer ontvangen,
Men loov' Hem vroeg en spa,
De wereld hoor' en volg' mijn zangen
Met amen, amen na.

Na het staande aanheffen van dit lied gaat de Vergadering over in dankgebed, dat bij monde van den Voorzitter opgezonden wordt tot Hem, die in deze Synode zoo rijken zegen ons schonk.

Pas is het amen uitgesproken, of het orgel valt in en der Synode wordt toegezongen:

Dat 's Heeren zegen op U daal'
Zijn gunst uit Sion U bestraal'
Hij schiep 't heelal zijn naam ter eer,
Loof, loof dan aller heeren Heer.

Het Moderamen:

J. VAN ANDEL, *Praeses*.

J. NEDERHOED, *Vice-Praeses*.

J. HESSELS, *Scriba*.

H. BEUKER, *Adj.-Scriba*.

SOLI DEO GLORIA.

Bijlage I.

Aan
de Synode der Christelijke Gerefor-
meerde Kerk in Nederland, vergaderd
te Rotterdam den 18^{den} Augustus 1885
en volgende dagen.

HOOG EERWAARDE VERGADERING!

Met een gevoel van ootmoedigen dank aan „Israëls God die krachten gaf," staat Uwe Commissie gereed, om U mede te deelen wat sedert de laatste Synode hare hand vond om te doen.

Allereerst werd zij geroepen, om kennis te nemen van een schrijven van den Breeden Kerkeraad der Gemeente Rotterdam d.d. 23 Augustus 1882, waarin wordt medegedeeld, dat de bestaande Gemeenten te Rotterdam, bekend als afdeeling Hovenierslaan, Raampoortslaan en Goudsche Singel, in den avond van den 16 Augustus 1882 met bijna eenparige stemmen der manslidmaten tot eene Gemeente zijn vereenigd, onder den naam van Christelijke Gereformeerde Gemeente te Rotterdam.

Van de Belgische Zendingkerk ontvingen we een schrijven, waarin kennis werd gegeven, dat een der leeraren dier Kerk eene geheel andere opvatting van het Christendom voorstond dan hij vroeger had, en door genoemde Kerk tot hiertoe erkend werd.

Dientengevolge zoude er eene buitengewone Synode te Brussel worden belegd, tot bijwoning waarvan een lid der Synodale Commissie onzer Kerk werd uitgenoodigd.

De Commissie meende in deze ernstige aangelegenheid niet beter te kunnen doen, dan onzen oudsten docent S. VAN VELZEN te verzoeken derwaarts te gaan en de Belgische broeders met zijn raad en advies bij te staan.

Met de meeste bereidwilligheid heeft Z.Eerw. aan dat verzoek voldaan en bij een schrijven, dd. 9 November 1882, van deze vergadering het volgende gerapporteerd:

KAMPEN, 9 November 1882.

Aan de Eerw. Synodale Commissie.

HOOG GEACHTE BROEDERS.

Ten gevolge van Uw verzoek, heb ik de Synode bijgewoond van La Société Evangélique Beige of Téglise libre, ook genaamd „Eglise Chrétienne Missionnaire Beige."

Deze synode werd gehouden te Brussel, en had' alleen ten doel om te handelen met betrekking tot den Heer BYSE en de gemeente te Brussel, die sedert eenigen tijd in groote moeielijkheid en onrust verkeert, ten gevolge van „de nieuwe opvatting van het christendom" (gelijk de Heer BYSE zelf zich uitdrukt) van dezen Heer.

Genoemde Heer, zooals mij gebleken is uit zijne geschriften, loochent de eeuwigheid der straf, en beweert dat de godloozen zullen ophouden te bestaan.

Door den President werd mij medegedeeld, dat de theologische zijde der kwestie reeds door eene vroegere Synode behandeld was, en dat thans alleen de kerkelijke zijde moest in behandeling komen.

Een uitvoerig rapport, betreffende het gedrag van den Heer BYSE in de bedoelde zaak, werd voorgelezen; daarna werd eene Commissie benoemd, aan welke opgedragen werd een voorstel te doen. Toen deze Commissie met haar werk gereed was, stelde zij voor, dat de Synode zou verklaren, dat de Heer BYSE, die, eer de vergadering een aanvang had genomen, de verklaring had ingezonden, dat hij met zijne gemeente uit de „Société Evangélique" was uitgetreden;

Niet langer als leeraar erkend werd;

Maar dat pogingen zouden worden aangewend om de leden, die met den leeraar waren afgedwaald, te winnen of te behouden; en

Dat de Synode, wat het kerkgebouw betreft, zich niet met de zaak zou inlaten.

Tot recht verstand van het laatste gedeelte van dit voorstel dient, dat volgens de instellingen in België de gemeenten der „Société Evangélique" niet kunnen erkend worden door den Staat. Deze erkent wel de Roomsche Kerk en de Protestantische Kerk, maar geen Roomsche gemeenten of corporatiën, die niet tot den Bisschop behooren, en geen Protestantsche Vereenigingen, die niet tot de erkende Synode in betrekking staan. Zoo handelt daar de Staat om het vermenigvuldigen van goederen in de doode hand te kunnen verhinderen, ofschoon hij overigens alle vrijheid om zich te vereenigen toestaat. De gemeenten der „Société Evangélique" hebben dus en kunnen geen

eigene kerkgebouwen hebben. De gebouwen, waarvan zij gebruik maken, zijn particulier eigendom, en worden aan de gemeente verhuurd.

Het voorstel is na eenige discussie met algemeene stemmen aangenomen. Door den Heer PRESSENSÉ van Parijs was het in sterke bewoordingen afgekeurd. Door mij was het, zooveel ik vermocht, ondersteund. Nadat de uitslag gebleken was, heeft de President mij namens de Synode hare ingenomenheid en erkentelijkheid betuigd voor mijne tegenwoordigheid en mijn advies; waarna de vergadering weldra geëindigd is.

Ziedaar, waarde Broeders, een beknopt verslag van hetgeen ik ten gevolge van uw verzoek heb bijgewoond.

De uwe in den Heere,
S. VAN VELZEN.

In de maand October 1882 ontvingen we „Handelingen van „de 8^e Algemeene Synodale Vergadering samengesteld uit al „de Gereformeerde gemeenten van Zuid-Afrika vergaderd te „Pretoria, van den 10^{den} tot den 24sten April 1882.”

Van den Heer I. H. C. ISRAËL, vroeger zeven jaren als Zending der Duitsche Evangelische Kerk werkzaam op het eiland Nias in Hoog Toba op Sumatra, maar wegens ziekte zijner vrouw gerepatrieerd, en toen te 's Gravenhage woonachtig, ontvingen we een schrijven van Maart 1883.

Zeerw. verklaart daarin, dat hij wenscht zich voortaan in dienst te begeven van de Inwendige Zending, en wel in gemeenschap met de broeders leeraren der Christelijke Gereformeerde Kerk.

Hij vraagt te dien einde van de Syn. Coram. vingerwijzing hoe daartoe te kunnen komen.

Hierop hebben wij geantwoord, dat onze Kerk in zoodanig geval nog niet heeft voorzien, en de bepalingen in Hoofdstuk V, A, 2 van onze Algemeene Bepalingen niet op hem van toepassing zijn.

Naar ons oordeel moest hij beginnen met zich aan te sluiten aan onze Kerk, om ten behoorlijken tijde met overlegging van attesten aan het Collegie van Curatoren tot het ondergaan van een onderzoek zich te kunnen aanbieden.

Ingevolge de opdracht van de vorige Synode, zie art. 225 harer Handelingen, heeft de Syn. Commissie van de heeren Ge-delegeerden der Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden grondslag de toestemming gevraagd tot het openbaar maken van de beide bestaande verslagen van eene samen-

komst der genoemde Gedelegeerden met de Syn. Commissie te Leiden 16 Juni 1880.

In antwoord hierop ontvingen we het bericht, dat, tengevolge van oogenblikkelijke en op handen zijnde afwezigheid van twee der Gedelegeerden, de zaak tot na de vacantie — die toen juist was ingevallen — moest blijven rusten.

Sedert heeft de Syn. Comm. hierop geen nader antwoord ontvangen.

Van de Commissie voor de Evangelisatie te Tilburg ontvingen wij een verzoek, gesteund door Classis en Provincie, om voor die Evangelisatie eene collecte te mogen doen bij al de Gemeenten onzer Kerk.

De oorzaken voor dezen maatregel bestonden:

a. In de vermindering van de Collecten hiervoor, mede veroorzaakt door het steeds vermeerderen van het aantal collecten voor verschillende zaken.

b. In de vermindering van de opbrengst van den Almanak, die voor Tilburg wordt uitgegeven, zoodat deze uitgave in de laatste drie jaren volstrekt geene voordeelen meer oplevert.

In het eerst had Uwe Commissie eenige bezwaren dit verzoek toe te staan, doch na later verstrekte inlichtingen meende zij eindelijk het te moeten inwilligen.

Een dergelijk verzoek, gesteund door de Classis Drogeham en de Provincie Friesland, kwam tot ons van de Gemeente Berghum. Deze Gemeente was door buitengewone omstandigheden in een buitengewonen nood geraakt; de hulp door Classis en Provincie geboden was ontoereikend, en nu verzocht men de vrijheid door een collectant in al de Gemeenten onzer Kerk giften te verzamelen, ten einde in den bestaanden nood te voorzien.

Uwe Commissie heeft daarop geantwoord, dat zij tot het geven van dergelijke vergunning geene vrijheid gevoelde.

Tegen de aanvraag om eene collecte zou minder bezwaar zijn. Doch dan moest eerst blijken, dat die Gemeenten in Friesland, welke tot hertoe nog niets deden, ook wat gedaan hadden, en, wat zij deden.

In de maand Juli 1883 ontvingen we eene uitnoodiging van de Regelingscommissie voor het Congres der „Fédération Britannique Continentale et Generale pour l'abolition de la proscription spécialement en visagée comme institution legale et „tolérée," om onze Commissie op de vergadering van 17—22 September 1883 te 's Hage te houden, te doen vertegenwoordigen.

Hierop meende Uwe Commissie te moeten antwoorden, dat zij, hoewel de edele bedoelingen, waarmede het Congres gehou-

den wordt, zeer waardeerende, echter meent, dat zij hetzelfde niet kan bijwonen zonder de grenzen van haar mandaat te overschrijden.

Van de Belgische Evangelische Zendingkerk ontvingen we de uitnoodiging tot het zenden van afgevaardigden op de Synode dier Kerk, welke vergaderen zou te Jumet op den 13—15 Augustus 1883.

Overeenkomstig het besluit der laatste Synode hebben wij de beide oudste Docenten, VAN VELZEN en BRUMMELKAMP, verzocht onze Kerk op die Synode te vertegenwoordigen, en hun den daartoe vereischten lastbriet verstrekt.

Ook voor de Synodale Vergaderingen dier Kerk in de jaren 1884 en 1885 ontvingen we eene dergelijke uitnoodiging.

Daar onze Synode voor deze vergaderingen evenwel geene afgevaardigden had benoemd, hebben wij deze uitnoodigingen met een vriendelijk en broederlijk schrijven beantwoord.

Volgens opdracht der vorige Synode hebben de broeders GISPEN en VAN ANDEL onze Kerk vertegenwoordigd op de Classis der Oud-Geref. Kerk in Pruisen.

Van twee smartelijke verliezen, die ons dierbaar Vorstenhuis sedert de laatste Synode troffen, ontvingen we door den Minister van Financiën namens den Koning het treurig bericht.

Het eerste is van den 5^{den} Juni 1883, inhoudende kennisgeving van het overlijden van hare Koninklijke Hoogheid, Mevrouw de Prinses Douarière ALBERT VAN PRUISEN, geboren Prinses der Nederlanden den 29 Mei 1883.

Het tweede van den 23sten Juni 1884, behelzende de treurmare van den dood van Zijne Koninklijke Hoogheid WILLEM, ALEXANDER, KAREL, HENDRIK, FREDERIK, Prins van Oranje, overleden in den namiddag van den 21sten Juni 1884.

Beide berichten zijn door de Syn. Commissie beantwoord, waarvoor telkens namens den Koning dank werd betuigd, van welke stukken indertijd mededeeling in de Bazuin heeft plaats gehad.

Van Burgemeester en Wethouders van Delft ontvingen we de mededeeling, dat „onder Hooge instemming van Z. M. den Koning en Z. K. H. Prins ALEXANDER der Nederlanden, Prins van Oranje, de Gemeenteraad van Delft besloten had op den 300sten sterfdag van Z. D. Hoogheid Prins Willem van Oranje-Nassau aan de nagedachtenis van dien grooten grondlegger van Neêrlandsch onafhankelijkheid een plechtigen gedenkdag te wijden op den 10^{den} Juli 1884 binnen Delft in de Meuwe Kerk, aan de plaats waar de asch van den Vader des Vaderlands rust.

De Gemeenteraad zou er den hoogsten prijs op stellen als die gedachtenisviering werd bijgewoond ook door alle hooge

collegiën van Staat en door allen, die geacht kunnen worden te zijn de vertegenwoordigers en de wettelijke organen des Nederlandschen volks.

Het was daarom dat ook de Synodale Commissie tot bijwoning van deze plechtigheid werd uitgenoodigd.

Uwe Commissie heeft daarop geantwoord:

dat zij, bij oprechte waardeering van elk bewijs van sympathie voor de beginselen van den „Vader des Vaderlands," zich echter met het oog op haar eigenaardig karakter en den last haar door de Synode opgedragen, genoopt zag voor deze vereerende uitnoodiging te bedanken.

Van de Provinciale Synode van Zeeland, vergaderd den 14^{den} Mei 1884, ontvingen we het vriendelyk en dringend verzoek, om, zoodra er naar het oordeel der Synodale Commissie gevaar mocht bestaan, dat de nieuwe redactie van art. 168 van het ontwerp-grondwet aangenomen wordt, waardoor het onrecht der Christelijke Gereformeerde Kerk aangedaan, bestendigd en gewettigd zou worden, hiertegen ten ernstigste te protesteeren en in aansluiting van hetgeen de H. H. DE GEER en LOHMAN hebben geadviseerd aan te dringen op schrapping van bewust artikel.

Tengevolge van eene vergissing heeft Uwe Commissie verzuimd hierop te antwoorden, waarop diezelfde Vergadering van den 17^{den} Juli j.1. haar verzoek herhaalt, bijaldien er door de Syn. Comm. nog niet aan voldaan was, of wanneer zij er niet aan voldoen kon, wenscht de Prov. Vergadering van Zeeland hiervan spoedig bericht.

Hierop is geantwoord, dat tot het doen van wat Zeeland verlangt der Syn. Comm. het mandaat ontbreekt.

De Kerkeraad der Gemeente Ulrum deelde in een schrijven van den 26 Augustus 1884 ons mede, dat die Gemeente den 13 en 14 October van dat jaar hare stichting wenschte te gedenken.

Het werk Gods, in haar midden voor 50 jaar gewrocht, achtte zij van beteekenis ook voor geheel de kerk.

Daarom meende zij, voor zoover de plaatsruimte het toeliet, de geheele kerk in hare vertegenwoordigers te moeten uitnoodigen dit haar feest bij te wonen. Dientengevolge verzocht zij den President der Synodale Comm. die dagen in haar midden te zijn.

Daar Uwe Comm. meende, dat zij een bloot administreerend en uitvoerend karakter bezat, achtte zij hare bevoegdheid te buiten te gaan, wanneer zij representeer end optrad. En dewijl dit in de vereerende uitnoodiging van Ulrum bedoeld werd, meende de Commissie hiervoor beleefdelyk te moeten bedanken.

In zake de wijziging van art. 2 van het Grondreglement onzer

Kerk, en wat daarmee in verband staat — zie art. 227 der vorige Synode — hebben wij U het volgende mede te deelen. Aan Zijne Excellentie den Minister van Justitie hebben wij medegedeeld, dat door de Synode onzer Kerk eene aanvulling is aangenomen op art. 2 van het Algemeen Reglement, in welke aanvulling geregeld is het stemrecht van de leden der Gemeente. Alsmede dat door de Synode is aangenomen een Algemeen Reglement, regelende het bestuur en beheer der kerkelijke goederen voor de Gemeenten der Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland; dat zoowel voor de aanvulling van art. 2 van het Algemeen Reglement als voor het Reglement op het bestuur en beheer der kerkelijke goederen de goedkeuring van al de Gemeenten is gevraagd; dat nog enkele Gemeenten die goedkeuring niet hebben gegeven; dat de Synod. Commissie alvorens het een en ander aan de goedkeuring des Konings te onderwerpen gaarne met Z.Exe. de zaak wenschte te bespreken, en dat zij daarom eerbiedig verzocht haar te willen mededeelen of zij — de Syn. Comm. — zich daartoe bij den Minister had te vervoegen op eenen gewonen audiëntiedag of dat zij op een ander door ZEx. te bepalen dag zoude kunnen worden ontvangen.

Daarop heeft de Minister geantwoord: dat hij gaarne bereid was ons in een bijzonder gehoor te ontvangen, maar dat het hem wenschelijk voorkwam, dat de punten, waarover wij ZEx. wenschten te onderhouden, bevorens nader werden aangeduid.

Volgens art. 1 der wet van den 10^{den} September 1853 (Staatsbl. N°. 102) zou het toch uitsluitend van den inhoud der nieuwe bepalingen, betreffende inrichting en bestuur onzer Kerk afhangen, of daarbij de medewerking van het Staatsgezag en mitsdien ook de goedkeuring des Konings wordt vereischt. Mocht die goedkeuring en medewerking niet worden vereischt, dan zou eene eenvoudige kennisgeving aan den Koning voldoende zijn. Derhalve noodigde de Minister ons uit in de eerste plaats hem mededeeling te willen doen van den inhoud der door ons bedoelde bepalingen.

Daarop is de Minister in kennis gesteld met art. 227 der Synode te Zwolle in verband met art. 7 van het Algemeen Reglement op het beheer der goederen en fondsen voor de Gemeenten der Christelijke Geref. Kerk, aangenomen op de Synode te Dordrecht in 1879 (zie blz. 131 dier Synode) welk art. de volgende bepaling bevat:

„Stemgerechtigd zijn alle manslidmaten der Gemeente, die belijdenis des geloofs afgelegd hebben en niet onder censure staan en ook de meerderjarige mansdoopleden, die overeenkomstig het Reglement op de inrichting en het bestuur der Kerk stembevoegdheid bezitten.”

In verband nu met deze bepaling - - zoo hebben we aan den Minister geschreven — oordeelde de Synode het noodig het

stemrecht der leden te omschrijven en aan art. 2 van het Alg. Regl. op de inrichting en het bestuur der Kerk de volgende alinea toe te voegen:

„Stemgerechtigd zijn alle manslidmaten der Gemeente, die belijdenis des geloofs afgelegd hebben en niet onder Censure staan, en, wat de stoffelijke belangen betreft, ook zij aan wie in sommige Gemeenten door den Kerkeraad stembevoegdheid is toegekend.”

Hetgeen de Syn. Comm. nu met ZEx. wenschte te bespreken zou dus neerkomen op de vraag:

1°. Of het, alvorens de goedkeuring des Konings op het Algem. Reglement op het beheer der goederen en fondsen te verzoeken, niet noodig is de toegevoegde alinea op art. 2 van het Algem. Reglement op de inrichting en het bestuur der Kerk ter kennis van Z.M. te brengen, en 2°. Of het niet toestemmen van een klein getal Gemeenten bij de Regeering ook bezwaar zou doen ontstaan om het Algem. Regl. op het beheer der goederen en fondsen aan de goedkeuring van Zijne Majesteit den Koning voor te dragen?

Daarop heeft ZEx. zeer welwillend het volgende geantwoord:

Naar aanleiding van de mededeelingen vervat in uw schrijven van den 8° dezer aan mij gericht, heb ik de eer Uweleerw. het volgende te berichten:

1°. De voorgenomen wijziging of aanvulling van art. 2 van het indertijd aan de Regeering kenbaar gemaakte Reglement op de inrichting en het bestuur der Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland, behoort te gelijkertijd met het nieuw in te voeren Algemeen Reglement op het beheer der kerkelijke goederen en fondsen op den voet van het tweede lid van art. 1 der wet van den 10 September 1853 (Staatsbl. N°. 102) ter kennis des Konings te worden gebracht.

2°. Die kennisgeving behoort te geschieden vóór of bij het in werking brengen der nieuw te maken bepalingen bij adres aan den Koning, geschreven op gezegeld papier, en door alle hoofden of bestuurders van Uw Kerkgenootschap onderteekend.

3°. Eene goedkeuring door den Koning van de bepalingen van bedoeld Algemeen Reglement op het beheer der kerkelijke goederen en fondsen zal, ingevolge het derde lid van art. 1 van bovengemelde wet, alleen afhangen van de vraag of er zich onder die bepalingen bevinden, die de medewerking van het Staatsgezag vereischen.

4°. Zoolang de Regeering mitsdien geen kennis draagt van den inhoud van bedoeld nieuw in te voeren Reglement op het beheer der kerkelijke goederen en fondsen, kan de vraag niet worden beantwoord of eene koninklijke goedkeuring van een of meerder daarin vervatte bepalingen zal worden vereischt en casu quo zal worden verleend.

5°. De omstandigheid, dat enkele Gemeenten van Uw Kerk-

genootschap zich niet met de voorgenomen wijziging van art. 2 van het Reglement op de inrichting en het bestuur vereenigen, zou voor de Regeering geen hinderpaal behoeven op te leveren om die goedkeuring, gesteld dat deze overigens mocht worden vereischt, te verleenen.

Ik vertrouw hiermede aan Uw verzoek om inlichting te hebben voldaan.

Zietdaar, waarde Broeders, het resultaat onzer gevoerde correspondentie met den Minister; wij meenen op Uwer aller instemming te mogen rekenen, wanneer wij het hier uitspreken, dat ZEx. aanspraak heeft op onze erkentelijkheid voor de welwillendheid, waarmede hij ons heeft voorgelicht.

Uwe Oommissie achtte zich dan nu ook in staat om de zaak verder op een gewenscht einde te brengen en zou dit vrij zeker gedaan hebben, ware het niet, dat de tijd, die nog vóór deze vergadering moest verlopen, zoo kort was en wij dus met een weinig te wachten de gelegenheid konden hebben omtrent het een of het ander het gevoelen der Synode te vernemen.

Wij hebben daarom den Minister onzen dank betuigd voor zijne zoo welwillend verstrekte inlichtingen en ZEx. mededeeld, dat wij de nadere beslissing in deze zaak van de Synode zouden afwachten.

Evenals op onze vorige Synoden zijn we ook nu weer instaat U mededeeling te doen van de vermeerdering van het getal Gemeenten onzer Kerk. Nieuwe Gemeenten werden gesticht

te Zuidwolde,	prov. Drenthe.
„Nieuwkoop,	„ Zuid-Holland.
„Oostzaan,	„ Noord-Holland.
„Westzaan,	„ Noord-Holland.
„ Nijmegen,	„ Gelderland.

Daarentegen werden opgeheven de Gemeente Nijkerk in de Classis Amersfoort en de Gem. Bergambacht in de Classis Rotterdam.

Zoowel van de nieuw gestichte Gemeenten als van die welke opgeheven zijn is aan de Regeering kennis gegeven.

Nog hebben wij mede te deelen, dat de firma J. F. HAESEKER & C°. te Haarlem ons kennis gaven van eene nieuwe Uitgave van het Nieuwe Testament, de Psalmen, Catechismus, Belydenis des Geloofs en alle Liturgische Schriften, bij onze Kerk in gebruik, dat deze uitgave onder toezicht en medewerking van docent LINDEBOOM heeft plaats gehad en dat aan dezelve een voorwoord van zijne hand is toegevoegd.

Indien de Synode mocht kunnen goed vinden deze uitgave aan te bevelen, zou dit kunnen strekken om andere minder aan

te bevelen kerkboeken en boekjes daardoor op den achtergrond te dringen.

Ten slotte hebben wij nog mede te deelen, dat van de Vergadering van deze Synode is kennis gegeven met bijgevoegde betuiging, dat het haar aangenaam zal zijn deputaten van Zusterkerken in haar midden te ontvangen, aan de volgende Buitenlandsche Kerken: aan de Oud Gereformeerde Kerk in Pruissen, aan de Evangelische Kerk in Silezië, aan de Belgische Zendingskerk, aan de Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika, aan de Vereenigde Presbyteriaansche Kerk in Schotland, aan de Reformed Church van Amerika en aan de Hollandsche Christelijke Gereformeerde Kerk in datzelfde land.

En hiermede zijn wij aan het einde onzer taak.

Dat de Koning der Kerk onzen gemeenschappelijken arbeid moge zegenen tot eer van Zijn Naam en tot uitbreiding van Zijn Rijk, is de wensch en bede

Uwer Commissie,

D. K. WIELENGA.

W. H. GISPEN.

J. NEDERHOED, *Secretaris*.

Bijlage II.

VERSLAG VAN DEN TOESTAND DER THEOL. SCHOOL VAN DE CHRIST. GER. KERK IN NEDERLAND.

**Aan
de HoogEerw. Synode der Christ. Ger.
Kerk in Nederland, gehouden te Rot-
terdam den 18^{den} Augustus 1885 en
Volgende dagen.**

GELIEFDE BROEDERS IN ONZEN HEERE JEZUS CHRISTUS!

Aangezien al de gemeenten onzer Kerk jaarlijks een verslag ontvangen van de Handelingen der Kuratoren, zouden wij het bijna overbodig kunnen rekenen nu nog, op eene vergadering als deze, iets te moeten mededeelen.

Wanneer wij echter van uwe zijde moesten overnemen: brengt en nu en voortaan geen verslag meer uit, wij weten er genoeg van — het Kollegie van Kuratoren zou dat zeer smartelijk aandoen. O zoo gaarne spreken we ons, te midden der broeders, die geheel onze Kerk vertegenwoordigen, nog eens uit, al moeten wij somtijds dat ook doen over zaken, die gij reeds lang wist. U zal het Eerw. broeders! althans niet verdrieten, wanneer wij U de groote daden Gods omtrent onze Theol. School in herinnering brengen en waar wij kunnen ze U ook laten zien.

De Heere toch heeft reeds meer dan dertig jaren die School, in weerwil onzer zwakheid en ellende, staande gehouden en in eene klimmende mate zoowel stoffelijk als geestelijk gezegend. Zij ontging evenwel den strijd en de worsteling niet, daarin deelde zij met geheel de Kerke Gods op aarde, doch Gode zij dank! onze trouwe Herder liet haar niet aan haar lot over. Hij heeft onder en bij alles over haar gewaakt; Hij alleen heeft haar beschermd!

Laat uwe oogen, geliefde broeders! gaan over den betrekkelijk breeden rij onzer Docenten. De Heere spaarde hun het leven en de gezondheid, en zij werden ook nu weer in staat gesteld om hun werk met lust en moed aan de Theol. School voorttezetten.

De Synode te Zwolle benoemde in 1882, zooals U bekend is, een drietal broeders, die met de andere Docenten zouden arbeiden, om onze studenten, onder den zegen des Heeren, te

vormen tot degelijke predikers van dat heerlijk Evangelie. Wij behoeven U niet te zeggen: die broeders hebben, onder biddend opzien tot den Heere der gemeente, zich die benoeming laten welgevalen; wij kunnen verder gaan en verklaren: zij zijn reeds meer dan twee jaren aan onze School werkzaam, en met noesten vlijt en volharding wijden zij hunne jeugdige krachten en gaven om onze studenten tot hun heerlijk ambt voor te bereiden; en wat U zoowel als ons tot blijdschap en dankzegging zal verstreken is dit: dat nu reeds de vruchten van hun onderwijs merkbaar zijn.

Daar zitten in het midden dier jeugdige broederen Docenten die grijze mannen en vaders, die langer dan dertig jaren aan onze School werkzaam waren. Zij hebben een merkwaardig verleden achter zich. Inzonderheid kan dat van u gezegd worden, Hoogerw. vaders en broeders, S. VAN VELZEN en A. BRUMMELKAMP! Gij vergunt het ons wel, niet waar? dat wij ook op deze Synode een enkel woord tot U richten. Laat het dit zijn: Gij zijt ons zoo waard en wij hebben U hartelijk lief. Wij hebben aan U o zoo veel. Gij zijt onze eere en onze kroon! Geheel de Kerk voelde dat, toen zij met U ten vorigen jare haar vijftigjarig bestaan dankend en biddend mocht herdenken. Meer dan een halve eeuw waart Gij beiden als dienaren van het Evangelie werkzaam. Nog enkele maanden slechts en het is vijftig jaren geleden, dat gij door een Gode en Christus vijandig kerkbestuur van uwe ambten werdt ontzet. In weerwil van dien smaad, zijt Gij getrouw aan uwen lastbrief voortgegaan en wij behoeven U niet te zeggen, wat de Heere in dat tijdvak voor uwe oogen heeft gewrocht. Ziet rondom U. De gemeente Rotterdam, die deze vergadering zoo gastvrij en broederlijk heeft ontvangen, telt meer dan 4000 zielen. Zij heeft drie waardige dienaren van het Evangelie, die in evenzooveel goed ingerichte kerkgebouwen het Woord des levens verkondigen. De Provincie in wier midden we nu onze Synodale tente hebben opgeslagen telt zeventig gemeenten met een ledental van ongeveer 29,000.

Deze vergadering vertegenwoordigt eene Kerk, die ruim 150,000 zielen op hare lijst heeft staan. Eene Kerk, die een Theol. School bezit met zeven Docenten en een Leeraar in de Nederlandsche taal en aanverwante vakken; dit achtstal geeft aan 79 studenten onderwijs om, onder den zegen des Heeren, deze jeugdige broeders te vormen tot degelijke Dienaren van het Woord onzes Gods. Eene Kerk, die door Gods genade verwaardigd wordt, zoowel aan den Jood als aan den Heiden het Evangelie te verkondigen. Eene Kerk, die op vele plaatsen haar eigen scholen voor lager onderwijs bezit, en waarvan wij ten slotte mogen laten hooren: al wat zij doet voor den Naam en zaak des Heeren mag en kan zij door eigen middelen bestrijden. Van niemand ontvangt zij eenige stoffelijke ondersteuning.

Als Gij dat alles, Eerw. grijsaards! in aanmerking neemt,

zinkt Gij dan niet in ootmoed voor uwen God weg en vraagt: Wie zijn wij Heere, en wat is ons huis dat Gij ons tot hiertoe gebracht hebt?

Gij hebt dat alles, Hooggeachte Broeders! in die vijftig jaren doorleefd; Gij hebt alles zien groeien.

Gij hebt, waarde Professor VAN VELZEN! door uw „Gedenkschrift" aan de Kerk een grooten en onbetaalbaren dienst bewezen. Gij schonkt haar dat, toen zij ten vorigen jare, den 14^{den} October, haar vijftigjarig bestaan herdacht. Dat Gedenkschrift is boven onzen lof verheven en de bescheidenheid verbiedt ons deze Synode in haar oordeel over dat werk vooruit te loopen. Vergun ons echter er dit slechts van te zeggen: — het is e ene Eerezuil, waarbij alle lof den nietigen mensch wordt ontzegd, maar waar wij, aan uwe hand, op historischen bodem worden geleid en wij, na de lezing van uwen belangrijken arbeid, niet anders kunnen dan uitroepen: de Heere heeft groote dingen aan ons gedaan, daarom moet Zijnen Naam daarvoor de eere en de heerlijkheid worden toegebracht!

Wij hebben, zeer geliefde Broeders, VAN VELZEN en BRUMMELKAMP, nog iets op het hart. Het is dit: wanneer wij op eene Synode uwe tegenwoordigheid genieten, dan bekruipt ons, met het oog op uwen hoogen leeftijd, immer de vrees — dat is nu voor het laatst, onze geliefde Vaders in Christus zullen zeer spoedig van ons weggenomen worden. In dat geval gaat het ons als ELIZA toen hij zijn heer ELIA van de eene tot de andere plaats, met een zekeren weemoed over dat heengaan, volgde. Eindelijk brak dat gewichtig oogenblik aan, dat de man Gods van zijne zijde werd weggenomen. De eenvoudige dienaar ELIZA riep toen de veelbeteekenende woorden uit: „mijn vader, mijn vader! wagen Israels en zijne ruiteren."

Wij gelooven, hooggeschatte Broeders! wanneer het den Heere behagen zal U van ons weg te nemen en Gij in de eeuwige ruste van uwen Heer zult ingegaan zijn, geheel de Christ. Ger. Kerk, met het oog op hetgeen Gij waart in uwen gewichtigen arbeid voor Gods Koninkrijk, met ELIZA zal instemmen en roepen U na: mijne vaders, mijne vaders! wagen Israels en zijne ruiteren! Geve de Heere dan aan die Kerk maar genade om met dienzelfden dienaar de bede voor God te brengen: dat twee deelen van uwen geest op onze Kerk mogen nederdalen, opdat zij, indien zij voor de Jordaan kome, gelijk Gij, waarde broeders! er zoo menigmaal voorstondt en er doorkwaamt, uwe mantels moge opnemen en geloovig en ootmoedig betuigen: waar is de Heere, de God van VAN VELZEN en BRUMMELKAMP? ja dezelve? Dan zal de Kerk, Eerwaarde grijsaards! uwe voetstappen drukken en evenals dat zoovele jaren uw voorrecht was voor land en volk tot een uitgebreiden zegen worden gesteld!

De Heere geve ons, geliefde Broeders! dat wij U nog lang

moge bezitten en wij voelen ons gelukkig dat wij nu nog op deze Synode U zingend kunnen toewenschen:

„De Heer zal U steeds gadeslaan
Opdat Hij in gevaar Uw ziel voor ramp bewaar;
De Heer, 't zij G' in of uit moogt gaan,
En waar G' U heen moogt spoeden,
Zal eeuwig U behoeden.“

Schonk de Heere ons, Eerw. Broeders! leden dezer Synode een grooten zegen met onze Docenten, niet minder genoten wij dien met onze Stadenten. Hoort slechts.

Voorzooverre wij dat konden nagaan, liet de verstandhouding tusschen de studenten en hunne leeraars niets te wenschen over. Wat het gedrag der eerstgenoemden betreft, daaromtrent kwam geen enkele klacht ons ter oore. Zooals u bekend is, was dat helaas wel eens anders. De Heere heeft echter dit genadig gewend. Naar wij hopen en bidden zal Hij dat verder doen.

Het was ons een oorzaak van blijdschap uit het verslag van het Docenten-Kollegie te mogen vernemen, dat er van de 79 studenten 47 op den dag des Heeren werkzaam waren op Zondagscholen; ook nog, dat er door hen een aantal traktaten werd verspreid. Zoo iets te mogen hooren verkwikt, want al die arbeid, hoe gering hij ons ook moge toeschijnen, is geheel in overeenstemming met de begeerte van het hart dier broeders: om het Evangelie aan hunne medezondaren te mogen verkondigen.

Voorts kunnen wij U mededeelen, dat er door de studenten een vrij getrouw gebruik wordt gemaakt van het onderwijs, hetwelk aan onze School wordt gegeven. Dat er door de meesten vlijtig wordt gestudeerd bewijzen de examina.

De Admissie- en Overgangsexamina worden regelmatig afgenomen en leveren gunstige resultaten. Zij loopen voor alle examinandi evenwel niet even gunstig af; ook hier wordt, in het belang van Kerk en School, naar bevind van zaken gehandeld.

Hoe het in de maand Juli op de vergadering van Kuratoren met de Examina gaat is van algemeene bekendheid. Evenwel heeft het Kollegie van Kuratoren er behoefte aan deze vergadering er aan te herinneren, dat onze Theol. School, sedert de Synode van Zwolle in 1882 niet minder dan 44 broeders als kandidaten tot de Heilige Bediening heeft mogen promoveeren. Die van 1883 en 1884 hebben het arbeidsveld, door den Heere hun aangewezen, reeds ingenomen en zijn door Gods genade aldaar met eere werkzaam. Naar wij vertrouwen zullen zij, die in dit jaar met gewenscht gevolg hun eindexamen deden, insgelijks spoedig eene plaats bekomen, alwaar zij voor hunnen Zender tot heil van zondaren kunnen arbeiden.

Eene bittere teleurstelling mogen wij U niet verzwijgen. In

het begin van dit jaar, heeft de Heer onze School met een treurig verlies bezocht! Een onzer uitnemendste studenten, de heer J. HESSELS, die in dit jaar zijn eindexamen zou hebben afgelegd, is ons door den dood ontvallen. Hoewel wij vertrouwen, dat wijlen onze broeder thans voor den troon juicht, was het evenwel voor onze Schoot eene zware beproeving. De Heere echter geeft geen antwoord van Zijne daden. Hij doe ons daarom in Zijn doen rusten, en Hij leere het studentenpersoneel en ons allen te -zamen er mēe te rekenen — dat er maar ééne schrede is tusschen ons en den dood.

Voorts, geliefde Broeders! geven wij U kennis, dat de bezoeken der Docenten aan de huizen der studenten regelmatig worden afgelegd. Voorzoover wij kunnen nagaan, werkt dat vrij gunstig. Bij onderling overleg heeft het Docenten-Kollegie dien heerlijken arbeid zóó verdeeld, dat elke Docent zijn eigen studenten heeft.

Tevens brengen wij nog ter Uwer kennis, dat telken jare in de maand October, overeenkomstig de wet op het Hooger Onderwijs, door het Kuratorium een beredeneerd verslag van den toestand der Theol. School bij Z.Ex. den Minister van Binnenslandsche Zaken wordt ingeleverd.

Een dito verslag wordt, volgens diezelfde wet, ingediend in de maand Februari, bij den Edel Achtbaren raad der gemeente Kampen.

Nog een enkel woord over onze financiën. De Heere gaf onze School, wat zij noodig had. Zooals het uit de balans van onzen penningmeester Ds. J. NEDERHOED duidelijk blijkt, gaan wij, met inbegrip der feestkollekten, met onze inkomsten vooruit. Dat is een goed teeken. De Heere moet daarvoor onzen dank ontfangen. De School, waarbij de Kerk zooveel belang heeft, moet stevige wortels in de gemeente slaan, en in dat geval zal er niet alleen voor haar gebeden worden, maar wij zullen ook aan haar onze stoffelijke offers brengen; en, naarmate de Kerk dit begrijpt, zal zij tot Gods eer en aan haar en aan anderer heil bevorderlijk zijn. Daarmede, hooggeachte Broeders, stappen wij van dit onderwerp af. Bij den vluchtigen blik, dien wij op onze School sloegen, kunnen wij niet anders dan uitroepen: Loof den Heere, onze ziele en al wat binnen in ons is, Zijnen heiligen Naam. Wij verbeurden alles en de Heere gaf ons zoo-veel, in Christus schonk Hij ons alles! Hijzelve stemme dan onzer aller harten tot ootmoedigen dank!

Nu iets anders. Toen de Kuratoren in het bezit waren van de Agenda dezer Synode, sprak het van zelf, dat elk onderwerp, hetwelk hier ter tafel zou worden gebracht, onze aandacht trok. Niet het minst trokken die onderwerpen ons aan, die of rechtstreeks of zijdelings met onze Theol. School in betrekking stonden. Wij meenden, op onze laatstgehouden e vergadering te Kampen, dat het op onzen weg lag enkele dier

voorstellen, die uit de provinciën hier aan de orde zouden gesteld worden, onder de oogen te zien, opdat wij U, desgevorderd, met ons advies zouden kunnen dienen.

Het eerste waarop wij wijzen willen betreft hetgeen op genoemde Agenda voorkomt onder E c: „De Synode spreke den wensch uit, dat onze kerk den Doktorstitel verleene.”

Over dat onderwerp, geliefde Broeders! hadden wij op onze vergaderingen reeds vroeger gesproken. Uit de debatten is het duidelijk geworden, dat er noch bij de Docenten, noch bij de Kuratoren eenstemmigheid werd aangetroffen. Op onze laatst gehouden vergadering kwamen wij echter zoover, dat zij omtrent voornoemd onderwerp haar gevoelen als volgt kon formuleeren: „Het Kuratorium oordeelt, in overleg met de Docenten, „dat de Theol. School recht heeft titels te verleenen, maar „meent nochtans op de aanstaande Synode te moeten uitspreken, dat de tijd nog niet gekomen is, om dat recht uit te oefenen.”

Het tweede raakte het voorstel uit Zeeland, Agenda A e: Vermeerdering van onderwijzerspersoneel. Daarentrent heeft het Kuratorium alleen dit te zeggen: dat het dit voorstel uit de prov. Zeeland steunt.

Aangaande de kwestie, vermeld sub E e en g van de Agenda, moge het volgende dienen:

Aangezien onze Theol. School voor een onzer Docenten in deze zaak direkt was betrokken, lokte dit onderwerp nogal rij wat debat uit. Ten slotte sprak het Kuratorium zijn oordeel uit in het navolgende voorstel:

„Na gehouden onderzoek is het der vergadering niet gebleken, „dat het lidmaatschap van Docent NOORDIZY van den Gemeenteraad, schadelijk is voor de Theol. School.”

In betrekking tot hetgeen onder E a op de Agenda is genoemd heeft het Kollegie van Kuratoren niets te adviseeren.

Met dit laatste nemen wij vooreerst van de Agenda afscheid. Eindelijk, waarde Broeders! behooren wij u in kennis te stellen met een tweetal besluiten, welke op onze vergadering in Juli 1.1. genomen zijn, doch deze besluiten zijn, zonder uwe approbatie, voor geen uitvoering vatbaar.

Het eerste door ons genomen besluit treft gij aan in Art. 34 onzer Handelingen en is als volgt:

„Het voorstel door een der kuratoren ter tafel gebracht om, „ingeval er over de al of niet toelating van een student, die „examen heeft afgelegd, de stemmen staken, die (staking) aan „te merken als eene beslissing tot niet toelating, wordt, onder „nadere approbatie der Synode, aangenomen.”

Het tweede is van den volgenden inhoud (Art. 48 2).

„Met het oog op de vermeerdering der gezinnen van H.H. „Docenten wordt bepaald, onder nadere approbatie der Synode, „dat voortaan, te beginnen met het vierde kind en zoo ver-

„volgens, voor elk kind eene tegemoetkoming van vijftig gulden „jaarlijks zal worden toegestaan, tot tijd en wijle dat kind den „tweintigjarigen leeftijd zal hebben" (bereikt).

Wij vertrouwen, geliefde Broeders! dat deze bescheiden voorstellen niet veel van uwen kostbaren tijd zullen wegnemen, en verwachten daarbij dat ze met algemeene stemmen zullen aangenomen worden.

Indien deze Synode omtrent een en ander inlichting verlangt, wij verklaren ons daartoe volkomen bereid. Laat het ons allen slechts te doen zijn om alle onze krachten en gaven te besteden tot den bouw van die gemeente, voor wie onze trouwe Herder en Zaligmaker zijn bloed heeft gestort.

Ons verslag is niet noodig om te doen uitkomen, dat de Heere onze God én Kerk én School, in weerwil der vijandige machten, grootelijks heeft beweldadigd. Alles was ons tegen, vriend en vijand is dat bekend.

Niet alleen heeft de Heere onze Kerk gesticht, maar Hij heeft haar uitgebreid, Hij heeft voor haar ruimte gemaakt.

Zoo ergens dan komt het hier uit wat de dichter onder de oudtestamentische bedeeling zingend op de lippen nam in dat treffende:

„Dat Bazans hemelhooge berg Met
al zijn heuveln Sion terg';
En wane 't overtreffen; Wat springt Gij
bergen trotsch omhoog? Wat wilt G' U in
der volkren oog,
Bij Sions berg verheffen? God zelf
heeft dezen berg begeerd, Ter woning,
om, aldaar geëerd,
Zijn heerlijkheid te toonen; De
Heer, die hem verkoren heeft, Die
trouwe houdt en eeuwig leeft,
Zal hier ook eeuwig wonen."

Broeders! Met zulk een God en met zulk een woord kunnen wij met alle gerustheid de toekomst tegemoet gaan. Jezus, onze Jezus, het Hoofd der Gemeente zal voor Zijne duur gekochte Kerk zorgen, maakt daar maar staat op. LUTHER heeft met het oog daarop kunnen zingen:

„Een vaste Burgt is onze God
Een toevlucht voor de Zijnen/'

Dat maakte LUTHER tot een LUTHER, zooals wij hem uit de geschiedenis hebben leeren kennen. Een man die vreezen en beven kon, en die tevens in de kracht van Zijn God de wereld, den Satan en de hel kon doen sidderen. LUTHERS kracht zat in LUTHERS God! daarom kon hij zoo vrijmoedig zeggen:

„Geen aardsche macht begeeren wij Die
gaat zoo ras verloren."

Eerwaarde leden dezer vergadering! Klemmen we ons dan door

het geloof aan dien trouwen God vast en wij zullen, hoe ellendig en hoe zondig we ook mogen wezen, in Christus meer dan overwinnaars worden bevonden.

Werken we dan, terwijl het dag is, aan het heil van dat Sion, zoolang het den Heere behagen zal ons hier te laten. Hij heeft gezegd: uw arbeid zal in den Heere niet ijdel wezen. De vijftigjarige geschiedenis onzer Kerk heeft dat duidelijk aan het licht gebracht. Niemand onzer ontzinke daarom het hart; ook dan niet als we eens voor Schelfzee of Jordaan komen te staan, want met de geschiedenis voor ons kunnen wij bij de herdenking van Gods daden, met Azaf zingen:

„Door uw arm en alvermogen Hebt
Gij Isrel uitgetoogen;
Jakobs kindren, Jozefs zaad
Vrij gemaakt van Faroos haat.
't Water zag, o God, U komen;
't Water zag U en de stroomen
Steigerden vol schrik omhoog;
D' afgrond werd beroerd en droog.”

En nu, hooggeachte Broeders! het Kuratorium meent dat het u eenigermate heeft laten hooren, welke zegeningen de Heere onze School heeft geschonken. Laten wij voortgaan de belangen dier stichting Gods te behartigen. Wij weten het, onze arbeid aan haar besteed was, in den Heere, niet ijdel.

Laten wij slechts het heil dier School blijven bepleiten voor den troon der genade, 's Heeren zegen is voor haar onmisbaar.

Laten wij aan haar blijven werken; zij moet vooruit. Laten wij voor haar blijven geven; zij heeft het o zoo noodig.

Wij eindigen, broeders! met de bede voor Kerk en School en ook voor deze Vergadering, zoo treffend uitgedrukt in het:

„O Vader, dat uw liefd' ons blijk! O
Zoon, maak ons uw beeld gelijk! O
Geest, zend uwe troost ons neer!
Drieëenig God, U zij al d' eer!”

Wij hebben, hooggeachte Broeders! de eer te zijn U.Eerws. dienaren en broeders in Christus!

Het Kollegie van Kuratoren der Theol. School, en namens
hetzelve Zijne Kommissie ad hoc

A. BRUMMELKAMP Jr. *Praes.*
J. F. BULENS, *Secretaris.*

Rotterdam, 20 Augustus 1885.

III.

HOOG EERWAARDE VERGADERING!

Wederom mogen we het voorrecht genieten, U een overzicht mede te deelen van den staat der Kas voor de Uitbreiding der Theologische School.

Dat verslag kan kort zijn, wanneer wij ons slechts bepalen tot de gewone ontvangsten en uitgaven sedert de laatste Synode.

Met die gewone ontvangsten bedoelen we dan de ontvangene giften ineens en de jaarlijksche bijdragen, terwijl we door gewone uitgaven verstaan uitkeeringen of — wilt ge liever — voorschotten aan den penningmeester der Theologische School, aflossingen van uitgelote aandeelen der rentelooze leening en noodzakelijk gemaakte onkosten door onze Classicale Collectant-Correspondenten.

Wanneer wij die ontvangsten vergelijken met die, waarvan we op de vorige Synode verslag gaven, dan moeten wij al aanstonds beginnen met te zeggen: wij zijn niet vooruitgegaan.

Toen hadden we aan jaarlijksche bijdragen *f* 7280,93. Nu slechts *f* 6113,52. Toen aan giften in eens *f* 675,621. Nu slechts *f* 284,90. Dat is in alles op eens *f* 1558,51 minder.

Gelukkig dat onze uitgaven niet grooter waren. Tengevolge van extra-giften en legaten en de opbrengst van de zoogenaamde Jubilé-Collecte voor de Theologische School, behoefden we maar *f* 2700,— uit te keeren aan den Penningmeester der Theologische School.

Van de 13 uitgelote aandeelen in de rentelooze leening, werden er tot hertoe nog maar 8 opgevraagd, zoodat we daarvoor voorloopig ook *f* 500 in kas hielden. Sij die *f* 2700,— en *f* 800,— hebben we nu nog te voegen eene som van *f* 216,78 voor noodzakelijk gemaakte onkosten voor inning en overmaking der gelden door de Classicale Collectant-Correspondenten en den Algemeenen Thesaurier, eenige zoogenaamde bureaukosten en dergelijke, zoodat onze gewone uitgaven bedragen de som van *f* 3716,78. Trekken we die som nu af van de ontvangene giften in eens en jaarlijksche bijdragen, die samen *f* 6398,42 beliepen, dan houden we een saldo van *f* 2681,64. Wanneer we dus die *f* 500,— voor die nog niet opgevraagde uitgelote aandeelen ook hadden moeten uitbetalen en de Penningmeester een paar duizend gulden meer had gevraagd — wat toch gemakkelijk zoo had kunnen zijn — dan was er niets overgebleven.

Wat ge nu gehoord hebt, dat is zoo wat een soort van een inleiding om al de belangstellenden duidelijk te maken: er moet

aan de „Uitbreiding der Theologische School" de hand worden gehouden, of wij gaan spoedig in plaats van uitbreiden, inkrampen.

Om intusschen alles te zeggen en ieder in staat te stellen de gansche Kas voor de Uitbreiding der Theol. School goed te kennen, zullen we een volledig uittreksel van ons Kasboek mededeelen.

We ontvingen aan giften in eens	f 284,90
Aan jaarlijksche bijdragen.....	„ 6113,52
Aan intresten.....	„ 3669,37
Aan aflossingen van uitstaande kapitalen	„ 1200,—
Batig Saldo der vorige dienst	„ 4517,76 ¹ / ₂
Dat is te zamen.....	f 15,785,55 ¹ / ₂

Hiervan gaven we uit:

Aan den Penningmeester tot dekking van zijne te korten.....	1 . f 2700,00
Aan aflossing van uitgelote aandeele in de rentel. leening.....	„ 800,—
Uitgaven van verschillenden aard.....	„ 216,78
Belegd	„ 9000,—
Samen.....	f 12,716,78

Zoodat we sluiten met een Batig Saldo van . . . f 3068,77|

Intusschen moeten we hierbij opmerken, dat er alles en alles zoowat nog 20 van de uitgelote aandeele niet ter uitbetaling en aflossing zijn aangeboden. Wanneer dit vroeger of later plaats heeft kost ons dit f 2000,—

Om ons verslag nu geheel volledig te maken geven we nog gaarne een overzicht van onze rentegevende fondsen.

Wij hebben nog: 1 Russ. spoortje.

1 Aandeel van f 100, - in de Amsterdamsche premieleening.

Een eerste hypotheek ad f 22000,— rentende naar 4 ¹/₂ %

Een Obligatie „ „ 5000,— „ „ 4 ³/₄ %

Een id. „ „ 300— „ „ 5%

Een id. „ „ 100— „ „ 4 ³/₄ %

Twee Acceptatiën samen f 9000,— „ „ 3%

Nog mogen we U mededeelen dat we sedert de laatste Synode wederom 8 aandeele ad f 100,— in de rentelooze leening ten geschenke ontvingen. Over het geheel hebben we dus ruime stof om God te danken

voor Zijnen zegen op dezen onzen geringen arbeid.

In de lijst van onze Classicale Collectant-Correspondent en kwamen de volgende veranderingen:

In de Classis Leiden verzocht Ds. J. PH. SLUIJTER zijn ontslag. Ds. J. THIJSS te Sassenheim werd zijn opvolger.

van de Classis Gorinchem uit de Gemeente Hardinxveld vertrok Ds. M. v. D. BOOM. In zijne plaats trad Ds. J. Boss te Herwijnen op.

In de Classis Dordrecht gaven we ontslag aan den broeder ouderling MEYER te Sliedrecht. Ds. F. TEN HOOR JZ. te 's Gravendeel werd in zijne plaats benoemd.

In de Classis Genderen ontsloegen we Ds. J. PASSCHIER te 's Gravemoer; in zijne plaats benoemden we Ds. F. M. TEN HOOR te Genderen; deze vertrok echter van daar naar Opperdoes en Ds. C. S. Boss te Vrijhoeve-Capelle trad in zijne plaats.

Uit de Classis Zwolle vertrok Ds. J. N. LINDEBOOM van Vollenhove; de ouderling P. KRAMER van Genemuiden volgde hem op.

Voor de Classis Hoogeveen verzocht Ds. J. JEL SCHOEMAKERS te Dedemsvaart eervol ontslag. Ds. T. NOORDEWIJER van Meppel werd zijn opvolger.

De Classis Coevorden werd vacant door het vertrek van Ds. G. H. ZAHN van Gees naar Vries. In diens plaats kwam Ds. J. KOK te Schoonebeek.

Ds. A. KOPPE van Gasselter-Nijeveen verzocht zijn eervol ontslag voor de Classis Assen. Ds. G. H. ZAHN te Vries trad in zijne plaats.

De Classis Franeker kwam open door het vertrek van Ds. J. BAKKER naar Ommen. In zijne plaats werd benoemd Ds. A. v. D. SLUYS te Franeker.

Voor de Classis Dockum bekwam Ds. E. J. SEEGER te Lioessens zijn ontslag; voor hem trad op Ds. O. EERDMANS te Wanswerd.

Voor de Classis Groningen verzocht ouderling BIRZA zijn ontslag. Ds. A. VAN WIJK werd zijn opvolger.

Hetzelfde deed Ds. P. A. LANTING voor de Classis W a r f f u m; terwijl Ds. J. DUURSEMA van Uithuizen in zijne plaats werd benoemd.

De Classis Stadskanaal werd vacant, daar Ds. VAN ASSELT te Sellingen om redenen van localen aard meende te moeten bedanken. Voor hem trad op Ds. H. J. y. D. VEEN te Stadsmusselkanaal.

Zietdaar, Eerwaarde Broeders, een algemeen overzicht van onze werkzaamheden voor de Uitbreiding onzer Theologische School voor dit pas verstreken Synodejaar, alsmede van den staat der Kas.

De staat van ontvangsten, dien we bij dit verslag overleggen en in de Handelingen der Synode zullen laten drukken, kan alle belangstellenden dienen tot een soort van aanwijzer van die Gemeenten en Classes, waar nog veel te doen is en waar wij hopen dat dit met vrucht zal geschieden.

In de eerste plaats is daartoe ons oog op de Classicale Collectant-Correspondenten.

Zonder hunne ijverige medewerking vermogen wij weinig. Niemand verwondere zich dus of achte het vermetel, wanneer wij bij afdoende bewijzen van traagheid en verzuim ons genoodzaakt zien naar nieuwe krachten om te zien.

En ten behoeve van onze Classicale Coll. Correspondenten, waarvan velen met lofwaardigen ijver zich wijden aan hunne taak vragen we met bescheiden aandrang de hulp en voorlichting der Kerkeraden.

Ik heb dikwijls hooren beweren: „als de dominé er maar voor is, dat is veel gewonnen.”

Met den wensch en bede dat al onze domine's de belangen der Theologische School op een waardige wijze mogen behartigen ben ik

Uw Dienstwillige Thesaurier

J. NEDERHOED.

ONTVANGSTEN
TEN BEHOEVE VAN DE
UITBREIDING DER THEOLOGISCHE SCHOOL.
1882—1885.

CLASSEN.	GEMEENTEN.	JAARL. BIJDR.	GIFTEN IN EENS.	TOTAAL.
GRONINGEN.	Groningen	226,—	12,50	238,50
	Bedum	240 —		240 —
	Thesinge	60 —		60,—
	Ten Boer	60 —		60,—
	Zuidbroek	1 5 -		1 5 -
	Sappemeer	68,50		68,50
	Kielwindeweer	81,50		81,50
	Haren	42,50		42,50
	Aduard	13,50		13,50
	Ezinge	113,—		113,—
	Sauwert	3 0 -		30—
	Hoogkerk	1 6 -		1 6 -
			966,—	12,50
ENUMATIL.	Enumatil	87,50		87,50
	Stroobos	31,-		31 —
	Grootegast			
	Oldekerk	2 0 -		2 0 -
	Marum			
	Zevenhuizen			
	Oldehove			
	Niezijl	90 —		9 0 -
	Leek	62,50		62,50
	Zuidhorn			
Koornhorn				
		291,—		291 —
WARFUM.	Uithuistern. (O. G.)			
	Uithuistern. (W. G.)			
	Uithuizen	14,50		14,50
	Middelstum	240 —		240 —
	Warfum	2-		2-
	Baflo			
	Winsum			
	Pieterburen			
	Leens	50 —		50,—
	Ulrum			
Houwerz. en Zoutk.				
		306,50		306,50

CLASSEN.	GEMEENTEN.	JAARL. BIJDR.	GIFTEN IN EENS.	TOTAAL.
APPINGE-DAM.	Appingedam	90—	6.50	90.-
	Delfzijl			
	Garrelsweer			
	't Schild	14-		14,-
	Ten Post			
	Schildwolde			
	Siddeburen			
	Stedum	104,—	6,50	110,50
	't Zandt			
	Spijk			
Woldendorp				
Bierum				
Niewolda	27,25	2—	27,25	
Nieuwe Pekela				
Onstwedde				
Sellingen				
Onstwedder Mussel				
Stads Musselkanaal				
Stadskanaal				
Wildervank				
Weerdingermond	15,50	15,50		
	60,25	2-	62,25	
WINSCHO-TEN	Winschoten		5-	5-
	Oude Pekela			
	Veendam			
	Meeden			
	Scheemda			
Midwolda	5,-	5-		
Nieuw Beerta				
LEEUWAR-DEN.	Leeuwarden	36—		37-
	Hallum			
	Marrum			
	Oenkerk			
	Boxum	61-		61,—
	Suawoude			
	Britsum			
	Stiens	12.-	2—	12-
	Hyum c. a.			
	Wirdum	2-		
	197,—	1—	198—	

CLASSEN.	GEMEENTEN.	JAARL. BIJDR.	GIFTEN IN EENS.	TOTAAL.
DOKKUM.	Ferwerd Wanswerd Blija Dokkum Driesum Murmerwoude Borum Lioessens Hollum (Ameland) Kollum Holwerd	1,50		1,50
		1,50		1,50
DROGEHAM.	Bergum	13,50		13,50
	Drachten	56—		56—
	Drogeham	7,50		7,50
	Oudega	66 50		66 50
	Surhuisterveen	6—		6—
	Westergeest	6-		6-
	Ureterp	16,50		16,50
	Veenwoudsterwal	6.-		6-
	Rottevalle	19,50		19,50
	197,50		197,50	
HEEREN-VEEN.	Heerenveen	2 0 -		2 0 -
	Joure			
	Mildam	59.-		59.-
	Linnenhuizen			
	Duurswoude			
	Oldeboorn			
	Terwisnel			
	Donkerbroek			
	Idskenhuizen			
Wolvega	9-		9-	
	88—		88,-	
FRANEKER.	Franeker	19—		
	Harlingen	1 8 -		1 8 -
	Sexbierum			
	Minnertsga			
	Arum			
	Beetgum			
St. Anna Parochie.				
	3 7 -		3 7 -	

CLASSEN.	GEMEENTEN.	JAARL. BIJDR.	GIFTEN IN EENS.	TOTAAL.
SNEEK.	Sneek	235,50		235,50
	Scharnegoutum	73 -	5-	78 -
	Bolsward	130,50	10,-	140,50
	Workum	5-		5-
	Koudum	117,75		117,75
	Hindeloopen	1-		1-
	Temmer			
	Makkum Echten			
		562,75	15 -	577,75
HOOGVEEEN.	Meppel			
	Nieveen (kange Ruinerw en Koe-	32.—		32 —
	Dedemsvaart	6-		6-
	Hoogeveen			
	Zuidwolde Hollandsche veld			
		38,-		38 —
ASSEN.	Assen	5,50		5,50
	Smilde			
	Norg			
	Annelscha	11,—		11 -
	Roden en Een	31,50		31,50
	Borger			
	Grasselter-Nieveen			
	Vries Haulerwijk	17,50		17,50
		65,50		65,50
KOEVORDEN.	Koevorden			
	Emmen			
	Aalden	20 -		20 -
	Gees			
	Schoonebeek Nieuw Amsterdam Schoonoord Sleen			
			20 -	

CLASSEN.	GEMEENTEN.	JAARL. BIJDR.	GIFTEN IN EENS.	TOTAAL.
BEILEN	Beilen	18 -		18 -
	Westerbork			
	Diever	46,-		46 -
	Dwingeloo	147 -		147 -
	Hijken			
		211.—		211.—
ZWOLLE.	Zwolle	81,-		81,-
	Kampen	22,50		22,50
	Kamperveen			
	Gronenmidon	5—		5—
	Ambt-Vollenhove	18,50		18,50
	Hasselt			
	Steenwijk	5-		5-
	Staphorst			
	Rouveen			
	Langeslag			
	Zwartsluis			
Zalk	30—			
		162 -		162,-
HOLTEN.	Deventer	13,-		13—
	Holten	2-		2.-
	Enter			
	Vriezenveen	24 -		24 -
	Almelo	10—		10 -
	Enschede	6-		6-
	Rijssen			
	Borne			
Nijverdal				
		55—		55—
OMMEN.	Ommen	5—		
	Heemse	6—		6—
	Den Ham	4—		4-
	Dalfsen			
	Nieuw Leusen			
	Lutten a/d Dedemsv.			
	Vroomshoop			
	Lemelerveld			
Bergentheim				
		15 -		15 -

CLASSEN.	GEMEENTEN.	JAARL. BIJDR.	GIFTEN IN EENS.	TOTAAL.
ARNHEM.	Arnhem	12,-	4,50	16,50
	Velp	40,-		40,-
	Tiel	22,50		22,50
	Veenendaal			
	Beekbergen			
Renswoude	Lunteren	3,-		3-
	Culemborg			
		77,50	4,50	82-
		85-		
VARSE- VELD	Varsseveld			
	Aalten	45-		45,-
	Winterswijk	12,-		12,-
	Geesteren en Grelse- Zutphen (laar	10-		10-
	Doesburg			
Barchem				
		152—		152,—
HATTEM.	Hattem			
	Wezep	30,-		30—
	Heerde	20,-	2-	22-
	Twello	3—		3-
	Appeldoorn en 't Loo	42,50		42,50
Elburg				
Wapenvelde				
		95,50	2,-	97,50
UTRECHT.	Utrecht			
	Oud-Loosdrecht	3,50		3,50
	Hilversum			
	Kok-engen	12,50		12,50
	Breukelen			
	Baambrugge			
	Westbroek	2-		2-
Woerden	1,50		1,50	
Lopik				
		19,50		19,50

CLASSEN.	GEMEENTEN.	JAAR. BIJDR.	GIFTEN IN EENS.	TOTAAL.
AMERS- FOORT.	Amersfoort	17,50		17,50
	Bunschoten	101,72 ⁵		101,72 ⁵
	Zeist	6,-		6,-
	Doorn	14,-		14,—
	Scherpenzeel	11,50		11,50
	Putten	14,50		14,50
	Harderwijk	34,-		34,-
	Baarn	25,-		25,-
		224,22 ⁵		224,22 ⁵
AMSTERDAM.	Amsterdam			
	Uithoorn			
	Haarlemmerm. O. Z.			
	Weesp			
	Edam			
	's Graveland			
	Amstelveen			
	Naarden	20,-		20,-
	Huizen			
	Zaandam			
	Wormerveer			
Landsmeer				
Ouderkerk a/dAmst.				
		20,—		20,-
HAARLEM.	Alkmaar			
	Broek op Langendijk	20,-	7,50	27,50
	den Helder	20,50		20,50
	Texel (Oostereind)			
	Anna Powlona Pol-			
	Dirkshorn (der			
	Krabbenham			
	Schagerbrug			
	Haarlem O. Gr. &			
Haarlem KL Heiligl.		10,—	10,—	
Nieuw Vennip	32,85 ⁵		32,85 ⁵	
Hoofddorp				
Beverwijk				
		73,35 ⁵	17,50	90,85 ⁵

CLASSEN.	GEMEENTEN.	JAARL. BIJDR.	GIFTEN IN EENS.	TOTAAL.
ENKHUIZEN.	Enkhuizen	57,-		57-
	Andijk		7.50	7.50
	Medemblik	28-		28,-
	Opperdoes	87.-		87—
	Urk	120—		120—
	Hoorn			
		292,-	7,50	299,50
LEIDEN	Leiden (Hooi- en Heerengracht)	129—		129,—
	Rhiinsburg			
	Bodegraven	18-		18-
	Boskoop	5-	1-	6-
	Katwijk aan Zee	10-		10-
	Noordwijk aan Zee	33,25		33,25
	Sassenheim	30,50		30,50
	Aphen a/d Riin	20-		20-
	Waddinxveen	7-		7-
	Hazerswoude	13,50		13,50
	Hillegom			
	Oude Wetering	3,-		3-
	Nieuwkoop			
		269,25	1-	270.25
DELFT.	Delft			
	's Hage (Nobelstr.)			
	„ (Wagenstr.)			
	Schiedam			
	De Lier			
	Maasland			
	Naaldwijk			
	Zeewoord			
	's Gravesande			
	Maassluis			
	Monster			
Scheveningen				

CLASSEN.	GEMEENTEN.	JAARL. BIJDR.	GIFTEN IN EENS.	TOTAAL.
ROTTERDAM.	Rotterdam:	184,—		272,90
	(Hovenierslaan	30,50		106,25
	Raampoortslaan	2,50	88,90	30,50
	Goudsche Singel)	2,50		2,50
	Delfshaven	20,-		2,50
	Kralingen		106,25	20-
	Schoonhoven			
	Gouda			
	Pernis			
	Hoogvliet			
	Katendrecht			
	Bergambacht			
	Blijswijk			
	Rhoon			
	Bolnes			
		239,50	195,15	434,65
DORDRECHT.	Dordrecht (Kromh.)			
	en (Kuipershaven)			
	Giesendam			
	Sliedrecht			
	Alblasserdam			
	Oost- Barendrecht			
	Heerjansdam			
	Puttershoek			
	's Gravendeel			
	Strijen			
West-Barendrecht				
VLAARDINGEN.	Vlaardingen		10-	30—
	Spijkenisse			10,-
	Zuid-Beierland			22,50
	Oud-Beierland			
	Rozenburg			
	Middelharnis			
	Stellendam	30,-		
	Westmaas			
	Brielle			
	Hellevoetsluis			
	Zwartewaal			
Numansdorp				
Ooltgensplaat				
		52,50	10-	62,50

CLASSEN.	GEMEENTEN.	JAARL. BIJDR.	GIFTEN IN EENS.	TOTAAL.
GORINCHEM.	Gorinchem	1 4 2 -	3,50	145,50
	(en Hedel)			
	Leerdam			
	Noordeloos	4,50		4,50
	Langerak	122,25		122,25
	(en Nieuwpoort)			
	Herwijnen	66,50		66,50
	Gameren	19,50		19,50
	Hardinxveld	27,50	0,75	28,25
	Vuren	10,-		10,-
	Poederrijen	7,50		7,50
	Lekmond	70,50		70,50
	Zuilichem	18,35		18,35
Well	28,50		28,50	
		517,10	4,25	521,35
WALCHEREN	Middelburg (P S. en L. D.)	73,06		73,06
	Serooskerke			
	Vlissingen			
	Meliskerke			
	Veere	6,12		6,12
	Domburg			
	Kamperland Schoondiike			
		79,18		79,18
GOES	Goes	100,—		100,-
	Nieuwedorp	54,50	1-	55,50
	Wolphaartsdiik	2 9 -		2 9 -
	Baarland	15,41		15,41
	Heinkenszand	2,50		2,50
	Ter Neuzen	100,—		100,—
	Axel	80,—		80,—
	Zaamslag	4 0 -		40,-
		421,41	1-	422,41
ZIERIKZEE.	Zierikzee			
	Haamstede			
	Oosterland op Duive- land			
	Bruinisse Colijnsplaat			

CLASSEN.	GEMEENTEN.	JAARL. BIJDR.	GIFTEN IN EENS.	TOTAAL.
ZIERIKZEE	Wissekerke Geertsdijk Scharendiike Brouwershaven			
	Anna Jakoba Polder			
BERGEN OP ZOOM.	Biezelingē Krabbendiike (en Kapelle) Rilland en Bath	1 5 - 1 3 -		1 5 - 13.—
	Kruiningen (en Schore) Oud Vossemeer Tholen	32,50		32,50
	Yerseke St. Maartensdijk	2 2 -		2 2 -
		82,50j		82,50
GENDEREN.	's Hertogenbosch Hensden Gen deren Meeuwen Dussen Vrijhoeve Capelle en Sprang 's Gravemeer Tilburg (Zendingst.)	120—		120,-
		120,—		120 —
ALMKERK.	Nieuwend, bij Alm- Almkerk (kerk Waardhuizen Andel c. a. Veen Werkendam			
	Sleeuwijk			
KILINDERT	Kilndert Dinteloort			
			!	

RECAPITULATIE.

PROVINCIEËN,	CLASSEN.	JAARL. BIJDR.	GIFTEN INEENS.	TOTAAL.	TOTAAL VAN IEDERE PROV.		
					IN EENS.		
GRONIN- GEN.	Groningen	966,—	12,50	978,50			
	Enumatil	291,—		291,-			
	Warfum	306,50		306,50			
	Appingedam	104,—	6,50	110,50			
	Stadskanaal	60,25	2	62,25			
	Winschoten		A	5	1727,75	26,-	1753,75
FRIES- LAND.	Leeuwarden	197,-	1,-	198,—			
	Dokkum	1,50		1,50			
	Drogeham	197,50		197,50			
	Heerenveen	88,-		88,—			
	Franeker	37-		577,75			
	Sneek	562,75	15,-	37-	1083,75	16,-	1099,75
DEENTHE.	Hoogeveen	38,—		38,—			
	Assen	65,50		65,50			
	Koevorden	20,-		20-			
	Beilen	211		211	334,50		334,50
OVER- IJSEL.	Zwolle	162,-		162,—			
	Holten	55,—		55-			
	Ommen	15-		15,-	232,-		232,-
GELDER- LAND.	Arnhem	77,50	4,50	82,-			
	Varsseveld	152,-		152,-			
	Hatterum	95,50	2,—	97,50	325,—	6,50	331,50
UTRECHT.	Utrecht	19,50 ¹		19,50			
	Amersfoort	224,22 ⁵		224,22 ⁵	243,72 ⁵		243,72 ⁵
NOORD- HOLLAND.	Amsterdam	20,-		20,-			
	Haarlem	73,35 ⁵	17,50	90,85 ⁵			
	Enkhuizen	292,—	7,50	299,50	385,35 ¹	25,-	410,35 ⁵
ZUID- HOLLAND.	Leiden	269,25		270,25			
	Delft						
	Rotterdam	239,50	195,15	434,65			
	Dordrecht						
	Vlaardingen	52,50	10-	62,50			
	Gorinchem	517,10	4,25	521,35	1078,35	210,40	1288,75
ZEELAND.	Walcheren	79,18		79,18			
	Goes	421,41		422,41			
	Zierikzee						
	Berg. op Zoom	82,50		82,50	583,09	1,	584,09
NOORD- BRABANT.	Genderen	120,—		120,-			
	Almkerk						
	Klundert				120,-		120,-
TOTAAL-GENERAAL		6113,52	284,90	6398,42	6113,52	284,90	6398,42

Middelstum, 12 Aug. 1885.

Gezien en in orde bevonden:

Rotterdam, 21 Aug. 1885.

J. NEDERHOED, *Algem. Thes.*

De Commissie ad hoc.

J. VAN ANKEN, J.
WESTERHUIS. H.
J. KLINKERT.

Bijlage IV.

Aan de Eerwaarde Synode der Chr. Geref. Kerk te Rotterdam.

EERWAARDE EN ZEER GELIEFDE VADERS EN BROEDERS IN DEN
HEERE JEZUS CHRISTUS.

Sprak de Heere onze God tot Abraham: „Ik ben uw schild en loon, zeer groot"; ieder geloovige ondervindt tot op den huidigen dag, dat de Heere de beschermer en bewaker der Zijnen is, en dat Hij niet laat varen wat eens Zijne hand heeft begonnen.

Die hulpe van Abrahams God heeft ook uwe Commissie in ruime mate mogen ervaren, en zij mag het een Hebreër uit de Hebreëren nazeggen: „Hulpe van God verkregen hebbende, staat zij tot op den huidigen dag!"

Groote dingen heeft zij, wel is waar, ook in de jongste drie jaren niet kunnen verrichten; maar kan toch ook in het kleine de hand des Heeren niet duidelijk worden opgemerkt? „Ziet, dat volk zal alleen wonen, en het zal onder de Heidenen niet gerekend worden!" heeft Bileam de Zoon van Beor getuigd van hen, wier geestelijke belangen door uwe Commissie moeten worden behartigd; is het wonder, dat haar arbeid altijd een eigenaardige plaats inneemt onder de werkzaamheden, die op het gebied van Uit- en Inwendige Zending worden verricht?

Wij meenden dan ook niet beter te kunnen doen dan, lettende op de wenken, die ons een vorige maal waren gegeven, in allen eenvoud op den ingeslagen weg voort te gaan; met de stille hoop, dat Abrahams God den arbeid der liefde onder Abrahams zaad genadiglijk mocht zegenen.

Met die hoop bezield, zonden we onzen Colporteur-Bezoekbroeder naar Oost en West, naar Zuid en Noord van ons Vaderland uit, om zoowel voor als onder Israël te arbeiden, waarin de Heere boven bidden en denken gezegend heeft.

Zag hij zich nu en dan soms bitter teleurgesteld, en moest hij maar al te dikwerf ervaren, dat de verharding nog niet van Israël is geweken, dat het deksel nog niet van zijn aangezicht weggenomen is, ook menige verrassing werd hem bereid.

Reeds de gedachte, dat hij in vele gemeenten met opene armen werd ontvangen en schier immer voor een talrijke en aandachtig luisterende schare de belangen van Gods oude volk in gebed en toespraak kon bepleiten, kon in den moeievollen arbeid hem bemoedigen; maar ook heeft hij nu en dan menig belangrijk gesprek met Juda's bannelingen kunnen houden, gelijk

zijne verslagen daarvan gedurig melding maakten. Bij een enkelen werd zelfs blijkbaar belangstelling openbaar, en de hoop leeft in ons hart, dat het woord van God, hetwelk nu en dan door een zoon of dochter Abrahams werd gekocht, niet ledig zal wederkeeren, en dat ook de andere arbeid van onzen Broeder niet ijdel zal zijn in den Heere.

Of moeten we veronderstellen, dat al die 120 bidstonden, welke sinds 1881 zijn gehouden, niet de minste vrucht zullen afwerpen; dat de gesprekken, die voor of na het houden dier bidstonden zijn gevoerd, ook zelfs voor een enkelen nakomeling van Abraham niet ten zegen zal zijn? Dit zij verre!

Moest er onder de Heidenen soms 20 jaar lang worden gearbeitet alvorens een Kaffer of Moor werd toegebracht; is zelfs menige Zendeling vermoord en opgegeten, om niet eens te spreken van de vele duizenden schats, die ten offer zijn gebracht, dan kunnen we moed houden, ook al is nog niet één bekeerling als vrucht van onzen arbeid aan te wijzen.

Immers God, die rijk is in barmhartigheid, die kannibalen herschept in toonbeelden Zijner genade, zou die Zijn belofte aan Israël niet vervullen?! Ongetwijfeld, want

„Zijn waarheid zal Hij nimmer krenken
Maar eeuwig zijn verbond gedenken. Zijn
woord wordt altoos trouw volbracht Tot in
het duizendste geslacht, 't Verbond met
Abraham, zijn vrind, Bevestigt Hij van
kind tot kind.”

Als wij maar doen met alle macht wat onze hand zal vinden, dan zal de Heere den arbeid onder een volk, 't welk zulk een rijke geschiedenis en zulk een heerlijke toekomst heeft, niet ongezegend laten.

Ten einde dien arbeid zoo vruchtbaar mogelijk te doen zijn heeft Uwe Commissie gemeend in het benoemen van Correspondenten eene kleine verandering te moeten brengen, en wel in dier voege, dat zij de benoeming dezer Broeders aan de respectieve Classes opgedragen heeft.

Een enkele Classis heeft aan die vriendelijke opdracht op welwillende wijze beantwoord, gelijk ook enkele Correspondenten op zeer loffelijke wijze zich van hunne taak hebben gekweten, waarvoor de Commissie bij dezen gaarne haar innigen dank voor de bewezene hulp toebrengt; terwijl zij den vurigen wensch uitspreekt, dat eerlang alle vacatures mogen worden bezet, en alle Broeders Correspondenten in het belang van Israëls zaad werkzaam mogen zijn!

Moest uwe Commissie in haar voorgaand verslag rapporteeren, dat alle pogingen om aangaande SAMUEL DAVIDSOHN iets naders gewaar te worden vruchteloos waren gebleven, thans kan zij mededeelen, dat althans eenig licht in dezen is opgegaan.

Gedrongen door de begeerte om toch iets van dezen voormaligen Leeraar in Israël te weten te komen, plaatsten wij — daartoe door broeders in het Binnen- en Buitenland geholpen — in een Fransch, in een Duitsch en in een Engelsch Christelijk tijdschrift een korte mededeeling van DAVIDSOHNS geschiedenis; met het vriendelijk verzoek, om, ingeval men iets van hem wist, dat dan aan onzen geachten President, Ds. GEZELLE MEERBURG, te willen berichten.

Niet lang duurde het of van onderscheidene personen te London kwam de tijding, dat DAVIDSOHN den 9 Maart 1884, door Rev. WILKINSON in de „Conference Hall", in Mildmay Park, was gedoopt, en dat Hij nog met vrouw en kinderen zich te London bevond; waar liij door het leeren van een handwerk in zijn dagelijksche behoeften trachtte te voorzien, en zich voorbeeldig gedroeg.

Verblijd over deze gunstige berichten, verzochten we vriendelijk nadere inlichtingen te mogen ontvangen, en knoopten we ook met D. zelf de correspondentie weer aan; insgelijks hem vriendelijk maar tevens dringend uitnoodigende ons toch iets mede te deelen van zijn geschiedenis, die hij, sinds dat de Broeders BEUKER en WIELENGA hem het laatst hadden gesproken, had beleefd.

Aan dat verzoek werd echter tot onzen spijt niet voldaan. Wel kwam er antwoord, ook wel van D. zelf, maar het gewenschte licht ging niet op. Toch hadden we aan dat licht behoefte, weshave we tot den krassen maatregel moesten overgaan, om aan D. te schrijven, dat, indien hij de gevraagde inlichtingen niet gaf, wij ons niet langer, ook niet financieel met hem konden inlaten. Die inlichtingen kwamen niet; en, gelijk van zelf spreekt, onze briefwisseling met D. was geëindigd.

Moest zulk een afloop wel tot moedeloosheid stemmen, toch konden wij er niet toe komen om het hierbij te laten blijven.

Na eenige maanden te hebben gewacht schreven we bij vernieuwing aan een der Broeders, die ons zoo welwillend ter zijde had gestaan, n. 1. aan den Duitschen predikant PASTOR SOMMER, ZEw. vriendelijk verzoekende, ons iets naders omtrent D. te willen mededeelen; en o. a. ons te willen berichten, waaraan het z. i. toch toe te schrijven is, dat D. tegenover ons zich zoo achterhoudend gedraagt.

Weldra kwam het gewenschte antwoord in; een antwoord hetwelk in menig opzicht stof tot blijdschap schonk en dat deed zien, dat hetgeen aan D. was besteed niet was verspild.

„Ich glaube heute noch", zoo schrijft genoemde Leeraar, „dass wenn je ein Jude aufrichtig bekehrt war so ist es D. Er hat mir seine Geschichte ziemlich- genau erzählt und ebenso seine Erfahrung als Christ, ich habe gesehen wie er als lebendes Menschen-Skelett herumliief um als Christ leben zu können und wie er bereit ist Jesum alles zum Opfer zu bringen" enz. gelijk

blijkt uit het origineel, dat we bij dezen gaarne ter inzage U aanbieden.

Met die getuigenis stemmen overeen alle berichten, die we omtrent D. hebben ontvangen; zoodat we de gegronde hoop kunnen koesteren, dat, al hadden wij hem zeer gaarne in ons midden willen houden, hij toch den Messias van Israël als zijn Heiland en Zaligmaker heeft leeren kennen, en dat zijn vreemde houding tegenover de Commissie wel niet is goed te keuren, maar toch ook uit zijn karakter en omgeving genoegzaam kan worden verklaard.

Dat de trouwe Herder Israëls hem verder leide en weide, en dat ook zijn gade en kinderen den Beloofde der vaders mogen leeren kennen, is de vurigste wensch onzer ziel!

Gaarne aan alle wateren willende zaaien, hebben we met groote blijdschap onzen Broeder KOSTER eenige weken afgestaan aan de Commissie voor de Bijbeltent op de Wereld-Tentoonstelling te Amsterdam, waardoor hij tevens in de gelegenheid was om met menig kind uit den huize Israëls over Israëls verwachting te kunnen spreken, en het Woord Gods of bijbelsche traktaten hem uit te reiken. Ter bereiking van datzelfde doel zijn we met het Traktaatgenootschap „Filippus" overeen gekomen om Br. KOSTER in en bij de Bijbeltent te Zandvoort werkzaam te doen zijn, alwaar onder de badgasten telken jare vele zonen en dochteren Abrahams worden gezien. Moge ook deze arbeid er toe bijdragen, dat zij van al hunne onreinigheden en van al hunne drekgoden worden gereinigd, en de behoefte aan het bad der wedergeboorte ook door hen worde gevoeld!

Wat de finantiën betreft mogen we, door de goede hand onzes Gods over ons, vermelden, dat tot dusver ons nog niets heeft ontbroken; maar dat, zij het ook den eenen tijd meer dan den anderen, toch de gaven der liefde voortdurend bleven vloeien, en wij dientengevolge ons boek met blijdschap kón-den sluiten.

Begonnen met een saldo van.....	<i>f</i>	516,22
hebben we aan uitgeleende gelden terug ontvangen	„	450,—
terwijl we aan renten konden innen.....	„	184,40.
Van Ds. BEUKER ontvingen we terug hetgeen ZEW. ten behoeve van DAVIDSOHN had overgehouden	„	17,33.
Drie Zendingsfeesten gaven een bate van	„	60,—.
Voor Bijbels en Traktaten beurden we	„	102,60;
terwijl aan gaven der liefde uit onderscheidene bronnen ons toestroomden	„	3516,06.
Totaal	<i>f</i>	4846,61.

Over de vraag hoe we deze gelden zouden besteden behoef-

den we ons niet erg te bekommeren, aangezien de weg daartoe als van zelf ons werd gewezen.

Broeder KOSTER ontving aan Salaris	f 2700,—.
Voor reis- en verblijfkosten hebben we hem terugbetaald	„ 512,97.
Bijbels en boeken hebben we gekocht voor	„ 284,21 ¹ / ₂ .
Het houden van onderscheidene vergaderingen, alsmede het reizen van een enkelen Correspondent heeft gekost	„ 123,11.
Aan een paar gemeenten hebben we geleend. . .	„ 300,—.
DAVIDSOHN heeft nog ontvangen	„ 36,16.
En aan porto's, vrachten, kantoorbehoefden enz. hebben we betaald	„ 43,05.
Is samen . . .	<u>f 3999,50¹/₂.</u>

Trekken we nu van de straks genoemde . . . f 4846,61
 deze uitgaven ad ....., 3999,50¹/₂
 af, dan sluiten we met een batig saldo van . . . f 847,10¹/₂.

Ruime stof tot dankzegging alzoo aan Israëls God en Koning, die ook in dit afgeloopen Synodejaar ons zoo ruimschoots heeft bewelddadigd, en die nu tien jaren lang heeft getoond, dat de zending onder zijn oud Israël, ook door ons Chr. Geref. volk is gewild; en die op onderscheidene wijze openbaar heeft doen worden, dat niet alleen met blijdschap wordt geofferd, maar dat ook het gebed voor Israëls heil gedurig opklimt tot Israëls God. Het is opmerkelijk met welk een gloed er soms over de toebrenging van Gods oude volk, over de wederkeering naar het land zijner vaderen wordt gesproken.

„kZie den tijd, den tijd van glorie naderen, Die heil moet brengen aan heel 't kroost van Abraham,
 God wil het overschot dier droeven weer vergaderen,
 Die afgehouden zijn van d'allerêelsten stam!"

Deze heerlijke gedachte begint hoe langer hoe meer in den boezem onzer gemeenten te leven: getuigen de deelnemende woorden, waarmee zoo vele gaven der liefde gepaard gaan; de belangstelling waarmee schier overal Broeder KOSTER is ontvangen, en de aandacht, die hoe langer hoe meer aan de bespreking van Israëls toekomst en herstel wordt gewijd.

Gode daarvoor de eere, die alom meer beweging doet ontstaan onder de dorre doodsbeenderen van den huize Israëls; en die in alle landen der wereld, thans meer dan ooit, Jakobs nakomelingen doet vragen naar het Rijsje uit den afgehouden tronk van Isai.

Maar ook dank aan allen, die hun liefde voor de beminden om der vaderen wil hebben betoond; dank aan de Broeders

Correspondenten, die ons ter zijde hebben gestaan; en dank aan gemeenten, vereenigingen en particulieren, die hunne gaven der christelijke barmhartigheid ons hebben toegezonden. Mogen allen in ruime mate ervaren, hetgeen de geschiedenis door alle eeuwen heen heeft bewezen, n. l. dat wie aan Israël wèl heeft gedaan bet dienzelf ook wèl is gegaan. Zij die gedachte, zij bovenal de belofte en het bevel des Heeren ons een prikkel, om bij den voortgang Israël trachten te brengen aan den voet van het kruis en hem te begroeten met deze zegenzegging:

„Uw Jezus is mijn Heer! De krachtigste weerlegging
Van 't machtigst ongelooft is ons uw voortbestaan!
Ons heil, wat Abraham geloofd heeft, gij misdaan!
Een zoon van heerlijkheid zal 's werlds nacht doorbreken,
Wanneer gij knielen zult voor Wien gij hebt doorsteken!
Uw Koning, de onze, komt. Herleef, Jeruzalem!
En volg, als Abraham weleer, des Heeren liefdestem."

Dan zullen we standvastig, onbewegelijk zijn, altijd overvloedig wezen, ook in dit werk des Heeren, wetende dat de arbeid onder Israël niet ijdel zal zijn in den Heere.

Lichte die God, Eerwaarde Vaders en Broeders, in uwen zoo gewichtvollen arbeid, U genadiglijk voor; stelle Hij geheel zijn kerk voor Israël en de volken ten rijken zegen, en doe Hij naar die tijden ons ernstig en biddend verlangen, waarin de wolf met het lam verkeerden, en de luipaard bij den geitenbok nederliggen zal; en waarin men geen leed doen noch verderven zal op den ganschen berg van Gods heiligheid.

Dat zij zoo!

De Commissie voor de Ohr. Geref. Zending onder Israël:

namens dezelve:

E. KROPVELD, *Secr.-Penningmr.*

Rotterdam, 25 Augustus 1885.

BALANS van de ontvangsten en uitgaven voor de Chr. Geref. Zending onder Israël, gedurende het tijdvak van 1 Augustus 1882—31 Juli 1885.

ONTVANGST.	UITGAAF.
Saldo van het vorige boekjaar ..... f 516,22	Salaris aan KOSTER ..... f 2700,—
Aan uitgelende gelden terug ontvangen. „ 450,—	Reis- en verblijfkosten aan idem 512,97
Renten ..... „ 184,40	Aan Bijbels en boeken ..... „ 284,21 $\frac{1}{2}$
Restitutie van Ds. BEUKER..... „ 17,33	Vergaderingskosten ..... „ 123,11
Van 3 Zendingstfeesten..... „ 60,—	Uitgelend ..... „ 300,—
Verkochte Bijbels en traktaten ..... „ 102,60	Aan DAVIDSOHN..... „ 36,16
Liefdegaven ..... „ 3516,06	Vrachten, porto's, enz..... „ 43,05
Totaal ..... f 4846,61	Voordeelig saldo ..... „ 847,10 $\frac{1}{2}$
Totaal ..... f 4846,61	Totaal ..... f 4846,61

Minnersga, 31 Juli 1885.
 E. KROPVELD,
Fenningsmeester.
 Nagzien en goedgekeurd in onze Vergadering
 24 Aug. 1885.
 Namens de Commissie:
 A. H. GEZELLE MEERBURG.
 K. DE GEUS.

Rotterdam, 25 Aug, 1885
 P. WAGEMAKER,
 H. OVEREEM,
 R. MULDER.
 Nagzien en goedgekeurd door de Commissie door
 de Synode benoemd:

Bijlage V.

HOOG EERWAARDE VERGADERING!

De Zendingscommissie heeft aan haar Secretaris, Adjunct-Secretaris en Director opgedragen aan uwe Hoog Eerw. Vergadering verslag uit te brengen van hare werkzaamheden, sedert de jongstgehoudene Synode, waaruit U tegelijk de toestand onzer Zending duidelijk zou worden.

Wij achten het ons, waarde Vaders en Broeders, eene eere en voorrecht om U, namens onze Commissie, mededeelingen te doen van het heerlijk werk der Zending, dat onze Kerk op zich nam, gelijk wij vertrouwen dat het IJ tot eene blijdschap zal zijn, onder de vele belangrijke werkzaamheden, waartoe uwe Vergadering geroepen wordt, ook die der Zending te mogen behartigen.

Wij zullen evenwel met ons verslag niet te veel van uwen kostbaren tijd vragen en wij behoeven dit te minder, nu sedert Januari 1882 ons Zendingsorgaan „Het Mosterdzaad" maandelijks geregeld mededeelingen doet en van onze Zendeling-leeraren te Batavia en Soerabaia en van hetgeen door de Zendingscommissie behandeld en besloten wordt.

De Zendingscommissie heeft hare jaarvergaderingen, waaraan een Zendingsdag verbonden was, in '83 te Leiden, in '84 te Goes en in dit jaar te Assen gehouden. De Zendingsdagen hebben zich in elk dier steden gekenmerkt door de opkomst van een talrijk en belangstellend publiek, waaronder vele predikanten en kerkeraadsliden. De referaten door de predikanten BOON, DIJKSTRA en SIEDERS op die dagen voorgedragen, gaven aanleiding tot nuttige en aangename gedachtenwisselingen over het werk der Zending. De vrucht van zulke dagen kan niet dan gezegend zijn tot opwekking van den Zendingsgeest in onze gemeenten, weshalve de Commissie den wensch uitspreekt, dat onze Zendingsdagen steeds drukker bezocht en langs zoo meer de Zendingsfeesten onzer Kerk mogen worden.

Buiten de jaarvergaderingen kwam de Commissie nog tweemaal samen 5 en 6 Oct. 1882 te Zaandam en 26 Nov. '84 te Utrecht, terwijl bovendien het Moderamen nog viermaal is samengewees.

Onderscheidene, niet alledaagsche Zendingsbelangen maakten deze buitengewone vergaderingen en die van het Moderamen noodzakelijk. Als daar waren: de aanneming van kweekelingen, de komst van br. HAAN en de zijnen, de aanneming van br. VAN ALPHEN en de plaats zijner bestemming; het voorstel KING

tot aanneming van de Rehobôth-kerk te Meester-Cornelis, de ernstige ziekte van br. HUIJSING en echtgenoot en een eventuele Zending in de Transvaal.

Over elk dier onderwerpen hebben wij aan Uwe Vergadering verslag uit te brengen.

1. De aanneming van kweekelingen.

In het verslag op de Synode te Zwolle sprak de Zendingscommissie de noodzakelijkheid uit van de aanneming van 3 kweekelingen, en gaf haar voornemen te kennen tot dat einde eene oproeping te doen. Wij hadden toen slechts één kweekeling A. BOLWIJN, daar de tweede, VELTMAN, vanwege zwakte onze kweekeling niet kon blijven.

5 en 7 Oct. vergaderde de Commissie te Zaandam tot onderzoek dergenen, die zien voor de Zending hadden aangeboden. Zeventien jongelingen verschenen voor de vergadering en, na ernstig onderzoek, werd er een drietal voor het proefjaar aangenomen: CORNELIS DE BRUIN van Hazerswoude, GERRET JAN HEKKERT van Deventer en WILLEM POS van Zaandam. Dezen zijn overeenkomstig het besluit der Synode van Zwolle (zie art. 211) naar de Theol. School te Kampen gezonden, terwijl Prof. LINDEBOOM met het toezicht werd belast, en geven wat hun ijver en Christelijk gedrag betreft der Commissie reden tot tevredenheid. De Zendelingkweekeling BOLWIJN zal D. V. het volgende jaar zijn eindexamen doen.

2. De komst van br. Haan. — Den 16^{den} Augustus '83 arriveerde br. HAAN met vrouw en zes kinderen uit Batavia te Amsterdam. Men kon het HAAN en zijne echtgenoot aanzien, dat hun 10-jarig verblijf onder het tropisch klimaat invloed op hun gestel had uitgeoefend. Zij vestigden zich aanvankelijk metterwoon te Kampen, van waaruit br. HAAN vele gemeenten heeft bezocht, om Zendingsmededeelingen te doen. Later heeft hij zich naar Elburg begeven.

Maar de vraag kwam bij de Commissie aan de orde, hoe lang moet br. HAAN en de zijnen in Nederland vertoeven? en waarheen zal hij uitgezonden worden? Vooral de laatste vraag bleek niet gemakkelijk te beantwoorden te zijn en wel met het oog op den leeftijd van br. HAAN, de nog altijd zwakke gezondheid zijner vrouw en het getal zijner kinderen.

Met ernst is deze zaak besproken op de buitengewone vergadering ten vorigen jare te Utrecht gehouden. HAAN naar zijne plaats te Batavia terug te zenden waar br. HUIJSING niet ongezegend arbeidde, kwam der vergadering niet raadzaam voor, ook om het hoog salaris dat HAAN met zijn gezin zou noodig hebben. Hem naar het binnenland van Java te zenden of naar Soemba, zou hoogst ongelegen zijn voor het onderwijs en de opvoeding zijner kinderen. De Transvaal, vroeger genoemd, kon

niet in aanmerking komen, om redenen straks mede te deelen. Voegde men nu bij dit alles de enorme kosten voor de overtocht van zulk een gezin, en wat het voor uitrusting enz. behoefde, dan drong zich bij de vergadering de vraag op: is het niet beter dat HAAN hier blijft, beroepbaar voor Nederland gesteld worde, en in overleg en met goedkeuring der Commissie eene eventueele beroeping aanneme. Br. HAAN, gevraagd zijnde, verklaarde zich bereid heen te gaan, waar de Commissie hem eene plaats zou aanwijzen, maar ontveinsde, daargelaten de zwakheid zijner vrouw, de finantiëele bezwaren voor de Zending niet, daar hij zijne kinderen niet kon achterlaten.

Dit alles overwegende besloot de vergadering HAAN vrijheid te verleen om, in overleg en met toestemming der Commissie, eene beroeping in een onzer gemeenten in Nederland aan te nemen, en dat hiervan kennis zou gegeven worden in „de Bazuin” en „Het Mosterdzaad”

HAAN is in de gemeente Genderen beroepen en heeft dit beroep met goedkeuring der Commissie aangenomen. Op onze jongste vergadering te Assen is hij onder dankzegging voor zijn arbeid in de Zending ontslagen, en heeft hij zijn attest voor de Classis 's Hertogenbosch ontvangen.

3. HUIJSING te Batavia. — Br. HUIJSING, die 17 Juni 1883 in de gemeente te Kwitang is gekomen en door HAAN ingezegend is om tijdelijk zijn plaats te vervullen, heeft er van dien tijd af niet ongezegend gearbeid. De gemeente is er onder zijne bediening uitgebreid en bevestigd, het getal zijner katechisanten vermeerderd, en de beide scholen voor inlanders werden goed bezocht, Ook te Meester-Cornelis had hij in den laatsten tijd een 20-tal katechisanten. Tot December van het vorige jaar trof hen geene werkelijke ongesteldheid, hoewel zij nu en dan onder den invloed van het klimaat leden. Toen evenwel werd HUIJSING, na eenige dagen ongesteldheid, ernstig ziek, (leverziekte). Hij kwam tot nabij den dood. In Januari beviel zijne vrouw, die afgemat en verzwakt door angst en vermoeienis gedurende de ziekte van haar man, insgelijks doodelijk krank werd. Wat zij toen geleden hebben, schrijft HUIJSING, is niet uit te spreken; er zijn dagen geweest, dat de dokter 4-maal kwam. Toch heeft de Heere ze gespaard. De dokter drong er op aan, dat zij naar Nederland zouden terugkeeren; HUIJSING wilde hiervan niet hooren, maar stemde toe eenigen tijd op eene hoogere en gezonder plaats te vertoeven. De Heere heeft zijn verblijf te Soekaboemie voor hem en zijne vrouw in zooverre gezegend, dat zij weer naar Batavia hebben kunnen terugkeeren, en HUIJSING beproeven zal zijn werk te hervatten.

Toch is het uit zijn laatste schrijven duidelijk, en dit oordeelt ook de Dokter, dat Batavia de plaats niet is, waar HUIJSING, eenmaal zóó door de leverziekte aangedaan, kan blijven.

Willen wij hem voor de Zending behouden, dan moet hij naar een ander en gezonder gedeelte van Java verplaatst worden. Tot dit besluit is dan ook de Zendingscommissie op haar jongste vergadering te Assen gekomen; HUIJSING vrijheid te geven Batavia te verlaten, en in overleg met de Commissie zich op een gezonder plaats te vestigen. Ook aan den Kerkeraad te Kwitang is geschreven, wat deze oordeelde dat er te doen was bij een eventueel vertrek van HUIJSING, opdat de gemeente niet ontbloot worde van herderlijke leiding. Dat de ziekte van HUIJSING groote uitgaven vorderde, die van zijn salaris onmogelijk konden worden bestreden, en alzoo ten laste der Zendingskas komen, zal uwe Vergadering begrijpen. Maar de Heere, die ons op het gebed onzen broeder en zuster gelaten heeft, Hij zal naar zijnen rijkdom vervullen al onze nooddrift.

4. VAN ALPHEN. — Het is uwe Vergadering bekend, dat br. J. J. VAN ALPHEN, gewezen Zendeling van de Nederl. Ger. Zendingsvereniging te Amsterdam, door onze Commissie tot haren Zendingleeraar is benoemd met bestemming voor Soemba, waar hij twee jaar gewerkt heeft. Genoemde Vereeniging had om finantiëele redenen op hare Algemeene Vergadering van 25 April 1883 besloten hare Zendingen onder zekere voorwaarden los te laten, en vrijheid gegeven om zich aan eene andere Vereeniging te verbinden. Naar aanleiding van deze geschiedenis zijn wij met VAN ALPHEN in correspondentie getreden; waarvan het gevolg was, dat het Moderamen 25 Februari 1884, daartoe gemachtigd door de Algemeene Vergadering van 5 April 1883 te Leiden, aan VAN ALPHEN kennis gaf, dat hij tot onzen Zendingleeraar was aangenomen, en dat hij voorloopig te Soerabaia zou blijven tot ondersteuning van br. DELFOS.

Op de vergadering te Goes '84 werd de uitzending van v. ALPHEN naar Soemba besproken. Die vergadering deinsde toen terug dit te doen; zij had bezwaar vanwege de moeielijkheden, die aan eene Zending op Soemba zouden verbonden zijn. De Algemeene Vergadering van dit jaar echter meende niet te moeten terugdeinzen voor die moeielijkheden; waarom aan br. VAN ALPHEN geschreven is om zich een helper te zoeken om met hem en zijne vrouw naar Soemba te gaan, nadat hij zich vooraf nog eenige maanden te Soerabaia geoefend heeft in de praktische geneeskunde, terwijl HUIJSING, die er altijd over spreekt om onder de heidenen te werken, zal voorgesteld worden met VAN ALPHEN naar Soemba te gaan.

Zoo zullen wij dan, indien de Heere wil, weldra op Soemba eene ware Heidenzending hebben.

5. DELFOS — Van br. DELFOS kunnen wij in weinige woorden veel goeds mededeelen. Hebben hij en zijne Echtgenooten zich nu en dan zwak gevoeld, is het tropisch klimaat hen niet gun-

stig, in den laatsten tijd gaat het beter, en met dankzegging mag hij gewagen van de hulpe des Heeren, waardoor hij, ook onder zwakte, zijn werk mocht verrichten. Behalve het werk onder het Europeesche gedeelte zijner gemeente, door prediking, katechisatie en huisbezoek, gaat hij in de Maleische godsdienst-oefening voor en leidt hij de Evangelisatie en school voor de inlanders. De godsdienst-oefeningen, ook de Maleische in den laatsten tijd, worden goed bezocht; de gemeente bewijst hare liefde en overgave voor de Evangelisatie onder de inlanders. Zij draagt, bijna boven vermogen, bij. Hare collecten zijn in verhouding groot; voor haar kerkgebouw bracht zij uit eigen middelen f 3000 bijeen, en is voornemens dit jaar een gedeelte der gelden te restitueeren, die onze Zending voor haar besteedt.

Dit zijn teekenen, die ons verblijden, een bewijs dat onze Zendingsarbeid èn te Soerabaia èn te Batavia goed is; de Christenen in die beide plaatsen, vooral te Soerabaia zijn, voor zooverre dit noodig was, wakker geschud voor het zendingswerk onder de inlanders. Die vrucht is niet gering te schatten, zoo, en zoo alleen kan de inlandsche bevolking in onzen Archipel bereikt en bewerkt worden.

Een, twee zulke stations moeten wij op Java hebben en behouden, het moeten de Antiöchië's zijn voor onze Indië.

6. — Een derde station op Java werd onze Zending aangeboden door wijlen br. KING: zijn kerk te Meester-Cornelis op ruim één uur afstands van Batavia gelegen. Zijn aanbod de Rehobôth-kerk in eigendom aan onze Zending af te staan, lachte der Commissie wel toe, maar één der voorwaarden, waaronder KING haar die kerk aanbood, baarde bedenking. Zij luidde:

dat in genoemde kerk des Zondags, om de veertien dagen, godsdienst-oefening gehouden moest worden, en eens wekelijks katechisatieles gegeven in de Nederlandsche taal.

Dit kwam der Vergadering te Goes bezwarend voor. HUIJSING kon dit niet doen, het werd dan te veel voor hem, wij zouden ja, wel eene kostelooze kerk op M.-C. hebben, maar moesten er een Zendeling-leeraar bekostigen.

Toch wilde de Commissie dit aanbod niet van de hand wijzen, zonder vooraf de voorwaarden van br. KING aan den kerkenraad te Kwitang tot advies voor te leggen. Deze heeft een uitvoerig gemotiveerd advies uitgebracht, te groot om in ons verslag op te nemen, maar wat voor belangstellenden ter inzage ligt. Slotsom was: de Commissie kon het aanbod niet aanvaarden, het zou onze Zending te veel bezwaren, zonder hoop en uitzichten op veel vrucht.

7. Transvaal. — Toen de welbekende en gevierde Transvaal-

sche deputatie Nederland bezocht, heeft het Moderamen, op een daarvoor ontvangen opdracht uwer Commissie, de eer en het genoegen gehad met die deputatie over eene eventueele Zending in die Republiek te spreken.

Uit die samensprekingen bleek ons, dat er in de Z. A. R. onder de Kaffers wel een arbeidsveld is, — en vooral een Hollandsche Zending daar de sympathie zou wegdragen — maar ook, dat er door verscheidene Zendelingen (53) door verschillende gemeenten uit verschillende landen van Europa uitgezonden, wordt gearbeid, alsmede dat onze Zusterkerk aldaar mede ernstige pogingen tot verbreiding van het Evangelie onder de Kaffers aanwendt, en dat zulk eene Zending mede groote geldelijke offers zou eischen.

Onze Commissie, alles overwogen hebbende, heeft gemeend niet op dien arbeid te moeten ingaan, vooral omdat onze Zusterkerk ernstige pogingen tot Zending aanwendt en wij niet onafhankelijk van naar kunnen arbeiden en evenmin in haren arbeid willen opgaan.

Wat ten slotte onzen finantiëlen toestand betreft, met dankzegging aan den Gever aller gaven, mogen we U mededeelen, dat het ons aan geene stoffelijke gaven heeft ontbroken. De geheele Kerk heeft door hare gaven, zoowel door collecten als bijzondere bijdragen getoond, dat het werk der Zending haar dierbaar is.

Zoo hebben wij dan in het laatste jaar ontvangen *f*19152,64⁵, uitgegeven *f*16110,76⁵ en in de 3 jaren gezamenlijk ontvangen *f*56375,29⁵, uitgegeven *f*53319,90.

Bij de vermelding van deze cijfers moeten we U, tot onze niet geringe blijdschap, mededeelen, dat de Chr. Grer. Kerk in Amerika, die toont ook een hart te hebben voor de Zending, ons belangrijk met hare gaven heeft gesteund: zij heeft toch, behalve de particuliere giften, in de drie laatste jaren ons toegezonden de som van *f*4564,60.

Eindelijk vermelden wij met dankbare blijdschap, dat de Zendingskas nog over ± *f*18,000 te beschikken heeft.

En nu hebben wij bij al onze mededeelingen nog een verzoek te doen. In het Reglement der Zend. Com. wordt bepaald, dat jaarlijks een verslag van den staat der werkzaamheden van de Comm. aan al de kerkeraden onzer Kerk zal gezonden worden. Daar wij thans een voor de Zending officieel blaadje hebben, „het Mostaardzaad" waarin alles, onze Zending betreffende, bekend wordt gemaakt, achten wij het beter maandelijks aan alle kerkeraden daarvan een exemplaar te zenden.

Waarde Vaders en Broeders, uit hetgeen wij U hebben medegedeeld, hebt gij zeker den indruk ontvangen, dat de Zendings-

arbeid een moeielijk werk is. Wij hebben toch, het moet niet ontveinsd, met vele en velerlei teleurstellingen te kampen. Maar die zijn aan de geschiedenis der Zending nergens vreemd. Daarom is het niet alleen een arbeid der liefde, maar ook des geloofs. Onder al de moeielijkheden en teleurstellingen moet het woord des Heeren ons voor oogen staan: „predikt het Evangelie allen créatures", en zijn bevel moet zijne Kerk genoeg zijn om de hand niet van de ploeg te trekken, maar in gehoorzaamheid te volharden. Zeker niet met overschatting der krachten waardoor men meer aanvat dan men volbrengen kan en niet zonder op de wegen en wenken der Voorzienigheid te letten, want ook in de uitbreiding van zijn Koninkrijk houdt de Heere zijne gangen; maar bovenal moet gearbeid worden met geduld. Waar men geleerd heeft niet te haasten, maar op Gods daden te wachten, daar kan men de rechte Zendingsman en de rechte Zendingskerk zijn. Wij hebben vooral te behartigen het woord des Apostels: „Broeders, zijt dan lankmoedig tot de toekomst des Heeren. Ziet, de landman verwacht de kostelijke vrucht des lands, langmoedig zijnde over dezelve, totdat het den vroegen en spaden regen zal hebben ontvangen."

Maar wij mogen niet nalaten U te herinneren, dat God onzen arbeid heeft gezegend. Eén onzer leeraren, die bijzonder zijn aandacht aan het werk der Zending wijdt, zeide onlangs: „in vergelijking van anderen arbeid hebben wij niet weinig vrucht." En, ja, er is vroege regen gevallen; er is vrucht gezien. Laat ons nu lankmoedig zijn en wachten op den spaden regen.

Toen Jezus bij de Jakobsbron zat, waar de Samaritaansche vrouw Hem voor den Messias had erkend, zeide Hij: „heft uwe hoofden op en aanschouwt de landen, want zij zijn alreede wit om te oogsten." Jaren gaan voorbij zonder dat we van verderen zegen hooren. Maar daar komt opeens de blijde mare in Jeruzalem: „geheel Samaria heeft het Woord Gods aangenomen."

De Almachtige geve ook U zulk eene uitkomst. En al is het dat ons tegenwoordig geslacht het nog niet zal beleven, dan zal toch het Woord des Heeren vervuld worden, dat zich te zamen verblijden, èn hij die zaait, èn hij die maait.

L. VAN DER VALK.

W. H. GISPEN.

J. H. DONNER.

Bijlage VI.

VERSLAG VAN DE COMMISSIE DER ALGEMEENE KAS TEN BEHOEVE VAN PRED.-WED., WEEZEN EN EMERITI-PREDIKANTEN.

Aan
de Eerwaarde Synode der Chr. Ger.
Kerk, te houden te Rotterdam op 18
Augustus en volgende dagen.

EERWAARDE EN GELIEFDE VADERS EN BROEDERS IN ONZEN
HEERE JEZUS CHRISTUS!

Als Comité van het Bestuur der Algemeene Kas ten behoeve van Pred.-Wed., Weezen en Emeriti-Pred., is het ons een waar genoegen in het midden uwer eerwaarde Vergadering het bestuur van bovengenoemde Kas te vertegenwoordigen. Wij mogen beginnen met de verklaring, dat God sedert de vorige Synode, te Zwolle gehouden, de belofte van ouds gedaan, vervuld heeft. Hij heeft getoond, de Rechter der Wed. en de Vader der Weezen te zijn. Hij heeft het hart van ons volk geneigd, dat er in de noodzakelijke behoeften kon worden voorzien. Met dankbaarheid aan God mogen wij erkennen, dat het Bestuur in broederlijken zin, en in den regel met bijzondere eenstemmigheid de belangen der Kas mocht behartigen. Alleen is het soms moeielijk het evenwicht te bewaren tusschen het medelijdend gevoel en de krachten, waarover we te beschikken hebben, wat de ondersteuningssom betreft, omtrent onze oude of zwakke Dienaren, hunne Weduwen en Weezen. Niet altijd kan het bestuur de som uitkeeren, die aangevraagd wordt, waaruit wel eens eenige moeilijkheid ontstaat, toch is ook deze moeilijkheid waar ze voorkwam nog altijd uit den weg geruimd. De ondervinding heeft ons steeds onderwezen, om deze gewichtige en teedere zaak naar eisch onzer roeping te behartigen. Met eene enkele uitzondering ondervinden wij van de zijde dergenen, die ondersteuning ontvangen, blijken van tevredenheid. Van een enkelen ontvingen wij de edelmoedige betuiging: ik bedank voor de ondersteuning en hoop mij buiten de Kas te kunnen redden. Het getal dergenen, die ondersteuning ontvingen uit de Kas, onderging in de jaren 1882 en 1883 bijkans geene verandering, terwijl het getal Emeriti-Pred. in 1884 met 3 werd vermeerderd. Het getal Weduwen bleef als in 1883, terwijl in 1882 87 en in 1883 85 en in 1884 93 Weezen ondersteuning ont-

vingen. In de eerste helft van 1885 ontving het Bestuur niet minder dan 4 aanvragen van Weduwen met hare Weezen om ondersteuning en van 3 Emeriti-Pred., aan welke aanvragen ook voldaan is. De ontvangsten waren in 1883 aanmerkelijk minder dan in de jaren 1882 en 1884. Dit was het gevolg van een besluit, door het Bestuur genomen, om in het jaar 1883 maar tweemaal te collecteeren. Het Bestuur kwam tot dit besluit, door dat het in de hoop en verwachting leefde met twee collecten (wanneer die allerwege geregeld werden gehouden) de uitgaven te kunnen bestrijden, om dus de Gemeenten zonder noodzake niet te veel te bezwaren. Teleurstelling echter, gelijk dit zoo dikwijls het geval is, was ook hier de droevige onderzinding. Hieraan is het aanzienlijke nadeelige slot van 1883 toe te schrijven. In 1884 is dit tot op de helft verminderd, en wanneer voortdurend geregeld in elke Gemeente driemaal in het jaar wordt gecollecteerd, dan leven we in het blijde vooruitzicht, dat op het einde van 1885 geen nadeelig slot meer behoeft geschreven te worden, al is het dat de uitgaven klimmen. Het komt ons ook voor, dat de belangstelling in de ondersteuning van Pred.-Wed., Weezen en Emeriti-Pred., in onze Kerk toeneemt, en dat het besef begint te verlevendigen, dat deze zaak krachtig moet worden gesteund. Enkelen van hen, die ondersteuning ontvingen, waren zoo edelmoedig een gedeelte van hunne nalatenschap ter beschikking van de Kas te stellen. Gaarne zouden we zien, dat dit meer werd gedaan door zulke Emeriti-Pred. en Weduwen, die zonder kinderen zijn, indien ze althans over eenig geld hebben te beschikken. Dit zou bijzonder de Kas kunnen steunen. Eéne moeilijkheid hebben wij nog niet kunnen overwinnen en wel deze: Onze Penningmeester moet op bepaalde tijden uitbetalen en wel viermaal per jaar, om reden de omstandigheden van hen, die ondersteund worden, dit noodzakelijk maken. Doorgaans echter is er niet zooveel in Kas als er noodig is, omdat door vele Gemeenten de collecten te laat worden gehouden, en enkele Gemeenten, gelijk uit de verslagen kan worden gezien, altijd een of twee collecten schuldig blijven. Was dit niet het geval, de zaak zoude een beteren loop hebben. Mocht de Vergadering iets kunnen vinden of aanwenden dat dit verbeterd worde, het zal het Bestuur in 't algemeen, maar vooral onzen Penningmeester een psalm van vreugde doen zingen. Enkelen van de eerwaarde Dienaren en ook Weduwen werden door den engel des doods opgeroepen en hadden dus geene ondersteuning meer noodig. Wij hebben dan deze gewichtige en teedere zaak mogen verrichten in de hoop en met den wensch, dat onze gebrekvolle arbeid toch de goedkeuring van uwe hooge Vergadering moge wegdragen, en vooral dat Hij, die de Rechter der Weduwen en de Vader der Weezen is, ons de blijken van Zijne hooge goedkeuring doe ondervinden. En tot roem van Gods onverdiende goed-

heid mogen wij in het midden uwer Vergadering de verklaring afleggen, dat het ons geen last was, deze taak, ons door uwe Vergadering opgedragen, te vervullen, alsmede dat wij tamelijk gemoedigd de toekomst van onze Kas tegemoet gaan.

Ten slotte, daar ons uit de Synodale Agenda gebleken is, dat uwe Vergadering onderscheidene voorstellen aangaande deze Kas heeft te bespreken, zoo wenschen en bidden we uwe Vergadering eene ruime mate des Heiligen Geestes toe, om in het belang der Kas te beschikken, als ook om in alle andere zaken, die uwe Vergadering heeft te behandelen in het belang der Chr. Ger. Kerk in Nederland, te beraadslagen en te besluiten.

De Heere wone kennelijk met zijn gunst en genade in het midden uwer Vergadering.

Namens de Commissie der Kas:

Uwe broeders in den Heere,

L. NEIJENS, *Pres.*

J. J. KUIPER, *Secr.*

L. HOEKERS, *Penn.*